ION ASZÓDY

MERCENARII IADULUI

file din istoria colonialismului

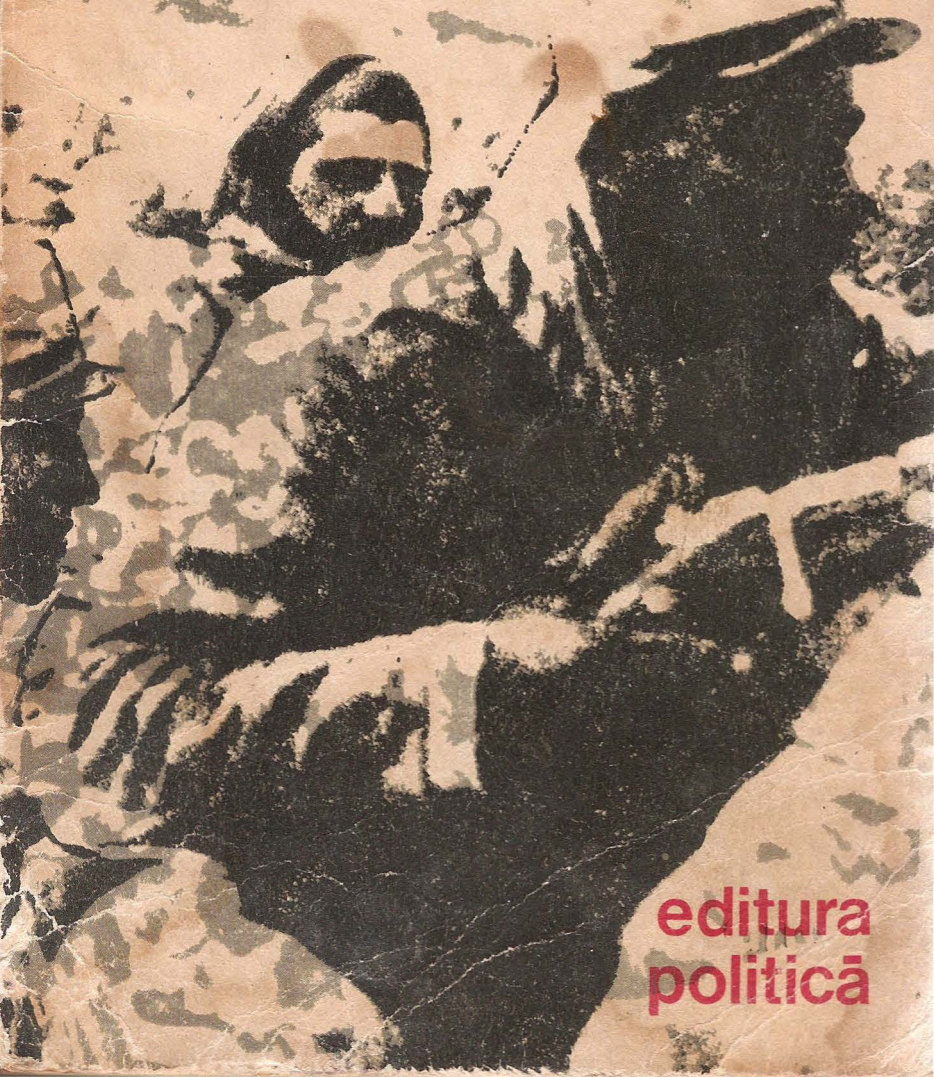

editura politică

Ion Aszódy

MERCENARII IADULUI

LEGIUNEA STRĂINĂ

File din istoria colonialismului

1974

Editura politică — București

Coperta : FLORIN IONESCU

CUVÎNT ÎNAINTE

De ce Legiunea străină ? Ce ne-a făcut să ne oprim la această armată de mercenari sîngeroşi ? Senzaţionalul ? Aura de mister cu care, deloc dezinteresat, a fost înconjurat acest „vîrf de lance" al colonialismului ? Nicidecum, ci pentru că existenţa ei constituie un fenomen deosebit de semnificativ în istoria colonialismului. Această istorie începe cu secole în urmă şi se încheie în epoca noastră, cînd ceea ce colonialiştii s-au străduit să clădească în cinci secole, s-a năruit în cîteva decenii, prăbuşirea sistemului colonial al imperialismului fiind un proces legic, ireversibil.

Mişcările de eliberare naţională, începute de fapt odată cu formarea sistemului colonial, au cuprins în perioada postbelică nu numai o ţară sau alta, ci vaste regiuni ale globului, lupta fiind îndreptată nu numai împotriva uneia sau alteia dintre puterile imperialiste, ci a întregului sistem de asuprire colonială. În prezent circa 98% din teritoriul Asiei şi circa 83% din cel al Africii revin statelor eliberate. Cele peste 80 de noi state suverane, formate pe ruinele fostelor imperii coloniale, înaintează pe calea dezvoltării economico-sociale independente, militînd pentru afirmarea cu tot mai multă vigoare a unor relaţii noi în lume, împotriva politicii imperialiste, colonialiste şi neocolonialiste, pentru respectarea dreptului lor de a fi stăpîne pe propriile destine, pe propriile bogăţii, de a-şi făuri viaţa aşa cum doresc, fără nici un amestec din afară.

Pe teritoriile de care se mai cramponează colonialismul şi care reprezintă 3,1% din suprafaţa pămîntului şi 1% din numărul total al locuitorilor globului (faţă de 45% din suprafaţa pămîntului, cuprinzînd o populaţie de un miliard, pe care îşi exercita colonialismul dominaţia înainte de primul război mondial) mişcarea de eliberare naţională dă lovituri tot mai puternice ultimelor rămăşiţe ale sistemului de exploatare. Succesele înregistrate în lupta de eli-

berare a popoarelor din Angola, Mozambic, Guineea-Bissau și Namibia sînt semnificative în acest sens. În Rhodesia și Republica Sud-Africană crește împotrivirea maselor populare față de regimurile rasiste, lupta lor pentru independență reală, pentru drepturi și libertăți democratice. Toate acestea arată că sfîrșitul colonialismului este aproape.

*

Sistemul colonial, la a cărui agonie asistăm, a înscris una dintre cele mai sumbre și sîngeroase pagini în istoria omenirii. Colonialismul, ale cărui începuturi coincid cu etapa acumulării primitive a capitalului, a fost una din principalele pîrghii ale acestei acumulări. Prin aservirea și jefuirea popoarelor din America, Asia și Africa, în special prin comerțul cu sclavi, folosind peste tot jaful și violența, burghezia europeană și-a asigurat resursele bănești necesare organizării manufacturiere a producției și transformării ulterioare a manufacturilor într-o industrie mecanizată capitalistă. „Coloniile — spunea Marx — asigurau manufacturilor, care erau într-un număr mare, piețe de desfacere, iar monopolul asupra acestor piețe le asigura o acumulare sporită. Comorile adunate în afara Europei prin jaf, înrobire și crime se întorceau în metropolă și se transformau în capital".

Acțiunile de colonizare au început la sfîrșitul secolului al XV-lea, cînd turcii, ocupînd Constantinopolul, au închis „calea mirodeniilor". Mirodeniile dețineau o pondere importantă în comerțul între Orient și Occident, dar acestă îngloba, în acea vreme, nu numai nucșoara, piperul, ghimberul, cuișoarele, zahărul din Damasc și Kandia etc., ci și o sumedenie de substanțe folosite în prepararea medicamentelor. Se mai adăugau mătăsurile din Persia, stofele din Siria, vestitele parfumuri din China și multe alte produse orientale. Mărfuri rare și de preț, care valorau aur greu. În vreme ce negustorii italieni și francezi căutau să se înțeleagă cu Imperiul Otoman pentru a naviga în continuare pe Mediterana portughezii au pornit cu vasele lor spre Orient, ocolind Africa. Este adevărat că navigatorii portughezi vor avea nevoie de trei sferturi de secol pentru a găsi drumul nou spre India, dar ei au fost primii care au deschis era colonialismului. După ce corăbiile portugheze ajung în Senegal (1444) și, cu aproape o jumătate de secol mai tîrziu, în 1487 depășesc Capul Bunei Speranțe, Vasco da Gama izbutește, după alți zece ani, în 1498, să debarce în India. Mirodeniile devin „valuta" pieții europene, iar negustorii și bancherii portughezi, stăpînind Oceanul Indian și Golful Persic, monopolizează în secolul al XVI-lea comerțul țărilor din Orient cu Europa.

În acest timp în sînul orînduirii feudale din Europa au loc schim-

bări adînci. Inerția feudală este înlocuită de spiritul burghez intrepid. Mijloacele de producție se perfecționează. Se dezvoltă producția de mărfuri, se lărgește piața, se intensifică traficul în toată Europa occidentală. Banii încep să joace un rol tot mai important. Noua clasă socială, burghezia, cunoaște o dezvoltare puternică. Bancherii și negustorii realizează din comerț profituri, care, transformate în capital, pot fi investite nu numai în agricultură ci și în întreprinderi productive. În secolul al XIV-lea pe puntea corăbiilor apar tunurile. Tunurile și archebuzele, noua tehnică militară asigurau colonizatorilor superioritatea forței pe care o vor folosi cu o ferocitate greu de închipuit în tot timpul cuceririlor și formării imperiilor coloniale.

În Europa sînt produse mărfuri noi, dar materiile prime, ca, de pildă, bumbacul, coloranții textili, trebuiau aduse tot din îndepărtatul Orient. Pentru cumpărarea acestora era nevoie de aur și de argint. Or Europa secolului al XV-lea avea aur puțin. După unele date, producția anuală nu depășea 1 500 kg. Portughezii, primii colonialiști europeni care au pus piciorul pe pămîntul Africii, nu au găsit acolo, în afară de piper, nici mirodenii, nici aur. Totuși, se credea că se știe unde se află aurul. Încă la sfîrșitul veacului al XIII-lea venețianul Marco Polo adusese vestea despre legendarele ținuturi din Asia unde casele ar avea acoperișuri din aur masiv... Asia ? Așadar „calea mirodeniilor" coincidea cu cea a aurului ? Cristofor Columb, căutînd și el izvoarele aurului, intenționează să ajungă în India. Ca și portughezii. Numai că el, acceptînd teoria că pămîntul este rotund, nu pornește spre est, ci reușește să-i convingă pe spanioli să se îndrepte spre vest. Și căutînd drumul spre India el ajunge în America.

În această primă perioadă a acțiunilor colonialiste accentul nu este încă plasat pe întemeierea unor imperii coloniale. Unii istorici apreciază că în evoluția colonialismului s-ar putea distinge două etape : prima care a început cu implantarea unor contoare comerciale și care s-a transformat într-un jaf sistematic de produse bine cotate pe piețele europene — mirodenii, aur — și traficul cu sclavi ; a doua ar fi perioada în care se căutau cu febrilitate materii prime pentru industria de prelucrare, perioadă în care sînt cucerite teritoriile ce vor alcătui marile imperii ale epocii moderne. Ridicarea în slavă a lui Columb, Magellan, Vasco da Gama, Cartier și a altor oameni dîrji, întreprinzători și înzestrați urmărea, de fapt, glorificarea acțiunilor de colonizare, mistificarea adevărului că în spatele fiecărui mare navigator celebru se aflau bancheri și negustori dintre cei mai influenți, iar regii nu lăsau nici ei să le scape ocazia. Deci, nu dorința de a-i „creștina" și a-i „civiliza" pe băștinași a fost motivul marilor călători, ci setea de aur și, mai tîrziu, dorința de a acapara noi teritorii.

Aurul și argintul, bogățiile jefuite din Mexic și Peru ajung în Europa și sînt transformate în capital. Această goană după metale prețioase, ca și descoperirea valorii forței de muncă a populației africane au ca rezultat exterminarea totală sau parțială a unor popoare, deoarece goana după aur nici nu începuse bine, cînd, pe lista negustorilor europeni, pe lîngă „mirodenii", au apărut ca „marfă" — negrii din Africa. Portughezii au fost cei ce au început, spre mijlocul secolului al XV-lea, vînătoarea de sclavi negri. Ceilalți colonialiști le-au urmat sinistrul exemplu. Comerțul cu sclavi a durat patru secole. După ce au trecut prin foc și sabie populațiile indigene din America de Sud, colonialiștii spanioli au pus mîna pe minele din Mexic și Peru, au început să cultive tutun, trestie de zahăr, apoi bumbac. Pentru a înlocui populația indigenă exterminată, colonialiștii au transformat Africa, încă necolonizată, într-un uriaș rezervor de mînă de lucru gratuită. Zeci de milioane de negri au fost capturați și duși în coloniile spaniole din America. Multe milioane au murit pe drum din cauza condițiilor groaznice de pe corăbiile cu care erau transportați. Alte milioane au pierit pe pămîntul african în cursul vînătoarei de sclavi. În fruntea acestui comerț îngrozitor, în concurență cu portughezii, olandezii și francezii, se găseau britanicii. În perioada comerțului de sclavi, englezii au „extras" din Africa de patru ori mai mulți sclavi decît toți concurenții lor la un loc. Comerțul cu sclavi a contribuit într-o mare măsură la acumularea capitalului, în primul rînd la dezvoltarea capitalismului în Anglia. Caracterizînd prima etapă a capitalismului, Marx spunea următoarele : „Descoperirea zăcămintelor de aur și de argint din America, exterminarea, înrobirea și îngroparea de vie a populației băștinașe în mine, începutul cuceririi și jefuirii Indiilor Orientale, transformarea Africii într-un ținut de vînătoare sistematică împotriva negrilor — așa au arătat zorile erei producției capitaliste".

În secolul al XVII-lea, burghezia olandeză, controlînd trei sferturi din navigația lumii, nu s-a mulțumit doar să instaleze contoare comerciale. Ea a pornit să cucerească cu forța armelor teritoriile de unde pînă atunci jefuise materiile prime de care avea nevoie, transformînd aceste teritorii în colonii. Concentrîndu-și forțele asupra Orientului, izgonindu-i pe portughezi din majoritatea posesiunilor lor, în cîteva decenii olandezii întemeiază un vast imperiu colonial. Țelurile și metodele colonizării olandeze lăsau să se întrevadă începuturile celei de-a doua *perioade* din istoria colonialismului, perioadă care va duce la capitalismul liberei concurențe.

Dacă în perioada acumulării primitive a capitalului, politica colonială consta, în principal, în jefuirea bogățiilor țărilor înrobite, și în importul în Europa al unui sortiment limitat de mărfuri, în perioada următoare coloniile devin principalele piețe de desfacere

pentru mărfurile europene, iar, mai tîrziu, surse de materii prime pentru industria capitalistă din metropole. Expansiunea colonială a frînat progresul economic și cultural al țărilor ocupate, dezvoltarea lor de sine stătătoare, economia acestor țări fiind deformată și redusă, în cele mai multe cazuri, la stadiul de monocultură.

În Lumea Nouă și în Orient, au apărut curînd și alți rivali : francezii. La început aliați ai olandezilor și englezilor împotriva Spaniei și Portugaliei, au devenit, cu timpul, adversari ai acestora din urmă. Interesele antagoniste au dus la sîngeroase confruntări armate între țările europene. „Războaiele comerciale", cum le numește Marx, au jucat un rol important în acapararea coloniilor „concurenților". Anglia i-a învins pe rînd pe spanioli, pe portughezi, apoi pe olandezi, și s-a întors, în cele din urmă, împotriva francezilor. Acest conflict sîngeros, început la sfîrșitul veacului al XVII-lea, nu s-a terminat, de fapt, decît cu înfrîngerea definitivă a lui Napoleon la Waterloo, în 1815.

Anglia, sosită cu o oarecare întîrziere la împărțirea prăzii, stăpînește în secolul al XVIII-lea în America de Nord 13 colonii, care, cucerindu-și prin luptă independența, au devenit, mai tîrziu, Statele Unite ale Americii. Canada, luată de la francezi, este în întregime colonie britanică. Colonialiștii englezi nu vor termina înrobirea întregii Indii decît în 1857, după un secol de rezistență a poporului indian (1757—1857).

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea Marea Britanie devenise nu numai cea mai mare putere maritimă și colonială a lumii, dar, datorită „revoluției industriale", era și „atelierul lumii". O bună parte a capitalului necesar pentru revoluționarea producției îl constituiau imensele profituri realizate din exploatarea bogățiilor coloniale, din munca sclavilor. Burgheziei engleze, după ce și-a învins toți concurenții, i-a convenit lozinca „comerț liber, concurență liberă", pentru că ea producea pentru lumea întreagă și urmărea ca mărfurile sale să ajungă cu orice preț peste tot, fără nici o restricție. Acolo unde englezii întîmpinau rezistență, își trimiteau vasele de război. Această politică a forței și violenței, denumită „politica canonierelor", a fost aplicată de către toate puterile coloniale, cînd, în secolul al XIX-lea, au atacat țările Asiei și ale Oceaniei, cînd au „descoperit" și apoi au ocupat „petele albe" de pe harta Africii.

După 1870 a început *perioada a treia* : trecerea la epoca imperialistă. În acest veac al XIX-lea a sporit numărul pretendenților la imperii coloniale. Alături de Anglia, Franța, Portugalia și Spania, apar Germania, Italia, Belgia și Statele Unite. La sfîrșitul secolului al XIX-lea, cu excepția doar a ținuturilor polare, era terminată împărțirea lumii între colonialiști. În 1898 Statele Unite provoacă cel dintîi război — cu Spania — pentru *reîmpărțirea lumii*. În primul

război mondial, puterile imperialiste s-au înfruntat pentru reîmpărțirea coloniilor, pentru piețe, pentru supremație mondială. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a produs o breșă în sistemul imperialist, a relevat profunzimea contradicțiilor acestui sistem, a dat totodată un puternic imbold mișcărilor de eliberare națională, care după al doilea război mondial au dus la destrămarea imperiilor coloniale.

Întreaga istorie a colonialismului arată că, deși tehnica nouă a creat europenilor, de la început, o superioritate militară absolută, popoarele subjugate, mici sau mari, s-au opus cu îndîrjire și au continuat lupta pînă cînd, în sfîrșit, au văzut reapărînd pe cerul patriei lor soarele libertății.

Se pare că resorturile colonialismului imperialist au fost explicit formulate pentru prima oară în fața unui parlament de către unul dintre adepții săi, Jules Ferry, om politic francez, care, la 28 iulie 1885, declara : „Coloniile sînt pentru țările bogate un plasament de capitaluri dintre cele mai avantajoase... Chestiunea colonială este pentru țările destinate chiar prin natura industriei lor unor mari exporturi, ca țara noastră, însăși chestiunea debușeelor... O marină ca a noastră nu se poate dispensa, pe suprafața mărilor, de adăposturi solide, de puncte de apărare, de centre de aprovizionare... Și acesta este motivul pentru care ne-a trebuit Tunisia, pentru aceasta ne-a trebuit Saigonul și Cochinchina, pentru aceasta ne trebuie Madagascarul... Și nu le vom părăsi niciodată".

Acest „nu le vom părăsi niciodată" reflectă îngîmfarea și siguranța colonialiștilor, care pot fi regăsite și în declarațiile din aceeași epocă ale unor oameni de stat din Anglia, Germania sau Statele Unite. Asemenea afirmații se bazau pe supremația militară și pe disprețul colonialiștilor față de populațiile băștinașe. Cuceritorii erau convinși că s-au implantat pe veci în colonii. Ei au privit mult timp cu dispreț forța crescîndă a voinței de libertate a popoarelor care, pînă la urmă, i-au izgonit din fostele lor colonii, dezmințind în mod categoric diverse profeții de felul celor făcute la vremea sa de Jules Ferry. Nu se poate nega că puterile colonialiste nu au făcut totul pentru a-și menține dominația asupra popoarelor înrobite, pentru a înfrînge rezistența acestora. Violență armată și administrativă, războaie și sîngeroase expediții de represiune jalonează pretutindeni drumul sistemului colonial. Unul dintre instrumentele folosite în acest scop de colonialismul francez l-a constituit Legiunea străină, care, prin structura, componența și acțiunile ei, confirmă întrutotul acest adevăr.

...Saigon... Cochinchina... Madagascar... Aceste nume evocă diferite perioade ale cuceririlor coloniale, iar în istoria colonialismului din această epocă se află înscrisă și istoria sumbră a Legiunii străine.

I. A.

1 DOAR UN FORT ÎNAINTAT ÎN DEȘERT?

Îmi aduc aminte de un film. Una din numeroasele pelicule produse la Hollywood încă pe vremea filmului mut, care înfățișa o Legiune străină compusă din „cavaleri fără teamă și prihană", „oameni dintr-o bucată", „eroi fără nume" din această „mare familie anonimă". O secvență de la începutul filmului. Soldați mergînd cu pași lenți de războinici experimentați. Această cadență lentă era una din caracteristicile legiunii, o armată obișnuită cu marșurile lungi prin deșert. Imaginile, bineînțeles, erau numai în alb-negru. În realitate, tabloul trebuia să se prezinte în felul următor: tunicile de un albastru închis, pantalonii, pînă la genunchi, din stofă roșie, contrastau cu galbenul etern și vast al deșertului fără de sfîrșit. Jambiere de piele le protejează picioarele, ghetre de pînză ecru acoperă încălțămintea. Pe cap — chipiul alb, vestitul *képi blanc*, cu cozoroc pătrat, iar în prelungirea chipiului, o pînză apără grumazul împotriva soarelui african ucigător. Ofițerii poartă tunică neagră cu galoane aurite.

Deodată, la orizont apare silueta unui fort. Nu are nimic deosebit. Este un post înaintat. Zidurile, turnurile sale albe crenelate se disting în monotonia deșertului. Colonelul, care merge călare în fruntea coloanei, își oprește brusc calul și ridică mîna. De-a lungul coloanei trece comanda subofițerilor: *„Halte!"* Șirul nesfîrșit de soldați încremenește. Colonelul se uită cu binoclul în direcția fortului, apoi spune îngîndurat:

— Drapelul fîlfîie pe turn, în jur nu se văd asediatori. De ce oare ne-au chemat în ajutor? Unul din ofițeri încearcă să găsească o explicație:

— Poate asediatorii s-au retras, *mon colonel*. Poate au auzit și ei trompeta — spuse el și se uită prin binoclu, apoi adaugă pe jumătate mîndru, pe jumătate nedumerit : — Soldații sînt la locurile lor. Stau lîngă creneluri... Dar, atunci, de ce nu răspund la semnalele noastre de trompetă ? De ce nu au deschis poarta ?

O patrulă pornește în recunoaștere. Peste puțină vreme soldații se întorc, iar sergentul, în poziție de drepți, raportează :

„*Mon colonel*, sînt cu toții la locurile lor, dar toți sînt morți".

Filmul, bineînțeles, ne explică apoi ce s-a întîmplat. Acest cadru, prezentînd un fort apărat cu prețul vieții de acești soldați în uniforme albastre care stau la posturile lor morți, unii chiar cu pipa în gură, urmărește să creeze impresia de forță, de dispreț față de moarte.

În cei 140 de ani de existență a Legiunii străine au apărut multe lucrări despre istoria acestei armate. Cele mai multe dintre aceste cărți, de amintiri sau romane, ca și filmele, sînt apologetice. Autorii găsesc, după poziția lor, diferite răspunsuri la întrebarea : ce a fost, de fapt, Legiunea străină ? Majoritatea acestor cronicari pierd orice obiectivitate cînd e vorba de țelurile, faptele și oamenii legiunii. Ei găsesc „minunat" tot ceea ce este în legătură cu această trupă „excepțională" — spun unii —, soldați cărora „nu le era frică de nimic" și care au venit „să moară de bună voie sub un drapel care nu era al lor". Dar se pune întrebarea : în slujba căror idei au luptat acești soldați, în numele căror scopuri „înalte" și-au dat viața ? În general, romanele, filmele inspirate din viața legiunii străine nu răspund la asemenea întrebări sau dau răspunsuri unilaterale prin care este explicat acest „eroism", parte a mitului creat în mod artificial în jurul Legiunii străine. Nu sînt feriți de subiectivism nici autorii care declară de la bun început că ei se feresc de „virusul legionar", adică de a vedea într-o lumină trandafirie tot ce privește Legiunea străină. Un lucru este cert : *Legiunea străină a fost creată într-o anumită epocă a cuceririlor coloniale ca un instrument de luptă specializat și deosebit de eficace pentru extinderea și apărarea imperiului colonial*. Și-a continuat activitatea la sfîrșitul secolului trecut și în acest veac, cînd a izbucnit

lupta între marile puteri pentru reîmpărțirea lumii, în Africa, Asia și America Latină, în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii unde se ciocneau interesele puterilor coloniale.

Despre istoria Legiunii străine s-ar putea scrie o carte de mii de pagini. Prezenta lucrare nu are însă pretenția de a fi exhaustivă. Ea trece în revistă doar unele din episoadele cele mai caracteristice ale vieții acestei armate ascunsă sub vălul falsului romantism și înconjurată cu premeditare de legende. De ce a fost considerată Legiunea străină o „armată excepțională" ? Cum se explică acel fenomen pe care mulți îl numesc „eroism" ? Era vorba într-adevăr de eroism, sau numai de o „uluitoare nepăsare în fața primejdiei" ? Cei mai mulți autori vorbesc de o Legiune străină care s-a acoperit de glorie slujind cauza Franței. Dar poate fi vorba de glorie dacă se are în vedere că Legiunea străină a contribuit la cotropirea și subjugarea unor popoare libere, luptînd împotriva unor triburi sau armate slab înzestrate care-și apărau țara în fața cotropitorilor străini ? Se poate vorbi oare de eroism și glorie atunci cînd, participînd la ultimele zvîrcoliri ale colonialismului francez, legiunea s-a dovedit a fi deosebit de feroce în luptele împotriva popoarelor din Vietnam și Algeria ? Unii autori, pentru a nu fi siliți să răspundă la aceste întrebări care îi pun în încurcătură, reduc răspunsul lor la o afirmație care pare cel puțin ciudată : legiunea a luptat pentru propria sa glorie. Gloria proprie, pusă însă în slujba intereselor atît de concrete ale colonialismului.

Oamenii veneau în legiune împinși de îmbolduri foarte diferite, și recrutul, ca individ, nu o dată a fost în dezacord cu scopurile și metodele feroce ale acestui instrument de luptă. Dar, odată înrolat, el trebuia să devină purtătorul fără rezervă și executantul docil al scopurilor legiunii. El trebuia să fie în stare să săvîrșească actele cele mai inumane contra popoarelor pe care colonialismul urma să le supună. Nu era vorba deci de apărarea unui fort îndepărtat chiar cu prețul vieții — „sînt cu toții la locul lor, dar toți sînt morți" —, ci de identificarea perfectă în comportament cu scopurile legiunii din toate punctele de vedere. Pentru că legiunea avea nevoie de soldați care să meargă la moarte fără șovăire, de oameni

pentru care nici propria lor viață și nici viața acelora pe care urma să-i subjuge nu aveau nici un preț.

Iar pentru aceasta era necesară abrutizarea totală, care se făcea printr-o aspră instrucție militară, combinată cu o educație nu mai puțin brutală, toate urmărind depersonalizarea oamenilor care urmau să devină legionari, contribuind în același timp la o severă selecție fizică.

2 LEGIUNI STRĂINE, SOLDAȚI STRĂINI

Legiunea străină este o formație militară în care, sub drapel francez îmbrăcați în uniformă franceză și comandați de ofițeri francezi, servesc soldați străini. Nu este prima formație din istoria Franței compusă din soldați străini și, cu atît mai puțin, din istoria militară mondială. Dar a fost, fără îndoială, prima unitate care, avînd propria sa formă de recrutare, propriile sale legi, scrise și nescrise, tradițiile sale proprii sau preluate — după cum o afirma o propagandă abilă — de la legiunile romane, nu avusese predecesori în analele trupelor moderne în care serveau total sau parțial soldați străini.

Originea denumirii de „legiune" vine de la cuvîntul „legio", care înseamnă legiune, o mare unitate militară.

Se prea poate ca baronul Boegard, care, în 1830, i-a propus regelui Franței, Ludovic Filip, înființarea unui corp militar format din soldați străini, să fi studiat în prealabil sistemul de organizare a legiunilor romane. Cert este însă că alegerea denumirii de „legiune" nu a fost întîmplătoare. Propaganda care se străduia chiar de la bun început să creeze un mit în jurul Legiunii străine a speculat și faptul că la limitele nordice ale deșertului african Legiunea străină a fost precedată, cu două milenii în urmă, de legiunile romane. Aici, mergînd pe urmele cuceritorilor romani, asupritorii mai moderni, cei din Legiunea străină, operînd la sud de Constantine în

Algeria, nu traversau niciodată Timgad-ul sau Lambèze și nu treceau prin fața arcurilor de triumf fără să dea onorul „predecesorilor" lor din legiunile romane, a VI-a Ferrata și a III-a Augusta. Legionarii, care se considerau continuatori ai anticelor legiuni romane, se îndeletniceau între două campanii și cu săpături arheologice. Dacă aceste cercetări arheologice sau săpăturile de altă natură serveau la întreținerea mitului unei moșteniri milenare închipuite sau erau unul din mijloacele de a ține în frîu, prin munci grele, o armată greu de disciplinat, asta vom vedea mai tîrziu. De fapt, în spatele acestei „nobile" activități se ascundeau țelurile colonialismului, întrucît legiunea construia drumuri care-i deschideau accesul spre bogățiile Africii.

Denumirea de „legiune" a fost folosită și în secolele care au urmat, chiar în perioada modernă, dar în majoritatea cazurilor formațiile militare care au purtat acest nume nu erau organizate după modelul roman. A rămas însă sistemul trupelor cu soldă, ostași plătiți, străini de orașul sau țara care i-a angajat. Așa, bunăoară, în secolul al XVIII-lea în multe regimente regale din Franța slujeau străini, dar numai în numele unui singur regiment figura cuvîntul „străin" : *Royal Étranger*, un vechi regiment de cavalerie, în care în realitate nu mai erau recrutați de multă vreme străini, ci francezi care purtau uniforme străine. Cîte contraziceri !

Cea mai importantă formație de soldați străini aflați în slujba regilor Franței timp de mai multe secole a fost garda elvețiană compusă din războinici de profesie care își vindeau îndemînarea militară aceluia care plătea mai bine. *Pas d'argent, pas de Suisses* era un slogan care circula pe vremuri pe piața mercenarilor și care înseamnă că pentru elvețieni plata se făcea chiar înaintea predării mărfii... Spre deosebire de celelalte trupe de mercenari, în regimentele de gardă elvețiene serveau exclusiv elvețieni, comandați atît de propriii lor ofițeri, cît și de ofițeri francezi.

În bătălia de la Rossbach, în 1757, bătălie pierdută de francezi, un regiment în uniforme roșii le acoperea acestora retragerea, luptînd cu un calm desăvîrșit sub focul tunurilor prusace. Această impasibilitate îl scoase din sărite pe Frederic al II-lea.

— Ce fel de zid de cărămidă este acesta pe care tunurile mele nu reușesc să-l dărîme ? — întrebă el furios...

— Sire — i se răspunse —, sînt elveţienii.

Mai tîrziu, pentru cele două încercări de lovitură contrarevoluţionară — iulie şi octombrie 1789 — Ludovic al XVI-lea a folosit, de asemenea, regimentele sale elveţiene, germane şi irlandeze, iar ultimii mercenari care l-au apărat pe rege la 10 august 1792, cînd poporul răsculat a luat cu asalt palatul Tuileries („a doua revoluţie"), au fost elveţienii.

Cea mai interesantă formaţie militară care prefigura adevărata Legiune străină a fost *Legiunea Hanovra*, înfiinţată în 1804. În anul 1811, de pildă, din cei 503 soldaţi care formau un batalion al acestei legiuni 226 au fost austrieci, 53 prusaci, 129 erau din regiunea Rhinului, doi italieni, doi spanioli, şapte polonezi, 14 ruşi, trei suedezi, nouă elveţieni, iar 57 erau originari din Dalmaţia, Slavonia şi Albania.

Odată cu revenirea Bourbonilor, prin reorganizarea unei *„Legiuni regale străine"*, se formează *Legiunea Hohenlohe*, după numele comandantului ei, prinţul Hohenlohe-Bartenstein. Ludovic al XVIII-lea, care şi-a amintit de serviciile aduse predecesorilor săi de „credincioasele" regimente elveţiene, reînfiinţează, în 1816, patru regimente helvetice. Penultimul Bourbon avea mai multă încredere în mercenari decît în recruţii francezi.

Ultimul Bourbon, Carol al X-lea, fratele şi succesorul lui Ludovic al XVIII-lea, partizan al absolutismului, a apărat în continuare interesele nobilimii latifundiare şi ale clerului catolic. Primul său ministru, Polignac, pregătea o lovitură de stat pentru instaurarea monarhiei absolute. Dar pentru a distrage atenţia opiniei publice Polignac avea nevoie de un război, de o diversiune în exterior în care el să fie învingător şi care să servească şi interesele burgheziei financiare. Şi în mai 1830 el a trimis o puternică armată în Algeria cu misiunea de a „pacifica" şi a „civiliza" această ţară. A fost o expediţie de colonizare tipică. Generalul Gérard, ministrul de război, declara în 1830, după cucerirea oraşului Alger de către trupele franceze : „Hotărîrea aceasta (cucerirea) este determinată de mobilurile cele mai importante... deschiderea unui vast debuşeu pentru surplusul nostru de populaţie şi pentru plasarea produselor noastre manufacturiere în schimbul unor alte produse, străine solului şi climatului nostru". Obiectivele burgheziei franceze erau, deci, de la bun început clare.

Dar această debarcare pe coastele Africii nu a reușit să împiedice izbucnirea revoluției din iulie 1830, care l-a gonit pe ultimul Bourbon din Franța. Dealtfel, peste aproape 20 de ani, aceeași soartă a avut-o și Ludovic Filip, „regele cetățean", în spatele căruia se aflau marile interese capitaliste : „băncile, industria, marele comerț, care, după cum se știe, avea o adevărată slăbiciune pentru aventurile coloniale" (Raimondo Luraghi : *Europenii caută Eldorado*, București, Editura politică, 1971), și pe care performanțele generalilor săi nu au reușit să-l mențină pe tron. Dar asta este o altă poveste.

3 ADEVĂRATA LEGIUNE STRĂINĂ

Aventura colonială din Algeria a început deci fără Legiunea străină. Armata franceză (37 000 de oameni, 83 de tunuri și 4 escadroane de cavalerie) a debarcat pe plaja cu nisipuri fine de la Sidi Ferruch, în noaptea de 13 spre 14 iunie 1830. „Soldații au debarcat manifestînd un entuziasm care contrasta net cu indiferența opiniei publice" — scria generalul Weygand (*Histoire de l'armée française*, Flammarion, Paris, 1938). Acest „entuziasm" fusese provocat, poate, de declarațiile ademenitoare ale generalilor, care au momit trupa cu povești despre comorile fabuloase ale turcilor și arabilor adunate de secole și ascunse undeva sub nisipurile veșnice sau în vizuini tainice din munții Atlas. Fapt este că orașul Alger a fost cucerit la 5 iulie. Nici citadela Kasbah nu a rezistat tunurilor franceze. Prima captură a colonialiștilor în Algeria a fost tezaurul deyului, o comoară demnă de poveștile din o mie și una de nopți : 7 312 kg de aur și 108 704 kg de argint. Dar după căderea Algerului expediția a început să bată pasul pe loc.

Armata franceză, cu toată superioritatea sa tehnică și chiar numerică, nu a reușit să pătrundă în interiorul țării. Triburile kabile și berbere, populația nomadă din

sud, care, de fapt, nu se supuseseră nici turcilor, şi-au apărat cu îndîrjire independenţa. Trupele franceze au fost nevoite să treacă de la ofensivă la defensivă pentru a putea menţine teritoriul cotropit.

În metropolă această expediţie nu s-a dovedit defel populară. Poporul Franţei îşi cunoştea adevăraţii duşmani. O lună şi ceva după debarcare, la 29 iulie 1830, Parisul s-a răsculat, a atacat şi a ocupat Tuileries (care, dealtfel, şi de această dată a fost apărat de garda elveţiană), Carol al X-lea a abdicat şi a fugit în Anglia. „Cele trei zile glorioase" (27—29 iulie) îl aduc pe tron pe prinţul Ludovic Filip d'Orléans, care „s-a arătat dispus să îndeplinească funcţia de preşedinte al consiliului de administraţie al burgheziei" (Sanche de Gramont: *Les Français, Portrait d'un peuple*, Stock, Paris, 1970). Cu alte cuvinte, puterea trece din mîna nobilimii în mîna aristocraţiei financiare. Monarhia din iulie în frunte cu „preşedintele consiliului de administraţie" a continuat războiul din Algeria, dar trupele franceze au întîmpinat rezistenţa crescîndă a triburilor arabe şi berbere. Oraşele Oran, Bône şi Mers el-Kebir au fost cucerite şi ele, dar înaintarea trupelor coloniale s-a oprit. Ludovic Filip avea nevoie de trupe şi la el acasă. La sfîrşitul anului 1830 el a înăbuşit în sînge prima răscoală a muncitorilor şi meseriaşilor de la manufacturile de mătase din Lyon. Opinia publică din Franţa se opunea trimiterii de noi trupe în Algeria. Guvernul ajunsese într-un impas. Atît regimentele elveţiene cît şi legiunea Hohenlohe au fost dizolvate. O parte din soldaţii acesteia din urmă au fost naturalizaţi şi au format în 1830 cel de-al 21-lea regiment francez de infanterie. Se căuta o formulă în vederea alcătuirii unei armate adecvate unui război de cucerire, de subjugare şi de jaf.

În 1830, înaintea creării Legiunii străine şi după ocuparea oraşului Alger, au fost formate primele batalioane de zuavi, baza unei armate coloniale în devenire. Numele de zuav a fost împrumutat de la un trib de kabili din Algeria, „Zwâwa". În corpul de zuavi au fost încorporaţi în afară de turci, kabili şi arabi, un număr de francezi şi de străini.

Campania în Africa a prilejuit şi formarea altor unităţi pregătite pentru a lupta în condiţii climatice grele, ea vizînd şi absorbirea elementelor de care guvernul dorea

să se debaraseze. Dar „*vîrful de lance*" al armatei coloniale va deveni Legiunea străină, cu toate că nu avea să acționeze aproape niciodată singură, ci încadrată de unitățile armatei coloniale sau ale armatei regulate.

Nașterea Legiunii străine

Ordonanța regală prin care s-a format *Legiunea străină franceză* a fost semnată de Ludovic Filip la 10 martie 1831.

Primul articol al acestei ordonanțe stipula că : Va fi formată o legiune alcătuită din străini. Această legiune va lua denumirea de Legiunea străină.

Articolul 2 : Batalioanele Legiunii străine vor avea aceeași formație ca și batalioanele de linie franceze cu excepția faptului că ele nu vor avea companii de elită. Fiecare companie va fi compusă, după posibilități, din oameni aparținînd aceleiași națiuni și vorbind aceeași limbă.

Articolul 3 : În ceea ce privește solda și administrația, Legiunea străină va fi asimilată regimentelor franceze. Uniforma va fi de culoare albastră tivită cu roșu, pantalonii de aceeași culoare, nasturii vor fi galbeni cu o inscripție : Legiunea străină.

Articolul 4 : Fiecare străin care dorește să facă parte din Legiunea străină nu va putea fi admis decît după ce a încheiat un angajament voluntar.

Articolul 5 : Durata angajării va fi de cel puțin trei ani și cel mult cinci ani.

Articolul 6 : Pentru a fi admiși, străinii nu vor putea avea mai mult de 40 de ani sau mai puțin de 18 ani, avînd o înălțime de cel puțin 1,55 m. În afară de aceste condiții ei vor trebui să prezinte : 1) actul de naștere sau orice altă piesă echivalentă ; 2) un certificat de moralitate ; 3) un certificat de acceptare eliberat de autoritatea militară constatînd că posedă calitățile necesare serviciului militar" (Eugène Fieffé : *Histoire des troupes étrangères au service de la France*, Paris, 1854).

Să vedem ce spune, în continuare, articolul 7 al Cartei Legiunii străine :

„În lipsa primelor două documente menționate în articolul precedent străinul va fi trimis în fața ofițerului general care va decide dacă angajarea poate să aibă loc". Această din urmă dispoziție reprezenta de fapt portița

prin care oricine putea să intre în legiune. Dealtfel, dispozițiile cerînd prezentarea de documente au dispărut în scurt timp din practica recrutării legionarilor. Restul condițiilor extrem de blînde a atras în legiune pe toți acei care dintr-un motiv sau altul căutau un refugiu. Labilitatea și șubrezenia acestei „Ordonanțe" au fost dovedite și de o instrucțiune complementară, emisă la 18 martie 1831, prin care se interzicea primirea în legiune a bărbaților însurați și a elveților... Or, tocmai foștii mercenari elveții și rămășițele legiunii Hohenlohe au furnizat efectivul de bază al Legiunii străine. Chiar și primul comandant al legiunii, colonelul Stoffel, care slujise în Legiunea Hohenlohe, a fost elvețian. Organizarea primelor batalioane ale legiunii — în afară de batalionul 7 — s-a făcut în Franța. Stoffel își grupase oamenii — în spiritul ordonanței regale — și urmînd tradiția vechilor unități formate din străini, în batalioane „naționale". Efectivul total se ridica (la 1 octombrie 1832) la 5 438 de oameni. Repartizarea pe naționalități s-a dovedit în curînd a fi o greșeală. Între batalioane se născură rivalități din ce în ce mai acute, ofițerii își dădură seama că nu-și mai pot stăpîni oamenii.

Să sapi zece ore pe zi...

Colonelul Stoffel avu la început dificultăți serioase cu soldații săi. Prin „portițele" lăsate de ordonanța regală s-au strecurat în unitățile legiunii criminali urmăriți de justiție, aventurieri, foști ocnași cu capetele îmbuiate de basmele povestite de cei de pe galere și din ocne despre comori ascunse în orașele Africii de nord. Dificultățile s-au agravat în momentul cînd, în ianuarie 1832, primele batalioane venind din Toulon au debarcat în Algeria. Stoffel știa din experiențele anterioare că indisciplina care se ivește într-o unitate greu de ținut în frîu cedează la munci grele, la muncă forțată. În consecință, el supune soldații celor mai obositoare treburi. Dacă sapi zece ore în șir sub un soare ucigător, insolența cea mai neîmblînzită se frînge — gîndește Stoffel; și așa se întîmplă că legionarii debutează pe pămînt african nu trăgînd cu pușca ci construind fortărețe, tăind o șosea între Duala și Bugarik, care trece printr-o regiune mlăștinoasă, mărginită pe toată lungi-

mea ei de copaci sădiți și de fîntîni săpate de legionari. Cronicarii apologetici ai Legiunii străine ridică în slăvi munca pașnică, constructoare a legionarilor. Colonelul Villebois-Mareuil prezintă această activitate ca fiind o vocație a legionarilor, ajunsă la apogeu. Dar Georges Blond are o altă părere despre acești „misionari înarmați"... El constată cu sînge rece : „este ciudat că această vocație de constructori... cea mai *socială* din cîte există, a pus stăpînire tocmai pe o trupă formată din indivizi asociali, din exilați voluntari, din oameni care, dintr-un motiv sau altul, au rupt cu relațiile sociale firești... Exemplul legiunilor romane evocat la fiecare pas nu explică nimic... Totul se petrece, mi-am spus eu, în cele din urmă ca și cînd această vocație de a construi era o activitate compensatoare, un fel de necesitate psihică sau chiar biologică pentru cei ce au părăsit totul" (Georges Blond : *La Légion étrangère*, Stock, Paris, 1964).

Activitate compensatoare ?... necesitate psihică ? Da, și acestea aveau rolul lor, pentru că perioadele de acalmie reprezentau în viața legiunii perioade pline de neliniște, de tulburări, de beții urmate de încăierări sîngeroase, de sinucideri și evadări. Comandanții au acționat deci în spiritul lozincii : „Să sapi zece ore pe zi..."

De la naștere sa Legiunea străină a construit drumuri, a ridicat fortărețe, posturi (în majoritatea cazurilor în locul celor arse, distruse de ea sau de alte unități ale armatei coloniale), mii de fîntîni, a defrișat pămînturi, a secat mlaștini întinse. Toate acestea sînt adevărate. Era vorba de fapt de construcții care serveau direct sau indirect unor scopuri militare, ele ajutînd la menținerea și extinderea stăpînirii coloniale. Adevărul acesta a fost confirmat de însuși Delcassé, ministrul de externe al Franței, într-un discurs ținut în Camera Deputaților la 2 martie 1885. „În ziua în care — spunea Delcassé — o cale, fie fluvială sau ferată, va uni un punct de pe coasta Senegalului... cu un punct din Nigeria, în ziua aceea... *veți fi făcut imposibilă orice revoltă...*" (subl. ns.)

Să rezumăm deci : Condițiile de recrutare în Legiunea străină se deosebeau de condițiile de recrutare a armatelor regulate. În birourile de angajare ofițerii nu se interesau de trecutul oamenilor, ci își concentrau atenția în mod cu totul deosebit asupra „prezentului" acestora : starea fizică a recrutului care stă în fața lor. Apoi, viața militară extrem de dură a legionarilor a antrenat după sine

și o selecție naturală. Nu au rezistat la eforturile fizice, cîteodată supraomenești, decît cei mai robuști. O trupă compusă din asemenea soldați era capabilă și de performanțe militare deosebite. Și acesta era scopul. În timpul campaniei din 1832—1835 Legiunea străină a devenit, încetul cu încetul, ceea ce a fost destinată să fie : „vîrful de lance" al armatei coloniale.

...Parlamentul e alarmat. Oare aceste trupe cu o compoziție „dubioasă" stînd de prea multă vreme pe pămînt francez nu vor putea fi folosite împotriva monarhiei din iulie ? Se decide atunci că legiunea străină *nu va fi întrebuințată decît în afara metropolei.* A început cucerirea Algeriei ? Bun prilej. Să aruncăm legiunea în foc. În aprilie 1832 batalioanele legiunii rămase încă în Franța traversează Marea Mediterană. Și, la 27 aprilie 1832, legiunea intră pentru prima dată în luptă. Un batalion al legiunii împreună cu un batalion al infanteriei coloniale atacă tribul el-uffia. Arabii se retrag și coloana îi urmărește prin nisipurile nesfîrșite. Legionarii fac cunoștință pentru prima oară cu scorpionii deșertului, cu vîntul care stîrnește pe nesimțite nisipul fin, care pătrunde peste tot, nu numai în gura și plămînii soldaților istoviți de căldură și de marș, ci și în puști, care trebuie mereu curățate. Ei fac cunoștință și cu setea chinuitoare, pentru că în cursul marșului este interzis să se atingă de burdufurile mari încărcate în căruțe, care conțin rezervele de apă. În același timp ofițerilor le este frică să trimită oameni în căutare de apă pentru că în jurul coloanei se învîrtesc călăreți arabi, pe vestiții lor cai „mai iuți decît glonțul".

Dacă se întîmplă să întîlnească vreun sat arab, adăpostit într-o oază, coloana pătrunde în sat, unde nu găsește nici un bărbat, doar cîțiva bătrîni, cîteva femei cu copiii lor ascunși în case de lut pe jumătate dărîmate. Cuceritorii furioși adună toate animalele, capre, catîri și oi, cu alte cuvinte jefuiesc și puținul pe care-l au acești oameni, care pînă la venirea „civilizatorilor" au trăit în sărăcie, dar au fost liberi. Coloana mărșăluiește mai departe. După un timp soldații zăresc deja zidurile fortăreței Maison Carrée. Pe neașteptate, sînt atacați de cavaleria arabă. Aceasta vine în patru valuri ; bătălia este de scurtă durată, apoi arabii dispar, tot atît de repede cum

au venit. Legionarii au pierdut șapte oameni. Această luptă a fost considerată de apologeții legiunii drept „botezul focului". Un foc care avea să mistuie mai apoi zeci de mii de vieți în folosul a ceea ce generalul Gérard recunoștea cu cinism : debușeu pentru mărfuri și sursă de materii prime sau, într-un cuvînt — colonialism.

Abd el-Kader

Turcii au cucerit Algeria în secolul al XVI-lea și au guvernat-o timp de trei secole. Controlul lor nu se întindea însă decît asupra unei părți a țării. În prima perioadă a cuceririi Algeriei, francezii au avut de luptat cu armatele unor bei, vasali ai dey-ului (în turcește day, șeful guvernului din Alger care întreținea legături comerciale și diplomatice cu un anumit număr de mari puteri, printre care și cu Franța), cît și cu garnizoanele turcești, care apărau unele orașe. Iar în ceea ce privește triburile, „un om de geniu", constată o ediție de la începutul secolului a dicționarului *Nouveau Larousse Illustré*, Abd el-Kader „le-a ridicat la luptă și odată cu înlăturarea jugului otoman au crescut sentimentele naționale". O altă apreciere aparținînd zilelor noastre : „Abd el-Kader (Abd 'el Qâdîr), conducătorul războiului sfînt pentru eliberarea națiunii algeriene. El a organizat un stat constituit pe baze solide, dar nu a reușit să lichideze rivalitățile dintre șefii de triburi și să creeze un front unit". (Charles-André Julien : *Histoire de l'Afrique blanche*, Paris, 1966). În pofida fărîmițării feudale, în 1832, cînd Abd el-Kader, emirul din Maskara, a luat conducerea răscoalei triburilor arabo-berbere, el a ridicat o forță militară organizată, dacă nu în toată Algeria, în orice caz pe teritorii întinse. Totodată, Abd el-Kader a căutat să ușureze situația poporului, îngrădind puterea feudalilor, pornind o luptă necruțătoare împotriva corupției, reglementînd impozitele. Toate acestea i-au atras simpatia majorității triburilor ; el nu a reușit totuși să realizeze o unitate completă în lupta împotriva colonialiștilor, întrucît o parte din feudali, văzîndu-și îngrădite posibilitățile de jefuire, s-au alăturat cuceritorilor francezi.

Legiunea străină ia parte la bătălia de la Mouley-Ismael, participă la ocuparea forturilor de la Arzew și Mosta-

ganem (iunie 1832), precum și la luptele de la Sidi-Chabel, în noiembrie 1832. Trupele kabile încercuiesc în 1834 orașul Bougie, asediindu-i pe invadatorii care-l ocupaseră : batalionul 4 al legiunii. Eroismul kabililor nu poate însă înlocui tunurile necesare spargerii zidurilor fortăreței ; le lipsesc și munițiile pentru puștile lor puține și învechite. Venindu-le și ajutoare, legionarii reușesc să scape din cercul care-i strîngea cu putere. Acest episod a fost transformat de cei ce cîntau osanale legiunii într-o victorie strălucită. Și, așa, încetul cu încetul, cu ajutorul unei propagande oficiale abile, se naște legenda în jurul legiunii, care este comparată cu garda imperială a lui Napoleon. Dar, poate tocmai din această cauză, legiunea devine jenantă pentru anumite cercuri din metropolă. La 26 februarie 1834 se încheie un tratat de pace cu Abd el-Kader, prin care guvernul francez recunoaște autoritatea emirului asupra teritoriului Oran (Ouahran). În același an, în iulie, Algeria este totuși declarată posesiune franceză, dar colonialiștii nu stăpînesc decît o fîșie îngustă de-a lungul coastelor din nord. Ei nu au reușit să cucerească nici toate orașele, de pildă Constantine, puternic fortificat, nemaivorbind de Sahara algeriană, teribilă, misterioasă și impenetrabilă, pentru cucerirea căreia armatele coloniale franceze vor lupta încă un secol. Și iată că în această perioadă de acalmie, în primăvara anului 1835, colonelul Bernelle, comandantul legiunii, primește o scrisoare oficială...

Legionarii împotriva „legionarilor"

Scrisoarea îl informa pe colonelul Bernelle că Legiunea străină va fi cedată reginei Maria-Cristina pentru a-i asigura succesiunea la tronul Spaniei.

Ofițeri, ostași, armament, totul a fost cedat Spaniei prin Convenția de la 28 iunie 1835 încheiată între Paris și Madrid și aprobată de Anglia și Portugalia. De ce a trebuit să fie trimisă Legiunea străină în Spania ? Din 1835 țara era sfîșiată de un război civil. Adversarii erau Maria-Cristina de Bourbon, văduva lui Ferdinand al VII-lea și regenta regatului spaniol, și fratele regelui defunct, Don Carlos. Guvernul Mariei-Cristina repre-

zenta interesele latifundiarilor liberali, care erau de acord cu anumite reforme, şi era susţinut de burghezia din regiunile mai dezvoltate, ca, de pildă, Catalonia. În jurul lui Don Carlos s-au grupat adversarii reformelor şi partizanii unei monarhii absolutiste, în frunte cu clerul catolic. Războiul civil fusese dezlănţuit de Don Carlos, susţinut de Austria şi Rusia. Franţa şi Anglia o susţineau în schimb pe Maria-Cristina, care, de fapt, intenţiona să păstreze tronul pentru fiica sa, Isabella a II-a, în vîrstă de numai 3 ani. În această luptă vor pieri atît cei din prima Legiune străină franceză, zisă şi *„La Vieille Légion"* (Legiunea cea veche), cît şi „voluntarii", camarazii şi adversarii lor, trimişi de Austria şi Rusia pentru a-l susţine pe Don Carlos. Aceştia constituiau şi ei de fapt un fel de „legiune străină", formată din germani şi elveţieni. Dealtfel şi Anglia a pus la dispoziţia reginei mame o asemenea unitate alcătuită din mercenari străini.

La 30 iulie 1835, 4 000 de legionari se îmbarcă pe cîteva vase. La prima escală, în insulele Baleare, 50 de oameni morţi de holeră sînt aruncaţi peste bord. Escala din Baleare este şi în alt fel memorabilă. Reforma întreprinsă atunci de colonelul Bernelle a avut ca rezultat desfiinţarea batalioanelor naţionale, refacerea lor prin amestecarea legionarilor fără deosebire de origine. După debarcarea de la Terragone, la 19 august 1835, legiunea este încorporată în armata regală spaniolă. În urma cîtorva bătălii sîngeroase, legiunii nu i-au rămas decît trei batalioane. După bătălia de lîngă Barbastro (2 iunie 1837), unde s-au întîlnit într-o supremă încleştare Legiunea străină şi „fraţii lor legionari" din armata carlistă, efectivul legiunii ajunsese la o jumătate de batalion. Pentru guvernul spaniol acest rest de batalion, din cauza completei sale epuizări, reprezenta o povară. Şi, cînd, la 8 decembrie 1838, guvernul regal renunţă la „serviciile legiunii", supravieţuitorii — mai puţin de 400 din cei 4 000, debarcaţi cu un an şi jumătate în urmă la Terragone — trec în grupuri mici Pirineii. Ei se risipiră pe drumurile Franţei; doar un grup de 159 de „turbaţi" se îndreaptă spre oraşul Pau, unde guvernul francez a deschis un nou birou de recrutare pentru o Legiune străină. Prima Legiune străină — „La Vieille" — a dispărut, cea de-a doua, „La Nouvelle", se născuse...

4 „AM ÎNCEPUT SĂ DAU FOC...“

Popoarele nu au acceptat nicăieri jugul colonial. Aşadar, chiar dacă au existat perioade de pace, acestea nu reprezentau decît perioade de acalmie între două episoade ale luptei împotriva ocupanţilor. Aşa s-a întîmplat şi în Algeria.

Pacea încheiată cu Abd el-Kader a fost de scurtă durată, deoarece colonii sosiţi din Franţa şi din alte ţări europene au început să fure, pur şi simplu, pămînturile triburilor. Abd el-Kader avea alături de el masele ţărăneşti, care îşi apărau pămînturile.

În 1835 trupele lui Abd el-Kader înfrîng armata franceză la Matca, iar în toamna aceluiaşi an, fortăreaţa de la Constantine, denumită „Gibraltarul arabilor“, apărată de infanteria turcă a guvernatorului Ahmed, respinge un atac al asediatorilor francezi. În lupta împotriva triburilor care practicau un război de guerilă, comandamentul francez a început să simtă lipsa unor batalioane uşoare şi mobile. Există aici, în această etapă a istoriei Legiunii străine, un moment care merită să fie consemnat. Birourile de recrutare ale *noii* Legiuni străine au fost deschise în Franţa în noiembrie 1835, adică abia la patru luni după plecarea *vechii* legiuni în Spania. La birourile de recrutare ale noii legiuni se prezentară recruţi de o categorie mai bună din punctul de vedere al generalilor, care propovăduiau un război mai energic, adică mai distrugător şi mai sîngeros.

În primul rînd veneau carliştii din Spania, după ce mişcarea lor fusese înfrîntă. Împreună cu ei soseau şi rămăşiţele „legiunilor“ trimise în Spania de Austria şi Rusia, care fuseseră adversarii Legiunii străine în sîngeroasele bătălii din nordul Spaniei. Toţi aceştia căutau un refugiu şi se angajau în Legiunea străină pentru că, pur şi simplu, nu aveau unde să se ducă în altă parte. Aşadar, cei care la Barbastro se înfruntaseră în mod sălbatic, deveniră acum fraţi de arme... Printre cei care s-au prezentat să se angajeze se afla şi un anume Marti-

nez, fostul amant al reginei-mame a Spaniei, care, apoi, trecuse la carlişti. Acest faimos „ucigaş de legionari" a servit un sfert de secol în Legiunea străină, ajungînd pînă la gradul de colonel şi devenind comandantul Regimentului 1 străin după bătălia de la Magenta din 1859. Spre Legiunea străină, care avea să devină loc de refugiu pentru „oameni fără prezent şi viitor", se îndreptau cu miile foştii ocnaşi, răufăcători recidivişti urmăriţi de poliţie. Se angajau însă şi oameni care nu erau certaţi cu legea, dar care, dintr-un motiv sau altul, căutau un refugiu în anonimat.

*

* *

Noii cuceritori, francezii, pornesc la atac pentru a lua cu forţa de la cuceritorii vechi, turcii, ultima lor fortăreaţă din Algeria. Atacul împotriva oraşului Constantine, apărat de trupele turceşti ale deyului Ahmed, începe în octombrie 1837. În armata asediatorilor, comandată de generalul Damrémont, se aflau unităţi de zuavi, de infanterie şi un batalion de legionari, numărînd 500 de oameni. Generalul Damrémont cade lovit de un obuz. Cade şi generalul Pérrégaux apoi şi colonelul Combes, care făcuse parte din vechea legiune. La 13 octombrie la ora cinci dimineaţa batalionul legionarilor este aruncat în luptă şi pătrunde în oraş. În luptele de stradă care urmează, batalionul îşi pierde jumătate din efectiv, dar oraşul este cucerit de la turci.

Armatele unei mari puteri — este drept, în declin — Turcia, luptă pline de îndîrjire cu armatele unei alte mari puteri — Franţa, pentru a stăpîni o ţară asupra căreia nu aveau nici un drept — Algeria. Nu aveau nici un drept, dar aveau ceea ce se numeşte „interese". Erau doar două din marile puteri ale vremii şi, în asemenea situaţii, dreptate avea cel ce era mai tare.

La 30 mai 1837 se semnează la Tafna un nou tratat de pace franco-algerian, prin care Franţa recunoaşte autoritatea lui Abd el-Kader asupra aproape întregii Algerii. Dar tratatul nu reprezenta pentru colonialişti decît un răgaz în vederea pregătirii unui război de mare amploare. La 18 octombrie 1838, armata colonială a trecut la ofensivă.

„Vagabondajul războinic"

Începînd din acest moment unităţile Legiunii străine participă la diferite lupte pe teritoriul Algeriei. Este „un perpetuu vagabondaj războinic" — scrie unul din autori vorbind despre mişcările batalioanelor legiunii. Acest „vagabondaj" răpeşte însă multe vieţi, pentru că generalii, aruncînd împotriva lui Abd el-Kader o armată de 180 000 de oameni, au început un război de nimicire, pustiind ca urmare sate, regiuni întregi, masacrînd în drumul lor mii şi mii de algerieni.

În decembrie 1840 Legiunea străină este pentru prima oară împărţită în două regimente avînd fiecare cîte 3 000 de oameni : Regimentul 1 străin şi Regimentul 2 străin. Ele parcurg în anii următori aproape toată Algeria, prădînd şi pîrjolind satele şi oraşele, ucigînd mii de oameni. Despre aceste „performanţe" ale legiunii aveau să vorbească glorificîndu-le „miile de ilustraţii din manualele şcolare şi din calendare timp de 60 de ani" — spune pe bună dreptate cu dispreţ un autor. Războiul colonial din Algeria era adînc nepopular în Franţa. A existat încă din 1830 o opoziţie faţă de această expediţie pustiitoare. Ziarişti şi scriitori, oameni politici şi filozofi, folosind cuvîntul scris sau spus, au respins orice idee de colonizare. Militarii însă nu participau la aceste discuţii. Ei au avut ordin să *pacifice* Algeria. Această nouă noţiune, *a pacifica*, intră în vocabular odată cu numirea, în 1841, a generalului Bugeaud în postul de guvernator general al Algeriei.

Razia — o metodă care a supravieţuit

Cucerirea Algeriei mergea prea încet după părerea cercurilor oficiale. Colonialiştii deveniseră nervoşi. Guvernul cerea măsuri mai energice. Generalul Bugeaud a creat, mai întîi, bazele militare ale „pacificării". El a desfiinţat posturile de rezistenţă mici din deşert, care, în multe cazuri, s-au dovedit a fi slabe în faţa atacurilor triburilor. A construit forturi mai puţine la număr, dar mai puternice. Coloanele uşoare pornite din aceste puncte fortificate străbăteau toate regiunile Algeriei aplicînd o tactică de raiduri rapide. Au început să fie folosiţi cămile la transportul hranei, muniţiilor, ba chiar şi al

obuzierelor şi tunurilor mai uşoare. Dar cu toate că luptătorii algerieni în această epocă nu aveau tunuri şi le lipseau chiar şi puştile şi muniţiile, aceste măsuri „reformatoare" ale lui Bugeaud nu au putut zdrobi rezistenţa celor ce-şi apărau pămîntul natal. Din această cauză Bugeaud a recurs la mijloace de-a dreptul barbare. „Nu vom putea supune inamicul decît distrugîndu-i agricultura. Trebuie să-l împiedicăm să semene, să-şi strîngă recolta şi să-şi ducă vitele la păscut". Şi, punînd în practică această concepţie inumană de „pacificare" prin înfometare, Bugeaud a introdus *razia*.

Această metodă nimicitoare avea să aibă urmări incalculabile. Populaţii întregi, lipsite de la o zi la alta de strictul necesar supravieţuirii, au fost decimate de foame sau silite să pornească în pribegie. Se „inaugura" astfel acea practică folosită şi azi de colonialismul în agonie, condamnată cu oroare de popoarele lumii : genocidul.

Razia este de fapt un cuvînt arab, care înseamnă furtul recoltei sau al animalelor. Bugeaud, la început, încerca să convingă opinia publică că vrea să „umanizeze" razia, aşa cum unii încearcă să inventeze bomba atomică „curată". În tot cazul, acest caracter de vînătoare, alternînd cu marşuri lungi, pe care Bugeaud l-a imprimat războiului colonial, se potrivea foarte bine spiritului aventurier al legionarilor şi era un mijloc eficace pentru a combate neliniştea primejdioasă care îi cuprindea pe aceştia de îndată ce erau lipsiţi de activitate. Razia ca sistem de subjugare prin înfometare a populaţiei a fost aplicată în toate campaniile din Africa de nord, apoi în Siria, fiind folosită şi în războiul din Algeria (1954—1962).

Cum se efectua o „razie" ? Ne-o povesteşte printre alţii un participant la o asemenea acţiune în cartea sa în care descrie campania din Oranul de Sud din 1882, adică la peste 40 de ani după „inventarea" acestei metode neomeneşti.

Era vorba de a fura turmele tribului Hamours. „Razia noastră fu magnifică : 3 000 de oi, 300 de vaci, 150 de cămile, fără a mai pune la socoteală sute de burdufuri pline cu curmale suculente..." La înapoiere, colonelul le ieşi în întîmpinare şi-i felicită cu căldură, iar generalul şi-a exprimat satisfacţia pentru că legiunea era din nou la înălţime... (Dinu Grant : *À la Légion étrangère. Campagne Sud-Oranaise, 1881—1882*, Bucarest, 1915).

Au trecut alți ani, alte decenii, jumătate de secol. De această dată sîntem în Siria în 1926 și un alt legionar, Bennett J. Doty, ne aduce aminte de existența raziei. El relatează că cu cîteva zile mai înainte, un grup de patrioți ascunși într-un sătuleț trăsese asupra unui tren militar. Drept represalii, într-o dimineață, împreună cu alte unități, și compania a 29-a a lui Doty porni împotriva satului.

Doty vorbește despre tradiția care cere ca după astfel de expediții prada de alimente să se împartă la toate bucătăriile unităților. În ceea ce privește restul, legionarii au mînă liberă. Fiecare fură ce poate, ce găsește. Grupurile de soldați sparg ușile cu patul puștii, năvălesc în case, distrug, jefuiesc, „le poți urmări drumul după zgomotul oglinzilor sparte, vaselor, mobilelor sfărîmate". Ce nu se poate distruge, intră în ranița legionarilor. Stofe, mătăsuri, cozonaci cu stafide, bijuterii, ceasuri, fleacuri sclipitoare, într-un cuvînt : orice. Unul din soldați a pus mîna pe un armăsar pur sînge, altul a „găsit" o iapă superbă. Legionarii fugăresc pe străzile satului turme de oi, capre, măgari, boi. Autorul „uită" să relateze ce s-a întîmplat cu locuitorii satului. Judecînd după amploarea și violența acestor represalii, probabil că ei au plătit cu viața curajul de ai fi adăpostit pe cei ce luptau cu eroism, în condiții atît de grele, pentru a-și cuceri libertatea.

Ora generalilor

Revenind la epoca „pacificării" Algeriei din secolul trecut constatăm că invadatorii, care dispuneau de mijloace militare superioare, nu au reușit să înfrîngă nici armata lui Abd el-Kader, nici triburile care luptau izolat. Bugeaud și generalii săi au început să aplice metode mult mai sălbatice decît razia. Pentru a avea o idee ce au însemnat masacrele și distrugerile din epoca „pacificării", să citim cîteva însemnări ale unor militari francezi din acea vreme. În primul rînd pasaje din scrisorile generalului Saint-Arnaud datate 7 aprilie, 5 și 11 octombrie 1842, cînd el a comandat o unitate a Legiunii străine.

„Țara triburilor beni-menasser este foarte frumoasă și una din cele mai bogate din Africa... Am ars și distrus totul... Astăzi m-am oprit aici, ca să reîncep distrugerea,

să mai golesc pătulurile și să dau foc satelor și bordeielor... M-ai lăsat la tribul braz ; ei, bine, am ars și devastat totul. Iată-mă acum la populația sindgad ; în mare, facem același lucru ; aici este un adevărat grînar îmbelșugat... Au venit cîțiva și mi-au adus un cal, în semn de supunere, dar l-am refuzat, pentru că voiam o supunere generală, apoi am început să dau foc" (Cf. Egrétaud : *Réalité de la nation algérienne*, Editions Sociales, Paris, 1957).

Caracterizarea pe care o dă E. V. Tarlé acestui general Saint-Arnaud, crescut în sînul Legiunii străine, este foarte semnificativă : „Să privim cu atenție această figură, interesantă în felul ei, de bandit în haine militare, de condotier al secolului al XIX-lea și de cuceritor colonial... Ani și ani de zile, el a luptat în Algeria servind în Legiunea străină din Africa. Pe arabi nu-i considerase niciodată oameni ; îngăduise celor de sub ordinele sale să-i jefuiască și, la cea mai slabă împotrivire, să-i omoare. El însuși prăda și ucidea, chiar și pe soldații săi îi împușca fără milă la cel mai mic semn de nesupunere... Educate personal de el, formațiile sale de ucigași fuseseră poreclite «detașamentele iadului», nu numai de arabi, ci și de francezi" (E.V. Tarlé : *Războiul Crimeii*, vol. I, București, Editura științifică, 1952).

Saint-Arnaud afirma cu „modestie" că, în ceea ce privește metodele de exterminare, nu este decît un elev, elev și continuator al generalului Pélissier. În iunie 1845, tribul ouled riah, retrăgîndu-se în fața coloanelor lui Pélissier, pe atunci încă colonel, s-a refugiat într-o peșteră. Pélissier a dat ordin să se aprindă la intrarea în peșteră un foc imens, care a fost întreținut timp de o zi și o noapte. Dimineața, cînd s-a încercat degajarea intrării în peșteră, s-au găsit dedesubtul cadavrelor de oi, măgari, boi, trupuri de oameni : 760 de bărbați, femei și copii au murit asfixiați în fundul peșterii.

Și, iată încă un citat dintr-o scrisoare a lui Saint-Arnaud datată din mai 1851 : „A doua zi, 4 mai, am ajuns la Blida, am ars totul în cale și am distrus acest frumos oraș... era ora două și guvernatorul (Bugeaud) plecase. Focurile care ardeau încă în munți îmi indicau drumul parcurs de coloana sa... Am pîrjolit totul în drum".

O altă figură de ucigaș care a acționat în Algeria este și generalul Cavaignac, călăul din iunie 1848, despre care Victor Hugo spunea : „Acest general avea caracterul unui șacal. El întruchipa crima și viciul". Cavaignac a scris și el epistole, lăudîndu-se cu performanțele de colonizator : „Am mai rămas în provincia Oran pînă la sfîrșitul lunii iunie (1841), pentru a putea incendia toate satele precum și locuințele emirului (Abd el-Kader)".

Dar în afară de acești partizani ai violenței, ai unei politici de represalii prin orice mijloace, au existat militari care, chiar dacă nu s-au opus hotărît acestor metode, și-au exprimat totuși îndoiala în privința rezultatelor „pacificării". Bunăoară, în cartea colonelului Dumontet *(Campagnes d'Afrique)* este reprodusă o corespondență a căpitanului Wimpffen : „Am parcurs timp de 64 de zile împrejurimile orașului Orléansville. Toate triburile răsculate au fost exterminate, supuse. Dar nu mi se pare că am obținut altceva decît o supunere forțată. Ce viitor poate spera o colonie construită pe asemenea baze, unde, în fiecare al treilea an, trebuie să reîncepem cucerirea țării ?" Colonelul Canrobert din Legiunea străină, vorbind despre „efectul dezastruos al mijloacelor îngrozitoare și barbare", conclude : „Cu toate că teroarea pe care am insuflat-o este mare... scopul final, pacificarea, este departe de a fi atins". (Ultimele două citate au apărut în articolul lui Étienne Micheli : „Les événements du mois d'août en Afrique du Nord". Cf. *Cahiers du Communisme* nr. 9/1955).

Într-adevăr. Așa-zisa pacificare a Algeriei începută în 1841 a durat pînă la 1871. În mod oficial. Pentru că în realitate răscoalele s-au ținut lanț și după 1871. Campania din sudul Oranului a avut loc în 1881—1882, dar cucerirea definitivă a diferitelor oaze de pe imensul teritoriu al Saharei nu s-a terminat decît la începutul acestui secol.

Abd el-Kader nu izbutise să mobilizeze în jurul lui întreaga populație a Algeriei ; unii șefi de triburi au trecut în slujba colonialiștilor, iar Bugeaud, trimițîndu-și agenții în armata emirului, urmărea să corupă, să îndemne la trădare pe ofițerii săi. În această situație, urmărit de trupele franceze, Abd el-Kader se refugiază în Maroc, dar reușește să se întoarcă în Algeria și să organizeze o nouă

răscoală în anii 1845—1846. Forțele și mijloacele tehnice de care dispuneau cotropitorii erau însă mult superioare. Cu trupele decimate, sleite, Abd el-Kader se vede silit să renunțe la luptă. El se predă generalului Lamoricière la 23 decembrie 1847. Guvernul francez îl internează în Franța. În 1853 el pleacă în Siria, unde moare în anul 1883. La 4 iulie 1966 guvernul algerian a readus în țară rămășițele pământești ale acestui erou al poporului algerian.

Zeci de tunuri scuipau foc...

Lupta condusă de Abd el-Kader împotriva invaziei colonialiste, victoriile asupra armatelor invadatoare au constituit un factor foarte important în formarea conștiinței naționale a poporului algerian. Dispariția conducătorului nu a însemnat însă și abandonarea luptei pentru libertate și independență. Dimpotrivă, prezența invadatorilor, cruzimea și jafurile comise de aceștia au dus la nașterea conștiinței necesității de a uni forțele hotărîte să-i izgonească pe colonialiști. Era, firește, doar un început, începutul unui drum lung care avea să ducă la formarea unei adevărate conștiințe naționale și, în ultimă instanță, la obținerea prin luptă a independenței.

Zi de zi, grupuri de luptători îi hărțuiau în continuare pe invadatori. Somnul nopților acestora era departe de a fi un somn liniștit. Din bezna rece apăreau pe neașteptate mici grupuri de luptători care ucideau santinelele, pătrundeau în taberele legiunii și dispăreau luînd cu ei armele de care dușmanul dispunea din plin, în timp ce ei trebuiau să se mulțumească doar cu cîte un pumnal. Convoaiele de aprovizionare ale armatei coloniale franceze, ale legiunii erau, de asemenea, atacate, căile de acces spre forturile înaintate constituiau adesea înfricoșătoare capcane pentru invadatori.

Așadar, lupta pentru libertate continua, uneori în acțiuni spontane, alteori însă organizat. Unul dintre cei mai de seamă conducători ai acestei lupte organizate a fost Bou Ziane, care a reușit să adune în jurul său luptători din triburile coborîte din masivul Aurès, supraviețuitori ai masacrelor săvîrșite de coloanele lui Cavaignac și Saint-Arnaud. Cartierul general al rezistenței aces-

tora se afla în fortăreața Zaatcha, construită pe rămășițele încă puternice ale unor vechi postamente romane. Timp îndelungat, din acest fort au pornit atacurile împotriva coloanelor sau așezărilor invadatorilor. Aici aduna Bou Ziane rezerve de apă și alimente necesare pentru a putea face față unui asediu îndelungat.

Din depărtare *ksarul* de la Zaatcha — *ksar* înseamnă în limba berberă loc fortificat — avea aspectul unui oraș alb și liniștit, ascuns printre palmierii unei oaze. Dar înăuntrul său, pregătirile de luptă se desfășurau febril. Trecuseră doi ani de la deportarea lui Abd el-Kader și invadatorii nu reușiseră să obțină „pacificarea". Concluzia : cartierul general al lui Bou Ziane trebuia nimicit. În acești doi ani, armatele colonialiste au încercat de trei ori să ia cu asalt acest centru al rezistenței populare. De fiecare dată au fost respinși cu pierderi grele. Și, cînd în noiembrie 1849, armata generalului Herbillon a înconjurat Zaatcha, forțele asediatoare erau de trei ori mai numeroase decît ale apărătorilor ksarului. De astă dată în armata franceză se afla și Regimentul 2 străin comandat de colonelul Canrobert.

Acest moment din lupta poporului algerian de la începutul cotropirii colonialiste ilustrează eroismul acelora care, deși aveau în față un dușman care le era superior în ce privește armamentul și pregătirea militară, nu s-au lăsat intimidați și au rezistat pînă la moarte. În ksarul lui Bou Ziane nu se afla nici un tun, luptătorii din spatele zidurilor erau trăgători de elită, dar nu aveau decît puține arme de foc, de un tip foarte vechi. Praful de pușcă era măsurat cu grijă. Din tabăra franceză zeci de tunuri scuipau foc asupra fortăreței. Tirul violent distrugea treptat zidurile. Infanteria — batalioanele legiunii erau așezate pe aripa stîngă a asediatorilor — nu pornește la atac decît după ce focul artileriei îi ucide și pe trăgătorii de lîngă creneluri, al căror tir era foarte precis. După acest duel inegal între tun și pușcă urmează un alt duel, tot atît de inegal, între puștile tot mai puține la număr și sacii umpluți cu praf de pușcă. Dincolo de ziduri fiecare casă este apărată pînă la ultimul om. Bou Ziane a zidit toate ușile prin care casele comunicau între ele. În felul acesta fiecare clădire, chiar și cea mai mică, a devenit un fort izolat. Grenadierii legiunii se ocupau cu treaba sîngeroasă de lichidare a focarelor de rezistență.

În 1914—1918 infanteria lichida tranșeele, cuiburile de mitraliere cu ajutorul grenadelor de mînă. În 1849 termenul de „grenadier" desemna soldați dintr-o unitate de infanterie. Dar acești grenadieri nu aveau încă grenade... Ei aruncau în aer casele din Zaatcha cu ajutorul unor încărcături de praf de pușcă. Clădirile se prăbușeau una după alta, patrioții răniți mai trăgeau dintre ruinele fumegînde. Supraviețuitorii au fost uciși, fără milă, cu baionetele.

O casă impunătoare mai rezista, singură. Era casa lui Bou Ziane. O piesă de artilerie, adusă de legionari peste dărîmături și cadavre, trage în direct trei obuze. Un zid cade, dar cad și servanții tunului atinși de gloanțele apărătorilor. Asediatorii recurg iar la saci umpluți cu praf de pușcă. La a treia detunătură se năruiește o bucată mare de zid ; în spatele său stau, nemișcați, vreo sută de oameni. Bătrîni, femei și copii... Zuavii și legionarii se aruncă asupra lor și îi masacrează cu baionetele. În jur se mai aud explozii, se răspîndește un miros de carne arsă. Fumul negru acoperă acum tot ceea ce a mai rămas din Zaatcha. Legionarii caută printre ruine. Ei au ordin să-l găsească pe Bou Ziane. Viu sau mort. Într-un colț, cu pușca în mînă, zace un bărbat înalt, grav rănit. El este cel căutat. Legionarii îl ridică și-l duc în fața unui ofițer care ordonă : „Sergent, du-te la domnul general, raportează că l-am prins pe Bou Ziane și întreabă dacă îl împușcăm sau nu". Bou Ziane stătea liniștit în așteptarea verdictului, care sosi prompt : „Să fie împușcat !". Bou Ziane, refuzînd orice ajutor, s-a așezat singur cu spatele spre zid în fața plutonului de execuție. A murit un erou. După el vor urma alții și alții, mulți rămași anonimi, dar dintre ei se vor desprinde și nume care vor deveni un simbol al acestei îndelungate și dureroase lupte.

Să revenim însă pentru moment la generația de generali formați în focul luptelor din Algeria. Jules Guesde, socialist francez, unul din conducătorii Internaționalei a II-a, scria la 17 ianuarie 1885 : „Războaiele coloniale au fost întotdeauna școala războiului civil. În Algeria s-au format împotriva arabilor și kabililor măcelarii din iunie à la Cavaignac, călăii din decembrie ca Saint-Arnaud, în Mexic au făcut școala ucigașii din mai ca Gallifet".

Acest scurt, dar convingător citat cere o explicație mai amplă. În februarie 1848 izbucnește în Franța revoluția burghezo-democratică, în urma căreia se proclamă Republica („a doua republică"). Ludovic Filip părăsește scena fugind în Anglia. În iunie 1848 are loc insurecția muncitorilor din Paris, prima mare încleștare între clase în societatea capitalistă modernă. Generalul Cavaignac, învestit cu puteri dictatoriale, reușește să înăbușe insurecția, trăgînd cu tunurile în baricadele muncitorilor. În decembrie 1848, Ludovic Napoleon Bonaparte, nepotul lui Napoleon I, este ales președinte al Republicii. Și să amintim aici, încă o dată, de Saint-Arnaud, care i-a trimis vorbă, printr-un prieten comun, lui Ludovic Napoleon Bonaparte : „...asigurați-l pe prinț că de astăzi poate conta pe mine : să mă facă general de divizie cît mai curînd posibil și restul mă privește". Pregătind lovitura de stat de la 2 decembrie 1852, prin care el s-a autoproclamat împăratul francezilor, prințul-președinte — care a știut „să-și aleagă uneltele", după cum spunea Marx, l-a rechemat pe Saint-Arnaud din Africa în Franța și l-a numit ministru de război. Și, la 4 decembrie 1852, Saint-Arnaud a înăbușit în sînge revolta muncitorilor pe care predecesorul lui, generalul Cavaignac, „a avut grijă" să-i decimeze și să-i dezarmeze în iunie 1848. În urma acestui serviciu adus stăpînului său, a primit Saint-Arnaud gradul de mareșal... „Ucigașul din mai", generalul Gallifet (călăul comunarzilor), a făcut și el campania din Algeria, a luat parte la războiul din Crimeea, apoi s a „distins" în expediția colonială din Mexic.

Viesparul legiunii...

Pentru ca trupele mobile ale lui Bugeaud să poată străbate cu repeziciune Algeria, ele au avut nevoie, din loc în loc, de posturi fortificate de aprovizionare. În noiembrie 1843, batalionul 3 din Regimentul I străin primi ordinul să instaleze pe o mică colină situată la aproximativ 50 de kilometri sud de Oran un asemenea post. În vîrful acestei coline se afla doar o veche moschee dărăpănată, cunoscută sub numele de Sidi-bel-Abbès ; jur-împrejur numai nisip și mlaștini. Legionarii sînt puși la treabă și

în șase ani acest post, care inițial nu adăpostea decît o magazie de provizii înconjurată de un zid, devine cartierul general al Legiunii străine.

Sidi-bel-Abbès însemna și Cartierul Vienot. În acest cartier se aflau de fapt cazărmile legiunii, iar numele cartierului este menit să păstreze amintirea colonelului Vienot, ucis la Sevastopol în 1855, în timp ce conducea la atac un detașament al legiunii. Aceste două nume — Sidi-bel-Abbès și Vienot — stîrnesc reacții diferite. Unii le blestemă, alții vorbesc cu nostalgie despre ele. Broșurile și fascicolele oficiale prezintă Cartierul Vienot ca pe un paradis militar, vechi legionari l-au descris ca pe o ocnă. În tot cazul, cele trei corpuri de clădiri au fost martorele a numeroase tragedii, multe drame personale și colective care au început ori s-au terminat aici.

...posturile înaintate

Toate posturile înaintate din Algeria, Maroc, din Sahara și marea majoritate a celor din Indochina au fost construite de detașamente ale Legiunii străine, cuprinzînd cîte o unitate de geniu. Într-o lună de zile toate zidurile trebuiau să fie ridicate și acoperite cu tablă. Pentru a le termina mai repede, zidurile erau construite din piatră și, după plecarea detașamentului și a unității de geniu, garnizoana finisa lucrarea. Tencuiala era din argilă. Dacă construcția se efectua în condiții de luptă sau dacă puțul era departe, pentru lucrările de zidărie erau întrebuințate toate lichidele reziduale...

Fortul propriu-zis era un fel de curte, înconjurată de ziduri crenelate și avînd o singură poartă din bîrne de stejar legate în fier. Cazarma, magaziile, cancelaria erau plasate în niște barăci, iar o pivniță adîncă adăpostea munițiile. Dacă în incinta fortului nu se găsea nici un puț, apa era adusă cu burduful, pe spinarea unui catîr, de la izvorul cel mai apropiat. Butoaie de zinc, îngropate și ele în pămînt, conțineau rezerve de apă, pentru eventuale asedii. Majoritatea acestor forturi erau așezate la șes, la încrucișări de drumuri sau în apropierea unei trecători, permițînd astfel supravegherea acestora. Nu rareori fortul se afla în plin deșert, în plină Sahară, de pildă,

dacă așa cereau „nevoile strategice". Această desăvîrșită izolare de lume, ignorarea frămîntărilor omenirii, viața monotonă, dar riguros dirijată aveau o influență nefastă asupra psihicului legionarilor, astfel că, atunci cînd trebuia, se băteau ca niște sălbatici.

Garnizoana ședea în fort cam două luni și jumătate, trei. Nu mai mult. Comandanții știau prea bine că legionarii care stau prea multă vreme în inactivitate devin primejdioși. Apoi, în fort nu se găseau băuturi tari, distracții și mai ales femei... Cînd sosea schimbul, legionarii erau duși pentru odihnă în cantonamentul sau orașul cel mai apropiat. Acolo îi așteptau dancinguri și lupanare...

Forturile legionare din Africa erau construite, în general, după sistemul cetăților medievale. Modernizarea lor a constat doar în faptul că în loc de posturi de arcași au fost construite posturi pentru pușcași. După primul război mondial, după ce a fost „inventată" sîrma ghimpată, fortul era înconjurat la o depărtare de 10—20 de metri de o asemenea rețea. Constructorii lui Bugeaud au pornit de la faptul că patrioții nu posedau artilerie ! Dar și atacul acestora a fost conceput după sistemul medieval. Ei nu și-au bazat tactica pe provocarea breșelor cu tunuri, ci mai mult pe atacul direct, pe escaladarea zidurilor sau folosind tactica înfometării sau a însetării. Peste vreo jumătate de secol, cînd și patrioții vor fi mai bine înarmați, se va schimba atît tactica patrioților cît și a invadatorilor.

* * *

Înainte de a părăsi Algeria amintim profetica declarație făcută de niște bătrîni arabi lui Bugeaud în 1841 și citată de Robert Ageron :

„Acest pămînt este țara arabilor. Voi nu sînteți aici decît niște musafiri. Veți rămîne aici trei sute de ani, ca turcii, dar pînă la urmă tot va trebui să plecați".

Bugeaud a ridicat probabil din umeri și după șase ani de război greu, cu mari pierderi de vieți omenești, a obținut capitularea lui Abd el-Kader. Dar, după 121 de ani de la profeția bătrînilor arabi, exprimată în 1841, colonialiștii au trebuit să capituleze în fața unei Algerii dîrze, conștientă de forța și drepturile sale. Bătrînii au „greșit" cu aproape două veacuri...

5 LEGIUNEA STRĂINĂ DEBARCĂ ÎN EUROPA

În iunie 1854, o brigadă a Legiunii străine, formată din regimentele 1 și 2, pleacă din Africa. Legiunea părăsește deci pentru a doua oară locurile unde s-a născut pentru a participa nu la o campanie de guerilă în deșert, ci la un război lung. Acest război, pe care-l cunoaștem sub numele de Războiul Crimeii, a izbucnit între Franța, Anglia, Turcia și Sardinia, pe de o parte, și Rusia pe de altă parte.

Brigada Legiunii străine a lăsat în Crimeea peste 1 000 de morți, printre care un general și 2 colonei. Aici a murit în urma unei crize de angină pectorală și mareșalul de Saint-Arnaud, comandantul suprem al armatei franceze din Crimeea. În iulie 1854 armatele aliate erau concentrate la Varna și la Șumla. În prima fază a războiului legiunea a avut de luptat împotriva unui adversar invizibil, dar cu atît mai crunt — holera.

Epidemia a izbucnit la Varna, mai întîi în tabăra franceză, apoi în cea engleză. Corpul expediționar francez a fost decimat de molimă. Generalul Ney a murit în 24 de ore, generalul Carbuccia, comandantul brigăzii regimentelor străine, precum și adjunctul său, colonelul Sarrauton, au murit și ei. Legiunea a fost totuși mai puțin atinsă de această boală ucigătoare, cu toate că legionarii săpau gropile comune, transportau cadavrele. Un strat de cadavre, un strat de var, iar un strat de cadavre... Groparii legionari lucrau noaptea, iar ziua, acești transmițători de holeră, trăiau ascunși, izolați, asemeni unor leproși.

„Legende"

Propaganda oficială răspîndea și susținea povești menite să încununeze cu o aureolă aproape mistică legiunea. Rezistența la holeră a intrat și ea în literatură, în filme. Legionarul din Crimeea a fost „imortalizat" și pe pînzele unor pictori. Iată, de pildă, un portret executat de pictorul militar Edouard Detaille, reprezentînd un legionar din iarna 1854—1855. Chipiul tradițional, mantaua lungă, pușca

de asemenea lungă, pantalonii roșii, moletiere, bocanci, privirea semeață îndreptată spre un bastion ; pe piept : Crucea de război. O pictură de rebut, care se bazează pe un romantism fals pentru a obține un efect ieftin.

În luptele pentru Sevastopol unitățile legiunii au forțat rîul Alma, obligîndu-l pe generalul Mecinikov să se retragă în direcția Sevastopolului și salvînd de două ori prin contraatacuri rămășițele brigăzii engleze de sub comanda lordului Cardigan. La 27 august 1855, după o pregătire de artilerie fantastică pentru epoca aceea : 600 de tunuri franceze și 300 englezești au tras în 24 de ore aproape 70 000 de ghiulele și 16 000 de obuze și grenade, a început atacul general împotriva Sevastopolului. 100 de legionari purtau înaintea trupelor de asalt scările de escaladare a zidurilor. Atacul este respins peste tot, cu excepția culmii Malakov. Rușii contraatacă, dar, după un măcel înfricoșător, culmea rămîne în mîinile trupelor generalului Mac-Mahon. Armata rusă apără cu îndîrjire fortificațiile din jur. La întrebarea unui general englez — „Dacă înțeleg bine, dumneavoastră vă pregătiți să vă mențineți în această poziție puțin confortabilă ?“ — Mac-Mahon, după legendă, a răspuns : „Aici mă aflu și aici rămîn“ (*„J'y suis, j'y reste“*). După o altă variantă a legendei, acest răspuns a fost dat de Mac-Mahon atunci cînd, în toiul luptelor, i s-a ordonat să evacueze culmea. E.V. Tarlé dezminte legenda, arătînd că Pélissier, comandantul suprem, nu numai că nu a dat ordinul absurd de a se evacua culmea Malakov, dar a trimis în ajutorul lui Mac-Mahon unități de zuavi, de grenadieri și, către sfîrșitul zilei, chiar o mare parte a brigăzii Legiunii străine. Acesta este, fără îndoială, și adevărul istoric. Totuși, acest „J'y suis, j'y reste“ și-a păstrat pînă astăzi locul în legendele legiunii.

„Faites donner la Légion!“

E un fapt cunoscut că mulți generali au rostit de multe ori în clipe grele aceste cuvinte, adică : „Trimiteți legiunea !“ Ele indicau un moment deosebit de greu într-o bătălie. În luptele de pe rîul Alma, generalul Canrobert a formulat ceva mai explicit această expresie : „Trimiteți legiunea pentru a da un exemplu celorlalți“. Traversarea rîului Alma de către armata franceză a durat două zile

din cauza rezistenței trupelor ruse. Lupta a fost decisă în ultima clipă, cînd, în ziua a doua, într-un moment de derută a infanteriei franceze, generalul Canrobert a aruncat în luptă unitățile legiunii.

O formulă mai nouă, datînd din 1883, îi aparține generalului Négrier. El a rostit faimoasa frază : „Voi, legionarii, sînteți ostași pentru a muri. Pe voi vă trimit acolo unde se moare". Aceste cuvinte, care sintetizează lapidar rolul legiunii de-a lungul asaltului colonialist, au fost rostite în momentul cînd trupele lui Négrier, cuprinzînd și batalioanele 1 și 2 ale legiunii, porneau la atac împotriva fortăreței Bac Ninh din Vietnam. Coloana comandată de Négrier — 5 500 de soldați — nu fusese nicidecum dinainte sacrificată. Cu toate acestea, cuvintele lui Négrier nu numai că au intrat în legendă, dar sînt deosebit de semnificative pentru înțelegerea formării psihologice a legionarilor. Iată, în legătură cu aceasta, un episod caracteristic : un recrut, norvegian după numele care figurează în registre, dar după accentul lui pur parizian — francez, este condus în fața cazărmii unde, pe portal, figurează cu litere negre pe fond alb vestita frază a lui Négrier. Recrutului i se ordonă să citească atent fraza, apoi este retrimis în fața colonelului. „*Mon colonel* — spune în poziție de drepți recrutul —, generalul Négrier a spus că voi, legionarii, sînteți ostași, pentru, pentru..." aici i se încurcă limba și tace. „Înapoi la poartă !" — ordonă colonelul. Ostașul fuge mîncînd pămîntul, ajunge la poartă, care se deschide din nou în fața lui, soldații de la gardă îl înjură că le dă prea mult de furcă, îl pun să citească fraza de 10, de 20 de ori, apoi, fuga marș înapoi la colonel, care-l așteaptă răbdător și-l întreabă cu un ton plin de înțelegere : „Ce-a spus, deci, generalul Négrier ?" „Voi, legionarii, sînteți ostași pentru a muri..." — declamă recrutul în fața trupei, care este aliniată în curtea cazărmii. „Bine, fiule" — spune colonelul, apoi către plutonierul instructor : „Să aveți grijă ca celebra frază a eroicului nostru general să intre bine în capetele recruților". Colonelul părăsește curtea, iar corul soldaților sub comanda plutonierului repetă, repetă mereu, țipînd, urlînd fraza celebră, de 50, de 100 de ori, ore întregi sub soarele arzător.

Chiar legionarii de rînd erau conștienți de faptul că unitatea lor era elementul de șoc trimis mereu în sectoarele cele mai periculoase, că viețile lor valorau, în

momentele grele, mai puțin decît o încărcătură de armă. Generalul Négrier slujise șase ani încheiați în legiune. El trebuia să știe cîte ceva despre rolul ce i s-a atribuit acestei armate „ciudate".

Autorii care au studiat istoria Legiunii străine găsesc, după pozițiile lor, diferite răspunsuri la întrebarea : care este originea acestui ordin rostit în epocile cele mai diferite, pe multe meridiane. Jean des Vallières, după ce vorbește de ostilitatea sau, cel puțin, indiferența opiniei publice franceze față de cuceririle coloniale, își completează ideea cu o precizare, care ne apropie de originea ordinului „Trimiteți legiunea !" — „Cei din metropolă se consolează ușor cu pierderile legiunii, gîndind că aceasta înseamnă un număr egal de francezi cruțați. Pentru că morții ei (ai legiunii) nu au pe nimeni care să-i plîngă în Franța".

Această idee este reluată și de Louis Saurel. Generalul care cere „Trimiteți legiunea !" știe că viața legionarilor nu are nici un preț.

Legiunea în Italia

La războiul din Crimeea a luat parte și o armată a regatului Sardiniei. Acesta era prețul pe care-l ceruse Napoleon al III-lea regelui Sardiniei, Victor Emmanuel, pentru a-l ajuta să-i izgonească pe austrieci din Lombardia și Veneția. Războiul din 1859 între coaliția franco-italiană și Austria a fost o etapă în lupta pentru realizarea unității Italiei. În această încleștare, la care a luat parte o puternică armată a împăratului Franței, Mac-Mahon a comandat cele două regimente ale legiunii într-o campanie de numai două luni.

Și iarăși faimosul ordin răsună, de data aceasta pe cîmpiile Italiei : „Trimiteți legiunea !" De această dată l-a rostit colonelul Chabrière. Aceasta s-a întîmplat în timpul bătăliei de la Magenta. Și cînd, la orele 21, i se anunță lui Mac-Mahon că legionarii și-au așezat tabăra în grădinile de la Magenta, s-a născut o altă vorbă celebră : „Treaba este ca și făcută !", a spus mareșalul. Într-adevăr, treaba a fost făcută. Mac-Mahon a devenit duce de Magenta, iar a doua zi legiunea își număra morții. 308 oameni uciși !

Campaniile din Crimeea și din Italia au făcut breșe mari în rîndurile legiunii. Comandamentul apelează la

voluntari elveţieni, dar biroul de recrutare de la Lyon nu-i trimite decît 600 de oameni. Un alt birou de recrutare deschis în Corsica, la începutul campaniei din Italia, nu dă nici el rezultate, ca şi încercările de a recruta voluntari făcute la Milano. Nici un milanez, nici un italian nu s-a angajat! Italienii îşi dăduseră seama că nu de dragul lor îşi trimisese aici armata Napoleon al III-lea. Ei aveau o singură dorinţă : să vadă cît mai repede plecate aceste armate, întrucît în lupta dintre marile puteri, cînd fiecare dintre acestea căuta să-şi apere propriile interese, italienii, care aspirau la o adevărată independenţă naţională, nu se încredeau în armatele „eliberatoare"...

Legiunea străină s-a întors în Franţa şi, pentru prima oară de la înfiinţarea sa, a participat la tradiţionala defilare de 14 iulie. Era o răsplată ieftină pe care o acorda burghezia acestei armate de mercenari, care-i servea interesele atît în marşul de acaparări coloniale, cît şi în lupta pentru supremaţie în Europa. Apoi, chiar a doua zi, a fost trimisă la Toulon şi îmbarcată imediat cu destinaţia Africa. De ce atîta grabă? În primul rînd, Napoleon al III-lea se temea de această armată mică dar turbulentă şi a îndepărtat-o repede din metropolă. În al doilea rînd, legiunea „avea de lucru" şi în Africa... Era vorba de un trib berber care lichidase cu măiestrie cîteva posturi înaintate de la frontierele Marocului.

„O coloană a fost trimisă" — anunţa laconic un comunicat de pe vremuri. Coloana lasă în urma sa nenumărate morminte pe care nisipul mereu în mişcare le acoperă încetul cu încetul. Această scurtă campanie a fost de fapt un război împotriva Marocului, pentru că tribul beni snassen trăia dincolo de frontiera dintre Algeria şi Maroc. Apoi crunta desfăşurare a represaliilor : sate incendiate, recolte arse, cadavre mutilate lăsate în urma sa de această coloană.

A urmat o perioadă liniştită în viaţa legiunii. Liniştită, dar şi periculoasă. Cînd nu avea vreo „treabă serioasă" legiunea devenea nervoasă, agitată, consuma mai multă băutură decît de obicei, încăierările se înmulţeau, dezertările la fel. Pentru a remedia această situaţie primejdioasă, comandanţii trimiteau companiile, pe rînd, pentru două-trei săptămîni la desţelenit pămînturi şi la construcţii. O viaţă prea liniştită... Mult prea comodă şi liniştită. În această epocă şi-a cîştigat sensul adevărat şi s-a imortalizat un cuvînt pînă atunci intenţionat ţinut în

umbră : *le cafard*. Cu acest cuvînt simplu, dar cu o semnificație adîncă, exprimînd melancolia, ancestrala neliniște a omului hăituit de gînduri negre, neașteptate izbucniri, ne vom întîlni, și nu o dată, mai tîrziu. Încă un amănunt : în martie 1862 Napoleon al III-lea a unificat cele două regimente ale legiunii, menținînd unul singur, cu același efectiv, care a primit denumirea de *Regimentul străin*.

* * *

În veacul al XIX-lea, regimul politic în Franța s-a schimbat de mai multe ori, burghezia însă nu a renunțat niciodată la ideea de a face noi cuceriri coloniale, de a-și lărgi aria de dominație. Colonialismul francez suferă însă cîteva eșecuri usturătoare în campaniile din Algeria, în 1843, în Cochinchina, în 1858—1860, în Siria, în 1860, și în Mexic.

6 LEGIUNEA ÎN MEXIC

Benito Juarez a devenit președintele Mexicului în 1858. El a fost primul indian care a ajuns în fruntea statului mexican în timpurile moderne și a avut un rol important atît în elaborarea vestitei constituții din 1857, cît și a „legilor cu privire la reforma" din 1859, care prevedeau secularizarea averilor clerului, separarea bisericii de stat, confiscarea și vinderea marilor latifundii agrare, controlul statului asupra învățămîntului etc. Clerul catolic, care stăpînea cea mai mare parte a pămînturilor din Mexic, a unit împotriva lui Juarez toate forțele reacționare. A urmat un război civil sîngeros, în care liberalii (blocul burgheziei și al unei părți a ofițerilor) i-au învins pe conservatori (marii moșieri, clerul superior și blocul ofițerilor superiori).

În 1862 Franța, Anglia și Spania trimiseră în Mexic un corp expediționar. Era o intervenție militară colonialistă de mari proporții vizînd înăbușirea republicii mexicane și jefuirea bogățiilor naturale nu numai ale

Mexicului, ci și ale întregii Americi de Sud. Visul — „marea idee" a lui Napoleon al III-lea — era să transforme Mexicul într-o colonie, apoi, prin anexarea cîtorva state sud-americane, să formeze un „imperiu latin catolic". Aventura mexicană a fost susținută de cercurile financiare din Franța și de bancherii din Anglia și Spania care sperau să obțină venituri mari prin colonizarea Mexicului. Dar nici în Mexic lucrurile nu s-au potrivit cu planurile împăratului francez. Trupele britanice și spaniole au părăsit în scurt timp Mexicul, iar armata lui Napoleon al III-lea a rămas. În teribilul război de uzură (1862—1867), poporul mexican a luptat cu mult eroism și vitejie și, în cele din urmă, a ieșit victorios, apărîndu-și independența națională.

Primul asediu al orașului Puebla a avut loc la 5 mai 1862. Generalul Lorencez a atacat fortăreața, în fruntea unei armate de 6 000 de soldați, și a fost respins. În ianuarie 1863 un ordin sosește la Sidi-bel-Abbès. Vor fi trimise în Mexic două batalioane, adică vreo 2 000 de legionari, sub comanda colonelului Jeanningros. La 26 martie 1863, două vase — *Saint-Louis* și *Wagram* — aruncară ancora în portul mexican Vera Cruz după o călătorie de 48 de zile.

Debarcarea la Vera Cruz a însemnat o mare dezamăgire. De această dată legiunea n-a fost întîmpinată numai de holeră, ci și de febră galbenă, acea *vomito negro* răspîndită de miliardele de țînțari care zburau zi și noapte venind din lagunele contaminate. Iar în oraș, bineînțeles, o populație ostilă. Dar cele două batalioane nu au fost trimise aici să participe la asaltul Pueblei, situată la o altitudine de 2 000 m și la o distanță de 160 km de Vera Cruz. Legiunea nu avea sarcini militare, ci numai o misiune minoră, o „sarcină de poliție" : escortarea convoaielor de arme și muniții, care circulau pe drumul Vera Cruz—Puebla și care erau atacate adeseori de trupele de guerilă ale armatei republicane.

Aproximativ jumătate din drumul dintre portul Vera Cruz și orașul asediat Puebla a fost lăsat în grija legionarilor. Colonelul Jeanningros a instalat pe această porțiune de drum de circa 90 km mici garnizoane de legionari. Primul post a fost instalat la *Tejeria*, ultimul în orașul *Chiquihuite*, care adăpostea cartierul general al colonelului Jeanningros.

Un lung și prețios convoi

La 14 aprilie 1863, un lung convoi de 60 de căruțe și 150 de catîri părăsește portul Vera Cruz, sub escorta a două companii ale Legiunii străine. Această coloană transporta spre Puebla, în afară de alimente, muniții și medicamente, o mare cantitate de arme, piese de artilerie și aur în valoare de 5 milioane de franci. Cartierul general al armatei republicane mexicane, aflat la Jalapa, la 50 km nord-vest de Vera Cruz, este informat de această operațiune. Două zile mai tîrziu, coloana ajunge la Tejeria. În aceeași zi, un ofițer al trupelor franceze care asediază Puebla scrie acasă, la Paris : „Am plecat din Franța convinși că vom avea de-a face cu o mînă de oameni și cu cîțiva indieni mizerabili, înfricoșați la auzul numelui de francez. Ne dăm seama acum că ne-am înșelat de-a binelea ; în fața noastră se află oameni hotărîți, care nu ne vor și care au să lupte pînă la ultima picătură de sînge".

Convoiul înaintează spre *Soledad*. Nu purta un nume promițător acest Soledad (singurătate), care s-a dovedit a fi într-adevăr un oraș foarte singuratic. În locul mult visatelor case albe umbrite de mari bananieri încărcați cu fructe suculente, pe legionari i-a întîmpinat un oraș în ruine, rezultat al represaliilor la care au trecut francezii după distrugerea unui convoi, în iulie 1862. Cartierul general mexican de la Jalapa îl însărcinează pe colonelul Francesco de Paula Millan să captureze convoiul, în primul rînd aurul și piesele de artilerie, pe care generalul Forey, comandantul corpului expediționar francez, le așteaptă cu nerăbdare la Puebla. Avînd în vedere importanța operațiunii, lovitura trebuie dată nu de „guerileros", ci de armata regulată republicană. Colonelul Millan pornește cu 1 000 de cavaleriști și 1 200 de infanteriști.

Armata regulată mexicană prezenta încă în această epocă o varietate pitorească. Soldații, atît infanteriști cît și cavaleriști, erau îmbrăcați în uniforme diferite, singurul semn distinctiv, uniform, fiind sombreroul. Armamentul prezenta aceeași diversitate, creînd dificultăți în procurarea muniției adecvate. Ca valoare combativă, cavaleria depășea infanteria, care era mai slab echipată. Armata regulată era formată din recruți, dar guvernul mexican mai dispunea și de escadroane de cavalerie compuse din

voluntari. Ceea ce se numește în general disciplina militară nu prea exista, dar în bătălii armata regulată s-a dovedit a fi curajoasă, luptînd cu hotărîre împotriva invadatorilor pentru apărarea drepturilor cîștigate și consfințite prin legile promulgate de Benito Pueblo Juarez.

Convoiul înaintează cu aproximativ 12 km pe zi. Prin împrejurimi patrulează contraguerila colonelului Dupin. O „mică Legiune străină" compusă din 50 de cavaleriști ce făceau parte dintr-o unitate creată din oameni recrutați, mai ales dintre aventurierii străini pe care Dupin i-a găsit la Vera Cruz. Asasini căutați de poliția Statelor Unite, foști negustori de sclavi din Africa, italieni condamnați la moarte de Mafia și chiar un pastor olandez condamnat pentru ademenirea unei minore...

Convoiul pleacă din Soledad. Escorta e sigură, de aceea contraguerila lui Dupin nu mai cercetează terenul. Totuși, întrucît convoiul mai avea de parcurs pînă la Chiquihuite 60 km și experiența îl învățase pe colonelul Jeanningros că guerila mexicană era bine instruită și că atacurile prin surprindere erau foarte periculoase, îl însărcinează pe căpitanul Danjou ca, în fruntea companiei a 3-a (3 ofițeri francezi și 65 legionari și subofițeri), să pornească în întîmpinarea coloanei. La 29 aprilie, ora 10 seara, compania lui Danjou părăsește Chiquihuite, coborînd spre Soledad. Această companie este însoțită de niște umbre, care apar și dispar în noapte. Cavaleriști mexicani urmăresc mica trupă pentru a nu pierde contactul cu ea. La 30 aprilie, ora 5 dimineața, compania lui Danjou trece prin *Camerone*. Este, de fapt, un cătun părăsit ; la dreapta drumului o haciendă cu o fațadă lungă de 20 m, dincolo de ziduri o curte spațioasă, înconjurată de ziduri înalte de trei metri. În curte două hangare lipite de zid, la stînga două porți mari, batantele lipsesc însă. După ce a trecut de Camerone, compania face un popas. Focurile ard ; se pregătește cafeaua de dimineață. Danjou își consultă ceasul : ora 7,30. Dar nu mai este timp pentru cafea. Cavaleria mexicană apare la o distanță de numai 300 m. După primul schimb de focuri, compania a 3-a se retrage spre Camerone, unde ocupă hacienda. Cavaleriști mexicani, apoi infanteriști încercuiesc hacienda. Asediul începe la 30 aprilie, ora 9,45, și se termină la ora 18,15, cu înfrîngerea legionarilor.

O bătălie pierdută

Istoria asediului de la Camerone are încă numeroase puncte neclarificate. Raportul oficial, întocmit pe vremuri de către maiorul Regnault, a rămas timp de 62 de ani ascuns într-o mapă la Ministerul de război. Mapa purta titlul : „Corespondență privind drapelele și steagurile celui de-al doilea imperiu“ (!). Acest raport rătăcit a fost publicat prima dată în 1936 de către istoricul Jean Brunon. Dar pînă la această dată, și chiar pînă în zilele noastre, bătălia de la Camerone a fost și a rămas pentru apologeții Legiunii străine și ai colonialismului un simbol a ceea ce ei consideră „eroism“. De ce insistă aproape toți „biografii“ Legiunii străine asupra asediului de la Camerone ? De ce mai bine de un secol, la fiecare aniversare a bătăliei de la Camerone, la fiecare 30 aprilie, oriunde s-ar afla, legiunea sărbătorește în mod oficial, cu defilări, discursuri răsunătoare și porție dublă de băutură, bătălia de la Camerone, care a fost, de fapt, o înfrîngere ? Compania a 3-a a pierdut trei ofițeri, 50 de soldați și subofițeri. Cei 12 supraviețuitori, în majoritatea lor răniți, au fost luați prizonieri de către mexicani. „La drept vorbind — scria în memoriile sale sergentul Maine —, ne așteptam să fim împușcați“. Dar mexicanii le-au dat îngrijirile necesare și cei 12 rămași în viață au fost schimbați pe un colonel al armatei republicane căzut prizonier la francezi. Într-un cuvînt, compania a 3-a a fost scoasă din luptă. Ce s-a întîmplat cu convoiul ? Acesta, la ora 4 după-amiază, era la o distanță de zece kilometri de Camerone. Căpitanul Cabossel, comandantul celor două companii de escortă, socotea că va înnopta la Camerone. Primind informații că acolo era în curs de desfășurare o luptă, căpitanul ordonă întoarcerea coloanei la Soledad. Deci „convoiul prețios“ a fost oprit pentru o vreme din înaintarea sa spre Puebla. Fapt este că coloana, care și-a reluat marșul după cîteva zile, a fost salvată de către compania a 3-a, care a pierit aproape în întregime la Camerone. Colonelul Millan, considerînd, probabil, că sarcina sa fusese îndeplinită, a ordonat retragerea armatei sale la cartierul general de la Jalapa.

„Momentul Camerone“ ilustrează de fapt esența spiritului legionar. Pentru acești oameni care aveau mentalitate de mercenari, „gloria Franței“ sau „moartea eroică“ erau cuvinte fără sens. „A muri bine“ însemna pentru ei

a muri cît se poate de tîrziu, provocînd adversarului pierderi cît mai mari. Legionarii luptau în Mexic pe pămînt străin, pe care primiseră ordinul să-l cucerească. Ei știau numai atît : a fi legionar este o meserie. Lor nu li s-a explicat pentru ce trebuie să lupte. Și nici nu așteptau explicații, ci numai ordine.

Unul dintre memorialiștii legiunii, într-o lucrare scrisă „dinăuntrul" legiunii, constată că „groaza capătă uneori forma unui curaj nebun". Conștiința crimelor săvîrșite le-a insuflat legionarilor teama de a nu cădea vii în mîinile celor care, știind cu cine au de-a face, nu aveau nici un motiv să-i cruțe. „Cînd nu ai decît viața, încerci s-o salvezi — îmi spune G.I., un fost legionar cu care am avut prilejul să stau de vorbă —. Prin orice mijloace. Omul în astfel de momente devine o fiară. Așa am fost și noi, în legiune. Am devenit curajoși, ca să spun așa, supracurajoși atunci cînd riscul de a ne pierde viața devenea mai evident". Frica de moarte poate fi și ea una din explicații. Ori au luptat pentru... existența legiunii, care însemna pentru ei un refugiu sigur.

Iată ce a declarat un legionar care a luptat „undeva" în Maroc, în anii '20 :

„Nici o *harca* (adică detașament popular) nu trebuia să ajungă dincolo de fortul nostru atîta vreme cît un singur legionar mai era în viață. Noi nu luptam pentru Franța, ci pentru legiune. Dacă legiunea ne-ar fi dus împotriva Franței, am fi mers să ne războim cu armatele ei (așa s-a întîmplat în 1961), tot așa precum ne războiam în Atlas".

Aici apare pentru prima oară exprimat concis *credoul* legionarilor „Legiunea este patria noastră", refugiul sigur pentru acești oameni care și-au uitat trecutul pentru a nu fi decît legionari.

Capitolul de la Camerone nu a închis, ci abia a deschis epoca unei sîngeroase aventuri imperialiste. Lupta poporului mexican împotriva invadatorilor s-a extins în provinciile din nord. Trupele republicane tot mai bine organizate și înarmate au trecut din apărare la atac. Legiunea, ca să-și acopere pierderile, a trebuit să mai înființeze două batalioane, unul la Puebla, iar altul, al 6-lea, i-a venit în ajutor din Africa. Lupta de la Camerone a fost, într-un fel, reeditată în martie 1866. În această bătălie a apărut iar o haciendă, de data aceasta cu numele

de Santa-Isabel. Numai că aici, la Santa-Isabel, legionarii au atacat și mexicanii s-au apărat.

O unitate a armatei republicane mexicane s-a instalat la Santa-Isabel, unde exista (ca și la Camerone) o hacienda sprijinită de o colină de aproximativ 80 m înălțime. Maiorul Brian a pornit din orașul vecin Parras, în fruntea celor trei companii ale batalionului 2 străin, cuprinzînd opt ofițeri și 179 de soldați. Sosind la Santa-Isabel în zorii zilei de 1 martie 1866, a început imediat atacul, fără nici o pregătire. Legionarii au trebuit să parcurgă 800 m pînă la hacienda și au încercat să escaladeze zidurile. Focul apărătorilor era precis și numai cîțiva legionari au ajuns în fața haciendei. În momentul acesta, intervenind cavaleria mexicană, legionarii au fost puși pe fugă, și, în cele din urmă, coloana atacanților a fost nimicită. Cele trei companii au pierdut șapte ofițeri din opt, 19 subofițeri și 159 de soldați. Deci Santa-Isabel a provocat legiunii pierderi mai mari decît Camerone. Dar cronicarii legiunii trec ușor peste această luptă, pentru că ea infirmă legenda invincibilității ei. A fost nevoie de noi întăriri. În vara și toamna anului 1866 au fost recrutate din „cele mai bune resurse locale" batalioanele 7 și 8 ale Legiunii străine. Puțină vreme după aceea, în februarie 1867, legiunea s-a îmbarcat la Vera Cruz și s-a înapoiat în Africa. Poporul mexican a învins, „marea idee" a lui Napoleon al III-lea a eșuat.

7 LEGIUNEA „ADMISĂ" ÎN METROPOLĂ

Perioada care a urmat după aventura colonială din Mexic a fost dominată în Franța de o criză economică puternică. Demagogia bonapartistă a mai înșelat la început masele de muncitori și de meșteșugari. Napoleon al III-lea, care a debutat prin a se numi „împăratul țăranilor", în timpul crizei a luat numele de „împăratul muncitorilor". În Algeria se intitula „împăratul arabilor"! De fapt re-

gimul se baza pe înțelegerea dintre împărat și marea burghezie, pe interesele lor materiale comune, precum și pe ura de clasă izvorîtă din frică pe care le-o inspirau masele muncitoare. Această ură, precum și teama de o republică democratică care putea să deschidă, prin instituțiile sale, calea revendicărilor proletare, va domina și evenimentele războiului franco-prusian din 1870—1871 și va împinge marea burghezie spre trădare națională.

Intrînd în război cu Prusia, Napoleon al III-lea i-a dat lui Bismarck prilejul să devină întemeietorul imperiului german. Franța nu era pregătită pentru acest război. Artileria franceză trăgea cu tunuri vechi, care se încărcau prin țeavă. Artileria prusiană avea tunuri ghintuite, fabricate de Krupp, care se încărcau pe la chiulasă. Mitraliera de tip Reffye, excelentă armă a francezilor, a fost atît de bine ținută secret încît nu a fost distribuită armatei decît cu cîteva zile înaintea mobilizării generale. În schimb a fost folosită din plin, mai tîrziu, pentru masacrarea comunarzilor. Mobilizarea armatei franceze și aprovizionarea ei se făceau în mijlocul unui haos general.

Legionarii între ei

Nu sînt prea multe date în legătură cu participarea legiunii la războiul franco-prusian. Fapt este că două batalioane ale legiunii au debarcat la Toulon, venind din Africa. Deci pentru prima oară de la crearea sa și făcîndu-se o derogare de la legea din 1831, Legiunea străină este „admisă" în metropolă.

În statul-major german se afla în acel moment șeful de escadron Milson von Bolt, care participase la expediția din Mexic în rîndurile legiunii, avînd gradul de locotenent. Bolt — după unele afirmații — ar fi obținut de la șefii săi oprirea focului artileriei germane care urma să nimicească batalioanele de legionari. Un alt caz asemănător s-ar fi întîmplat și la Bazeilles, într-o bătălie care a precedat capitularea de la Metz. Aici, un alt ex-legionar, căpitanul bavarez Lissignolo, cu opt ani de serviciu în Legiunea străină, a scăpat de la moarte sigură un grup de legionari baricadați într-o casă. La ordinul căpitanului, ofițerilor făcuți prizonieri li s-a îngăduit să-și păstreze săbiile. Printre ei se găsea și viitorul mareșal Gallieni...

La 2 decembrie 1870, regimentul străin încadrat în cea de-a doua armată a Loarei fu trimis spre Paris. El ocupă localitatea Ruan, apoi luă cu asalt Chevilly și Lion-en-Beauce. Apoi, după bătălia de la Cercottes, unde unele unități legionare străpung linia bavareză, luînd și cîteva tunuri, începe retragerea, în care legionarii asigură ariergarda. Cele două batalioane venite din Africa avuseseră 2 000 de oameni. Din acest efectiv a rămas la 17 decembrie 1870 jumătate. Procentajul de dezertori era, cel puțin la început, foarte redus, pentru că locuitorii, care au ascuns de nemți mulți soldați din armata regulată, erau deosebit de neîncrezători cînd era vorba de străini. Pentru ei, orice străin era prusian sau bavarez...

Dar, dacă aceste episoade nu spun prea multe despre fapte deosebite de arme ale Legiunii străine în acest război, ea a rămas în istorie printr-o serie de fapte ce au acoperit-o de oprobriu. Este vorba de participarea sa la acțiunile de înăbușire a Comunei din Paris.

În ciuda existenței unei forțe armate de proporții impresionante și a unor succese obținute de armata republicană, burghezia franceză a preferat să supună Franța lui Bismarck decît să se alieze cu masele populare pentru continuarea luptei. Așa s-a încheiat armistițiul, apoi pacea cu prusienii, o pace avînd în fapt drept scop oprirea evoluției evenimentelor către un deznodămînt primejdios pentru burghezie. Muncitorii parizieni nu admiteau capitularea și, la 18 martie 1871, au proclamat Comuna din Paris, prima încercare de a instaura dictatura proletariatului din istoria omenirii. La Versailles, în jurul lui Thiers, s-a grupat burghezia franceză, la adăpostul baionetelor germane. Bismarck i-a înapoiat lui Thiers 100 000 de soldați luați prizonieri. La 6 aprilie 1871 mareșalul Mac-Mahon, adevăratul învins de la Sedan, ia comanda armatei guvernului Thiers (versaillezii), atacă Parisul cu sprijinul forțelor germane. Thiers semnează la 10 mai la Frankfurt pe Main tratatul de pace cu imperiul german prin care Franța pierde Alsacia și Lorena de est și se obligă să plătească o despăgubire de război de 5 miliarde de franci-aur. El era foarte grăbit, pentru că scopul său principal era reprimarea rapidă a Comunei din Paris.

„Săptămîna sîngeroasă"

În noaptea de 21 mai 1871, armata versailleză pătrunde în oraș. În fața ei apar, la fel ca în 1848, baricadele. Numai că de această dată Thiers și generalii au procedat la organizarea unei hecatombe sistematice. În cursul „săptămînii sîngeroase" — 21—28 mai 1871 —, sub privirea atentă și binevoitoare a lui Bismarck, armata versailleză reprimă cu atrocitate Comuna. Regimentul străin, care avea atunci un efectiv de 66 de ofițeri și 1 033 de gradați și soldați, a participat la această crimă oribilă, trăgînd cu tunurile asupra Parisului, distrugînd baricadele comunarzilor, incendiind și asasinînd. J. Bruhat, J. Dautry și E. Tersen relevă în lucrarea lor deja citată prezența în rîndurile trupelor versailleze „a unor mercenari, care au fost în slujba imperiului și care, după ce s-au purtat cu sălbăticia bine cunoscută față de algerieni, chinezi, mexicani, au avut aceeași atitudine față de comunarzi".

Regimentul străin încadrat în brigada regimentului 39 infanterie intră în Paris. În iunie 1848, primul mare război civil dintre proletariat și burghezie a durat 4 zile. În mai 1871, marea încleștare a durat o săptămînă. „Excesele fură aproape numai opera apărătorilor ordinii" — scria Ernest Renan vorbind despre iunie 1848. Legiunea străină nu a făcut parte dintre acești „apărători ai ordinii" denumiți „ienicerii lui Cavaignac", în rîndurile cărora „s-au remarcat prin ferocitate membrii gărzilor mobile, o adunătură de oameni fără căpătîi, vagabonzi, gata, pentru bani și băutură, să-și dovedească credința și «curajul», măcelărindu-și frații, părinții, semenii" (D. Rosenzweig : *Baricadele Parisului*, București, Editura enciclopedică română, 1971). După cum vedem, existau multe puncte asemănătoare între „ienicerii lui Cavaignac" din 1848 și mercenarii lui Mac-Mahon din 1871. Raportul întocmit de mareșalul Mac-Mahon după înfrîngerea Comunei aduce elogii Legiunii străine, informînd că „regimentul străin a înfipt pe Buttes-Chaumont drapelul tricolor". Pe legionari i-a întîmpinat o împotrivire eroică la Buttes-Chaumont, ultimul punct de rezistență al comunarzilor, înzestrați cu tunuri. Ei nu cedează decît după ce stocul lor de obuze este epuizat.

În ziua de 25 mai, armata versailleză nu mai ia prizonieri. Cei care cad în mîinile armatei și cei adunați în cazărmi sînt masacrați în grup. Aceeași a fost și soarta

acelora care se aflau în cazarma de la Pepinière, luată cu asalt de legionari. În această zi de 25 mai, pușca fiind considerată prea înceată pentru omoruri în masă, s-a recurs la mitralieră. Răniții nu au fost cruțați nici chiar în ambulatorii și au fost uciși pînă și medicii care-i îngrijeau... Generalul Galliffet se „distinse" și aici. În ziua de 28 mai, scoțînd din rînduri pe oamenii vîrstnici, spuse : „Voi ați cunoscut și zilele din iunie 1848, sînteți mai vinovați decît ceilalți" — și porunci soldaților să-i împuște pe loc.

Autorii care au descris cu lux de amănunte „glorioasele" fapte de arme de la Camerone, de pildă, au „omis" să consemneze măcar participarea Legiunii străine la înăbușirea în sînge a Comunei din Paris. Jean Brunon și G. R. Manue spun în foarte documentata lor carte *Le livre d'or de la Légion étrangère, 1831—1955*, Paris, 1958 : „Aceasta nu este o treabă de legionari și vom trece sub tăcere tristul episod". Cei doi autori au considerat probabil că această participare rușinoasă nu trebuie să figureze într-o carte care se intitulează „de aur"... Expresia „nu este treabă de legionari" se referă, poate, la faptul că legiunea „admisă" în metropolă a asasinat francezi, adevărata sa treabă fiind exterminarea de algerieni, mexicani, a popoarelor din Indochina, fapte rușinoase, care, de asemenea, lipsesc din „cartea de aur"... ? Din fragmentul care urmează, însă, extras dintr-o povestire („Un copil în timpul Comunei") aparținînd lui Alexis Truillot, apărută în revista *Europe*, în iunie 1960 se poate deduce ce fel de „treabă" au făcut legionarii în mai 1871 la Paris. Alexis Truillot avea 8 ani cînd prusienii au intrat în Paris. Copiii Parisului vor să construiască o baricadă sub Arcul de Triumf, micul Alexis se află și el printre ei. El ridică o cască pe care a pierdut-o un ofițer prusian. Acesta îi spune : „Păstrează-o ! Ai să mi-o restitui la viitorul război". Alexis Truillot, s-a născut în 1863, se pregătea să-și sărbătorească centenarul atunci cînd scria aceste rînduri...

El își amintește :

„În fața noastră, pe pragul ușii cafenelei, un ofițer legionar, cu revolverul în mînă. Deasupra lui, cu litere aurii pe fond verde, firma «*Au rendez-vous des amis*» rămăsese intactă. Aliniați pe două rînduri, soldații rîdeau zgomotos, mulțumiți, cu baioneta sclipitoare la armă. Colțul baricadei care dădea spre ușa noastră era dărîmat,

lăsînd liberă circulația. Pe deasupra parapetului, în locul drapelului roșu care se aflase acolo de dimineață, se putea vedea o cîrpă albă — probabil un șervet — prinsă de vîrful unei puști... Ultimii combatanți, vreo 60, se predaseră. Alți cîțiva care nu voiseră să renunțe la luptă au trebuit să se alăture celor aflați în cimitirul Père Lachaise. Părea că lupta continuă, deoarece se auzeau din partea aceea bubuituri de tun.

Unul cîte unul, comunarzii, dintre care unii erau răniți, ieșeau prin partea liberă a baricadei, aruncînd în trecere, cu un gest obosit și descurajat, armele, devenite inutile. Sub conducerea unui gradat erau împinși spre cafenea. Ultimii prizonieri abia apucaseră să intre în sala cea mare cînd începu masacrul. Urmînd exemplul conducătorilor lor, care făceau exerciții de tir avînd ca țintă pe comunarzii dezarmați, legionarii intrară cu toții în cafenea și începură să tragă în grămadă... Terorizați, nu ne puteam lua ochii de la acest spectacol inimaginabil. Șirul de cadavre întinse de-a lungul baricadei, trupurile sîngerînde, desfigurate, crispate în spasmele unei înfiorătoare agonii, și mai ales ochii, ochii aceia mari deschiși să se fi concentrat aici pentru a da acestei orori acel caracter sinistru, macabru".

Această urgie nimicitoare, care a răpus 50 000 de oameni, s-a terminat la cimitirul Père Lachaise. Adunarea Națională, cu o majoritate monarhistă, a asistat la Versailles la o liturghie de mulțumire. Represaliile care au urmat masacrelor din Paris nu au fost mai puțin sîngeroase și brutale. Multe mii de oameni au fost condamnați la moarte, la muncă silnică și la deportare. Napoleon al III-lea folosea ca loc de deportare Noua-Caledonie, arhipelag în Oceanul Pacific ocupat de francezi în 1853 și transformat în 1864 într-o „colonie de ocnași". Denumirea de „ocnași" cuprindea, bineînțeles, pe toți adversarii politici ai bonapartismului. Adunarea de la Versailles a urmat exemplul imperiului pentru că această colonie era cea mai îndepărtată de Franța. Aici au fost trimiși și algerienii care s-au răsculat în 1871.

Marea răscoală din Algeria

În primăvara lui 1871, o răscoală puternică, bine organizată, a izbucnit în nordul Algeriei. Ea a cuprins o treime din populația țării. Luptele au durat pînă în ianuarie

1872. Cele 250 de triburi care au coborît din munții Atlas, din cele două Kabilii — Mare și Mică —, apoi altele care au venit din Orania au dat răscoalei dimensiuni cu adevărat naționale. Cauzele răscoalei erau multiple și își aveau rădăcinile în trecutul de asuprire colonială. Rapoartele ofițerilor armatei coloniale invadatoare anunțau încă din 1864, deci după plecarea trupelor franceze spre Mexic, că izbucnirea răscoalei era iminentă. Iar mareșalul Mac-Mahon scria, încă în 1869 : „Raporturile între europeni și indigeni devin tot mai încordate în urma comportării dure și nejuste a europenilor față de arabi... Presa metropolitană atacă fără încetare pe arabi, căutînd să aţîţe ranchiuna și ura". Pentru că colonialiștii nu și-au ascuns scopurile lor adevărate : „subordonarea totală a populației, luarea pămînturilor indigenilor, suprimarea legilor lor naționale și asimilarea forțată". Charles-Robert Ageron : *Les Algériens musulmans et la France (1871—1914)*, P.U.F., Paris, 1968.

Adunarea de la Versailles a trimis în Algeria efective importante. În iunie 1871 s-au întors în Algeria și regimentele din Legiunea străină care fuseseră trimise în Franța în timpul războiului franco-prusian. La gara de la Sidi-bel-Abbès, legionarii au fost întîmpinați de acele formații ale legiunii care „le-au ținut locul", pentru ca cei ce continuau lupta pentru libertate în munții Kabiliei „să nu uite" că, dacă o legiune străină (fără germani) se bate în Franța, o altă legiune (formată aproape exclusiv din germani) îi continuă „tradițiile" în Africa. De această dată, parola ofițerilor din regimentul străin suna în felul următor : „Acționați ca la Paris ! Ucideți-i pe algerieni așa cum i-ați zdrobit pe comunarzii parizieni !"

Deși conducătorul răscoalei, Mohammed El-Mokrani, a fost ucis într-o bătălie, încă la 5 mai 1871, luptele au continuat, locul lui El-Mokrani fiind luat de fratele său, Bou-Mezrag. Este interesant de semnalat apariția în cadrul revoltei a unor formațiuni pe care, unul dintre cei care au scris despre Legiunea străină, maiorul Rinn, le numește „liga țăranilor și a proletarilor". Acestea erau adevărate celule revoluționare formate din 10—12 persoane, denumite *chartiya*, care aveau ca sarcină „supravegherea moșierilor, confiscarea averii trădătorilor, cumpărarea cailor, armelor și muniției". În fața rezistenței dîrze a răsculaților, colonialiștilor le-au trebuit zece luni pentru a înăbuși în sînge marea răscoală, deși

patrioții nu aveau nici tunuri, nici puști Chassepot și nici mitralierele cu care erau înzestrate trupele trimise din Franța. Istoriografia oficială a mistificat adevărul și în legătură cu această răscoală. Charles-Robert Ageron amintește următoarele date și cifre oficiale : „Armata franceză, avînd 86 323 de soldați, a purtat peste 340 de bătălii împotriva celor 200 000 de *pușți* ale combatanților" patrioți. Același autor, constatînd cu ironie că „arhivele vorbesc un cu totul alt limbaj", notează următoarele : „Datorită folosirii pregătitoare și cam prelungite a artileriei, «bătăliile» nu au pricinuit armatei franceze, care, de fapt, nu avea un efectiv mai mare de 22 000 de oameni, decît puține pierderi". Efectivul exact al trupelor algeriene, numărul exact al pierderilor acestora nu sînt, bineînțeles, cunoscute. Dar „toate rapoartele ofițerilor arată că răsculații nu erau înarmați, în multe cazuri decît cu bîte, așteptînd să ia armele celor căzuți". Așa că povestea celor „200 000 de *pușți*" nu era decît o amplificare mincinoasă a realității, care urmărea să scoată în evidență eficacitatea și „eroismul" armatei versailleze și al Legiunii străine, care își continuau în Algeria „faptele lor de arme" după masacrarea comunarzilor la Paris.

O „decolonizare" a conștiințelor a permis însă ca unii autori să aibă îndrăzneala să omagieze eroismul, curajul și patriotismul combatanților algerieni încă în epoca represaliilor care au urmat după marea răscoală. Maiorul Rinn, de pildă, citat de Ageron, îi saluta pe cei 2 280 de voluntari algerieni care au încercat să ia cu asalt zidurile de apărare ale Frontului Național, „fiind nimiciți de mitraliere pînă la ultimul".

Represaliile au fost crunte. Un mare număr de algerieni au fost deportați în Noua Caledonie. Printre ei se afla și Bou-Mezrag, luat prizonier în ianuarie 1872. Răsculaților li s-au confiscat, drept despăgubire de război, 446 406 hectare de pămînt, fiind obligați totodată să plătească și suma de 64 729 075 de franci-aur.

Marea răscoală din 1871 a constituit și ea, ca și războaiele conduse de Abd el-Kader, un factor important în formarea conștiinței naționale a poporului algerian. În fața comisiei de anchetă care a cercetat cauzele răscoalei, căpitanul Villot declara : „Existența sentimentului național explică, el singur, originea revoltei". De aceeași părere era și generalul Lacroix, care semnala și el drept cauză a răscoalei „spiritul național și de independență".

8 LUNG RĂZBOI COLONIAL

În perioada 1880—1900 s-au desfășurat cele mai ample cuceriri coloniale din istoria omenirii. Marile puteri se năpustesc asupra Asiei, Africii și Oceaniei. Anglia, Franța, Germania, Belgia, Portugalia și Statele Unite au pus stăpînire pe teritorii foarte întinse.

După războiul franco-prusian, în urma căruia Franța a pierdut Alsacia și Lorena, fiind totodată silită să plătească despăgubiri de război Germaniei, politica colonială a guvernului francez s-a intensificat. Mareșalii și generalii francezi fuseseră umiliți în războiul din 1870—1871, dar, oare, cuceririle din Africa și din Asia de sud-est nu puteau să redea strălucirea blazonului armatei? Bismarck, cancelarul Germaniei, încuraja politica colonială franceză, încercînd să-i pună în minoritate astfel pe acei oameni politici francezi a căror lozincă era: „Priviți spre Rin, nici un ban, nici un om pentru operații îndepărtate!" „Mărul tunisian este copt, îi declarase Bismarck ambasadorului Franței la Berlin. A venit momentul să-l culegeți. Eu cred că poporul francez are nevoie să-și regăsească mîndria și sper, sincer, că un succes obținut dincolo de Mediterana va aduce rezultatul scontat. Cu cît vor fi mai bune rezultatele obținute în această direcție, cu atît mai repede va dispărea ranchiuna pe care ne-o purtați". Și îndemnul lui Bismarck a găsit suficienți partizani în Franța.

Dealtfel, după ce Franța reușește să-și instaureze dominația colonială în Algeria, următorul obiectiv al expansiunii este Tunisia, a cărei ocupare, în 1881, a provocat o răscoală ce a cuprins întreaga țară. Numai după un război greu au reușit colonialiștii să frîngă împotrivirea poporului tunisian.

Franța avea acum un vast imperiu colonial.

Legiunea își mărește efectivul

Regimentele franceze din metropolă nu participau de obicei la expedițiile în care era nevoie de trupe antrenate, obișnuite cu condițiile de campanii dificile: tem-

peraturi ridicate, teren accidentat și greu etc. Armata colonială din Africa, constituită, de fapt, în cursul campaniei din Algeria, avea să furnizeze trupele trebuincioase Franței pentru a purta războaie de cotropire și în alte zone geografice, ca, de pildă, campania de cucerire a Vietnamului. Infanteria marină și batalioanele din Africa — în întregime franceze —, apoi regimentele formate din indigeni : zuavii, spahiii, tiraliorii din Algeria și Legiunea străină.

În lungul și sîngerosul război colonial care începe, efectivele legiunii nu mai sînt suficiente. Metodele obișnuite de recrutare ale legiunii nu mai furnizau destui recruți. În 1881, în mod discret, printr-o circulară ministerială, în cadrul legiunii au fost admiși și francezi. Această măsură a permis dublarea efectivului legiunii, constituirea a două regimente care vor avea mai întîi fiecare trei apoi chiar cinci și șase batalioane. Mai tîrziu se revine asupra acestei măsuri.

Birourile de recrutare ale legiunii au primit după războiul din 1870—1871 și un mare număr de recruți din Alsacia și Lorena. După ce Germania, în urma războiului pierdut de Franța, anexase cele două provincii, tinerii provenind din aceste regiuni nu puteau face serviciul militar în armata franceză decît trecînd fraudulos granița. Mai tîrziu mulți dintre ei s-au înrolat în Legiunea străină, sub nume false, ca străini *.

* În 1897, de pildă, compoziția Regimentului 1 străin era următoarea :

Francezi	1 612
Alsacieni, adică acei care au declarat a fi din Alsacia și Lorena	1 551
Germani	1 441
Belgieni	1 007
Elvețieni	573
Italieni, spanioli, olandezi, austrieci etc.	853

Procentul de francezi (23%), de alsacieni și lorenezi (22%) și de germani (aprox. 21%) era foarte apropiat. Baza calculului este destul de șubredă, pentru că printre cei care au declarat a fi belgieni sau elvețieni erau, probabil, mulți francezi sau (în cazul elvețienilor și austriecilor) mulți germani. Dealtfel, procentul germanilor în Legiunea străină a fost totdeauna foarte ridicat, el ajungînd, mai ales după primul și cel de-al doilea război mondial, la cifre surprinzătoare.

* * *

Era epoca răscoalelor conduse de Bou-Amana. Acesta organizase în Algeria o armată compusă din infanterie și cavalerie, foarte mobilă. Trupele lui Bou-Amana au atacat la 25 aprilie 1882 o coloană de legionari care se îndrepta spre un fort înaintat. Coloana a suferit pierderi grele și a fost salvată de la nimicire completă de o coloană de ajutor. Colonelul Négrier, noul comandant al legiunii, a organizat o expediție „pentru a ataca și a pedepsi contingentele lui Bou-Amana care au ocupat fortul de la Chott-Tigri", după cum putem citi în jurnalul de marș al legiunii. Două batalioane de legionari împărțite în trei coloane, comandate chiar de colonelul Négrier, s-au îndreptat spre Chott-Tigri, dar „contactul cu Bou-Amana nu putea fi realizat". Acesta, printr-o manevră bine calculată, își aruncă forțele spre vest, la sud de Oran, și în bătălia de la Saida învinse una din cele trei coloane. Această coloană — citim în jurnalul de marș — a fost nevoită să se retragă spre Tell (nord) pentru a se aproviziona înainte de reluarea operațiunilor. Cu alte cuvinte, coloana a fost nevoită să se reorganizeze după usturătoarea înfrîngere suferită în confruntarea cu trupele lui Bou-Amana. În jurnalul de marș mai putem citi următoarele : „De la jumătatea lunii iulie și pînă în octombrie, companiile legiunii rămîneau în defensivă, așa cum cerea sezonul... Dar colonelul Négrier a distrus totuși satul El-Abiod-Sidi-Cheikh pentru a inspira fanaticilor arabi o teroare salutară".

Deci cei care acasă la ei, pe pămîntul lor, își apărau libertatea erau considerați de colonialiști, pe care nu i-a chemat nimeni pe aceste meleaguri, „fanatici", cărora trebuia să li se inspire „o teroare salutară". Despre această „teroare salutară" vorbește D.G., care a participat la campania din Oran din 1882. O patrulă legionară din unitatea acestuia a fost atacată și nimicită de luptătorii lui Bou-Amana. „...Noi am fi masacrat întregul orășel — scrie el. Au plătit și așa un tribut greu. Le-am aruncat în aer și moscheea. Lecția aceasta aspră a pacificat întreaga regiune și triburile au venit să facă act de supunere". În realitate, răscoala din Oran nu s-a terminat decît la sfîrșitul anului 1884.

La 14 decembrie 1884, legiunea este dizolvată, schimbîndu-și din nou numele, formîndu-se două regimente

străine. *Regimentul 1 străin și Regimentul 2 străin,* avînd fiecare cinci, șase batalioane. În această epocă Legiunea străină avea deja mai multe garnizoane. În afară de Sidi-bel-Abbès, ea ocupa Saida, Geryville, Tiaret și o serie de forturi înaintate în regiunea Oalad-Sidi-Cheikh. Ea ocupa astfel poziții spre Sahara, care nu va fi totuși „pacificată" decît peste încă două decenii, la începutul secolului al XX-lea.

Venetici în Țara sudului

Istoria Vietnamului are o vechime de 3 000 de ani. Începuturile ei se pierd în legende, dar evenimentele notate în documente vechi, începînd din secolul al III-lea î.e.n., dovedesc că poporul vietnamez, care s-a format foarte de timpuriu, a trebuit să ducă o luptă extrem de grea cu condițiile naturale de viață, calamitățile naturale, purtînd în același timp nenumărate războaie pentru salvgardarea independenței și suveranității, împotriva dominației străine, care a durat zece secole. Așa, de pildă, în secolul al XIII-lea a luptat împotriva mongolilor, pe care i-a învins de trei ori la porțile capitalei Thang-long. În secolul al XV-lea, vietnamezii s-au ridicat din nou la luptă și, după un război care a durat zece ani, își recîștigă independența. Războiul de rezistență din secolul al XVIII-lea, care, sprijinindu-se pe forța nouă a unei foarte largi mișcări țărănești revoluționare victorioase îndreptate împotriva feudalismului din interior, a pus capăt ultimei agresiuni feudale externe împotriva Vietnamului.

Numele de *Vietnam* (Țara Sudului) este denumirea străveche a țării annamite. Numele de *Cochinchina* (partea de sud), *Tonkin* (partea de nord) și *Annam* (partea centrală), pe care francezii le-au dat celor trei „țări" în care au scindat în cele din urmă Vietnamul, cu scopul de a slăbi mișcarea de eliberare a poporului vietnamez și a consolida regimul colonial francez, nu au nici un sens pentru annamiți. Numele ancestral al orașului Saigon era Gia-dinh. Hanoiul, capitala R.D. Vietnam, purta numele de Thang-long, adică Zmeul în zbor. Trupele franceze au ocupat în 1859 mai întîi Vung Tau, dîndu-i numele de Capul Saint-Jacques, apoi și Saigonul. În 1861 colonialiștii au reușit să ocupe trei din cele șase provincii ale Cochinchinei. Prin tratatul din 5 iunie 1862, curtea de

la Hue a fost silită să cedeze cele trei provincii, a deschis vaselor de război franceze și negustorilor francezi circulația pe fluviul Mekong și a ordonat detașamentelor populare să înceteze lupta în provinciile cedate. Dar patrioții nu au ținut seama de acest ordin și s-au răsculat nu numai împotriva veneticilor nepoftiți, ci și a casei regale și a înalților demnitari, care au renunțat cu multă ușurință la independență națională pentru a-și putea păstra privilegiile.

Curînd tot războiul a căpătat un caracter nou, neașteptat pentru francezi. Coloanele, chiar vasele lor au fost atacate de patrioți înarmați cîteodată numai cu bîte de bambus. Unul dintre conducătorii lor, Nguyen Trung Truc, în fruntea unui grup de țărani, a reușit, la sfîrșitul lui 1861, să scufunde într-un rîu vasul de război inamic „Espérance". Mai tîrziu, el a condus răscoala din Cochinchina, dînd multe lovituri colonialiștilor. În cele din urmă, aceștia au reușit să-l prindă. Nguyen Trung Truc a fost dus la Saigon, unde s-au pus în mișcare toate mijloacele pentru a-l determina să-i slujească pe ocupanți. Nguyen Trung Truc a refuzat și în fața plutonului de execuție a pronunțat aceste cuvinte devenite istorice: „Vietnamezii vor înceta să lupte împotriva francezilor numai atunci cînd aceștia vor reuși să smulgă toată iarba de pe pămîntul nostru".

Practica colonialiștilor se încadra în politica generală a capitalismului european, care, intrînd în faza sa imperialistă, a întrebuințat metode diferite în acțiunile coloniale, desfășurate pe fondul unor conflicte cîteodată deosebit de violente între unele puteri imperialiste rivale. Nici lupta pentru Indochina nu poate fi examinată în afara luptei dintre Anglia și Franța pentru colonii. În decursul primei jumătăți a secolului al XIX-lea, Marea Britanie și-a extins limitele posesiunilor sale din India. Politica tradițională a guvernelor engleze consta în a se opune tuturor încercărilor Franței sau ale altor puteri de a-și consolida pozițiile în vecinătatea Indiei, pe care burghezia engleză o considera prada ei exclusivă. Iată de ce guvernul francez nu s-a hotărît multă vreme să practice „o politică activă" în Indochina.

Totuși, după ce aventura mexicană a lui Napoleon al III-lea s-a terminat cu un eșec rușinos în fața rezistenței poporului mexican, cu forțele devenite libere, împăratul

a trecut la ofensivă și, în 1867, a ocupat în întregime Cochinchina, adică Vietnamul de Sud.

Istoria înrobirii Vietnamului este presărată cu diferite tratate, fie „deschise", fie secrete, pe care colonialiștii le-au nesocotit pe rînd, revenind la atac, cotropind noi teritorii, semnînd noi tratate doar pentru a cîștiga timp. Astfel, violînd tratatul din 1874, Franța a trimis în Vietnam o nouă expediție militară, care a ocupat Hanoiul. Prin tratatele din 25 august 1883 și din 6 iunie 1884 se stabilea ocuparea Tonkinului și Annamului, dominația franceză fiind extinsă asupra întregului Vietnam. Rezistența populară a început să se generalizeze imediat după semnarea acestor tratate. Deosebit de puternică a fost acțiunea forțelor populare în nord. Dealtfel spre această zonă, spre Tonkin, se îndreptau patrioții din toate cele trei părți ale țării.

În timpul cuceririi Cochinchinei, China nu s-a împotrivit direct colonialiștilor francezi. Atacul asupra Tonkinului însă, vecin cu China, a dus la ciocniri care deveniseră inevitabile, între aceasta din urmă și Franța. În cursul înaintării lor spre nord, trupele franceze au avut de înfruntat și detașamentele puternice ale partizanilor annamiți.

Amiralul Courbet primise ordinul de a cuceri Sontay-ul și Bac Ninh-ul, două fortărețe din Tonkin, aproape de granița chineză, apărate de trupele regulate chineze și de detașamente populare annamite. Courbet avea la dispoziție 5 000 de oameni, între care și un batalion al Legiunii străine. Amiralul a hotărît mai întîi să pornească spre Sontay.

Arme străine

De la Hanoi la Sontay, armata franceză înainta pe două căi : pe Fluviul Roșu și pe „Calea Mandarinilor". Șapte canoniere și zeci de bărci transportau o parte din trupe ; restul, printre care și legionarii obișnuiți cu marșurile lungi și grele, înaintau pe jos. Citadela de la Sontay era încă departe, dar soldații lui Courbet sînt primiți pe tot drumul de un foc, dacă nu totdeauna bine țintit, în tot cazul susținut, ceea ce dovedește că patrioții nu duc lipsă de muniții. De unde au aceste muniții ? Întrebarea este justificată, pentru că nu trecuse mult timp de

cînd forturile din Vietnam se apărau cu tunuri străvechi, trăgînd cu ghiulele sferice la distanțe mici. Acum însă în spatele șanțurilor, dincolo de zidurile fortărețelor, se aflau arme moderne și muniții livrate de comercianții englezi, germani, americani. Tot acest armament constituie dovada cea mai peremptorie că concurenții de pe „piața coloniilor" începeau să-și pună unii altora bețe în roate...

Sontay a fost cucerit la 16 decembrie 1883. Între timp au sosit la Tonkin încă patru batalioane ale legiunii străine ca să participe, încorporate în coloana generalului Négrier, la asaltul fortăreței Bac Ninh. Acesta a fost momentul cînd Négrier lansează faimoasa frază : „Voi, legionarii, sînteți ostași pentru a muri..." El îi trimise pe legionari la atac, fără pregătire de artilerie. Fortăreața de la Bac Ninh, care se sprijinea pe 24 de forturi, căzu în mîinile invadatorilor. În momentul acesta corpul expediționar francez din Tonkin de sub comanda generalului de divizie Millot cuprindea două brigăzi : una de infanterie marină (comandant generalul Brière de l'Isle) și a doua înglobînd trupele din Africa (comandant generalul Négrier).

Cele două brigăzi aveau în total 18 000 de soldați și 434 de ofițeri.

„Mult mai tîrziu s-a recunoscut că această expediție constituise o greșeală și că Franța nu ar fi trebuit să se angajeze atît de departe de teritoriul ei metropolitan" — constată revista „Historama" din noiembrie 1967, apoi adăugă : „Dar în deceniul 1880—1890, puterile coloniale erau în plină expansiune. Anglia și țara noastră se aflau pe primul loc. Extremul Orient era la ordinea zilei...". În planurile expansioniste ale celor două mari puteri figurau, de asemenea, și Cambodgea, Siamul, Laosul și Birmania. Franța nu ocupase încă toată Indochina și se și gîndea la Siam (azi Thailanda). Dar Marea Britanie nu voia să admită ca Franța să se apropie de India. În al treilea război anglo-birman ea ocupă Birmania (1885) și o anexează Indiei ca provincie separată. Apoi, întărindu-și influența asupra Siamului, trîntise ușa în nas francezilor. Este adevărat că la 4 iulie 1884 ea a încheiat o convenție cu Franța, recunoscînd dreptul acesteia asupra bazinului fluviului Mekong, dar, pentru a stăvili eventuala extindere a coloniilor franceze în această parte a lumii, Anglia a ajutat cu armament și oameni Siamul să ocupe,

după statul feudal Vientiane, și Luang-Prabang, care în 1885 devine vasal Siamului. Dealtfel colonialiștii francezi aveau destule griji în Tonkin. Detașamentele de patrioți care se împotriveau ocupării țării exercitau o presiune puternică asupra corpului expediționar. Comandantul-șef, generalul de divizie Millot, demisionă, pentru că întăririle cerute de el la Paris nu soseau. Primul ministru, Jules Ferry, începe să aibă dificultăți serioase chiar în parlament.

Trei armate încercau din trei direcții diferite manevre de învăluire a armatei coloniale franceze. Cea mai periculoasă era cea din Yunan, care cobora din nord, de-a lungul Fluviului Roșu. Generalul Brière de l'Isle și-a propus două obiective : ocuparea citadelei din Lang Son și oprirea, cu orice preț, a coloanei din Yunan. Generalul stabili un punct unde înaintarea armatei din Yunan putea fi oprită sau cel puțin încetinită. Acest punct era Tuyen Quang. De aceea, trecînd spre nord pentru a cuceri Lang Son, generalul lăsă la Tuyen Quang o garnizoană comandată de maiorul Dominé.

Am ales „episodul de la Tuyen Quang" pentru că el caracterizează foarte bine această „expediție din Tonkin", prezentînd metodele de atac, de asediu și de apărare ale forțelor care se înfruntau. Și anticipînd, să mai adăugăm că, șapte decenii mai tîrziu, batalioanele Legiunii străine aveau să se afle din nou, în același Vietnam, într-o situație aproape identică. De această dată nu la Tuyen Quang, ci la Dien Bien Fu...

Tuyen Quang : un careu de ziduri de 268 m lungime de fiecare parte. Zidul e înalt de trei m și gros de aproape 1 m. Două companii de legionari se găsesc la Tuyen Quang : companiile 1 și 2 din Regimentul 1 străin, plus o companie de tiraliori. Maiorul Dominé privește în jur, apoi notează în jurnalul său de asediu : „Dacă Tuyen Quang nu ar fi un loc infect, legiunea nu ar fi fost trimisă aici". Coloanele care coboară din nord și încercuiesc citadela sînt excelente, bine încadrate, bine înarmate. Tuyen Quang este înzestrat cu două tunuri de munte, alte două tunuri de 80 mm și două „Hotchkiss"-uri. Legionarii și tiraliorii sînt înarmați cu puști și carabine tip 1874. Există 320 000 de cartușe. Dar dacă Tuyen Quang va trebui să suporte un asediu îndelungat, toate acestea par insuficiente.

Război de cîrtiţe

Noul an începe cu un atac, primul împotriva fortăreţei. La *20 ianuarie 1885*, Dominé consemnează „o constatare neplăcută". După atac, un grup de aproximativ 200 de patrioţi dispare. Parcă i-a înghiţit pămîntul. A doua zi sergentul Jules Bobillot, romancier şi ziarist parizian angajat în legiune, şeful geniştilor din cetate, află explicaţia acestei dispariţii. Patrioţii au intrat în două adăposturi subterane. Şi, de aici, din aceste adăposturi, au început săparea unor tranşee, apoi din aceste tranşee au săpat tuneluri în direcţia citadelei. În momentul cînd tunelul va ajunge sub zidurile fortificaţiei, ei vor plasa la capătul lui o mină. După ce explozia minei va deschide o breşă în zid, asediatorii veniţi din tranşeele paralele vor încerca să pătrundă în cetate. După un scurt timp, judecînd după zgomotele subterane, s-a ajuns la concluzia că spre citadelă se îndreptau de fapt mai multe tuneluri.

13 februarie, ora 3,15 dimineaţa. O explozie distruge zidul de pe latura de sud-vest pe o lungime de 15 m. Beznă. Trompete chemînd la atac, împuşcături, obişnuitele şi teribilele zgomote ale luptei corp la corp, ţipete, blesteme...

Situaţia s-a agravat în zilele următoare. Şase breşe în zid trebuie apărate. Geniştii observă că numeroase galerii se apropie. Soarta citadelei de la Tuyen Quang pare a fi pecetluită. Într-adevăr, cînd coloana de ajutor a colonelului Giovaninelli şi-a anunţat apariţia prin bubuitul tunurilor, apoi printr-o serie de rachete care au brăzdat cerul în zorii zilei de 3 martie 1885 ea a făcut o constatare ciudată : Comandantul unei companii de legionari, intrigat de liniştea care domnea într-un fort, trimite în recunoaştere cîţiva dintre soldaţii săi. Fortul era gol ! Şi nu numai acesta, ci şi toate fortificaţiile din jur, excelente construcţii de apărare, fuseseră evacuate înaintea sosirii coloanei. De necrezut ! Armata din Yunan s-a retras, lăsînd armatei din Quang şi sarcina să nimicească corpul expediţionar francez. În jurul fortificaţiilor linişte completă. În această linişte lugubră nu se aude decît croncănitul corbilor uriaşi, aceşti gropari ai junglei, care, în stoluri compacte, s-au aşezat pe cadavrele intrate în putrefacţie din jurul citadelei.

Dezastrul de la Lang Son

Generalul Brière de l'Isle a lansat în direcția fortăreței Lang Son, care avea sarcina să bareze drumul coloanei din Kuang Si, o divizie întreagă, în care era cuprinsă și brigada generalului Négrier cu două batalioane ale Regimentului 2 străin. După cucerirea fortăreței însă, coloana din Kuang a reluat atacul, înaintînd din trei direcții spre Lang Son. Pentru a evita încercuirea, coloana lui Négrier contraatacă la Dong Dang. Acțiunea nu a reușit. În bătălia de la Dong Dang, la 24 martie 1885, corpul expediționar a pierdut două regimente. A început retragerea acoperită de cele două batalioane străine care au pierdut și ele jumătate din efectiv. La 28 martie o altă bătălie a început pe cîmpia care se întinde în fața orașului Lang Son. Generalul Négrier, grav rănit, trece comanda colonelului Herbinger, care ordonă evacuarea fortăreței. Retragerea francezilor se transformă în panică și fugă.

Jean des Vallières afirmă în legătură cu acest eșec : „Acești soldați... adeseori nu sînt decît slab susținuți de națiune". Această „slabă susținere" atît de discret exprimată se referea la enormele scandaluri care au izbucnit în Franța în urma înfrîngerii suferite de armata colonială. George Clemenceau afirma în parlament, la 30 martie 1885, următoarele : „Cei care stau în fața mea nu mai sînt miniștri, ci oameni acuzați de înaltă trădare...". De pe cu totul alte poziții se pronunța Jules Guesde, care, demascînd esența războiului colonial, scria în ziarul „Le Cri de peuple", la 7 aprilie 1885, următoarele rînduri emoționante : „Soldați, pe voi vă dezonorează cei ce, punînd sîngele vostru în slujba hoților din industrie, din comerț și bănci, pescuiesc în ape tulburi profituri. Muncitori, împotriva voastră este îndreptată această politică de export, care folosește violența. Femei, mame, pe voi vă îndoliază atît victoriile cît și înfrîngerile, care umplu de milioane pe cei de la bursă, pentru că fie că este vorba de succese, fie de eșecuri, copiii voștri mor în mod inutil la 2 000 de mile de această patrie".

Vestea înfrîngerii suferite de trupele franceze la Lang Son a stîrnit un val de nemulțumire. Guvernul lui Ferry, poreclit „Jules tonkinezul", a căzut. Cu toate acestea, expansiunea în Indochina a continuat. După un război colonial crud și înverșunat, întregul Vietnam, care fusese acum oficial transformat în protectorat a fost supus.

Cu puțin înainte de 1900, lupta armată care durase 40 de ani (între 1858 și 1898), în mod practic încetase ; rămăsese doar baza de rezistență din Yen The, condusă de Hoang Hoa Tham. Rezistența a continuat însă în forme noi. În orașe lupta capătă caracter politic, în timp ce acțiunile țărănimii și grevele muncitorești aveau în vedere revendicări economice și sociale precise (L.D. Petrescu : *Momente ale mișcării de eliberare națională din Vietnam pînă la proclamarea Republicii Democrate Vietnam*, în „Revista Română de Studii Internaționale", anul VI, nr. 2—3, București, 1972).

* * *

Legiunea, „vîrful de lance" al cuceririlor coloniale, pleacă din Indochina, fiind trimisă acum spre Africa, unde începuse „marea năvală" a puterilor imperialiste, expresie a luptei pentru o nouă reîmpărțire a lumii.

9 MAREA NĂVALĂ

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în goana lor după noi teritorii coloniale, puterile europene se năpustesc cu lăcomie febrilă asupra așa-ziselor „pete albe" ale Africii. Această adevărată invazie a îmbrăcat forme diferite generate de situația concretă și de raportul de forțe dintre marile puteri imperialiste. Pe de o parte, războaie ucigătoare împotriva popoarelor Africii, pe de altă parte, lupte mocnite între rivalii imperialiști.

În cursul împărțirii Africii, care se desfășura cu întrebuințarea forței, unități militare rivale ale imperialiștilor se găseau cîteodată față în față, gata să intre în acțiune. În 1884, bunăoară, vasele de război ale Angliei și Germaniei s-au aflat în pragul unei bătălii disputîndu-și Camerunul. În 1898 un conflict armat era să izbucnească la Fachoda între francezi și englezi pentru a pune stăpî-

nire pe Sudanul oriental. Dacă aceste confruntări au fost evitate în ultima clipă, o ciocnire militară a avut totuşi loc în 1890 între trupele portugheze şi britanice la Massi-Kessi, în Africa de sud-est. Portughezii au fost înfrînţi şi au renunţat la planurile lor de a uni coloniile Angola şi Mozambic prin ocuparea unui teritoriu care, în cele din urmă, a ajuns în stăpînirea englezilor.

Desigur, procesul de expansiune colonială nu a fost lipsit de felurite explicaţii „teoretice", al căror rost era să demonstreze misiunea „civilizatoare" a colonialismului. Astfel mulţi istorici au afirmat că Africa nu are o istorie, că popoarele ei n-au dat nimic umanităţii, nici un Euclid, Aristotel, Galileu, Lavoisier, Pasteur, că adevărata Africă s-a dezbrăcat de istorie, motivînd această absenţă prin „pasivitatea istorică" a popoarelor africane. Bineînţeles că purtătorii de cuvînt ai colonialiştilor au preluat cu plăcere aceste idei. Nu de mult încă, în 1950, deci cu un deceniu înaintea proclamării independenţei Nigeriei, guvernatorul britanic al acestei colonii declara: „De-a lungul multor secole, în timp ce filmul istoriei se desfăşura, africanii s-au închistat într-o sălbăticie primitivă". Colonialiştii au avut nevoie de aceste teze pentru a susţine teoria la fel de falsă după care istoria continentului negru începe odată cu apariţia colonizatorilor albi, care au venit aici pentru a „răspîndi civilizaţia".

Informaţiile referitoare la viaţa statală, ca şi cele privind arta, care atestă şi ele gradul de dezvoltare, nu fac însă decît să infirme ideea „imobilismului african", invocată şi ea de colonialişti. Astfel, pe teritoriile imense ale Africii negre, de pildă în Sudanul occidental, au existat în secolele VII—II î.e.n. state puternice. În secolul al III-lea, pe teritoriul Etiopiei de azi apare imperiul Aksum, care în timpuri străvechi avusese legături cu statul Saba şi care devine un mare centru economic, politic şi cultural; Ghana era în secolul X un adevărat imperiu, iar ruinele capitalei sale, cercetate în 1914, denotă existenţa unei arte arhitecturale ca şi o viaţă economică puternic dezvoltate; în veacul al XI-lea, în Africa Centrală (pe teritoriul care cuprinde azi nordul Nigeriei şi Ciadul) — statul Bornu, care a existat pînă în secolul al XVII-lea. În secolul al XIII-lea au apărut statele Gobir, Daura, Kano, a căror istorie e cunoscută atît din surse arabe, cît şi din cronici locale. În partea centrală a Africii, încă înainte de apariţia la gurile fluviului Congo a corăbiilor portu-

gheze (1492), exista statul Congo ; cam tot pe atunci a apărut statul Angola și, ceva mai tîrziu, statul Lunda, Baluba, Bakuba, iar în regiunea Rhodesiei — statul Monomotapa. De asemenea arta africană infirmă și ea aceste aserțiuni tendențioase. Bunăoară, arta preistorică africană, în primul rînd, se manifestă în forme artistice a căror originalitate este atît de puternică încît și-a pus amprenta și asupra formelor artistice africane moderne. În grote și adăposturi din Sahara sau Africa meridională au fost descoperite picturi datînd de milenii, făcînd din Africa un muzeu preistoric extrem de bogat. Picturile și gravurile din Sahara occidentală și centrală (Hoggar, Tassili, Tibesti, Fezzan) dezvăluie o evoluție progresivă și foarte lungă, denotă o mare diversitate de stiluri. Un fapt remarcabil și grăitor este acela că nici una din acestea nu conțin scene de război, ceea ce arată caracterul pașnic al popoarelor ce trăiau în aceste regiuni, demascînd indirect esența misiunii „pacificatoare" și „civilizatoare" pretinse de colonialiști.

Moartea albă

Se pune însă întrebarea ce a împiedicat evoluția unora din aceste state și culturi străvechi ? Una din cauze a fost slăbiciunea acestor state feudale sau semifeudale, întrucît forța lor a fost dispersată atît de conflictele dintre diferitele dinastii, cît și de disensiunile intertribale atițate din afară. La aceasta se mai adaugă faptul că, din cauza expedițiilor de jaf care au început în secolul al XVI-lea, africanilor nu le-a mai rămas vreme suficientă pentru întemeierea unor state centralizate puternice, care în unele țări ale Europei au apărut în evul mediu sau la începutul epocii moderne. Comerțul cu sclavi, la rîndul său, a decimat și el populația Africii și a avut urmările unei adevărate molime.

În Africa acest comerț înspăimîntător a fost numit, pe drept cuvînt, „moarte albă". În privința numărului victimelor răpite de „moartea albă" există cifre diferite. După calculele lui Basil Davidson, comerțul cu sclavi s-a soldat cu cel puțin 50 milioane de victime. William Du Bois apreciază că în această emoragie cumplită au pierit 100 milioane de negri. De aceeași părere este și Guy de Bosschère (*Les deux versants de l'histoire*, citat

de Radu Vasiliu în lucrarea *Decolonizarea și relațiile internaționale*, București, Editura politică, 1972). Autorul francez afirmă că de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și pînă la mijlocul veacului al XIX-lea au fost smulși din Africa aproape 100 milioane de negri, din care numai din bazinul Congo 13 milioane. „Europa — scrie Bosschère — atinge un dublu rezultat : achiziționează o mînă de lucru gratuită, de calitate..., slăbește considerabil Africa depopulînd-o de elita sa, ceea ce îi va permite s-o cucerească în secolul al XIX-lea și s-o supună fără a întîmpina o rezistență ireductibilă, resortul vital al popoarelor africane fiind sfărîmat de acest trafic de oameni".

Această emoragie înspăimîntătoare explică și ea de ce Africa a devenit o pradă atît de ușoară pentru colonialiștii care năvăleau acolo. Cu toate acestea, forțele militare ale colonialiștilor au întîmpinat aproape pretutindeni rezistența aprigă a popoarelor.

„Fărîmițează și domnește"

Dacă privim o hartă a Africii datată din 1885, observăm că colonialiștii „stăpîneau" acolo o fîșie destul de îngustă care se întindea numai pe coasta continentului, din Mozambic pînă la Senegal, apoi în nord între Algeria și Egipt, iar restul, ceea ce nu cuceriseră încă era prezentat de ei drept o „pată albă". Nu pătrunseseră încă spre inima continentului. Într-un deceniu însă, multe „pete albe" s-au colorat. Frontierele sînt aproape peste tot reprezentate prin linii drepte. Sînt granițe tăiate cu sabia cuceritorilor. Pămîntul african a fost astfel secționat în mod absolut arbitrar, fără a se ține seamă de realitățile statale, etnice, geografice. Interesele economice, politice și strategice ale puterilor colonialiste erau singurele care contau. Prin lozinca „Fărîmițează și domnește", colonialiștii au pregătit — despărțind în mod brutal diferite grupuri etnice — aplicarea unei alte lozinci mai vechi : „Dezbină și stăpînește".

Menținînd și atițînd pe teritoriile fracționate diferendele tribale și cele religioase, folosindu-se de deosebirile lingvistice, colonialiștilor le era mai ușor să subjuge aceste popoare și să domnească. Popoarele însă nu au fost nicăieri definitiv învinse. Ele au continuat lupta în condiții grele. În epoca spre care ne întoarcem acum, în ciuda

tuturor barierelor ridicate de invadatori, lupta eroică de apărare a popoarelor din Africa începuse, condusă în mai multe locuri de oameni curajoși, posedînd calitățile unor mari conducători de oști. În lucrarea sa intitulată „L'histoire de l'Afrique noire", istoricul Endre Sík arată că puține țări dispuneau de o armată regulată echipată cu mijloace moderne... Din această cauză lupta de apărare pentru libertate și independență s-a desfășurat în majoritatea țărilor africane sub forma mișcării de eliberare și răscoalei cîtorva triburi... Dar nici eroismul triburilor, nici capacitatea și fidelitatea șefilor lor nu au putut bara drumul atacurilor imperialiștilor" (Endre Sík : *L'histoire de l'Afrique noire*, Budapesta, 1962).

Pentru că în curînd legiunea va ajunge în Dahomey, să ne oprim o clipă asupra acestui stat african.

Pe malurile Golfului Guineei, la marginea pădurilor tropicale, s-au format între secolele al XVII-lea și al XIX-lea patru state : Oio, Benin, Ashanti și Dahomey. Primele trei au devenit ulterior protectorate engleze. Dahomey, la rîndul său, a devenit protectorat francez în 1841. Dahomey avea ca vecini la vest Togoul, care în 1885 devenise protectorat german, iar la est Nigeria, protectorat britanic tot din 1885 [1]. În 1892, cînd Legiunea străină va ajunge pe aceste meleaguri, în portul Cotonou existau două stabilimente comerciale. O prăvălie cu două etaje a firmei franceze Regis și, alături, una, mai modestă, a comercianților germani Wolber și Brohm. Această modestă factorie lua în primire armamentul și munițiile sosite din Germania și le trimitea în capitala țării, Abomey. Tot aici au găsit adăpost și instructorii germani și belgieni destinați armatei dahomeiene. Togo era aproape, dar aproape era și Nigeria, așa că regele Dahomeyului avea la curtea sa și consilieri englezi. După cum vedem, pe măsură ce se apropie epoca reîmpărțirii lumii, sem-

[1] În general, se știe că denumirea de *protectorat* este numele înfrumusețat al unei *colonii*. Un dicționar foarte vechi ne informează că „protectoratul este starea unui stat care s-a pus sau care (!?) a fost pus sub tutela unui stat mai puternic. În general, exercitarea suveranității externe a statului protejat revine statului protector". În această situație ne putem pune întrebarea : ce i-a mai rămas statului protejat ca să se poată deosebi de o colonie ? Răspunsul la întrebare ni-l dă același dicționar : „Foarte des, instituirea unui protectorat netezește drumul spre totala anexiune".

nele de intervenție directă ale unor colonialiști în treburile altor „ziditori de imperii" se înmulțesc.

În 1889 se urcă pe tronul Dahomeyului G'bédassé, care respinge categoric pretenția francezilor de a li se da mînă liberă la Cotonou.

În lumea coloniilor circula pe vremuri o zicală, se pare de origine chineză : „Mai întîi vine misionarul, după el comerciantul, apoi consulul, iar după consul, soldatul". Misionarii, indiferent de bunele intenții ale unora dintre ei, au fost precursorii colonialiștilor. Ei au contribuit la destrămarea morală a orînduirii strămoșești africane, la subminarea rezistenței împotriva ordinii coloniale. Misionarii, prin activitatea de convertire urmată de acapararea de pămînturi, au furnizat destule motive pentru diferende și ciocniri. Un slogan popular african caracterizează fidel activitatea misionarilor : „Cînd au sosit ei, noi am avut pămîntul și ei biblia. Cînd au plecat, ei au avut pămîntul, iar noi biblia". Comerciantul avea nevoie de „libertate de mișcare", iar consulul a venit să revendice această libertate de mișcare atît pentru misionari cît și pentru negustori. Cînd treaba se poticnea undeva, venea soldatul să „rezolve" toate aceste probleme.

Și așa au venit în portul Cotonou 4 000 de soldați francezi, sub comanda colonelului Dodds ; printre acești 4 000 se găsea și un batalion de 800 de legionari, comandat de maiorul Faraux.

„Amazoanele" din Dahomey

La Dogba, în timp ce legionarii străbat jungla, coloana legionară este atacată prin surprindere. Populația băștinașă era înarmată cu lăncii cu „coupe-coupe", un fel de cuțit-sabie folosit pentru tăierea vegetației din junglă, și cu puști. Cuceritorii constată (cu satisfacție) că cei împotriva cărora luptau nu au încă experiența armelor de foc. Acești oameni curajoși nu duceau pușca la umăr pentru a ținti ; sprijineau patul puștii de pulpă și trăgeau, așa că multe gloanțe nu-și atingeau ținta. Cu toate acestea, 45 de legionari au fost uciși și un mare număr răniți.

Cercetarea celor 1 000 de cadavre lăsate de dahomeieni între tabăra legionarilor și pădure relevă o mare surpriză ! Vreo 20 dintre ele erau ale unor femei. Acestea

făceau parte din garda personală a regelui, erau înarmate cu „coupe-coupe" şi cu carabine Winchester. Se pare că ele erau cei mai buni ţintaşi şi cei mai curajoşi atacanţi din armata dahomeiană. Legiunea s-a mai întîlnit cu ele, cîteva zile mai tîrziu, într-o luptă de trei ore. Două amazoane au căzut vii în mîinile legionarilor. Aceste femei îi priveau cu dispreţ pe adversarii lor şi nu-şi făceau nici o iluzie în privinţa soartei lor. Într-adevăr, după un scurt interogatoriu, prizonierele şi prizonierii au fost împuşcaţi.

Maiorul Faraux, grav rănit, era încă în viaţă cînd colonelul Dodds veni să-l îmbrăţişeze. — Aţi fost mulţumit de oamenii mei ? a întrebat Faraux. — Au fost admirabili ! a răspuns Dodds. Focul rugurilor pe care ardeau cadavrele soldaţilor dahomeieni nu se stinsese încă complet... Apoi cu ajutorul acestor „oameni admirabili" Dodds a ars pînă la temelii atît oraşul Abomey, ca şi Kana. „Va pustii în plus satele şi teritoriile triburilor care s-au declarat împotriva noastră, astfel încît să le dea o pedeapsă de care să-şi aducă aminte multă vreme". (Telegrama Agenţiei Havas în „Le Journal", 1892).

G'bédassé

Nu se ştie exact de ce, dar în toate lucrările istorice regele Dahomey-ului figurează cu numele de Béhanzin. Or, numele său adevărat era G'bédassé. Pentru a contura portretul acestui om care şi-a organizat o armată pe care cuceritorii nu au reuşit s-o învingă decît după un an şi jumătate de război, să ascultăm cuvîntul unor cercetători competenţi :

„În lucrările istoricilor francezi şi ale altora, G'bédassé este prezentat ca un «tiran» sîngeros şi un «bandit sălbatic». În realitate, a fost un om dotat cu o inteligenţă excepţională, un şef popular, curajos şi mărinimos". (Endre Sík).

„Béhanzin a făcut dovada unei valori personale puţin obişnuite. Îndrăzneală, curaj în luptă, răbdare şi perseverenţă, fineţe, el poseda toate calităţile care, dezvoltate, unite, întărite prin studiu, instruire şi experienţă, formează marii conducători de armată... De cîte ori ne-a ghicit planurile şi le-a dejucat !... Şi, mai ales, la sfîrşit, în cursul retragerii, atunci cînd detaşamentele noastre

îi pîndeau din toate părțile, cînd oamenii din anturajul său, frații săi chiar, l-au trădat, cu ce abilitate a reușit să manevreze într-un spațiu redus, să se eschiveze, să evite capcanele! Cu ce energie, cu cîtă rezistență a suportat oboseala, privațiunile, chinurile morale!" (Paul Mimande : *L'héritage de Béhanzin*, Paris, 1898).

Continuînd lupta G'bédassé s-a refugiat în munți. A fost luat prizonier, șase luni mai tîrziu, de către o patrulă a legiunii străine comandată de locotenentul Martin. Exilat în insula Martinica, apoi trimis în Algeria, G'bédassé a murit în 1906.

Corpul expediționar și-a pierdut peste jumătate din efectiv, iar colonelul Dodds, numit general de brigadă, a organizat la Cotonou o primire triumfală supraviețuitorilor batalionului Faraux. „Se poate conta pe legionari în orice împrejurări — a telegrafiat Dodds la Paris. Fără ei, nu aș fi putut cuceri Dahomeyul.

În același mod și-a exprimat părerea și colonelul Archinard cînd s-a găsit în fața „anumitor dificultăți" în campania sa de cucerire a imenselor teritorii care, mai tîrziu, au primit denumirea de Sudanul francez. Archinard a cerut trimiterea Legiunii străine ca „singura armată europeană capabilă să reziste în regiunile toride". Era vorba de a frînge rezistența lui *Samory* și a lui Ahmadu, care, după cum spune J. des Vallières, „au tăiat în detrimentul nostru mari teritorii și și-au creat un imperiu de-a lungul fluviilor Senegal și Niger".

După această formulare abilă s-ar putea crede că este vorba de doi colonialiști care au luat-o înaintea altor cuceritori, instalîndu-se în regiunea care se întindea între Senegal (la nord) și Coasta de Fildeș (la sud) deja ocupate de francezi. În realitate, situația era cu totul alta. Să consultăm unul din primele manuale școlare care prezintă elevilor negri din Africa adevărul despre omul de stat, militar, organizator care a fost Samory [1]. Ni se relevă faptul că în 1891 Samory nu dispunea nici de tunuri, nici de arme de foc moderne. Conștient de inferioritatea sa militară, Samory, care știa că forturile mici nu rezistă artileriei puternice a invadatorilor, a adoptat

[1] Acest manual a fost întocmit de Djibril Tamsir Niane, profesor la Liceul tehnic din Donka (Conakry) și de Jean- Suret Canale, profesor la Liceul clasic și modern din aceeași localitate. Manualul a apărut în 1961, fiind editat de Ministerul Educației Naționale al Republicii Guineea.

tactica „pămîntului pîrjolit". El a incendiat satele, a dat foc recoltei, a lăsat un vid complet în fața inamicului. Samory dispunea de trei armate. Prima avea sarcina să lupte împotriva francezilor, a doua trebuia să ducă o continuă ofensivă pentru a ocupa teritorii noi, loc de refugiu pentru armată și populația care se retrăgeau în fața corpului expediționar francez. A treia armată avea sarcina de a asigura evacuarea populației din teritoriile invadate de colonialiști și a o instala în spațiul proaspăt ocupat de armata a doua. „Aici se manifesta geniul strategic al lui Samory — scria generalul Baratier, adversarul lui Samory. Această organizare a forțelor în trei grupe... i-a permis să realizeze un lucru unic în istorie. Timp de șapte ani poporul său își va schimba teritoriul în fiecare an, va pătrunde spre est în teritoriile noi dinainte organizate..." (Baratier : *À travers de l'Afrique*, Paris, 1912). În timp ce războiul împotriva lui Ahmadu s-a terminat relativ repede, strategia originală i-a permis lui Samory să reziste timp de șapte ani. Deplasîndu-se pe un imens teritoriu de cîteva sute de mii de kilometri pătrați, care în 1895 era prezentat încă ca o „pată albă" pe harta Africii, Samory nu a fost învins decît în 1898, făcut prizonier și deportat în Gabon, unde a murit în 1900.

„Maratonul" legionar

Acest „maraton" în care sînt străbătute ținuturi vaste ale Africii începe cu campania împotriva lui Samory. Compania mobilă a legionarilor înaintează repede, detașamentele lui Samory nu apar decît în mlaștinile de la Lalau. Gloanțe și săgeți îi întîmpină pe legionari, care traversează rîul Sankarini agățați de cozile catîrilor pentru a nu fi luați de curent.

Ocuparea orașului Kuk încheie acest raid de 950 km. Și iată-i pe legionari, o dată mai mult, în postura de forță de șoc, nu numai în luptă, ci și în „descoperirea" de noi ținuturi. Pentru că imensul teritoriu pe care l-au parcurs le era cu totul necunoscut și nici un european nu ajunsese încă pînă acolo.

Compania mobilă abia revenită la Sidi-bel-Abbès pentru a-și completa rîndurile cam rărite va trebui să se îmbarce iar, împreună cu alte două companii. Direcția : Tombuctu. Coloana locotenent-colonelului Bonnier îl

ocupă în ianuarie 1894, dar la 23 martie, cînd o coloană de ajutor debarcă în grabă, nu mai găsește nimic din trupele lui Bonnier. Tuaregii le-au atras în capcană și le-au nimicit. Coloana de ajutor atacă în trei direcții : un detașament merge spre Tombuctu, pe care-l mai ocupă încă colonelul Joffre (viitorul mareșal), un al doilea se îndreaptă spre Bamako, iar cel de-al treilea are sarcina să recucerească fortăreața de la Bossé. Două săptămîni mai tîrziu începe asediul fortăreței. Tunurile își „scuipă" ucigătoarea încărcătură, apoi urmează atacul. Apărătorii fortăreței au căzut în luptă pînă la unul. Și cum ar fi putut să fie altfel, în această luptă inegală, în care săgeata trebuia să riposteze celor mai temute arme de foc? Tot atunci o altă companie a Regimentului 1 străin este trimisă în Guineea, unde un trib, coborînd din nord, dinspre Senegal, „face unele greutăți". Compania ocupă fortul Oullia după trei ore de asediu si nu lasă în urma ei decît puțini supraviețuitori...

Hazu... tazu... fazu...

Contrar unei idei răspîndite de propaganda colonialistă, popoarele invadate, subjugate nu au acceptat niciodată și nicăieri „noua ordine" introdusă de cuceritori. Englezilor le-a trebuit un veac (1750—1850) ca să subjuge India. Cucerirea Algeriei de nord nu s-a terminat decît în 1871, după 40 de ani de lupte grele. După cum vom vedea, ocuparea Marocului, începută în 1912, nu se termină decît în 1934, iar italienii au „desăvîrșit" cucerirea Cirenaicei, începută în 1915, abia în 1935, deportînd zeci de mii de băștinași în pustiul Sirtei Mari. Metodele folosite de colonialiști au fost peste tot aceleași : populații exterminate, sate pîrjolite, recolte distruse. Același lucru s-a întîmplat și în Madagascar. Timp de trei secole încercările portughezilor, olandezilor, francezilor și englezilor de a pune stăpînire pe marea insulă au rămas fără rezultat. Toate aceste tentative au eșuat, invadatorii lovindu-se de rezistența dîrză a triburilor care foloseau arme rudimentare sau au căzut pradă bolilor care bîntuiau pe insulă. Multă vreme malgașii au fost ajutați de cei „trei generali" — *hazu, tazu, fazu* — pădurea, focul și febra, pentru a-i învinge pe invadatori. În prima jumătate a secolului al XVII-lea, englezii, sosind aici cu 40 de vase de război,

au debarcat 400 de oameni și au înființat o colonie britanică. Apoi flota engleză a pornit spre alte meleaguri. Cîțiva ani mai tîrziu francezii au debarcat pe același țărm. În locul garnizoanei engleze au găsit 300 de morminte... Hazu... tazu... fazu...

În primul război dintre Franța și Madagascar (1883—1885) însă nu cei „trei generali" i-au doborît pe invadatori, ci rezistența eroică și aprigă a armatei malgașe. Colonialiștii francezi au bombardat, au ucis populația civilă, au dat foc orașelor și satelor. Dar cu tot avantajul tehnic-militar al atacanților, armata malgașă, întreg poporul de pe marea insulă a rezistat, învingînd în cîteva bătălii trupele colonialiste. Războiul a durat doi ani și jumătate și s-a terminat în decembrie 1885 cu semnarea unui tratat de pace, prin care Franța a recunoscut independența Madagascarului, obligînd însă guvernul malgaș să accepte clauza după care „Guvernul Republicii franceze reprezintă Madagascarul în ceea ce privește legăturile sale externe...".

Prin acordul anglo-francez din 1890, Marea Britanie recunoscuse protectoratul francez asupra Madagascarului în schimbul recunoașterii de către Franța a protectoratului britanic asupra Zanzibarului. La prima vedere Franța a scăpat de un rival care avea și el pretenții asupra acestei insule mari și bogate. Dar numai la prima vedere...

Debarasată de rivalul ei, Franța a pornit un nou război pentru anexarea totală a Madagascarului. Generalul Gallieni a declarat că această campanie „va fi o plimbare militară". Dar această „plimbare" începută în 1895 și soldată, după unele aprecieri, cu asasinarea a 700 000 de malgași, nu s-a terminat decît în jurul anului 1915.

Armata generalului Duchesne trimisă în Madagascar se baza, la început, numai pe infanteria metropolitană. Un general francez făcuse remarca : „Generalul Duchesne are mult curaj pornind spre tropice cu soldații din Franța". Și a avut dreptate. Vom vedea de ce.

Să începem cu sfîrșitul. La cucerirea insulei au participat 21 600 de oameni, dintre care 5 736 au murit de malarie, tuberculoză, boli venerice... Condițiile naturale au fost un bun aliat al patrioților malgași.

Corpul expediționar trebuia mai întîi să traverseze ținuturile mlăștinoase de la Boueni infestate de țînțari. Într-un raport al Academiei de Științe Franceze datat din epoca expediției putem citi : „Numărul oamenilor valizi care vor ajunge în fața orașului Tananarive va fi invers

proporțional cu timpul cît va dura traversarea mlaștinilor de la Boueni". Adică : cu cît va fi întreprinsă mai încet această trecere, cu atît mai mare va fi numărul bolnavilor de paludism. Între Majunga, portul de pe coasta de nord-vest a insulei, și Tananarive, capitala țării, este o distanță de aproximativ 600 km.

Armatele din Africa și-au trimis și ele contingentele. Sub numele de „regimentul din Algeria" au debarcat la Majunga un batalion al Legiunii străine (22 de ofițeri, 812 legionari) și două batalioane de tiraliori algerieni. Legionarii, ca peste tot, formau avangarda.

Cei care au montat corturile infanteriștilor au fost legionarii, tot ei au evacuat primii bolnavi și au fost trimiși în recunoaștere, unde nu găseau însă decît tabere părăsite, șanțuri de apărare abia începute și zeci de morminte proaspăt săpate, dovedind că febra și dezinteria nu alegeau...

„Întotdeauna, în Maroc, în Vietnam, peste tot treburile cele mai grele și mai periculoase le făceam noi — avea să-mi mărturisească, după zeci de ani, C.S., un fost legionar —, și nu soldații din armata colonială. De aceea îi uram de moarte. De cîte ori ne întîlneam, în grupuri, ne încăieram cu ei. Ne evitau cît puteau. De exemplu, dacă ne vedeau intrînd într-un local, plăteau în grabă și plecau..."

Procentul ridicat al mortalității sugera că dacă se înainta cu doi kilometri pe zi, construind în același timp și drumul, armata cuceritorilor se va topi înainte de a ajunge la Tananarive. După ocuparea fortificațiilor de pe muntele Andribai, generalul Duchesne înființează o coloană ușoară care trebuia să parcurgă cît se poate de repede cei 200 km care mai erau pînă la capitală.

În această coloană de 237 de ofițeri și 4 013 soldați a fost încorporat și un batalion al Legiunii străine cu un efectiv de 500 de oameni. Catîrii jucau și aici un rol important, toată coloana avînd la dispoziție 266 de cai și 2 900 de catîri.

Legionarii, cei mai experimentați în marșuri prin ținuturi fără viață, au botezat foarte semnificativ această expediție „coloana mărșăluiește sau crapă". Într-adevăr, convoiul avea alimente pentru 22 de zile, rația zilnică fiind mult mai redusă decît obișnuita rație de marș. Oamenii trebuiau să parcurgă o distanță de 200 km, deci zece km pe zi, dacă nu voiau să moară de foame și de

epuizare. Avangarda nu avea hrană decît pentru cinci-șase zile, grosul coloanei care înainta la distanță de o zi avînd sarcina să completeze rațiile zilnice ale primului eșalon. Avangarda, deci și legionarii, trebuia să atragă asupra sa loviturile celor ce se apărau și să le frîngă rezistența.

Coloana a pornit în ziua de 14 septembrie ; la 18 septembrie a ajuns în fața ultimului obstacol natural pe drumul spre Tananarive — munții Ambohimenas, avînd culmi înalte de 1 500 m. Malgașii construiseră aici un vast sistem de apărare cuprinzînd 14 fortificații. Legiunea străină pornește un asalt frontal, o parte din coloană întreprinde o manevră de învăluire și fortăreața este evacuată suspect de repede.

Sus, pe vîrful muntelui, o pancardă avînd următorul text avertiza :

„Albi, să nu mergeți mai departe !
Dacă înaintați, veți muri cu toții !"

Și coloana înaintează, pregătindu-se de atac, dar și de apărare. Mesajul acestei inscripții, misterioasă și amenințătoare, parcă venea din altă lume. „Dacă înaintați, veți muri cu toții !" Pentru realizarea acestui avertisment nu a fost nevoie de un adversar uman.

Coloana a ajuns la Tananarive la 28 septembrie 1895, o trupă epuizată și decimată de boli.

După cum am văzut, armata malgașă a pus nu o dată pe fugă armata invadatorilor în primul război. De data aceasta însă, greutățile prin care trecea țara, nemulțumirea profundă a poporului, conflictele sociale și-au pus și ele amprenta asupra comportării guvernului malgaș, care a început să oscileze. Poporul, însă, văzînd dușmanul la porțile orașului, a construit baricade, opunînd o împotrivire înverșunată. Totuși, deși luptele mai continuau încă pe străzile orașului Tananarive, la 1 octombrie 1895, regina a semnat tratatul cu privire la protectorat. Poporul malgaș a început să vorbească de trădare, acuzînd curtenii din anturajul reginei, dar în primul rînd pe primul-ministru Rainilaiarivony. Cine a fost acest om ?

*
* *

În 1862 regele Radama al II-lea a semnat două convenții, una cu englezii și alta cu francezii. Aceste acor-

duri au dat economia Madagascarului pe mîinile celor două mari puteri. Poporul insulei însă a considerat că prin aceste convenții „țara a fost vîndută prin trădarea curții", s-a răsculat în mai 1863, a ucis regele și a revendicat anumite reforme sociale și economice. Jumătățile de reformă și, în primul rînd, sabotarea reformei agrare, au provocat alte răscoale, care au fost însă înăbușite în sînge. După unele date, în cursul represaliilor au fost uciși 8 000 — 10 000 de oameni, iar soțiile și copiii răsculaților au fost vînduți ca sclavi. În 1864, Rainilaiarivony ajunge în fruntea guvernului malgaș. Noul prim-ministru nu a fost numai un om politic abil, care știa să profite în folosul țării sale de contradicțiile anglo-franceze, ci și un om de stat iscusit. În timpul guvernului Rainilaiarivony s-au dezvoltat industria și comerțul. În 1866 a apărut prima revistă de limbă malgașă, a luat avînt știința medicală și în 1876 a fost introdus învățămîntul obligatoriu. Dar în 1895 acestui iscusit om de stat i-a fost teamă să cheme poporul la luptă, să dea arme poporului însetat de libertate.

Numărul armelor depozitate în armureria regală de la Tananarive era în preajma atacului francez de 19 000 de puști Snider și Remington, din care vreo 4 000 ruginite, și 216 tunuri britanice de diferite modele. Dar pentru a economisi munițiile (!), trupele malgașe nu făceau exerciții de tir... O mare parte a armamentului continua să ruginească în depozite și după debarcarea corpului expediționar francez. Analizînd aceste fapte din punctul de vedere al performanței coloanei volante, putem constata că acestea nu se înscriu în istoria Legiunii străine la capitolul „eficacitate militară", ci, mai curînd, ca o performanță fizică, un marș excepțional, executat sub amenințarea morții prin înfometare, epuizare și boli.

Să ne oprim o clipă pentru a arunca o privire asupra acestor oameni care se băteau în această epocă nu numai pe cîmpiile și în munții Madagascarului, dar peste tot unde uzurpatorii colonialiști și-au întins tentaculele. Ce căutau ei aici, ce-i adusese pe meleaguri străine, pricinuind suferințe unor popoare pașnice, cotropindu-le patria, distrugîndu-le căminele, nesocotindu-le tradițiile? Răspunsul cuprinde în el și întreaga dramă a omului transformat într-o rotiță a uriașului angrenaj al mașinăriei colonialiste

Ce este „pacificarea"?

În Madagascar nu era liniște. Regina Ranavalone semnase pactul prin care recunoștea suzeranitatea Franței, dar poporul malgaș nu semnase nici un fel de pact și, în primăvara anului 1896, o nouă răscoală a cuprins toată insula. Misiunea de a „pacifica" Madagascarul i-a fost încredințată generalului Gallieni, care tocmai se întorsese din Indochina. Gallieni îi ceru ministrului coloniilor autorizația de a duce cu el în Madagascar 600 de oameni din Legiunea străină.

Gallieni a selecționat el însuși pentru batalionul său pe cei mai robuști legionari și, la 10 august 1896, a plecat spre Madagascar ; timp de mai mulți ani această coloană a „pacificat" imensa insulă.

În timpul cuceririlor coloniale s-a dat denumirea comodă și cinică de „pacificare" acelui ansamblu de operațiuni care au folosit în primul rînd, și fără scrupule, violența. Gallieni avea în acest scop formula sa personală, așazisa *„pată de ulei"*. Această formulă prevedea ocuparea unui fort, oraș sau chiar teritoriu, izolarea sa de trupele sau grupele de partizani, în colaborare cu triburile care se supuseseră invadatorilor. Această idee a fost dezvoltată de Louis Hubert Lyautey, șef de stat-major al lui Gallieni în 1894 în Indochina. Cei doi sînt din nou împreună în 1897, cînd Gallieni, guvernatorul general al Madagascarului, este însărcinat cu „pacificarea" insulei. Aici aplică Lyautey pentru prima oară ideile lui Gallieni, practicînd tactica de compartimentare și metodele de organizare a teritoriilor ocupate. Lyautey, colonel în 1900, general în 1903 și mareșal în 1921, va aplica aceeași metodă și în Algeria și Maroc.

„A stăpîni spații mari cu efective minime, de aici se răspîndește «pata de ulei»" (Blond). Această metodă se baza, ca și celelalte metode colonialiste, pe acte sîngeroase de violență. Așa s-a întîmplat și în Madagascar, unde comandantul unui teritoriu militar a pretins să i se aducă urechea dreaptă a fiecărui partizan ucis. Unui tînăr șef de trib care s-a supus i s-a cerut să aducă, în trei zile, 500 de puști. Cum el nu a izbutit să adune decît 50, a fost împușcat și corpul său ars pe rug. Batalionul căpitanului Met, în 43 de luni de ședere în Madagascar, a făcut 327 de zile de marș, parcurgînd aproape 10 000 km și participînd la „pacificare" prin metoda înfometării,

adică prădînd prin „razii" cirezile locuitorilor. Această idee de „pacificare" prin forță a intrat în limbajul și în practica colonialiștilor de pretutindeni înaintea noțiunii de „pată de ulei" a lui Lyautey.

În februarie 1897, generalul Gallieni a detronat-o pe regina Ranavalona, regatul Hova încetînd astfel să mai existe. În cursul anului 1897 au sosit aici și alte contingente ale Legiunii străine, urmate în 1899, apoi în 1901 de alte batalioane.

La începutul secolului nostru s-a dezvoltat cu o putere crescîndă lupta de eliberare națională în Madagascar. 100 000 de malgași au pus mîna pe arme; prima mare încleștare între patrioți și cotropitori a avut loc în 1905. Cu toate că malgașii au pierdut această bătălie, care a fost urmată de represalii sîngeroase, și deși colonialiștii au lichidat comandamentul central al răscoalei, popoarele Madagascarului, în ciuda așa-zisei „stări de pacificare", au continuat lupta care, de-a lungul deceniilor, a devenit mai organizată. Nu amintesc aici decît marea răscoală din 1947, la care voi reveni la timpul potrivit.

10 MAROC — 1900

Sahara misterioasă îi fascinase și pe romani, care însă s-au oprit la marginea deșertului, speriați parcă de imensitatea acestor pămînturi sterpe, acoperite de nisip galben. E o priveliște într-adevăr tristă și înspăimîntătoare. Nici un semn de viață. Teritoriul pe care nisipul e atotstăpînitor nu este uniform, plat. În momentele de acalmie, dunele formate de vînt îi dau înfățișarea unei mări în furtună, ale cărei valuri au împietrit deodată. Dar, de fapt, suveranul atotputernic al deșertului este vîntul. Chiar dacă abia adie deasupra deșertului cu blîndețea unui zefir, are destulă putere ca să ducă cu el nisipul, care, încetul cu încetul, acoperă totul. Pe timp de furtună, omul, învăluit de norii de nisip și de praf, pierde drumul

și, cu el, viața. Dar Marocul nu înseamnă numai Sahara cu nisipurile sale în veșnică mișcare, ci și gerurile din munții înalți. Lanțul munților Atlas, atingînd înălțimi de peste 3 500 m, acoperă cam 2/3 din suprafața Marocului. Munții Rif, care domină în nord litoralul marocan al Mediteranei, vor apărea de multe ori în cursul povestirii noastre. Acest lanț muntos se înalță progresiv pînă la 2 500 m, coborînd apoi pînă la Muntele Maimuțelor, care domină Ceuta. Cuceritorii acestor pămînturi cu multiple contraste au întîlnit în calea lor un adversar puternic : capricioasele condiții naturale. Printre alții, D.G. relatează cum a fost surprinsă compania sa de un viscol puternic în plină Sahara :

„Dormeam adînc, cînd auzii pe neașteptate un fel de muget. În somnul meu tulburat, mă simțeam transportat la mii de leghe depărtare. Mi se părea că mă aflu acasă și ceea ce contribuia la întărirea acestei iluzii era frigul care mă cuprinsese deodată. A doua zi găsirăm un strat de 15—20 centimetri de nea. E adevărat că pînă la 10 nu mai rămăsese nici urmă din ea. Hotărît lucru, natura a făcut un efort considerabil pentru a-și bate joc de noi...".

Și iată un fragment din jurnalul unui legionar care făcea parte dintr-un batalion surprins în deșert de o furtună de nisip : „Vîntul acesta sufocant ne încrustă în piele zeci de mii de ace și încercam senzația că plămînii ni se umpleau de nisip".

Cuceritori vechi și noi

În antichitate, pe teritoriul acesta au trăit strămoșii berberilor de azi. Apoi au venit fenicienii, grecii și au întemeiat pe litoral coloniile cucerite mai tîrziu de romani, devenind o provincie romană sub numele de Mauritania. Au trecut pe aici vandalii, cuceritorii din Bizanț, vizigoții. În secolul al VIII-lea Marocul a fost cucerit de arabi, apoi în 788 a devenit un stat independent și și-a apărat independența atît față de sultanii otomani cît și față de europeni.

În pragul secolului nostru, cînd colonialiștii terminaseră de împărțit Africa, au rămas pe acest continent (în afara Liberiei), două state independente : Marocul și Abisinia. Italia, după ce armata sa a fost înfrîntă la Adua în 1896 de către etiopieni, „s-a mulțumit" să cucerească Libia ;

Anglia s-a instalat solid în Egipt, iar Franța dorea să cuprindă și Marocul între granițele imperiului său colonial. În acest moment, cu toate acordurile semnate între diferiți colonialiști în care fiecare cuceritor recunoștea „drepturile" celuilalt, au fost clipe cînd între marile puteri era pe punctul să izbucnească un război. Dar, poate, adevăratul butoi de pulbere al Africii a fost Marocul. În jurul acestui butoi de pulbere roiau prea mulți pretendenți. Să-i vedem.

Abdul Aziz, sultan al Marocului la sfîrșitul veacului trecut, nu a reușit să-și păstreze autoritatea decît în jurul orașelor Fez, Meknès și Marrakech. Regiunea de sud a Marelui Atlas era în mîinile triburilor răsculate. Anglia, Franța, Germania și Spania, profitînd de această instabilitate internă a Marocului, unde sultanul domnea doar cu numele, se pregăteau să acapareze mai întîi resursele economice ale țării, apoi s-o împartă în „sfere de influență", „protectorate" etc. Prima încercare de acest fel a fost a companiei engleze „Globe Venture", care, creînd o armată de mercenari, intenționa să acapareze terenurile de la Coasta Sous, la sud de Mogador, cea mai bogată provincie a Marocului. Francezii au făcut să eșueze această încercare. Firma Krupp, la rîndul său, a trimis, la cererea sultanului, specialiști care să construiască fortificații la Rabat, zonă considerată a fi de influență germană. Spania voia să aibă și ea partea ei din pradă. În epoca colonialismului nu a existat poate nici o altă țară în legătură cu care să se semneze atîtea acorduri multilaterale și bilaterale. Harta Marocului, care mai poartă și azi rănile provocate de epoca colonială, cere și ea explicații mai ample. Dar să ne mulțumim deocamdată cu constatarea unui singur fapt: de cînd a apărut Germania pe scenă cu pretențiile sale expansioniste, Anglia a devenit mai „înțelegătoare" față de pretențiile Franței. În această privință este edificator în parte textul acordului intervenit la 8 aprilie 1904 între Anglia și Franța — la care a aderat și guvernul spaniol. Guvernul francez a declarat că nu va împiedica acțiunile Angliei în Egipt, iar Marea Britanie dădea mînă liberă Franței în Maroc „ca putere limitrofă, să vegheze asupra liniștii acestei țări și să-i dea tot sprijinul necesar pentru toate reformele administrative, economice, financiare și militare de care are nevoie". Așadar, Antanta cordială recunoștea „dreptul" Angliei de

a domina în Egipt și Franței „dreptul" de a-și satisface pretențiile în ce privește Marocul.

Cucerirea Marocului a început în 1900 și — cu unele întreruperi — a durat pînă în 1934. Dar detașamentul colonelului Letulle — nouă ofițeri și 400 de legionari — a pornit în 1900 nu în direcția Marocului, ci spre sudul Algeriei. Oare de ce ?

Forturi care nu există pe hartă

Detașamentul Letulle avea sarcina să facă legătura între oazele din sudul Algeriei, izolînd Marocul de această parte a Algeriei. El străbătu 1 825 km în 72 de zile de marș, adică 25 km pe zi, într-un ținut neumblat încă de europeni, o țară de nisip și piatră, unde un puț, adeseori, nu este vizibil decît de la 50 m. Un puț în acest infern înseamnă viață, și de multe ori nu este altceva decît o gaură în nisipul galben. Diametrul : 0,50—1 m, iar în fund, 10 cm de apă. Colonelul, în vîrstă de 49 de ani, care comandase garnizoana orașului Alençon în Franța se numea Louis Hubert Gonzalve Lyautey și sosise în Algeria cu instrucțiuni precise. După sosirea, în 1903, acolo, Lyautey este înaintat la gradul de general. Pentru a eluda directivele oficiale care — „pentru a evita eventuale conflicte internaționale" — interzic ocuparea anumitor forturi și localități care figurau pe hartă, generalul va porni ofensiva construind forturi care nu figurau pe hartă.

După cum știm, în Africa frontierele erau cu totul arbitrare. Nu existau pe atunci borne de frontieră, iar „frontierele" Marocului, Mauritaniei și Algeriei erau păzite de cîteva patrule mobile sau de avanposturi ale legionarilor. Dealtfel aceștia erau, în primul rînd, ocupați cu reprimarea răscoalelor triburilor și ale populației nomade, care nu recunoșteau nici „frontierele", nici administrația colonială. Așa s-a întîmplat, de pildă, cu tuaregii, oameni curajoși, viteji, care, prin atacuri vijelioase, nu o dată au ocupat și distrus avanposturile legionarilor. Din această cauză, Lyautey găsește că pentru cucerirea deșertului erau, în primul rînd, necesare forturile de pe frontiera marocană. Acestea sînt ridicate într-un timp record de către Legiunea străină. Dar cine oare va ști în Europa de existența acestor forturi ? Timpul trece, și pe harta lui Lyautey apar din ce în ce mai multe posturi înaintate

în deșert. Ele servesc ca baze de operațiuni pentru ocuparea Marocului. Dar metodele clasice de război se dovedesc ineficace pe aceste întinderi vaste. Nu există încă tancuri, mașini pe șenile. Lyautey, dezvoltînd ideile lui Bugeaud, aruncă în luptă catîrii.

Les compagnies montées

După dicționar, „compagnie montée" înseamnă compania călare. Și „police montée" = poliția călare. În cazul nostru este însă vorba de companii rapide care folosesc nu cai, ci catîri.

Companiile cu catîri erau organizate în felul următor : un om pe jos, un om călare. Ei se schimbau la fiecare ceas. Animalul purta, în afară de bagajele și hrana celor doi legionari, și munițiile de rezervă.

„La compagnie montée" sau, mai simplu, *„La Montée"*, cum i se spunea în legiune, era o subunitate ușoară compusă din două plutoane, fiecare format din cîte două grupe de infanterie ușoară și o grupă de mitraliori. Fiecare dintre cei doi ostași care dispuneau de un catîr îl încălecau pentru cîte o oră, timp în care celălalt mărșăluia fără a purta o altă greutate decît carabina și cartușele. „Titularul" era cel mai vechi soldat dintre cei doi, el purta răspunderea pentru buna întreținere a catîrului și a harnașamentului. Nici înlocuirea în șa după o oră de marș nu se făcea la întîmplare. Comanda se transmitea de-a lungul coloanei : „Schimbați, încălecați !". Fiecare echipă avea cinci bidoane cu apă, două de fiecare om și una de rezervă, de care era interzis să se atingă fără ordin special.

„Lingerie de schimb, să nu exagerăm — i se răspunde surîzînd la o întrebare a lui Georges Blond. Am servit în Maroc din 1923 pînă în 1935, de mai multe ori în companiile călări. Cît timp eram în marș nu ne schimbam, nu ne spălam, eram zdrențăroși, nebărbieriți, aveam înfățișarea unor tîlhari. Singura cochetărie : chipiul alb. Reușeam să-l menținem alb, în ciuda prafului. Infanteriștii mergeau în față, oamenii cu catîrii în urma lor. Noi nu le spuneam catîri, ci *brèles*, de la cuvîntul arab : *bghel*. Pedestrașii formau avangarda și asigurau protecția trupei. Deschideau bine ochii, pentru că aici nici o surpriză nu putea fi plăcută. În felul acesta parcurgeam distanțe mari.

— Cu ce viteză?

— Cinci, șase km pe oră. Etapele erau de 30 pînă la 40 km, dar s-au văzut companii călări parcurgînd 80, chiar 100 km, fără oprire. Adeseori, în clipa cînd te așteptai mai puțin, se auzeau împușcături, pierderile se înregistrau întotdeauna la începutul atacului. În timp ce plutoanele se desfășurau, trebuiau protejați catîrii. Atacul, în general, nu dura mult. Trăgeau cîtva timp, apoi berberii dispăreau. Erau luptători de mare clasă, într-un fel erau chiar combatanți mai buni decît noi, din cauza cumpătării lor. Berberii pleacă într-un marș de 10 zile cu o raniță și o pușcă. În raniță cîteva livre (cam jumătate kg) de făină și un pumn de curmale. Noaptea ei dormeau sprijiniți de o stîncă, înfășurați în *djellabah*-ul lor. Puteau să meargă desculți pe pietre. Aveau niște ochi nemaipomeniți, vedeau cu ochiul liber tot atît de departe cît vedeam noi cu binoclul. Dacă berberii s-ar fi putut antrena la tir, ar fi fost niște trăgători extraordinari. Dar la Tafilalet un glonte îi costa cel puțin 5 franci. Ei ne-au pus adeseori în încurcătură, și, totuși, împotriva unor oameni înarmați doar cu puști, noi am folosit mitraliere, tunuri și chiar avioane de bombardament".

*

* *

După cum am mai amintit, unitățile mobile au fost create tocmai ca răspuns la tactica raidurilor rapide folosite de berberi. Dar companiile călare și, în general, armata colonială erau înzestrate cu armament modern, aprovizionate cu ajutorul unui aparat militar imens. Luptătorii marocani și algerieni își procurau muniția de la contrabandiști, renunțînd nu o dată la hrană. Bunicii acestor oameni luptau încă cu sabia și cu săgețile împotriva armelor de foc care îi ucideau de la distanță. Nepoții lor erau mai bine înarmați — aveau doar puști! „Un berber înarmat cu o pușcă e un rege" — spunea o veche zicală. Dar pușca berberilor era neputincioasă în fața mitralierei, tunurilor și avioanelor de luptă.

De-a lungul deceniilor, unitățile mobile ale legionarilor au parcurs distanțe imense în Algeria, în Maroc și pe întinderile nesfîrșite ale Saharei. Ele au servit timp de 65 de ani scopurile colonialiștilor. „La Montée" era de neînlocuit în acea epocă pe acest teatru specific de operațiuni. Dar dorința arzătoare de libertate sfîrșește

întotdeauna prin a ieși învingătoare. După alte decenii, armatele născute din mișcările de eliberare națională au izgonit din Africa și această „Montée", împreună cu celelalte armate colonialiste.

Locotenentul Jaeglé, căzut și el în campania din Maroc, vorbește cu emfază de „perpetue migrații ale legionarilor prin colbul alb și sirocoul cîmpiilor" și mai adaugă: „...decimați de nenoroc, de excese și epuizare, arși de soare și mînjiți de noroi, nu ne-au mai rămas decît cei încăpățînați, îndărătnici și brutali, dar plini de amor propriu... baionete docile, prea bine dresați de deziluzii și suferințe pentru a nu fi făcut din propriile lor vieți accesorii pe care le dau pe nimica toată".

Decimarea prin excese și epuizare sînt elemente de care am mai vorbit. Epuizarea nu rezulta numai din lipsa de rezistență fizică. Ea a doborît, firește, în primul rînd pe cei care nu au putut rezista la intemperii, la marșuri lungi, forțate, la îndelungata lipsă de apă. Dar selecția naturală și-a exercitat și aici puterea poate tot atît de mult printre cei ai căror nervi au cedat în fața rigorii acestui stil de viață.

După o instrucție militară extrem de grea, adevărata probă a calității de legionar a dat-o soldatul pe „teren", în cursul campaniilor coloniale. De aceea putea spune cu cinism locotenentul Jaeglé că, după ce cei slabi au fost eliminați, „decimați de nenoroc, de excese și epuizare, nu ne-au mai rămas (adică legiunii)... decît cei devotați și cei tari". Că legionarii ieșiți din această selecție au fost „încăpățînați" și „brutali" și că ei au devenit „baionete docile" și „prea bine dresați de deziluzii și suferințe", toate acestea le-am putut constata în cursul relatărilor noastre.

Aș vrea, oprindu-mă aici pentru o clipă, să scot în evidență unele aspecte din viața Legiunii străine care au caracterizat-o în toate perioadele existenței sale. Bunăoară „cafardul" cu toate consecințele sale.

Le cafard

Într-o zi, sergentul contabil al legiunii, Deg, de origine austriacă, a intrat în cel mai elegant dancing din orașul Meknès și a organizat un mare chef. A invitat la masa sa cele mai frumoase dame de consumație, le-a oferit șampanie. Deg avea tot timpul înfățișarea unui om nor-

devenit arțăgoși, răi, răzbunători. Seria neagră a pornit-o beţivanul de M. Avea omul o răfuială cu un caporal, cam năbădăios de felul lui; bătea tîlhăreşte. Nu-mi amintesc cum se numea: Wagner — pare-mi-se — sau aşa ceva. Într-o după-amiază, M. se adresă liniştit unui camarad de la secţia de mitraliere: „Unde-s pistoalele Mauser?" „Colo, în lada aceea". M. scotoci în ladă, scoase un pistol, îl încărcă cu şase cartuşe şi plecă tot atît de liniştit precum venise. „Unde te duci?" — îl întrebă camaradul. „Să-l împuşc pe caporalul Wagner". Celălalt ridică din umeri neîncrezător. M. se duse la baraca unde se afla dormitorul caporalilor şi strigă din prag: „Wagner... caporal Wagner!" În locul acestuia ieşi în uşă un alt gradat. „Cine-l cheamă pe Wagner?" „Eu". „Ce vrei cu el?" „Vreau să-l împuşc". „Eşti nebun! — rîse gradatul. Sau te-ai îmbătat iară... Marş şi te culcă!" „Nu plec de aici pînă nu-l împuşc pe Wagner". Celălalt avu proasta inspiraţie de a încerca să fie autoritar. „Ascultă" — strigă el. „Ce doreşti?" „Mai întîi ia poziţie cînd vorbeşti cu mine!" „Eşti un dobitoc! — constată omul nostru. La urma urmei nu valorezi nici tu mai mult decît Wagner! Poate că nu ţi-ar strica un glonte. Na!" Şi ridică pistolul, ochi, trase de la cinci paşi distanţă. Gradatul se prăbuşi fără un ţipăt. La zgomotul împuşcăturii, un alt caporal ieşi în uşa barăcii. „Ce-ai făcut, nenorocitule!?" „Soarta rea! Cine mi l-a scos în cale? Unde-i Wagner?" Gradatul se dădu un pas înapoi, vru să reintre în dormitor. M. ridică iarăşi braţul: „Aha! Te duci să-l previi pe ciinele de Wagner! Soarta rea şi pentru tine. Na!" Încă o dată pistolul tună scurt. Al doilea caporal se prăbuşi şi el. Se vede însă că seria nu era încheiată. Căci încă un caporal răsări, adus de larmă, înaintea ucigaşului. Era un om curajos. Fără să scoată o vorbă, se năpusti asupra lui M. cu gîndul să-l dezarmeze. Îl apucă de beregată. De trei ori descărcă M. pistolul în pieptul caporalului. Acum, pe nisipul esplanadei zăceau trei cadavre. Întregul campament se alarmase şi legionarii alergau din toate părţile spre locul dramei. Mai înainte însă ca vreunul să se fi apropiat bine, M. duse Mauserul la tîmplă şi-şi zbură creierii cu cel din urmă glonte rămas pe ţeavă. Caporalul Wagner însă nu a fost împuşcat. În după-amiaza aceea se învoise să se ducă la cinematograf...

Dezertorii legiunii

Drapelele legiunii nu poartă, ca steagurile regimentelor franceze, deviza : „Onoare și patrie", ci „Onoare și credință". S-ar părea deci că legionarul care dezertează nu-și trădează patria, el încalcă, pur și simplu, un contract. Aceasta ar fi părerea unor cronicari ai legiunii, dar cred că nu putem să fim de acord cu ei. Pentru că cei care au dezertat, indiferent din ce motive, au considerat tocmai că legiunea nu mai este patria lor, nu au mai găsit acolo nici liniștea necesară, nici refugiul căutat. Există mai multe categorii de dezertori. Duritatea exercițiilor, purtarea subofițerilor îi demoralizează pe unii nou veniți, care abia au părăsit viața civilă. După ce uneori caută zadarnic un refugiu în băutură, legionarul, obosit de această nouă viață, dezertează. Singur, sau în compania altora. Și, în majoritatea cazurilor, sînt prinși. În Africa se dădeau prime mari pentru fiecare fugar prins. Dezertările care nu erau pregătite cu meticulozitate nu aveau nici o șansă de reușită. Interesant este însă că în majoritatea cazurilor și împotriva tuturor regulilor logicii, legionarii nu și-au ales soluțiile cele mai ușoare de dezertare.

Maroc, 1924. Un grup de patru legionari se urcă într-un turn de pază. Din cei patru, doi sînt hotărîți să dezerteze. Unul dintre ei, un caporal, a închis trapa, a hotărît ca el și un al doilea legionar să fie de veghe în primele două ore. Ceilalți doi îi vor schimba. Turnul are o singură încăpere mare, fără ferestre, care putea fi luminată cu o lanternă și care în timpul nopții trebuia să rămînă stinsă. Spre dimineață, unul din cei doi hotărîți să dezerteze îi șoptește complicelui : „Haide ! Deschidem trapa, punem scara. Luăm cu noi toate armele". „Toate patru ? " — întreabă nedumerit celălalt. „Da, trebuie să-i dezarmăm. Apoi vom avea nevoie de ele. Mai valorează și ceva bani dacă le vindem arabilor...". Totul ar fi mers bine, dar două țevi de armă s-au lovit. Caporalul s-a trezit ; cei doi, hotărîți să riște totul, s-au năpustit asupra lui și i-au tăiat beregata. Al patrulea s-a trezit și el. În plină obscuritate auzi horcăitul caporalului. Înțelese ce-l așteaptă. Trebuia să cîștige timp. A început să se strecoare, pe nesimțite, de-a lungul zidului, ținîndu-și respirația. Cei doi se năpusteau asupra lui, dar, de fiecare dată, scăpa protejat de beznă. Îi auzi pe cei doi vorbind între

ei : „Pune la loc cuțitul, ticălosule, ai să mă omori și pe mine !“

În fiecare dimineață, în zori, cei din turnul de pază trebuiau să arboreze drapelul, semnalînd că totul este în regulă. În această dimineață, nici un drapel. „Bestiile de acolo trag un pui de somn“ — înjură sergentul de serviciu. La sunetele trompetei — nici un răspuns. Se trag cîteva focuri, iar nimic. Căpitanul luă șase oameni cu el și, ajungînd la turn, observă că scara este aruncată jos, trapa deschisă, iar de sus, printre scîndurile prost unite ale planșeului, picura ceva. Era sîngele caporalului. Sus se auzeau rîsete scurte întrerupte de un cîntec. Cineva cînta... Căpitanul cunoștea cîntecul de la chefuri. Scara fu pusă la loc, căpitanul urcă cu revolverul în mînă. „Dați-mi o lanternă !“ — spuse. În lumina slabă pe care o arunca lanterna se vedea un legionar, așezat pe vine și dînd din cap... Cînta... La trei metri de el, cadavrul caporalului. Au trecut cîteva săptămîni pînă cînd legionarul care supraviețuise, îngrijit de medici, a putut povesti ce s-a întîmplat. Cei doi, în cele din urmă, renunțaseră să-l mai caute în beznă. Au plecat și de această dată a fost o evadare reușită. Nu s-a mai auzit nimic despre fugari. Fugind dintr-un post înaintat, au ales o cale mai grea, pentru că dezertările dintr-un post aflat în plin deșert nu au reușit aproape niciodată. S-a notat cazul unui legionar cu numele de Salvador, care, pornind dintr-un post din Sahara, a reușit să ajungă pînă aproape de Oran, împreună cu patru parașutiști din Regimentul 1 străin. Salvador și un parașutist au fost arestați. Adus cu o mașină blindată pînă la compania sa, Salvador a coborît și s-a prăbușit, apoi s-a ridicat. A înălțat capul, apoi s-a prăbușit din nou. Căpitanul se apropie de el, îl împinse cu piciorul și îl întoarse pe spate. Salvador a încercat să se ridice. Fără rezultat. Mîinile îi erau legate și o pancartă mare de lemn îi acoperea pieptul. Pe aceasta scria cu majuscule : „Sînt un dezertor“. Era zdrențăros și desculț. Căpitanul s-a apropiat și l-a pălmuit. În clipa aceea Salvador îi puse piedică căpitanului care se prăbuși la pămînt și-și pierdu ochelarii. „În groapă !“ — urlă el... Salvador s-a ridicat, a lovit o sentinelă și a fugit spre ieșire. Acolo a fost ucis.

Printre legionarii dezertori au fost și unele cazuri de canibalism. Unul din aceste cazuri s-a semnalat în 1885, după bătălia de la Tuyen Quang. Zece legionari s-au

înțeles să se ascundă în junglă, încercînd apoi să treacă în Laos. În jungla nemărginită, plină de capcane, aceștia s-au rătăcit. Curînd deveni limpede că nu aveau nici o scăpare, că vor pieri cu toții de inaniție. Au decis să tragă la sorți cine să se sacrifice pentru ceilalți. Și, din cei zece, unul a fost ucis și devorat pentru ca ceilalți să trăiască.

În 1907, opt legionari și-au pregătit minuțios evadarea dintr-un post înaintat. Au reușit să ia cu ei tot echipamentul și armele. Unul dintre ei a furat chiar o uniformă de locotenent. După un lung marș prin deșert, cei opt au ajuns la Colomb-Béchar. Un pluton de legionari, comandat de un ofițer și avînd acte oficiale în regulă — bineînțeles false — nu a atras atenția nimănui. Au reușit să se urce în tren, au ocupat un compartiment, călătoria a început deci în condiții promițătoare. Numai că la gara din Beni Unaf s-a urcat în tren un căpitan. Ofițerul a constatat cu uimire că locotenentul chefuia împreună cu legionarii din plutonul său. Aceasta a fost singura greșeală comisă în înfăptuirea planului, dealtfel perfect elaborat de către grupul de dezertori. Căpitanul știa, bineînțeles, că regulamentul interzice cu severitate o astfel de comportare. El s-a adresat „colegului" său chemîndu-l afară din compartiment. Acesta a răspuns scurt: „Gura!" Căpitanul și-a scos pistolul, dezertorii l-au imobilizat imediat, apoi au sărit din tren în plin deșert. Nici echipamentul, nici puștile și nici măcar busola nu le-au folosit la nimic. Ei s-au rătăcit în deșert. Într-o zi grupul a fost găsit de către o patrulă. Șapte legionari zăceau aproape morți pe nisipul fierbinte. „Vă căutăm de două luni — zise sergentul care comanda patrula. Dar unde este al optulea?" Unul dintre dezertori își arătă sacul. „Acolo este ce a mai rămas din el. Ne era foame". L-am ucis și l-am mîncat... Cei șapte au fost duși la Oran. Tribunalul militar i-a condamnat pe fiecare la 30 de ani de închisoare.

Legionarul Maniatis împreună cu un legionar proaspăt venit, Marco Zancetta, au reușit să evadeze traversînd cumplitul deșert libian. „L-am ales (pe Zancetta) — scria Maniatis în jurnalul său — pentru că e nou și încă nu cunoaște teama de deșert. Pe deasupra e și solid și, mai cu seamă, mai are încă patru ani și două luni de serviciu". Cei doi legionari au părăsit tabăra în seara zilei de șapte ianuarie 1960, luînd cu ei atîta hrană și apă cît au putut.

Au mers prin deșertul nemilos și este, într-adevăr, un miracol că au scăpat. La 23 ianuarie i-a găsit leșinați — după 17 zile de marș — un trib de tuaregi.

Într-o zi trecătorii și automobiliștii de pe șoseaua internațională care duce spre Tanger au putut observa doi mecanici îmbrăcați în costume albastre cățărîndu-se pe stîlpii de telefon. Verificau liniile. Cîteodată mai și vorbeau : „Alo ! Oficiul Ceuta !... Aici echipa de control ! Alo ! Mă auzi bine ?“ Și tot verificînd, cei doi au ajuns pînă la podul de graniță. Dincolo de pod era Tangerul, deci zona internațională. Apoi s-au așezat, au luat masa, ciocnind cîte un pahar cu legionarii care păzeau podul. Odată ajunși pe teritoriul internațional, cei doi mecanici și-au scos liniștiți hainele albastre și, chemînd pe legionarul-șef al postului de control, le-au dat în primire : „Să le predați la magazie. Le-am furat de acolo împreună cu un telefon de campanie și cu o pereche de cîrlige pentru cățărat pe stîlpi. Le-am luat «cu împrumut»...“ Șeful de post i-a privit năuc, pe urmă a izbucnit într-un hohot de rîs.

Albert Londres, celebru reporter francez, relatează anchetarea unui dezertor, anchetă la care a asistat el însuși în 1924. Am să încerc s-o redau pe scurt, dar atrag atenția că de această dată nu este vorba chiar de o victimă a „cafardului“...

„Sînt Karl Heille, contabil la o băcănie din Alger“ — spune omul. Are capul ras, și-a scos gulerul, a acceptat țigara oferită de căpitan și stă comod pe scaun. „Sînteți german ?“ „Da, german născut la Hagen, în Westfalia... La Philippeville am făcut cunoștință cu o doamnă care m-a dus în sudul Algeriei ca să-i administrez moșia...“ „O nemțoaică ?“ „Nu, franțuzoaică. Spunea că seamăn cu fiul ei mort în război“. „Fiul ei a fost, poate, unul dintre aviatorii francezi pe care dumneavoastră i-ați doborît în războiul mondial ?“ — spune ironic căpitanul. Karl Heille are o tresărire, dar își recapătă repede calmul. Întrebat care era numele femeii, răspunde cu un surîs complice : „Refuz să-i dezvălui numele. Un francez va înțelege acest lucru... M-am certat cu doamna aceea, am părăsit localitatea, am căutat de lucru ; în acel moment am fost arestat pentru prima oară, pentru vagabondaj“. „Dar — spune căpitanul — după o lună v-au eliberat. Și cum ați trăit la Alger ? Ați găsit un loc într-o băcănie, așa, din întîmplare ?“ „Cam așa“ — răspunde

omul. „Bine. Acum, sergent Cesar Vallarino, din Regimentul 1 străin din Sidi-bel-Abbès, spune-ne cum l-ai recunoscut pe acest om?" „L-am văzut prima dată la plutonul de instrucție al mitraliorilor — răspunde sergentul. În aprilie 1922. Un prieten de-al meu mi-a spus: «Acesta este un fost ofițer german capabil și inteligent. Se ocupă cu studierea Algeriei și Tunisiei»".

În acest moment căpitanul ia din nou cuvîntul: „Individul a sosit în legiune în decembrie 1921 sub numele de Léon Charles. A rămas pînă în iulie 1922, cînd a dezertat. A fost prins însă, condamnat la 5 ani închisoare și trimis în penitenciarul de la Bossuet. De aici, în noaptea din 18 iunie 1923, a evadat, ucigînd sentinela. Sergent Vallarino — spune căpitanul întorcîndu-se spre legionarul italian — ai intrat deci în restaurantul din Bab-el-Oued și l-ai găsit acolo. Cum s-a întîmplat?" „Da, *mon capitaine*, l-am văzut, dar nu mi-am adus aminte de numele lui. I-am spus: «Ei, cum merge?» La care el mi-a spus limpede: «Iată-l pe Vallarino!» Și m-a invitat la un pahar de vin. Atunci l-am întrebat: «*Tu as taillé la corde?*» (Ai tăiat frînghia, adică: ai evadat?). «Să nu vorbim aici» — a răspuns el". „Deci — se întoarce căpitanul spre Karl Heille — cunoașteți expresia, pentru că ați răspuns". „*Mon capitaine* — zîmbește evadatul — am stat la închisoarea din Barbarousse. Și în închisori poți învăța multe". „Sînteți tare, foarte tare — constată căpitanul. Dar să vedem mai departe. La ieșirea din restaurantul din Bab-el-Oued ați fost arestat. Ați fost reținut 36 de ore. În acest timp s-a telefonat la Regimentul 1 străin la Sidi-bel-Abbès, de acolo se răspunde că nu au în evidență nici un Karl Heille. Nici nu aveau. Dar aveau unul Léon Charles. Dumneavoastră sînteți fostul legionar Léon Charles?" „Nu, eu sînt Karl Heille". „Bine — continuă căpitanul, ați fost examinat și pe corpul dumneavoastră s-au găsit patru cicatrice". Căpitanul ia o foaie și citește caracteristicile cicatricelor, apoi pune întrebarea: „Este exact?" „Bine, dar ce amestec au în treaba asta cicatricele mele?" — întreabă cu o prefăcută uimire arestatul. Căpitanul mai scoate o foaie din dosar: „Știți ce arată această hîrtie? Ea arată că legionarul Léon Charles avea exact aceleași cicatrice în aceleași locuri, și cu aceleași dimensiuni..." „Mă scuzați, *mon capitaine*, dar, examinînd pe toți bărbații lumii, doi dintre ei pot prezenta

aceleași particularități, chiar dacă ele nu sînt decît accidentale". „Iată — exclamă căpitanul — limbajul unui modest funcționar de băcănie ! Și ce facem cu diploma dumneavoastră în filosofie ?"

Încetul cu încetul adevărata față a personajului apare. „Mă uit la mîinile sale — scrie Albert Londres —, cu această mînă elegantă a ucis, pentru că trebuia cu orice preț să scape din închisoare. El a fost trimis în Algeria în misiune... Oamenii din meseria sa nu au stare civilă. Asemenea submarinelor țării sale, acest om avea doar un număr : V-33, U-18, acolo, undeva, într-un birou secret al Ministerului de Război, la Berlin...".

În epoca radioului, a mijloacelor motorizate, condițiile de dezertare au devenit mai grele. Cei „doi mecanici de control" nu s-ar fi așezat liniștiți în pragul zonei internaționale să mai ciocnească cîte un păhărel cu paza legionară a podului dacă ar fi știut că radiofonistul regimentului lor le-a și difuzat semnalmentele în toate direcțiile. Astfel de evadări au fost caracteristice „epocii romantice". Nici cazul care urmează nu mai aparține acestei epoci. Nu pentru că asupra evoluției sale ar fi avut vreo influență mijloacele moderne de telecomunicații sau de comunicație. Nici simptomele obișnuite și de lungă durată ale „cafardului" nu se observă în acest caz. Dar să vedem. Trebuie să începem din ziua de 30 martie 1958, cînd legionarul George Maniatis a notat în jurnalul său împrejurările unui atac împotriva unui sat (de 100 de case) din Algeria. Satul este bombardat de avioane și de „niște tunuri nevăzute"... și la asfințit totul se terminase : legionarii dărîmară și ce a mai rămas din sat.

„O femeie bătrînă, cu părul alb năclăit de sînge, își ține viscerele care-i ies din pîntec și strigă. Stă în picioare și pare să blesteme. Sublocotenentul Réveillon pare tulburat. Îi ordonă lui Alfredo Cerutti... să-i dea lovitura de grație. Cerutti pălește, pare gata să refuze. «Ei ?» — îl întreabă sublocotenentul, care între timp se întorsese cu spatele. Cerutti închide ochii, cu mîinile tremurînde trage și nu nimerește ținta. Ofițerul se întoarse încet, bătrîna continua să blesteme. Alfredo tremura, Müller, lîngă mine, începu să rîdă,... un rîs continuu și, cu țigara în colțul gurii, își goli încărcătorul asupra femeii".

Legionarii se înapoiară în tabără după două săptămîni. Aici Réveillon îi adună pe italieni și le relată ce se întîmplase cu Cerutti. „Nu trebuie să dați ocazie nemților

să-şi bată joc de voi" — le spuse. Această mică adunare a avut loc în toiul unui chef — căpitanul a oferit legionarilor săi cîteva zeci de lăzi de bere, astfel că oamenii au fost destul de încinşi. Între timp, nemţii, mîndri de Müller al lor, îi batjocoreau pe italieni, apoi pe spanioli şi chiar pe francezi şi elveţieni, rîzînd de „laşitatea" lor. Începură chiar să se fălească cu isprăvile lor din războiul mondial referindu-se din nou la laşitatea italienilor. Aceştia se năpustiră asupra lor urmaţi de spanioli şi un număr de francezi şi elveţieni. Abia în zori reuşi poliţia militară să restabilească ordinea. A doua zi s-au făcut manevre. La un moment dat, subofiţerul Reisen îl trimise pe Cerutti să urce în goană o colină, cu puşca la umăr. S-a auzit o împuşcătură. Seara, François Kelman din Liège şi Eddy van Emelryk din Bruxelles dezertară. I-au lăsat locotenentului nostru un bilet în care nu erau scrise decît două cuvinte : „Pentru ce ?".

Această întrebare sună atît de candid de parcă nu ar veni din partea unor legionari. Cerutti încălcase regulile legiunii : a îndrăznit „să gîndească" şi să aibă sentimente omeneşti, nu a executat fără şovăire un ordin, oprindu-se îngrozit în faţa cruzimii. Această atitudine nu era în ochii sublocotenentului Réveillon şi ai majorităţii legionarilor altceva decît laşitate !

Incidentul franco-german care a avut loc în 1908 la Casablanca a început tot cu un caz de dezertare.

Saltul „Pantherei"

In septembrie 1908, şase legionari au fugit din Legiunea străină. Fuga lor a fost organizată de consulatul german din Casablanca. Cei şase se aflau pe un vapor cînd poliţia franceză a pătruns pe navă şi i-a adus cu forţa pe uscat. Echipajul vaporului se împotrivise, s-a încins o încăierare în care s-a amestecat şi secretarul consulatului german. Trei dintre cei şase fuseseră supuşi germani. Berlinul a cerut eliberarea lor şi a pretins şi scuze pentru actele de violenţă la care a fost supus personalul consulatului german. Parisul a răspuns printr-un refuz categoric. Un conflict între Germania şi Franţa părea inevitabil. În cele din urmă, cele două puteri au ajuns la o înţelegere, Germania declarînd că urmăreşte

în Maroc „numai interese economice" și recunoscînd că Franța avea acolo „interese politice speciale".

Acalmia intervenită în problema Marocului a durat doar doi ani. În ianuarie 1911, sultanul Mulay-Hafid, prizonier în orașul Fez al triburilor răsculate, a cerut ajutorul Franței. Autoritățile franceze atît așteptau. Coloana Moinier reușește să deblocheze orașul și un batalion de legionari îl eliberează pe sultan. În același timp, forțele franceze, masate la est, între Oudja și Berguent, se pun și ele în mișcare. Legiunea ocupă Taourirt. Lîngă Alouana o unitate legionară cade într-o ambuscadă. Cînd compania 22 a Regimentului 1 străin ajunge la fața locului, mai trăiau din 35 de legionari doar zece răniți. Toate acestea se întîmplau în luna mai 1911 și, deși luptele deveneau tot mai violente, era limpede că Marocul va trece sub stăpînirea Franței.

La 1 iulie 1911 apare în portul marocan Agadîr canoniera germană „Panther". Explicația acestei demonstrații de forță, pe care o găsim în documentele epocii, era următoarea: „Dacă francezii își apără supușii la Fez, germanii pot face același lucru la Agadîr". În urma „saltului" „Pantherei", în Europa începe iar să miroasă a praf de pușcă. Anglia își apără cu îndîrjire monopolul ei colonial, fiecare încercare de expansiune din partea Franței provocînd o reacție din partea primei. Dar — după cum am mai arătat — atunci cînd pe arena internațională a apărut un nou și puternic concurent și pretendent la dominația mondială — imperialismul german —, Anglia a început să aibă altă atitudine față de tendințele colonialiste franceze în cazurile cînd acestea puteau avea rolul de contrapondere a expansiunii germane. Așa s-a întîmplat și în 1911 în Maroc. Avertismentele Angliei și ale Rusiei îi speriaseră pe germani, care au dat înapoi. Criza de la Agadîr a fost aplanată, dar a provocat o asemenea cursă a înarmărilor încît din 1911 pericolul de război a început să amenințe fără întrerupere lumea.

În 1912 sultanul Marocului este silit să semneze un tratat cu privire la protectoratul francez și spaniol asupra Marocului. În această epocă, orașele Melilla, Ceuta, Tetuan și Tanger, din nordul Marocului, erau posesiuni spaniole. Primul din 1496, al doilea din 1580 și cele din urmă

din 1860. Tot în 1860 au deschis spaniolii o breşă în corpul Marocului, ocupînd zona Ifni, spre Oceanul Atlantic, precum şi Sahara spaniolă sau Rio de Oro. Convenţia din 1912 a consacrat toate aceste cuceriri, cu excepţia Tangerului, care a devenit port internaţional. Spaniolii au fost siliţi să evacueze Tetuanul încă în 1890, „cu toate că ea (Spania) părea să fie instalată aici pe veci" — constată Victor Piquet şi adaugă : „Se pare că Anglia, care a intervenit foarte activ în tratative, a vrut neapărat ca Tetuanul să fie evacuat". Se înţelege de ce : „Atît Tangerul cît şi Tetuanul sînt prea apropiate de Gibraltar..."

Convenţia din 1912 a împărţit de fapt Marocul în trei părţi : Tangerul, port internaţional, Marocul spaniol în nord şi în sud, iar restul — protectorat francez.

Triburile marocane nesocoteau diferitele convenţii semnate de marile puteri între ele, considerîndu-l trădător pe sultan. Reşedinţa acestuia, oraşul Fez, a fost de nenumărate ori asediată de triburile berbere, care nu au încetat lupta nici un moment. Începînd din 1912 şi pînă în 1934, pe întregul cuprins al Marocului aproape că nu a fost vreun an liniştit. În 1913 generalul Lyautey este numit rezident general cu sarcina de a „stabili în mod definitiv protectoratul". În momentul sosirii sale la Fez, la 23 mai 1913, berberii atacă din nou oraşul, pătrund pînă la postul de comandă al noului rezident. Sînt respinşi, dar revin la atac trei zile mai tîrziu. Lyautey, învingînd dificultăţi foarte mari, cerînd mereu noi întăriri din metropolă, reuşeşte abia în 1914 să realizeze unirea „celor două părţi ale Marocului". Adică joncţiunea între trupele franceze care luptau în partea estică şi vestică a ţării. În aceste operaţiuni un rol primordial i-a revenit Legiunii străine.

La murette

Am vorbit pînă acum despre metodele de organizare şi de marş ale companiilor „călări". Există însă şi alte amănunte foarte specifice care caracterizează manevrele acestor unităţi uşoare, mereu în mişcare, pe „pistele secundare" sau în *djebel* (munte), în *bled*, unde nu existau nici un fel de drumuri sau piste. Să ne închipuim acum o ast-

fel de companie care, după un marş prin nisipul galben, se pregăteşte pentru odihna de noapte.

Dar legionarii aveau încă o sarcină de îndeplinit : construirea zidului de apărare — *la murette*.

Înainte de asta, nici vorbă de odihnă. „Într-un fel, era un exerciţiu de călire a voinţei" — spune un fost legionar. Şi, probabil, că nu greşeşte. Se adunau în grabă pietrele şi bolovanii, „materia primă" pentru înălţarea zidului care trebuia să aibă un metru înălţime, uneori ceva mai puţin, şi 50 cm grosime.

Legionarii erau, nu o dată, înclinaţi să considere construirea în grabă a zidului un capriciu al unor comandanţi sadici... În jurul lor, cît vedeau cu ochii, nici un semn care să indice vreo primejdie. Nici urmă de suflare omenească. De ce atunci să-şi sleiască şi ultimele puteri cărînd la bolovani ? Pentru că noaptea, acele mări ale liniştii se transformau de cele mai multe ori într-un adevărat infern. Luptătorii — arabi, berberi, tuaregi, druzi —, care cunoşteau perfect configuraţia terenului pe care-l apărau, porneau la atac la adăpostul nopţii, salvele răpăiau venind nu se ştie de unde. Şi atunci legionarii binecuvîntau acest zid care-i ferea de primele împuşcături, îndărătul căruia puteau să se pregătească de luptă.

Asta nu înseamnă că *la murette* îi ferea pe mercenari de orice atac. Jean Martin povesteşte că noaptea legionarii îşi legau puşca de încheietura mîinii cu o curea de piele. Nu rare erau cazurile cînd vreun marocan sau algerian, profitînd de întuneric, venea şi-şi făcea rost de o armă. Curajul acestor oameni era nemărginit. Ei înjunghiau o santinelă, apoi, tîrîndu-se, se strecurau în cîte un cort al legionarilor şi căutau să-i ia puşca fără să-l trezească pe posesorul acesteia.

Cum se construieşte faimoasa *murette* ? Compania înaintează pe terenul ales. Escuadele din cadrul secţiilor — o grupă dintr-o unitate militară comandată de un caporal, alcătuită din cinci legionari şi un caporal — iau distanţa cuvenită. Fiecare caporal îşi scoate baioneta, apoi la comanda plutonierului o înfige în pămînt. În felul acesta, baionetele aşezate la distanţe egale reprezintă, fiecare, locul unui cort, fiecare cort adăpostind şase oameni, adică o escuadă. După ce corturile au fost montate (pe terenul ales) se dă comanda : „*Aux murs ... !*" (La ziduri !) Con-

struirea acestor ziduri este pentru legionari o sarcină grea și ei o blestemă din inimă. Treaba începe cu aranjarea pietrelor : 20 de oameni se ocupă cu această muncă, apoi toți ceilalți cară pietrele. „Sub soarele arzător este o muncă istovitoare și care pare interminabilă — povestește Doty. Am dus — pot să și pariez — sute de pietre de cîte zece kilograme și mai mult, după ce le-am smuls din pămînt cu un efort considerabil. De fiecare dată cînd aduceam o piatră, măsuram din ochi înălțimea zidului. Aveam impresia că nu crește și că n-o să ajungă niciodată la înălțimea dorită. Și totuși se înalță încet, încet... pînă la înălțimea pieptului. Așa cere regulamentul... De-a lungul zidului se lasă deschizături pentru a permite ieșirea, iar în fața acestor deschizături trebuie ridicate ziduri mici. După ce s-a terminat totul, nu rămîne decît aranjarea crenelurilor. Fiecare om are crenelul lui personal, pe care-l aranjează după înălțimea lui, după conformația lui, după gustul sau fantezia lui. E crenelul *lui*, nu al altuia, crenelul din care va trage. Vai de cel ce se înșeală în bezna nopții, în toiul alarmei ! Fiecare om la crenelul lui. Asta este în legiune o regulă absolută".

Apoi vine rîndul cailor și catîrilor. Cum să aperi aceste animale atît de prețioase ? Mai ales catîrii de povară. Toate animalele sînt mai înalte decît pieptul omului, deci zidul nu le asigură nici o apărare. Se sapă, prin urmare, un grajd subteran în mijlocul taberei, se sapă, tot se sapă pînă ce din animalele coborîte în groapă nu se vede decît vîrful urechilor. „Dar asta este o muncă suplimentară — adăugă Doty — și înțeleg de ce francezii numesc atît de des legiunea : un infern".

Abia după ce zidul era terminat se servea masa. Nu putea lipsi nici băutura. Și aceasta era servită după anume reguli : mai întîi apa, chiar dacă, după cum spune un legionar, era „adesea rece, uneori limpede, dar era mai bine să nu te uiți în gamelă". Vinul — cîte jumătate de litru pe zi și băut seara, în tabără, se bucura de o apreciere deosebită. Dar jumătate de litru, în fond, e mai nimic. Mai ales cînd este vorba de legionari. Așa că între legionari intervenea, adesea, în timpul marșului o înțelegere : o oră în plus de călărit catîrul în schimbul a două gamele de vin. Dealtminteri un fost combatant din Maroc mărturisește : „Legionarul își scotea pîrleala la sfîrșitul marșului, cînd revenea la post".

Încercare de bilanț

Am ajuns în preajma primului război mondial, a acelei mari încleștări la care va participa și Legiunea străină. Se impune să prezentăm un fel de bilanț al perioadei trecute, așa-zis „romantică", din istoria legiunii, epoca uniformelor pitorești, a forturilor înaintate, sclipitor de albe în mijlocul deșertului galben și apărate împotriva unor oameni care nu aveau tunuri, dar aveau voința de a învinge, izvorîtă din ura față de cotropitori, a poveștilor de dragoste între frumoase fete arabe și legionari, povești născocite de Serviciul special, adică de propaganda oficială a legiunii. Această propagandă a făcut o largă publicitate și „bețiilor idilice" ale legionarilor și compoziției cosmopolite a „personalului" bordelelor alcătuit în așa fel, încît să corespundă — prin grija comandamentului — caracterului internațional al legiunii. Majoritatea acestor povești a avut ca scop să dea impresia că există o înțelegere deplină între ocupanți și asupriți, să sublinieze viața fără griji a legionarilor între două lupte, eroismul lor „fără pereche" în luptă.

Încercînd să tragem o concluzie referitoare la prima perioadă a existenței Legiunii străine care se întinde pînă la primul război mondial, întîlnim o serie de dificultăți. În istoria legiunii există multe probleme neclarificate. Cele mai multe cărți, mai ales din acea perioadă, consacrate Legiunii străine o laudă fără nici o rezervă, în timp ce o seamă de lucrări militare de *specialitate* o ignoră complet. O contradicție ciudată ! Dar despre ce fel de bilanț este vorba ? Poate ne lămurește în această privință întrebarea pe care a pus-o Poimiro în 1913 : este sau nu necesară Legiunea străină din punct de vedere social și al utilității militare ?

Unii autori, judecînd problema „din punct de vedere social", au fost de părere că legiunea este necesară și chiar foarte folositoare pentru că absoarbe, cel puțin în parte, acea pătură a străinilor veniți în Franța, care, din motive diferite, nu și-au găsit un rost, au decăzut și au devenit indezirabili. Din acest motiv — după părerea lor — legiunea a contribuit chiar la scăderea criminalității... Poimiro, vorbind de scăderea constantă a natalității în Franța și judecînd prin prisma acestui fenomen,

recunoaşte că „Legiunea străină procură ţării noastre un corp de trupe de aproximativ 14 000 de oameni, adică aproape valoarea unui corp de armată de infanterie. Legionarii sînt, la un loc cu tiraliorii algerieni, singurele trupe franceze care, prin rezistenţa, tăria şi spiritul lor de corp reamintesc de vechii soldaţi de profesie. Aşadar, cei 14 000 reprezintă, în realitate, mult mai mult decît acelaşi număr de soldaţi obişnuiţi. Franţa are un interes vital la ora actuală să păstreze Legiunea străină" (Charles Poimiro : *La Légion étrangère et le droit international*, Paris, 1913). Să nu uităm că aceste rînduri au fost scrise cu un an înaintea izbucnirii primului război mondial.

Dar de ce a pus Poimiro problema necesităţii Legiunii străine într-o epocă în care contribuţia acestei armate formate din străini la diferitele războaie europene — dar în primul rînd la constituirea unui vast imperiu colonial — fusese recunoscută. Recunoscută ? Aici apare un fenomen care merită să fie cercetat, şi anume ignorarea intenţionată.

Ştim că legiunea nu a acţionat singură în operaţiuni militare de mari proporţii (războaie, campanii, expediţii coloniale), ci numai alături de alte unităţi ale armatei coloniale din Africa. Interesant este faptul că, cercetînd lucrări care se ocupă de istoria armatei coloniale din Africa, într-o măsură lucrări oficiale apărute înaintea primului război mondial, găsim incomparabil mai puţine volume despre Legiunea străină decît despre alte unităţi ale acestei armate. Autorii — cu toţii militari — păstrează o anumită rezervă faţă de Legiunea străină. Iată, de pildă, lucrarea enciclopedică a locotenent-colonelului Mordrelle *(Conférences sur la guerre coloniale)* apărută la Paris în 1909. Mordrelle consacră un capitol întreg asediului de la Tuyen Quang, dar abia pomeneşte de prezenţa în fortăreaţă a unor unităţi ale Legiunii străine. Căpitanul Victor Piquet, într-o lucrare de specialitate, se ocupă de toate fazele cuceririi Africii de nord între 1830 şi 1910 *(Campagnes d'Afrique 1830—1910, Algérie, Tunisie, Maroc)*; la sfîrşit capitolul „Armata Africană" are o bogată bibliografie cuprinzînd lucrări despre unităţile acestei armate. Printre ele se găsesc şi trei cărţi despre Legiunea străină. Cu toate acestea, în cadrul capitolului respectiv nu se pomeneşte nici măcar o dată despre

„vîrful de lance al armatei africane". Într-un tabel care reflectă situația cifrică a armatei coloniale din Africa în 1911, în capitolul „Infanterie" apare cifra totală de 33 400 de infanteriști. Cel de-al doilea loc din tabel îl ocupă cele două regimente ale legiunii totalizînd 8 844 de oameni. Deci Legiunea străină reprezenta chiar din punct de vedere numeric o forță. Observatorul are impresia că autorii respectivi nu au vorbit intenționat de Legiunea străină și se întreabă : oare toată această tăcere poate fi pusă pe seama resentimentului, chiar disprețului de castă al militarilor de carieră față de acești oameni veniți nu se știe de unde și care reprezentau, de fapt, în cele mai multe cazuri, drojdia societății ?

Oricum, o prăpastie se deschide, pe de o parte, între elogiile servile și interesate aduse de propaganda oficială serviciilor legiunii, care au ca scop atragerea de noi recruți, între nenumăratele cărți, memorii, romane, chiar și filme, o apologie apărută de sub pana acelora pentru care tot ce este legat de Legiunea străină este ireproșabil, și, pe de altă parte, lucrările militarilor de carieră, care o ignoră, dacă nu o disprețuiesc fățiș. Am putut constata însă că există cîteva punți aruncate peste această prăpastie : declarațiile izolate ale diferiților generali conținînd laude la adresa calităților războinice ale legionarilor. Generalul Weygand, de pildă, în voluminoasa sa lucrare *(Histoire de l'armée française)* pronunță cuvinte puțin măgulitoare la adresa armatei coloniale din Africa „ce s-a călit în lupte", dar, în același timp, a fost înconjurată în metropolă de o „aureolă de scandaluri și de corupție...". Vorbind despre legiune, el notează doar că „sub conducerea unor ofițeri capabili această adunătură luptă admirabil și poate fi considerată foarte aproape de culmea onoarei". Cum să te orientezi printre aceste afirmații contradictorii pentru a ajunge la o concluzie ? Tăcere și dispreț, pe de o parte, și „aproape culmea onoarei" pe de altă parte ?

Cel care făcînd bilanțul ajunge la capitolul „eficacitate militară", poate presupune că autorii militari au disprețuit performanțele legiunii pentru că aceasta avea la început drept adversari triburi prost înarmate și neorganizate din punct de vedere militar. Inferioritatea în ceea ce privește armamentul a popoarelor din colonii explică eficacitatea în luptă nu numai a legionarilor, dar și a altor trupe coloniale. Să luăm cazul companiei coman-

date de căpitanul Louvel din armata franceză din Africa. În 1885 Samory, pentru a respinge înaintarea trupelor franceze, a blocat timp de zece zile compania Louvel într-un fel de grajd din satul Niafadié. Armata lui Samory nu avea decît cîteva puști primitive. Numai faptul că compania dispunea de 120 de puști de tip Gras, introduse în 1874 și avînd o mare precizie, și un tun ușor de campanie, i-a dat posibilitate companiei Louvel să iasă din încercuire. În privința superiorității militare este foarte caracteristică fraza care circula în cercurile militare colonialiste către sfîrșitul secolului trecut : „Orice s-ar întîmpla, noi sîntem cei ce avem mitraliera Maxim, și nu ei". Cît cinism, cîtă îngîmfare și dispreț conține această frază !

Dar, poate, au existat și alte cauze pentru care unii autori militari sau civili s-au arătat rezervați față de Legiunea străină ? Da, au existat, și pe drept cuvînt ! Chiar apologeții legiunii recunosc că această ceată de mercenari nu era populară în Franța. Și nu numai pentru faptul că adăpostea oameni aflați în afara societății, dar, mai ales, pentru motivul că ea a devenit în ochii francezilor de rînd sinonimă cu războiul colonial. Chiar într-un număr special al revistei „Historama" (noiembrie 1967) consacrat în întregime glorificării legiunii, putem citi următoarele rînduri : „Legiunea străină a fost considerată de opinia publică franceză... refugiul aventurierilor, al odraslelor familiilor bogate care au pierdut la joc..., o trupă sortită să participe, undeva departe, la expedițiile coloniale".

Dar în cadrul acestui bilanț să vedem ce se va întîmpla și mai tîrziu. În preajma primului război mondial, numeroși recruți au trecut granița franceză venind din Germania pentru a se angaja în legiune. Autoritățile germane au luat măsuri drastice pentru a opri aceste treceri. Legionarii care după ani de serviciu se întorceau în Germania erau expuși la diferite represalii care încetau însă cînd aceștia se înrolau în armata germană.

În primul război mondial, Legiunea străină a apărut din nou în Franța. Cele două regimente ale legiunii totalizau în august 1914 12 batalioane, din care jumătate se ocupau cu „pacificarea" Marocului... Iar cealaltă jumătate, 6 batalioane, a fost încadrată în divizia marocană (!) care lupta pe frontul din Franța.

RĂZBOI MONDIAL

Francezii — și cîteodată englezii — îl numesc și azi : Marele Război, iar uneori mai adaugă și precizarea : ...sau primul război mondial. Conflagrația cea mare care s-a desfășurat între 1939 și 1945 poartă la ei o denumire mai simplă : „Cel de-al doilea război mondial", scrisă simplu, fără majuscule, cu toate că a fost mai lungă, mai sîngeroasă și mai „mondială" decît prima. Bătălii decisive s-au dat în anii războiului din 1914—1918 și pe pămîntul Franței, udat cu sîngele armatelor care se înfruntau pe vastele cîmpuri de luptă de la Verdun și pînă sus, la granițele nordice ale Belgiei. Rănile provocate de Marele Război au rămas foarte vizibile pe trupul Franței chiar după decenii ; multe localități figurau numai cu numele pe hartă, în realitate fiind șterse de pe fața pămîntului.

Îmi aduc aminte că atunci cînd am vizitat cîmpurile de luptă de la Verdun, după 20 de ani de la marea bătălie, am văzut într-un loc cîteva cărămizi, puse una peste alta. Deasupra o inscripție scurtă, dar tocmai de aceea zguduitoare : *„Ici fût Fleury"* (Aici a fost Fleury).

* * *

Războiul mondial din 1914—1918 a fost un război tipic imperialist. Pornise ca un război european, dar, în scurt timp, s-a transformat într-o conflagrație mondială. Era doar vorba de reîmpărțirea lumii, a coloniilor și a zonelor de influență, a piețelor și a surselor de materii prime. A fost un război lung și extrem de sîngeros. Părțile beligerante, în primul rînd Antanta, pentru a umple breșele provocate în rîndurile armatelor lor, au înrolat un mare număr de oameni proveniți din coloniile lor, atît ca combatanți în trupele coloniale, cît și ca muncitori care produceau pentru război. Anglia a mobilizat peste 4,5 milioane de oameni ; numai în India au fost încorporați 1,4 milioane de oameni în trupele coloniale. Iar Franța, în preajma războiului, în 1912, a impus serviciul militar

obligatoriu popoarelor din Africa de nord, cărora le refuzase naționalitatea franceză. „Această hotărîre nu a fost prezentată ca o obligație de a se lăsa măcelăriți, ci ca o ocazie de a putea participa la o glorioasă tradiție militară" — observă cu ironie Sanche de Gramont.

Trupele coloniale au reprezentat în acest război nimicitor un rezervor uman important. În 1914 aproximativ 600 000 de oameni avînd pielea de culoare brună, neagră sau galbenă au luptat sub drapel francez. 260 000 au venit din Africa de nord ; micile colonii din Antile și din insula Réunion au furnizat ele singure 51 000 de soldați, celelalte colonii franceze peste 275 000. În afară de aceștia au mai fost mobilizați și 200 000 de muncitori. Din cei aproximativ 600 000 de combatanți au pierit 110 000 (Jacques Arnault : *Procesul colonialismului*, București, Editura științifică, 1960).

În legătură cu numărul mare de negri trimiși în Europa — 200 000 —, Louis C.D. Joos spune următoarele : „Dacă cineva sperase că acest contact va determina o adaptare a africanilor la obiceiurile europene se înșelase. În 1918, cînd demobilizaților africani decorați cu Medalia militară, cu Crucea de război și cu alte ordine li s-a oferit posibilitatea de a opta pentru cetățenia franceză și de a renunța la indigenat, nu s-au găsit nici 20 de candidați la asimilare" *(Scurtă istorie a Africii negre*, București, Editura politică, 1966.) Cu alte cuvinte, ei au refuzat să primească, ca pe un titlu de onoare, cetățenia opresorilor. Ceea ce cereau și aveau să obțină mai tîrziu, prin lupte grele, era să fie ei înșiși cetățeni ai propriei lor patrii.

Cele două regimente de legionari au sosit de la Sidi-bel-Abbès și de la Saida cu un număr redus de batalioane. La birourile de recrutare deschise în Franța s-au prezentat foștii legionari de diferite naționalități, chiar francezi. Apoi au venit cu duiumul foști ocnași sau recidiviști, candidați la închisoare și chiar la spînzurătoare. Aceștia, în primele zile, la adăpostul acestei furii, au reușit să se strecoare în cazărmi. Așa au fost formate cele două regimente de marș ale legiunii poreclite : Legiunea *„paisprezece-optsprezece"*. După ofensiva din Champagne din septembrie 1915, resturile celor două regimente de legionari sînt contopite într-un singur regiment, de această dată fără număr. I se spune : *Regimentul de marș al Legiunii străine.*

Cu viața ipotecată

Caracteristicile legiunii, ale legionarilor nu s-au schimbat în cursul Marelui Război. Cu toate că legiunea a fost de mai multe ori citată pe armată, ea a rămas ceea ce a fost : un element de șoc și sacrificiu care și-a păstrat credoul : *Legio patria nostra.*

Legionarul și-a ipotecat viața pentru 5—10 ani. A semnat un contract cu legiunea prin care el, legionarul, a autorizat-o să dispună de persoana lui cu totul, primind, în schimb, un adăpost sigur. El a devenit legionar și orizontul său se limitează la legiune. Credoul — *Legio patria nostra* — trebuia să fie acela al unor oameni care și-au sacrificat o parte din personalitatea lor, și-au uitat trecutul pentru a nu avea decît un prezent, pentru a nu fi decît legionari. Adică soldați care, în timpul angajării lor, se identifică cu interesele legiunii.

Iată-i, de pildă, pe legionarii proveniți din țările puterilor centrale. Ei au rămas în Africa pentru a asigura continuitatea înrobirii popoarelor asuprite încadrate în imperiul colonial francez. Deci : pentru a apăra interesele Franței. „Nu este aceasta o dovadă de fidelitate ?“ — pune întrebarea Jean des Vallières. Fidelitate ? Da, fără îndoială, față de legiunea lor. În 1917 cîțiva ziariști americani au vizitat Sidi-bel-Abbès. Ei s-au oprit uluiți în fața unei taverne de unde se auzea un cor perfect cîntînd : *„Lieb Vaterland, magst ruhig sein...“*. Cîntec naționalist german, foarte la modă înaintea și în cursul primului război mondial : Patrie iubită, poți fi liniștită, stă de pază garda de pe Rhin... Un cîntec, prin excelență antifrancez. — „Poate aceștia sînt prizonieri germani ?“ — au întrebat ziariștii uimiți. „Nu. Sînt legionari. Pot să cînte ce vor...“ Acești oameni prezentau arma de două ori pe zi în fața tricolorului francez în curtea cazărmii Vienot și a pancartelor pe care se putea citi lozinca legiunii : „Onoare și credință“. Apoi, înainte spre Maroc sau spre sud, spre Sahara... Nu erau germani, austrieci sau de altă naționalitate. Aveau doar... un contract. Erau legionari...

În vara lui 1916, pentru a elibera Verdunul de sub presiunea germană, Antanta a pornit ofensiva de pe Somme. Valea fluviului Somme, care a fost între 1915 și 1918 teatrul unor operațiuni aproape neîntrerupte, devenise un imens cimitir. Pana iscusită a scriitorului englez Robert Graves, ofițer în armata britanică, a înregistrat

pentru viitorime miasmele de iad de pe Somme, din iulie 1916 :

„Amestecătură de noroi stătut, de fecale, de clorură de var, de cadavre, de sudoare, de duhoare, de explozive, de saci de nisip putreziți. Cîteodată acest miros este moderat de fumul de țigară, de mireasma jambonului fript, iar altădată el devine și mai sinistru prin mirosul persistent al gazelor otrăvitoare". Mirosul de „bacon" fript englezesc se simte doar în tranșeele engleze, iar șobolanii care mișună peste tot ating proporții nemaipomenite, căci găsesc hrană din belșug...

La Verdun germanii nu au reușit să străpungă frontul, ofensiva de la Somme nu a reușit nici ea să pună în mișcare războiul fix de poziții. În primăvara lui 1917, noul comandant șef al armatei franceze, generalul Nivelle, a pornit o nouă ofensivă, avînd ca obiectiv ruperea frontului în regiunea Aisne. Ofensiva Nivelle nu reușise nici ea. Tot poporul francez, inclusiv soldații, se săturase de război, de pierderile inutile, unele regimente s-au revoltat, formînd comitete de soldați și refuzînd să se întoarcă pe front. Unii autori folosesc expresia *„mettre la crosse en l'air"* textual : a ridica patul puștii, de fapt a se revolta. Fără îndoială, știrile sosite din îndepărtata Rusie nu au rămas fără ecou, influențînd atitudinea soldaților francezi. Peste un milion de soldați ruși „au ridicat patul puștii" pe frontul de est. Singură Legiunea străină a rămas nepăsătoare față de frămîntările din jurul ei. Marile probleme politice, sociale, umane ale poporului în numele căruia se afirma că luptă îi erau cu totul străine. Pentru legionarii veniți în Franța din Africa pentru a se război, „a ridica patul puștii" nu avea nici un sens. Dacă nu va mai fi război în Franța, va fi în Africa, în Indochina, undeva. Pentru legionari acest război însemna un război ca și celelalte, poate mai lung și mai sîngeros, dar tot un război. Moralul combatanților din Regimentul de marș al Legiunii străine era bun pentru că acolo mîncarea și băutura erau în cantitate mai mare și de mai bună calitate decît în celelalte regimente.

La sfîrșitul lunii octombrie 1918, Regimentul de marș a fost în linie între Nancy și Château-Salins. Se pregătea o nouă ofensivă. În același timp au început să circule zvonuri despre un eventual armistițiu. Oamenii vorbeau despre el, dar nu i-au dat crezare. În schimb legionarii nici nu vorbeau de așa ceva. Pentru ei un armistițiu

nu însemna, de fapt, decît un fel de antract. O pauză între două războaie.

Armistiţiul a fost semnat la 11 noiembrie 1918. Exact după un an, Regimentul de marş se întoarce în Africa. Şi, cu toate că în cursul celor 52 de luni de război a suferit pierderi grele, în momentul întoarcerii avea totuşi din nou efectivul complet. Înainte de plecarea din Franţa, el a absorbit un mare număr de soldaţi, în primul rînd germani. O dată în plus, în istoria legiunii, oameni care ani de zile s-au ucis între ei pe cîmpurile de luptă din Europa îşi lepădau vechile uniforme şi se deziceau de patria lor, îmbrăcînd o nouă uniformă, aceea a Legiunii străine.

Dar a venit, cred, momentul să-i cercetăm mai îndeaproape pe aceşti oameni veniţi de pretutindeni, care — după cum notează în 1895 colonelul Villebois-Mareuil — „intră în acest mediu hibrid mascaţi, fără acte de identitate, fără extrase din cazierul judiciar, fără ceva care să-i recomande, ceva care să vorbească despre trecutul lor".

12 OAMENI FĂRĂ TRECUT

„Iată, domnilor, în faţa dumneavoastră defilează Europa!" — a spus o dată colonelul de Corta cu ocazia unei parăzi militare desfăşurate sub zidurile roşii de la Marrakech. Într-adevăr, batalioanele legiunii formate, decimate, distruse, formate din nou, în cursul celor peste o sută de ani ai existenţei sale, cuprindeau oameni de cele mai diverse naţionalităţi. Au venit aici criminali urmăriţi de poliţia ţării lor, foşti ocnaşi, recidivişti de drept comun de tot felul. Nu face nimic, legiunea nu caută îngeraşi. Au venit apoi sărmanii lumii, şomeri înfometaţi, oameni împinşi de mizerie, oameni certaţi cu familiile lor, indivizi care au clacat din cauza unei „crize" fie personale sau familiale, fie din motive politice, refugiaţi în legiune în urma unor lovituri de stat sau schimbărilor de regim.

Așa, de pildă, în urma Revoluției din Octombrie, legiunea a primit foarte mulți ruși albi, iar după cele două războaie mondiale au venit în masă foști militari germani. Ei au fost bine primiți în rîndurile legiunii, pentru că legiunea nu caută decît oameni dispuși să lupte fără să întrebe pentru ce, chiar dacă înainte vreme au luptat împotriva Franței.

La începutul existenței sale, Legiunea străină nu era încă, se pare, loc de refugiu pentru criminali.

În lucrarea sa tratînd despre campaniile în Africa, căpitanul Piquet arată chiar că între 1831 și 1833 condamnații de drept comun au fost înrolați în unități separate și nu în Legiunea străină. În Legiunea străină — scria el — „două companii disciplinare au fost alcătuite din soldați imposibil de disciplinat în regimentele lor, iar două batalioane de infanterie ușoară au fost formate din condamnați de drept comun care nu au făcut sau nu au terminat serviciul militar" (Victor Piquet: *„Campagnes d'Afrique, 1830—1910, Algérie, Tunisie, Maroc).*

Ceva mai tîrziu însă, cînd aventura colonială din Africa cerea din ce în ce mai mulți oameni, porțile legiunii s-au deschis și pentru aceia care fugeau din fața legii. Se pare însă că în afluxul acesta de delincvenți de drept comun erau încă puțini infractori internaționali.

După primul război mondial s-au încercat unele măsuri pentru a împiedica intrarea în legiune a criminalilor recidiviști. Serviciile de recrutare de la Sidi-bel-Abbès erau în contact direct cu Siguranța generală pentru a-i depista pe acești criminali. Legiunea însă nu avea nici un interes să-și „trădeze" recruții. Ea avea nevoie de oameni care, în schimbul unui refugiu sigur, să fie în stare de orice. Mai bine zis, ea avea nevoie *numai* de astfel de oameni. În epoca la care am ajuns cu relatarea evenimentelor legate de Legiunea străină, au găsit refugiu la Sidi-bel-Abbès mulți delincvenți de drept comun. Acest lucru nu este contestat nici de cei mai aprigi apărători ai purității legiunii. Au venit însă și alții, îndemnați de numeroase alte motive. Cifre sau statistici exacte sau măcar aproximative în legătură cu motivele pentru care oamenii au venit aici din întreaga Europă, și chiar din America, nu există. În birourile de recrutare nu li s-au cerut nici acte de identitate și nici numele adevărat, cu atît mai puțin motivul angajării.

Şi trecutul dispare

„Vom trăi împreună un timp, mai mult sau mai puțin îndelungat — declară el. Mi-ar plăcea ca relațiile dintre noi să fie bune, și pentru asta trebuie să te cunosc. Dar nimic nu te silește să răspunzi dacă nu vrei.

— Da, domnule căpitan, răspunse scurt Olnord.

(Conversația care urmează este extrasă din cartea lui Dominique Farale : *La légion a la peau dure.*

Sîntem undeva, într-un post înaintat al legiunii. În biroul căpitanului Hilien se perindă tinerii recruți recent sosiți de la Sidi-bel-Abbès).

— Ești francez ?

— Canadian.

— Născut unde ?

— Montréal.

— Ce stradă ?

— Cunoașteți Montréalul ?

— Nu, dar la secția a 2-a am un dezertor din Royal Canadian Air Force care-l cunoaște foarte bine. Ai putea sta de vorbă cu el despre oraș ?

— Bun, spune Olnord. Atunci aflați că nu sînt canadian, nu m-am născut la Montréal și nu mă cheamă Olnord. Numele adevărat l-am dat uitării și niciodată n-am să-l mai pot purta. Adevărata mea naționalitate am pierdut-o pe drum. În țara mea, n-am să mai calc niciodată. Iar familia n-am s-o mai pot revedea. Dealtminteri ei mă cred mort, și e mai bine așa. Femeia pe care o iubesc n-am s-o mai revăd. Nu mă pot duce nicăieri, fiindcă nicăieri nu se mai poate pătrunde fără acte de identitate. Singura cale care mi-a rămas deschisă e aceea către legiune. Așadar, sînt legionar. Și trebuie să rămîn aici încă destul de mult, pentru că, în general, nu există prescripții decît după 20 de ani. Am devenit mercenar ; lucrul ăsta mă face să rîd ; eram un om blînd, pașnic, antimilitarist, voiam să devin profesor și, fără vicisitudinile istoriei, aș fi avut o existență ștearsă, de provincie, o viață liniștită.

— Ai făcut închisoare ?

— Da. Și n-am să mai ajung acolo. Prefer cimitirul.

— Aici nimeni nu are să vină să te caute. Ai ucis un om. Asta e, nu se mai poate face nimic. Și eu am ucis oameni și am fost decorat pentru asta. Dacă ne gîndim bine, oamenii aceia nu-mi făcuseră nici un rău. Dintre

noi doi cel mai vinovat sînt poate eu. De aceea nu trebuie niciodată să judeci pe nimeni... Lumea e al dracului de complicată. Așadar, capul sus".

Această conversație s-a desfășurat într-un post înaintat al legiunii. În birourile de recrutare și, mai ales, la posturile de triaj — mă refer la perioada care a urmat primului război mondial —, discuțiile au avut un cu totul alt caracter.

În birourile de recrutare, candidații legionari prezentau sau nu piese de identitate și își spuneau, după dorință, numele adevărat sau un nume de împrumut. Dar la Marsilia, în fortul Saint-Jean, s-au așezat în fața unui căpitan însărcinat cu trierea recruților și au fost supuși unui interogatoriu sever, necruțător chiar. Fiecare dintre cei care stăteau lîngă acest birou se simțea deodată ca un nou-născut, complet gol, pentru că întrebările acestui ofițer cu mare experiență parcă distrugeau cîte o bucată din zidul în dosul căruia recrutul căuta să-și ascundă trecutul. Dar ei continuau să lupte pentru fiecare bucățică din zidul construit din minciuni fiindcă pentru marea lor majoritate era o problemă vitală să intre în acest azil inviolabil care era legiunea. Iar dacă ofițerul cel sever scria înaintea numelui adevărat sau fals „DA", pentru acești oameni trecutul dispărea.

Cu alte cuvinte, dispărea prima viață a noului legionar și începea a doua, plină de riscuri și crime, dirijată de o morală sălbatică. Dacă această a doua viață nu se sfîrșea mai devreme sau mai tîrziu undeva, într-o țară străină, urma cea de-a treia viață după terminarea angajamentului. Pentru mulți dintre ei această a treia viață era, poate, cea mai grea pentru că însemna reîntoarcerea în mediul social părăsit demult.

„Prin sîngele vărsat"

Angajarea se făcea pentru cinci ani, la expirarea termenului străinul putea să se reangajeze pentru doi, trei, patru sau cinci ani. O vechime de zece ani de serviciu continuu sau participarea la acțiuni militare de mare importanță le dădea acestor străini dreptul să devină cetățeni francezi. Francezi deci nu prin sînge moștenit, ci prin sîngele vărsat pentru „gloria imperiului". Dar mulți dintre ei, în momentul angajării, nu se gîndeau la

viitor, pentru că nu-i tenta pensia care-i aştepta la capătul carierei lor de legionari. Ei voiau să scape de trecut în schimbul unui prezent sigur, pentru care, nu o dată, vor trebui să plătească un preţ scump.

Francezii nu erau admişi în regimentele străine decît în cazuri excepţionale, de pildă cînd era nevoie de cadre de specialişti sau cu aprobarea personală a ministrului de război. Mai exista o excepţie pentru ofiţerii şi subofiţerii care şi-au făcut serviciul activ, dar pentru un motiv sau altul nu s-au putut reangaja în armata regulată. Aceştia aveau dreptul să contracteze un angajament cu *„titlu de străin"*. Aceşti francezi cu „titlu de străin", ca şi legionarii străini, au putut deveni caporali, subofiţeri sau ofiţeri. În general un ofiţer străin nu era admis în armata franceză chiar dacă obţinuse cetăţenia franceză. Dar şi aici existau excepţii. Cu toate acestea, un ofiţer al legiunii care trecea în armata franceză pierdea, din punctul de vedere al avansării sale, toţi anii de serviciu prestaţi în cadrul legiunii.

Ofiţerii străini nu puteau comanda nici măcar cu titlu provizoriu o armată sau un corp de armată. Ei nu puteau, de asemenea, comanda un post de luptă decît în lipsa unui ofiţer francez.

Totuşi au fost francezi care au venit şi ei în legiune ascunzîndu-şi identitatea şi declarînd că sînt de naţionalitate belgiană, elveţiană, canadiană. În ianuarie 1912, din cei 5 300 de oameni ai Regimentului 1 străin 57% erau francezi (din care 7% alsacieni).

Un prinţ face afirmaţii...

Să vorbim acum despre acei bărbaţi, tineri sau mai vîrstnici, care susţin că au venit în deşert din cauza unor decepţii sentimentale. Prinţul Aage, care şi-a scris şi el memoriile despre legiune, face unele afirmaţii pe care nu le citez decît ca pe o butadă : „Dacă nu ar exista femei, nu ar exista nici legiunea". Ceea ce ar însemna că în legiune nu au venit decît nişte bărbaţi sentimentali pentru a-şi îneca în sîngele altora decepţiile lor amoroase. Dar să mai vedem. „Femeile noastre sînt cauza tuturor dezertărilor. În rezumat, femeia face parte din caracterul legiunii...". Nu este deloc măgulitor pentru sexul slab nici faptul că prinţul Aage susţine : „În spatele fie-

cărui legionar se află femeia". Deci : „Femeia" (cu F mare) îl urmărește pe legionar ca o umbră neagră și-l împinge spre acele acte de violență, spre asasinate și acte de siluire fizică care umplu paginile istoriei Legiunii străine. Această afirmație, voit falsă, plăsmuită, nu este altceva decît o diversiune. Prințul, e limpede, vrea să idealizeze. El vrea să-i prezinte pe oamenii legiunii ca pe niște cavaleri fără teamă și prihană, cărora nu le lipsește decît armura. Dar prințul Aage, fostul comandant de batalion al Regimentului 3 străin, mai are și alte intenții. El preferă să înlocuiască în întregime rolul nostalgiei, al „cafardului" cu rolul femeii în psihologia legionarului. Prințul, amintind că în legiune nimic nu este lăsat la voia întîmplării, deci nici influențarea psihică a trupei, vorbește despre B.M.C. (Bordel Militaire Controlé) ca un antidot al „cafardului". Aceste trei litere reprezintă o „instituție" care se compune dintr-un cort, trei „dame" și un infirmier legionar. După părerea lui Aage, aceste evadări erotice au o influență hotărîtoare asupra psihicului legionarului, pentru că blestematul de „cafard" cedează în fața unor realități materiale. Constatări practice — din punct de vedere oficial — pentru că ele plasează în centrul nostalgiei legionarului exclusiv femeia. În realitate, teribilul „cafard" are origini multiple, printre care nu o dată și dezamăgirea și chiar ura împotriva țelurilor urmărite de legiune. Și nu este întîmplător nici faptul că în multe filme inspirate din viața legiunii o decepție sentimentală a împins eroul, cîteodată cu o situație socială și materială excelentă (e mai romatic așa !), să dezerteze din viața obișnuită și să se înroleze în armata celor „fără trecut".

„Cinematografia colonială"

În 1911, cînd canoniera „Panthera" apare în fața Agadîrului, cinematograful are 16 ani. Incidentul de la Agadîr i-a sugerat unui cineast francez, Camille de Morthon, ideea să turneze „la fața locului", în Africa de nord, o serie de filme cu care deschide epoca „filmelor coloniale". În decurs de 60 de ani se vor turna peste 250 de filme de lung metraj folosind decorul natural al deșertului și al munților Atlas. Cu cîteva excepții, aceste „filme coloniale" au fost pelicule tendențioase, exprimînd disprețul colo-

nialiștilor față de indigenii „primitivi și brutali", colonistul, în general omul alb, apărînd într-un cadru romantic, visător și melancolic.

Un deceniu mai tîrziu, Marocul a atras din nou atenția cineaștilor; în 1921 armata lui Abd el-Krim a înfrînt la Anual trupele coloniale spaniole. Trimiterea masivă de trupe metropolitane franceze împotriva armatei lui Abd el-Krim, care lupta pentru independență națională a provocat la Paris violente proteste din partea opiniei publice. Producătorii francezi n-au manifestat, la început, interes față de această „temă". Așa că primii care vor releva, involuntar, rolul jucat de Legiunea străină în înăbușirea răscoalei din Maroc nu au fost cineaștii francezi, ci cei americani, apoi germanii. În aceste filme, aproape fără excepție, ne reîntîlnim cu ideologia reacționară de la începutul erei „cinematografiei coloniale". Patrioții marocani sînt prezentați ca niște „salopards" (ticăloși) — conform terminologiei militare a epocii —, iar legionarii niște „eroi". Și așa s-a întîmplat că într-un film american apar pentru prima oară, în 1926, cei cu chipiul alb. Filmul realizat după romanul de mare circulație, la timpul său, al lui Percival Christopher Wren, *Beau geste*, fusese turnat în întregime în deșerturile statului Arizona. Acesta este filmul despre care am vorbit în primul capitol. *Beau geste*, avînd ca interpreți pe William Powell, Ralph Forbes, Noah Berry și Ronald Colman, a fost interzis în coloniile franceze din Africa pentru că „denatura spiritul Legiunii străine". O altă versiune, cea sonoră, a acestui film revine pe ecrane în 1939. De această dată însă genericul, prudent, anunța că toate personajele sînt imaginare și că filmul „nu are nici o intenție să atenteze la prestigiul Legiunii străine..."

Tot în acest an, 1926, anul înăbușirii în sînge a răscoalei din Maroc și al deportării lui Abd el-Krim, apare pe ecrane filmul francez *Foc*, apoi în 1927 o coproducție franco-spaniolă *Contesa Maria* și altele, toate reflectînd mitul „civilizatorului bun" și atitudinea denigratoare față de „sălbaticul perfid". Iată, mai întîi, cîteva din aceste filme, de diferite producții, în care apar legionari sentimentali refugiindu-se în legiune sau, invers, femei care se îndrăgostesc de cîte un legionar arătos și, bineînțeles, erou. *Oaza de dragoste* (1929), produs tot la Hollywood, relatează, de pildă, „drama zguduitoare" a unui tînăr care,

aflînd tocmai în ziua nunții sale că femeia aleasă de el are un trecut nu tocmai curat, se refugiază în legiune. *Sub două drapele* (1936), de Frank Lloyd, avînd ca subiect central luptele din Maroc, prezintă o serie de „tipuri" de legionari, ca aristocratul englez care a venit în legiune pentru a uita o dragoste nefericită (Ronald Colman), un subofițer brutal, dar, în fond, un suflet nobil (Victor Mac Laglen), un asasin chinuit de „cafard" (John Carradin) etc. Filmul regizorului german Louis Ralph *Fuga în legiune* din 1936, apoi două filme poloneze din 1932 — *Vocea deșertului* și *Umbre peste Rif* — au ca subiect „pacificarea" Marocului. Scenariștii și regizorii au găsit necesar să mai adauge și aici tipul legionarului îndrăgostit, de care publicul a început să se plictisească. Printre acestea un loc special ocupă filmul *Morocco* al lui Josef von Sternberg. O cîntăreață de bar (Marlene Dietrich) renunță la viața somptuoasă pe care i-o asigură amantul bogat (Adolph Menjou) ca să-l urmeze în luptă pe legionarul Brown (Garry Cooper), cinic și curajos, ironic și orgolios, îndrăgit de femei și viceversa. Legionarul Brown se sacrifică pentru legiune, după care o vedem pe cîntăreață alăturîndu-se femeilor din B.M.C., mergînd în picioarele goale prin nisip — ce sacrificiu ! —, trăgînd sau împingînd căruța „unității" lor, urmînd batalionul de legionari care, încetul cu încetul, se pierde printre dunele deșertului. Filmul acesta nu avea deci un subiect nici mai puțin ridicol, nici mai puțin tendențios decît peliculele despre care am vorbit mai sus. Filmul turnat în 1930, inspirat după romanul lui Benni Vigny — *Ami Jolly* —, publicat în 1924, vorbește despre *„La belle Époque"* — cum le place unora s-o numească —, epoca cea frumoasă a Legiunii străine, care în romane, filme și cîntece („Ce frumos mirosea nisipul cald, o, legionarul meu"), este plin de mireasma oazelor. Dealtfel, această epocă „frumoasă" nici nu a existat decît în imaginația creatorilor, care, lansînd un mit, l-au transformat în bani. Viața și isprăvile legionarilor nu erau mai puțin dure, mai puțin brutale în această epocă. „Publicul de azi nu ar înghiți aceste istorisiri stupide, încărcate de un romantism vulgar" — scrie Pierre Boulenger, care, vorbind de *Morocco*, spune următoarele : „Nici nu a fost un film în sensul cel mai banal al cuvîntului, nici

măcar un «documentar» despre viața legiunii, ci un fel de suită de imagini, pe alocuri artistice, dar decadente, amestecate de străfulgerări erotice" (Revista „Cinéma", decembrie 1972).

„Nevoia de a schimba aerul"

Să ne întoarcem la acei oameni care au venit aici din nevoia de a „schimba aerul"... Adică : din pur spirit de aventură.

La crearea miturilor legiunii au contribuit din belșug acei oameni pe care spiritul de aventură i-a adus în rîndurile ei. Un ziarist al cărui manuscris a fost găsit de prințul Aage, răspunzînd la întrebarea pusă de el însuși („Care este forța misterioasă care i-a împins pe toți să se angajeze pentru cinci ani ?"), spune următoarele :

„Cauza determinantă, cea care, împreună cu foamea, declanșează energia cu care ei alergau spre biroul de recrutare este, și acest lucru e sigur, literatura care a deformat figura legionarului. Cunosc mulți tineri care, orbiți, înșelați de aceste fapte legendare născocite..., nu au șovăit să sacrifice cinci ani de existență echilibrată. Pentru ce ? Pentru a deveni eroi ai Marii Aventuri".

Și Bennett J. Doty, cetățean american, a fost împins în această Mare Aventură de dragul aventurii. „«De ce te-ai angajat în legiune ?» Întrebarea asta mi-a fost pusă în nenumărate rînduri". Cu aceste cuvinte își începe Doty memoriile, apoi continuă : „Din obișnuință răspund : «habar n-am». Și, într-adevăr, nu prea știu de ce". Dar pe măsură ce Doty își povestește viața, aflăm cîte ceva. În momentul cînd Statele Unite intră în primul război mondial Doty are 17 ani. Își ascunde vîrsta, se prezintă la înrolare, se îmbarcă cu brigada 155 de artilerie din divizia 30, trece în Franța și participă la bătăliile de la Saint-Mihiel și din Argonne. Reîntors din război, „am reluat firul întrerupt la izbucnirea acestuia. Dar viața nu mai avea farmec, îmi părea banală și monotonă". Au urmat apoi patru ani petrecuți la universitatea Vanderbilt, apoi la cea din Virginia, în 1923 s-a plictisit de studii și a început să lucreze. Dar plictiseala a pus iar stăpînire pe el. „Acest fel de viață îmi părea lipsit

de atracții. Făceam o treabă de birou, minuțioasă și monotonă și care mă ținea închis".

Și tînărul Doty a simțit nevoia „de a schimba aerul". După o călătorie lungă cu automobilul, întreprinsă cu un prieten, el se îmbarcă pe un vapor la New York. „Era ultima știre pe care părinții mei au avut-o despre mine, înainte de a afla, doi ani mai tîrziu, că voi fi executat în Siria. Nu le mai scriam". Doty, fiu al unei familii bine situate, a colindat mările, lucrînd mai întîi ca salahor, apoi ca matelot pe cargouri și nave de pasageri. În aprilie 1925, la New Orleans, a început să urmărească știrile despre luptele din Maroc purtate pentru reprimarea răscoalei conduse de Abd el-Krim, lupte care erau prezentate de un aparat de propagandă bine pus la punct ca un ideal mijloc de a deveni „erou". Așa se face că Doty s-a trezit exclamînd : „Cît de vie și colorată trebuie să fie viața acolo ! Această culoare, acest miros de praf de pușcă de dincolo de Ocean începea să mă îmbete". Este limpede că tînărul aventurier se orienta după mirosul de pulbere ce i-a fost „sugerat" de poveștile despre legiune și care l-au „îmbătat". Dar în acest an, 1925, mirosea puternic a praf de pușcă tocmai în Maroc și Siria, unde Legiunea străină era angajată în sîngeroase războaie de cotropire. Doty a rămas pe vas pînă la New York, acolo a sărit pe o navă care pleca spre Bordeaux. Voia să ajungă cu tot dinadinsul în acest oraș, pentru a se angaja în legiune. În drum, radioul îl ținea la curent cu evoluția războiului. Abd el-Krim măturа totul în calea lui. Marinarii vorbeau între ei despre război, despre legiune, despre prietenii pe care-i aveau printre legionari.

Eroul nostru ajunge la Bordeaux la 11 iunie 1925 și, în aceeași zi, se angajează în legiune sub numele de Gilbert Clair. „Acesta a fost numele meu vreme de doi ani. A fost pronunțat uneori cu voce mîngîietoare, dar de cele mai multe ori cu asprime. Oricum ar fi, numele a devenit o parte din mine în așa măsură, încît și astăzi îmi vine uneori să mă întreb : «Sînt Bennett Doty sau Gilbert Clair ?» Și nu mă îndoiesc că, oriunde aș fi, dacă cineva ar striga în spatele meu : «Gilbert Clair», aș lua automat poziția de drepți".

După ce a trecut vizita medicală („foarte meticuloasă") și a semnat angajamentul („eram în sfîrșit legionar"), Doty a ajuns în Algeria, la Oran. Un legionar l-a oprit pe Doty să-și vîndă hainele civile unor camarazi încă în

cazarma din Oran. Ajungînd la Sidi-bel-Abbès, Doty și le-a vîndut cu un preț mult mai bun și — continuă el — „cîștigul nu era de disprețuit, căci în perioada aceea solda mea în legiune era numai de 3,75 franci pe cinci zile". Negoțul acesta cu haine civile avea un tîlc pe care Doty nu ni-l explică. Trebuie să ne adresăm lui P. B. pentru a afla despre ce este vorba.

„Păcat de hainele de pe d-ta ! oftă într-un tîrziu.

— De ce păcat ?

— Mîine, după ce vei fi îmbrăcat uniforma, va trebui să le distrugi, să le dai foc.

— De ce ?

— Măsură de prevedere luată de comandament pentru cazul cînd ți-ar veni gustul să dezertezi... Și gustul acesta o să-ți vină într-o zi, nu te teme... Vei vedea atunci că cea mai mare greutate pentru un legionar dezertor este să-și procure haine civile... Negustorii din bazaruri sînt niște tîlhari. Ei știu bine că cine denunță pe un legionar dezertor capătă o recompensă de 100 de pesetas. Pe de o parte, îți vor vinde hainele de care ai nevoie și, pe de altă parte, vor anunța patrulele care te vor înhăța chiar la ușa bazarului... Poți, totuși, să le expediezi prin pachet poștal în Spania, dacă ai unde — mă lămuri camaradul, privindu-mă cu coada ochiului.

Ridicai din umeri. N-aveam cui trimite hainele..."

*

* *

B. J. Doty a descoperit mulți legionari sosiți din America la cazarma centrală de la Sidi-bel-Abbès. „Tuturor acestor compatrioți le-am pus întrebarea care-mi este pusă atît de des : «De ce te-ai angajat în legiune ?» sau mai curînd : «Ce soartă te-a aruncat aici ?» Iar răspunsurile erau întotdeauna aceleași — cam ca al meu. Nimeni nu știa cu adevărat, sau nu era capabil să se explice limpede. Am observat că același lucru se întîmplă cu toți străinii care se angajează în legiune. Toți vorbesc cu destulă plăcere despre viața lor anterioară, dar cînd ajung la perioada angajării lor povestirea se poticnește, devine șovăitoare și, după puțin timp, se oprește".

Adevărul asupra acestei reticențe mi se pare mai puțin greu de explicat decît afirmă autorul citat. Să nu uităm că legiunea a fost un excelent adăpost pentru nenumărați infractori de ultimă speță. Și, bineînțeles, aceștia

n-aveau să se apuce să-și mărturisească nesiliți trecutul. În general, putem spune că cei certați cu legea au fost lăsați afară din evidența chiar și a celor mai obiectivi cronicari ai legiunii. Ei vorbesc despre „marii eroi", „marii disperați", „marii aventurieri", despre cei cu „inima zdrobită", dar niciodată despre marii criminali care s-au refugiat aici...

Am văzut că această lege nescrisă a legiunii, această „poruncă proverbială" însemnînd : „Nu-ți povesti viața !" nu este întotdeauna respectată. Dar, în multe cazuri, cei care au devenit „oameni fără trecut" păstrează pînă la sfîrșit tăcerea, nici moartea nu dezvăluie decît în unele cazuri o parte din secretul păstrat cu strășnicie. Se citează cazul unui simplu legionar, căzut în cursul campaniei din Italia, la Magenta. Înainte ca trupul lui să fie aruncat în groapa comună, un alt legionar de rînd, singurul care cunoștea secretul vieții soldatului mort, a protestat, spunînd că este vorba de ultimul descendent al unei familii regale. Spusele legionarului au fost adeverite de funeraliile pompoase care s-au făcut apoi acestui soldat.

Oameni „cu trecut"

În amintirile sale, în care descrie campania legiunii din anii 1856—1857, generalul Zédé vorbește de prezența în regimentul său a unui autentic mandarin chinez. Acesta, vrînd să-și păstreze tradiționala coadă, și-a făcut din ea un coc în care și-a înfipt chipiul alb. Alături de el lupta în aceeași unitate un bătrîn grenadier belgian, purtîndu-și pe piept decorațiile din timpul războaielor napoleoniene.

Iată un alt caz care, cu toate eforturile depuse de autorități pentru a-l trece sub tăcere, a făcut mare vîlvă în 1897, cînd o mare epidemie de tifos a bîntuit Algeria. În legătură cu el există două versiuni. În prima se spune că printre victimele molimei se număra un legionar „foarte rezervat și foarte distins". Era de fapt un prinț von Hohenzollern, văr al împăratului Wilhelm al II-lea și general de divizie în armata germană. În cealaltă versiune nu mai este vorba de un legionar „rezervat și distins", ci de un bețivan inveterat, care, se pare, a bătut recordul regimentului său în ce privește cantitatea de alcool ingurgitat în trei ore... În această versiune se mai spune că împăratul știa foarte bine unde se află vărul

său și a încercat să-l elibereze. Acesta însă a refuzat categoric. Ambele versiuni coincid însă asupra unui punct : un crucișător german a sosit în portul Oran pentru a recupera rămășițele pămîntești ale acestui prinț-legionar.

Despre generalii veniți în legiune s-a notat următoarea întîmplare : Un general francez venit în inspecție la Sidi-bel-Abbès a trecut în revistă un regiment al legiunii. La un moment dat, se opri în fața unui legionar înalt, purtînd o barbă mare : „Ce ați fost înainte să vă angajați în legiune ?“ Și bărbosul răspunse : „General, domnule general“.

Scriitorul suedez Gösta Moberg, care a trăit cîtva timp în legiune pentru a studia viața de acolo, povestește : „Într-o zi ghidul meu îmi arată trei vechi legionari care măturau o încăpere a cazărmii. La ieșire el îmi spune că erau foști generali țariști care, pe vremuri, comandaseră cîte un corp de armată“.

Povestea caporalului Moriubaldini, pe care am întîlnit-o în mai multe lucrări, nu aparține lumii legendelor. Cînd ofițerii au examinat recompensele care urmau să fie acordate legionarilor care s-au distins cu prilejul unei lupte, toată lumea a fost de acord că cel care a dat dovadă de cel mai mare curaj a fost caporalul Moriubaldini. Dat fiind însă că acesta purta deja Medalia militară, șefii săi din batalionul 2 al Regimentului 2 străin l-au propus pentru Legiunea de onoare. Pentru a deveni cavaler al Legiunii de onoare era nevoie de acte de identitate autentice. Moriubaldini era un nume fals, caporalul a recunoscut acest lucru, dar șovăi vreme îndelungată, între incognitoul său și panglica roșie, *le ruban*, a Legiunii de onoare. În cele din urmă s-a decis și și-a scos din raniță hîrtiile de identitate, din care reieșea că este prințul Ubaldini, aparținînd unei vechi familii romane. Era posesorul unei averi impozante. Fusese preot și ajunsese chiar episcop. Caporalul a primit Legiunea de onoare, a servit mai departe în Legiunea străină, urcînd pînă la gradul de căpitan.

Nu este unicul caz de acest fel. În noianul de date întîlnim numele a doi episcopi aflați încă în funcție în anul 1964 : după afirmațiile lui Jean des Vallières, Maziers, episcopul de Saint-Flour, și episcopul Stourm din Amiens „sînt foști legionari, ceea ce dovedește că, dacă în le-

giune găsești de toate, în același timp, ea te poate duce oriunde".

În analele legiunii găsim și numele unor oameni de litere. Așa, de pildă, pe cîmpul de luptă de la Champagne, în 1915, în timpul unui contraatac, legionarul caporal Sauter, în vîrstă de 28 de ani — în literatură Blaise Cendrars, cu numele adevărat Frédéric Sauser-Hall, a cărui operă este dominată de excentric, grotesc și macabru, și-a pierdut brațul drept. Mai tîrziu, Blaise Cendrars a fost decorat cu Legiunea de onoare. El însuși a recunoscut că în viața sa — a murit în 1961 la vîrsta de 74 ani — a avut nu mai puțin de 36 de meserii. Fusese negustor de diamante în Olanda, apoi tractorist în Winnipeg, proprietar de plantații în America de Sud, cerșetor la Boston, editor la Paris, reporter de război la Royal Air Force...

În iulie 1916, în bătălia de pe Somme, regimentul de marș al Legiunii străine primi ordinul să ocupe localitatea Belloy-en-Santerre. Printre cei căzuți în această bătălie se număra și tînărul poet american Alan Seeger. Corpul său a fost înhumat într-un cimitir militar, chiar acolo unde s-au purtat luptele, în preajma ruinelor bisericii din Belloy. În acest război furibund și distrugător, cimitirele militare de multe, de foarte multe ori nu au însemnat pentru cei pe care îi adăposteau odihnă și liniște veșnică. Ele s-au transformat în cîmp de luptă, ploaia de obuze amestecînd trupurile celor abia uciși cu cadavrele dezgropate. Așa s-a făcut că tatăl poetului, sosit în Franța după terminarea războiului, nu a regăsit nimic din rămășițele pămîntești ale fiului său.

Alt scriitor care a participat la ofensiva din Champagne, la cea de pe Somme și la multe altele și care s-a retras după 20 de ani de serviciu a fost elvețianul Arthur Nicolet, poet de un temperament deosebit. El, ca și Blaise Cendrars, cînta în poeziile sale pasiunea pentru aventură.

Scriitorul Arthur Koestler a intrat în legiune în 1940. În timpul ofensivei germane, împreună cu zecile de mii de refugiați, a ajuns la Limoges. Aici s-a angajat pentru cinci ani, sub numele de Albert Dubert, șofer de taxi la Berna! „De ce tocmai Albert Dubert?" — l-a întrebat reporterul săptămînalului „L'Express". „Pentru că acesta era numele secretarului prefecturii din Limoges. Am avut deci o nouă identitate și o nouă naționalitate : elvețiană. M-au trimis la Fort Saint-Jean, la Marsilia, unde

era cazarma legiunii. Dar toată aventura nu a durat decît cîteva luni, pentru că la Casablanca am șters-o. Drumul salvării era însă deschis : mai întîi Casablanca, apoi o barcă de pescuit, apoi Lisabona și Anglia. Aici am ajuns din nou în pușcărie ! Pentru ce ? Pentru documente de identitate false..." („L'Express", 13—19 iulie 1970).

În general, relatările mai sincere aparțin acelora care au povestit viața Legiunii străine *dinăuntru*. Spunem „în general", deoarece nu de puține ori în aceste relatări intervine un subiectivism care poate schimba total sensul evenimentelor și faptelor.

„Amintirile mele din Legiunea străină", volumul prințului Aage, cu toate că a fost scris *dinăuntru*, a fost nu odată criticat ca prezentînd viața legiunii prea în roz.

Prințul Aage de Danemarca, fiul prințului Waldemar, amiral al marinei daneze, a fost un strănepot al lui Ludovic Filip, regele Franței.

„Străbunicul meu, Ludovic Filip, regele francezilor, a făcut un lucru magnific : el a înființat Legiunea străină". Cu aceste cuvinte își începe amintirile prințul Aage. Această precizare indică deja o părere preconcepută. Dar dacă citim mai departe, vedem că prințul afirmă că spiritul său de aventură l-a împins spre legiune. În 1922 banca la care era depusă averea sa a dat faliment și tînărul și-a pus problema viitorului : să rămînă în țara sa și să continue să servească în garda regală sau : „Legiunea străină".

Grandilocvența lui nu ne poate însă împiedica să ne întrebăm : De ce nu s-a trezit gustul marilor aventuri romantice în urmașul lui Ludovic Filip decît după ce averea lui a fost înghițită de crahul bancar de care amintește el ? Între a fi un prinț sărac sau un aventurier de mare anvergură orgoliosul Aage a ales cea de-a doua alternativă. Dealtfel, el s-a recăsătorit mai tîrziu cu o americancă bogată.

Summa summarum : prințul Aage alege legiunea, părăsindu-și soția și copilul, se prezintă mai întîi la marele stat-major francez, apoi la ministrul de război, André Maginot, are o întrevedere cu mareșalul Lyautey, organizator, în acel an, al protectoratului francez din Maroc, intră în legiune cu gradul de căpitan și este repartizat în Regimentul 2 străin. Din acest moment Aage de Danemarca devine, prin forța împrejurărilor, un fel de

„firmă pe care legiunea a arborat-o cu plăcere" (Favrel), „un propagandist de calitate, el primea sau era primit de altețe și majestăți, toate, mai mult sau mai puțin, verii săi" (Blond). Legionarii de rînd îl simpatizau pentru că era bețiv, ceea ce era un titlu de glorie în legiune și pentru că îi plăcea să se transforme în măscărici și, în general, ducea o viață desfrînată.

Reținem din relatările sale un episod elocvent pentru așa-zisa sa obiectivitate în legătură cu faptele și istoria legiunii :

Pe cîmpul de bătălie de la Bou-Afa, în seara zilei de 20 mai 1923, căpitanul Aage, cercetînd ruinele unui fort distrus de bombardament, a dat de cadavrul unui legionar. A scotocit buzunarele mortului și a găsit un carnet de note. Pe o pagină a carnetului o recomandație : „Dacă mor și dacă acest carnet se va găsi asupra mea, rog să fie transmis așa cum este directorului ziarului (aici numele unui mare cotidian străin), al cărui colaborator am fost mai mulți ani de zile". Apoi, cîteva pagini albe și, în fine, în josul ultimei pagini, o semnătură... „Nu voi dezvălui numele ziaristului — scrie Aage... Dacă el a venit aici, în legiune, în mod voluntar, să doarmă într-o pace anonimă..."

Din însemnările ziaristului (englez sau american), căpitanul Aage nu publică decît fragmente. În ceea ce privește carnetul de note, Aage pune întrebarea : „De ce n-am trimis această confesiune ziarului al cărui colaborator fusese ?" — și răspunde : „Ziaristul acesta ucis prematur în cursul celui de-al doilea an al angajamentului său nu a văzut decît un singur aspect al legiunii, un aspect care nu reflectă decît partea întrucîtva brutală... Iată de ce am considerat că un astfel de document, născut în Legiunea străină, va trebui să rămînă aici, la legiune..."

Așadar, cînd este vorba de partea brutală a legiunii, trebuie să se păstreze tăcerea.

Campania din munții Rif din Maroc i-a adus căpitanului Aage Legiunea de onoare și gradul de maior. A murit în 1940, nu cum ar fi dorit el, pe cîmpul de luptă, ci în urma unei crize cardiace.

De fapt, după cum au constatat legionarii, prințul Aage a murit de Pernod (Pernod este o băutură alcoolică, unul din acele „aperitive" — *les apéritifs* — pe care le consumă francezii înainte de masă).

Dezertori din alte armate

În preajma primului război mondial, în presa europeană, dar în primul rînd în cea germană, au apărut acuzații împotriva Legiunii străine că își racolează efectivul în primul rînd dintre dezertori. Tribunalul internațional de la Haga a judecat în 1908—1909 diferendul franco-german cu privire la trecerea de dezertori germani în Legiunea străină la Casablanca. S-a desfășurat atunci o amplă discuție.

Poimiro, în lucrarea sa apărută în 1913, amintește că în armata lui Frederic al II-lea (1740—1786) au servit peste 20 000 de soldați francezi, în mare parte dezertori. „Una din plăgile armatelor tuturor regilor care se succedau la tron era dezertarea. Ceea ce explică de ce numeroși francezi erau în serviciul regelui Prusiei și, în același timp, mulți străini se găseau în armata regelui Franței" — scrie Poimiro, dar respinge afirmația că aceeași regulă ar fi valabilă și pentru Legiunea străină și că „puterea de atracție" a acesteia s-ar manifesta în primul rînd asupra dezertorilor.

Pornind de aici, atît Poimiro cît și alți autori ajung la concluzia că legiunea, absorbind nu numai dezertorii, dar și „elementele străine dubioase", ar avea un „binefăcător rol social" și, în consecință, ar contribui la „curățirea societății". După această teorie, indiferent de motivul pentru care străinul — fie el și dezertor — a ajuns în Franța, „dacă nu găsește repede o ocupație — spune Poimiro —, riscă să devină un element distructiv și de dezordine". Și acum urmează „argumentul suprem" din care reiese chiar „rolul binefăcător" internațional (!) al legiunii : „Legiunea soluționează deci această dublă problemă de umanitate și de ordine internă utilizînd cît mai bine elementele străine în interesul acestora, în interesul Franței și chiar în slujba unui interes internațional".

În lumina acestei teorii, legiunea apare ca un imens aspirator bine reglat, care absoarbe elementele dubioase fără să se precizeze despre ce elemente este vorba și nici despre modul în care erau folosite aceste elemente de Legiunea străină. Este ușor să-ți bazezi argumentația pe astfel de afirmații cînd nu există cifre, date pentru a ți se combate argumentele. Pentru că nici în 1913, nici după

aceea, niciodată nu au existat date cunoscute oglindind compoziția socială a Legiunii străine.

M. L. Rolland, care a participat la discuțiile legate de incidentul de la Casablanca, este mai realist în privința dezertorilor cînd spune : „Dezertorii nu ar fi, fără îndoială, nici mai mulți, nici mai puțini dacă nu ar exista legiunea". Dar adăugînd : „Ar exista, pur și simplu, ceva mai mulți vagabonzi și oameni fără nici un rost", M. L. Rolland reduce și el numărul surselor din care legiunea și-a recrutat efectivele.

Două decenii mai tîrziu, în prefața sa scrisă pentru cartea maiorului — viitor general — Pechkoff (*Le Légion Étrangère au Maroc*), André Maurois, vorbind despre oameni „copleșiți de o nenorocire" și despre locuri care „devin insuportabile pentru ei", sau despre alți oameni „care au suferit din cauza propriilor lor greșeli... pe care el însuși le condamnă, se simt pe drept disprețuiți și își dau seama că nu ar putea să se schimbe decît evadînd din propriul lor trecut", a lărgit orizontul de unde au pornit oamenii „fără trecut", spre viitorul lor refugiu, Legiunea străină. Afirmația lui André Maurois confirmă faptul că în Legiunea străină au venit diferiți oameni împinși de diferite imbolduri, din toate păturile societății capitaliste. Iar faptul că *societatea din care au încercat să evadeze a fost și este capabilă să-i transforme în adevărate fiare, dacă interesele sale cer acest lucru, este dovedit de întreaga istorie a Legiunii străine.*

Mercenari?

Cuvîntul vine de la latinescul „mercenarius" — cineva care lucrează pentru un salariu convenit. În același timp, expresia „un suflet mercenar" înseamnă și un om avid de cîștiguri, acționînd numai din interes, o persoană interesată în mod josnic. Este vorba deci de o expresie care caracterizează un suflet nu tocmai nobil și altruist... Se înțelege deci de ce unii autori resping categoric afirmația (altor autori) cum că cei din Legiunea străină ar fi fost mercenari. Dar să analizăm problema.

Solda n-a reprezentat în nici o epocă a existenței Legiunii străine o sumă importantă. Victor Piquet observă

că la început, în 1830—1835, „solda era de-a dreptul ridicolă". În timpul războiului Crimeii, muncile cele mai grele au fost executate de legionari. Bunăoară, construirea taberelor, a drumurilor pavate pe care artileria franceză și transporturile de aprovizionare circulau mai repede decît cele ale englezilor. După fiecare zi de muncă de 12 ore, în afară de solda de 60 de centime, li se mai dădeau biscuiți și o porție dublă de băutură tare.

Infanteria colonială a avut parte de un tratament mai bun. Poimiro observă că între anii 1911 și 1913, de pildă, condițiile de soldă și de pensionare ale ofițerilor din Legiunea străină erau inferioare celor acordate infanteriei coloniale. Dar mai era și prima de angajare la care avea dreptul recrutul în momentul încorporării. În jurul anului 1950, în Vietnam, solda era de 23 de franci pe zi, iar prima de angajare de 9 700 de franci. Fiind vorba de „franci vechi", nu înseamnă o sumă importantă. Totuși, în situații disperate... Pentru că au venit în legiune și oameni împinși de mizerie, șomeri din diferitele epoci ale crizelor economice.

Iată povestea lui P.B. :

„Din Barcelona pornisem trei oameni... La Tarragona ni se alăturară doi nemți : unul din Würtenberg și un berlinez autentic. La Valencia, grupul nostru spori cu încă trei candidați legionari : un spaniol, un francez și un pretins belgian... Pe măsură ce străbăteam peninsula, alți camarazi se suiau în tren. Stranie gloată ! Toți, fără excepție, erau zdrențăroși, înfometați, prăpădiți. Se refugiau în legiune atrași numai de gîndul unui trai mai bun... Șomajul sporea și oamenii disperați își închiriau viața pe trei, pe patru, pe cinci ani, pe veșnicie poate, legiunii".

Să încercăm să facem o comparație pentru a putea răspunde la întrebarea : au fost sau nu legionarii din Legiunea străină mercenari în sensul clasic al cuvîntului ? Mercenarul s-a angajat și a luptat mînat exclusiv de dorința de a cîștiga bani. El trecea adesea în tabăra adversă dacă acolo i se oferea o soldă mai bună. Mercenarul nu se refugia în război pentru că era urmărit de justiție. În schimb, o mare parte a legionarilor nu se angajaseră doar din dorința unui cîștig. Ei căutau un loc fie pentru a se ascunde de poliție, de justiția oamenilor — mă gîn-

desc aici și la criminalii de război care după ultimul război mondial au venit în legiune —, fie din spirit de aventură, fie pentru multe alte motive. Legiunea străină a fost întotdeauna o „armată ieftină". Colonialiștii au calculat bine. Ei au oferit un refugiu sigur în schimbul căruia cereau totul.

Și legionarii au dat tot ce li s-a cerut. Erau soldați de meserie ca și predecesorii lor de tipul „landsknechtilor" sau al „condottierilor" ; nici pe ei nu-i interesa cine este adversarul, se considerau ostași de o anumită speță („Noi sîntem legionari, nu soldați !"), o trupă deosebită, dar, la urma urmei, tot o trupă de mercenari erau. Pentru că, dacă nu pentru bani, pentru refugiul ce li s-a oferit, legionarii făceau, în condiții istorice schimbate, același lucru ca și mercenarii din trecut.

Unii teoreticieni din zilele noastre, judecînd lucrurile în spiritul așa-zisei „filosofii a mercenariatului" și punînd problema care ar fi impulsurile de ordin militar care pot însufleți o „armată ideală" dau ca exemplu de urmat Legiunea străină. Așa, de pildă, ziaristul Winfried Martini, într-un articol publicat în 1959, afirmă că legiunea, posedînd o serie de calități specifice, nu are nevoie de idealuri ca sentimentul național, democrație și libertate. Iată cîteva din aceste „calități" pe care le înșiră ziaristul Winfried Martini :

„O disciplină superioară, o atmosferă de o oarecare toleranță, sentimentul că legiunea este un refugiu și mentalitatea dominantă, exprimată în formula „fie ce-o fi". Apoi : „Un spirit de corp superior" și, în fine : „Păstrarea cu grijă a tradițiilor, miturilor și a ritualurilor respective" („Wehrkunde" nr. 2/1959).

Luînd pe rînd tezele emise de Martini, în capitolele următoare vom vedea cum se ajunge, prin dresarea psihică și fizică a recruților, la această așa-zisă „disciplină superioară". Aici nu citez decît o definiție a lui Martini care răspunde la întrebarea : cînd poate fi considerat recrutul o adevărată „mașină de împușcat" ? Iată definiția : „Hotărîrea soldatului de a trage în cel împotriva căruia i se ordonă să tragă nu trebuie să depindă de înțelegerea motivelor, scopurilor, convingerilor și ideilor ce au dus la emiterea acestui ordin". Deci, în cadrul acestei „discipline superioare", soldatul trebuie să se supună orbește.

„Atmosferă de oarecare toleranță"

Această „atmosferă", care, după părerea lui Winfried Martini și a altor autori, figurează printre caracteristicile legiunii, are aspecte multilaterale. Ea implică și atitudinea tolerantă a ofițerilor față de acte de indisciplină comise de oamenii lor în relațiile cu autoritățile civile, cu unitățile armatei africane sau cu poliția. Legionarul știa că în astfel de cazuri poate conta pe sprijinul superiorilor, sprijin — tacit sau activ — care izvora din însăși lozinca „De o parte există legiunea, de cealaltă parte restul lumii". Legile scrise și nescrise ale legiunii au fost aplicate tot pe baza acestei toleranțe. Cînd era vorba de un act de indisciplină față de superiori, judecata era necruțătoare ; în schimb, altele, care în armata regulată ar fi fost pedepsite aspru, cu mulți ani de închisoare, în legiune sau erau tolerate, sau pedepsite doar cu cîteva zile de arest în închisoarea unității. Iată două cazuri petrecute în Maroc în perioada „pacificării".

Ordonanța unui locotenent s-a luat la ceartă cu un alt legionar în timp ce curăța pistolul șefului său. Pînă la urmă, cei doi au ajuns să se bată, iar ordonanța, la un moment dat, a tras un foc asupra celuilalt fără însă să-l rănească. Colonelul Mathieu, comandantul Regimentului 4 străin, l-a pedepsit pe vinovat la „15 din care 8" închisoare, ceea ce înseamnă 15 zile din care 8 în celulă pentru că „a folosit un obiect al superiorului său fără aprobarea acestuia". În aceeași zi însă a fost trimis în fața tribunalului militar un legionar care nu făcuse altceva decît să spună cîteva cuvinte care însă însemnau — după cum se afirma în dosarul de trimitere în judecată — „un comentariu exprimat într-o formă nepotrivită al ordinului dat de un superior". După ce i s-a comunicat ordinul, legionarul exclamase : „Mă doare în cot de ordinul ăsta". Observăm că în ambele cazuri judecata, respectiv trimiterea în judecată, era legată de fapte comise împotriva unui superior. Într-o altă unitate militară sau în viața civilă, ordonanța care a tras cu pistolul ar fi fost condamnată probabil pentru tentativă de omor. În legiune acest delict a devenit „folosirea fără voia superiorului a unui obiect al acestuia".

Această toleranță se extindea, în proporții de masă, asupra delictelor și chiar asupra actelor de indisciplină comise în stare de ebrietate. Beția, care în toate armatele

lumii este aspru pedepsită, în legiune era socotită de multe ori o circumstanță atenuantă. Și legionarii care în luptă se arătaseră disciplinați, se oferiseră voluntari pentru cele mai grele misiuni, în cadrul „beției colective" înfruntau chiar și pe ofițeri. Nu o dată s-au bătut în grup cu cei din armata colonială din Africa. A-i scoate din cîrciumă era, cîteodată, o imposibilitate.

„Legiunea a fost, s-o spunem pe șleau, alcoolică — i-a spus lui Blond un ofițer superior al Legiunii străine. Și între ofițeri, mulți. Trei, patru pahare înainte de fiecare masă era o chestiune de onoare...". Iată o declarație asupra căreia se cuvine să ne oprim o clipă, ea avînd o semnificație mai adîncă decît s-ar părea. Nu se vorbește aici despre indivizi alcoolici, ci despre o întreagă armată alcoolică! Și de sub stratul boem-romantic-hazliu cu care unii caută să învăluie bețiile monstre, solidaritatea înecată în alcool între ofițeri și trupă nu poate să nu apară realitatea. Așa cum drogarea a devenit un fenomen foarte răspîndit între soldații americani aflați în Asia de sud-est, beția a fost, în toate timpurile, un mijloc pentru a adormi conștiința.

„Spiritul de corp"

Unii declară că el aparține unei „moșteniri de glorie fabuloasă", cuvinte goale care nu spun nimic. Winfried Martini îl așază printre „calitățile specifice" ale legiunii, alții îl numesc „demonul spiritului de corp" pentru că i-a făcut pe acești oameni să uite nu numai riscurile unei vieți primejdioase pe care ei le-au acceptat în momentul cînd au îmbrăcat uniforma legiunii, ci și tot restul: marșurile istovitoare, corvezile, disciplina dură și pedepsele, apoi cel mai mare rău ce poate exista pentru un legionar: viața monotonă în posturile înaintate. Dar de unde izvorăște acest spirit de corp? Și cum poate fi explicat din punct de vedere psihologic? Comandanților de batalioane li s-a lăsat o anumită libertate de mișcare, iar ei au imprimat unităților o anumită alură, un anumit stil. Iar oamenii, în majoritatea lor, au copiat, sau au încercat să copieze, personalitatea șefului. Nu este întîmplător că batalioanele legiunii purtau în mod oficial numele comandantului. Așa, de pildă, se spunea batalionul Taschner, batalionul Naeglin, coloana Pierrou...

Acestor oameni care nu luptau pentru nici un ideal, legiunea le-a oferit un idol pe care ei îl urmau pentru că, la urma urmei, trebuie să crezi în ceva. Se povestește că în cursul unui atac, un comandant al legiunii a fost ucis, iar corpul lui a rămas în „țara nimănui". Legionarii au tras la sorți cine să meargă să aducă leșul în liniile legiunii. Întrucît terenul se afla sub tirul adversarului, în ziua aceea au murit, unul după altul, 42 de legionari pînă ce cadavrul „șefului" a putut fi adus „acasă". Este evident că nu este aici vorba nici de eroism, nici de o „atmosferă cavalerească înălțătoare" cu care unii autori caracterizează întîmplări de acest soi și le clasează în categoria faptelor „care învie imagini dintr-o epopee făurită cu sînge", ci de îndeplinirea oarbă, fanatică a unor îndatoriri care — ei considerau așa — nu pot fi încălcate, oricît de mari sacrificii ar cere.

FLĂCĂRI PE HARTA AFRICII ȘI ASIEI

În momentul izbucnirii primului război mondial, mareșalul Lyautey a primit ordin să evacueze teritoriile ocupate în Maroc și să se retragă, cu cele cinci batalioane de legionari și cinci companii călare care i-au rămas la dispoziție, pe coasta Mării Mediterane. Lyautey însă nu a respectat ordinul decît în parte și a întreprins unele acțiuni ofensive în regiunea orașelor Taza, Meknès și la sud lîngă Kenifra. Marocanii au ripostat și în 1916 — cu toate că în ajutorul trupelor coloniale au sosit din Algeria două companii de legionari și alte două companii de infanterie ușoară — ei reușiră să reocupe Taza și chiar orașul Fez. Așa că în timp ce batalioanele legiunii formate din soldați proveniți din țările puterilor centrale, în mare parte din germani, luptau împotriva marocanilor, regimentele străine încadrate în divizia marocană erau în război, în Franța, cu germanii. Numai că soldați de-

mobilizați ai diviziei marocane urmau să se întoarcă în patria subjugată. Tot așa reveneau la vetrele lor milioanele de oameni de culoare pe care metropolele i-au chemat în ajutor și care fie că au luptat în armatele puterilor coloniale, fie că au muncit în uzinele lor. Acești oameni nu mai erau aceiași care-și părăsiseră patria în urmă cu cîțiva ani. Ei cîștigaseră o anumită experiență, au luat contact pentru prima oară cu oamenii de rînd din metropole, li s-a promis că sistemul colonial se va schimba după acest război sîngeros și au auzit chiar pronunțîndu-se cuvîntul independență. Dar colonialiștii nu-și țin făgăduielile referitoare la acordarea independenței. Mai mult, ei vor să guverneze cum au guvernat și înainte. Aceasta face ca insurecțiile, răscoalele să-și schimbe conținutul și forma.

Revoluția Socialistă din Octombrie 1917 a anunțat începutul unei noi ere pentru popoarele oprimate, ea deschizînd în istoria luptei antiimperialiste o nouă etapă, etapa revoluțiilor de eliberare națională. Puterile imperialiste sînt silite astfel să constate o nouă realitate în colonii, aceea a apariției mișcărilor de eliberare națională. Nu mai este vorba de răscoale izolate, de multe ori însuflețite numai de un imbold religios, ci de mișcări largi de masă, organizate, cu caracter politic și național.

După încheierea războiului, la conferința de la Paris (1919) se duc discuții îndelungate și aprinse în problema împărțirii coloniilor care aparținuseră Germaniei și Imperiului otoman după înfrîngerea lor în război și destrămarea celor două imperii, ajungîndu-se la soluția de compromis a mandatului, formă prin care se încerca perpetuarea colonialismului, menținerea jugului colonialist.

Deceniul care a urmat după primul război mondial a fost o epocă de „ani grei" pentru imperiul colonial francez. În Liban și Siria, care au trecut în 1920 sub mandat francez, izbucniseră încă înainte răscoale *. Și „pacifi-

* În 1918 felahii din Siria de vest începuseră să lupte împotriva trupelor colonialiste. În 1919 începe răscoala împotriva ocupanților francezi în Latakia, răscoală ce a durat trei ani. Lupta poporului sirian împotriva imperialiștilor francezi atinge o acuitate deosebită între anii 1925 și 1927.

În decembrie 1919 izbucnește și în Libanul de nord o răscoală împotriva imperialismului francez, iar între anii 1925 și 1927 masele populare din Liban au participat alături de poporul sirian la răscoala împotriva dominației franceze.

carea" Marocului devine din ce în ce mai anevoioasă. În 1921 izbucnește războiul de eliberare națională al rifanilor...

Vîlvătăile care cuprind harta Africii și Asiei, flăcările care ard în vechiul protectorat Maroc, dar și în noile teritorii sub mandat, Libanul și Siria, îi obligă pe colonialiști să arunce în luptă trupe din ce în ce mai numeroase. Armata colonială africană se reorganizează și, pe măsură ce trec anii, se aduc forțe noi din armata metropolitană. Nu mai este vorba de a cuceri teritorii noi luptînd cu unele triburi izolate sau de a înăbuși în sînge răscoale spontane sau anarhice. Pe colonialiști îi înfruntă acum armate organizate și mai bine înarmate, cu toate că diferendele tribale, în primul rînd în Maroc, mai subzistă, și armamentul nu este nici cantitativ, nici calitativ îndestulător.

Regimentul de marș al Legiunii străine care se întoarce în 1919 în Africa poartă acum numele de Regimentul 3 străin de infanterie. Birourile de recrutare ale legiunii lucrează febril. Se înființează, unul după altul, noi regimente străine. În Maroc ia ființă Regimentul 4 străin. Regimentul 2 străin, părăsind garnizoana sa tradițională din Saida (Algeria), este trimis în Maroc. În 1922 și 1924 i se mai adăugă încă două companii călări. Primele escadroane ale Regimentului 1 străin de cavalerie au fost formate în 1921 din cazacii proveniți din armatele contrarevoluționare ale lui Vranghel și Denikin. Orgoliul și grandomania ofițerilor țariști își pun amprenta atît asupra uniformei cavaleriștilor legionari cît și asupra fanfarei — înzestrată cu un lux fantastic. Răsfoind istoria Franței și găsind acolo o unitate numită „Royal Étranger de Cavalerie" existentă în 1659, foștii ofițeri albi țariști au decis ca acest regiment să fie considerat strămoșul lor și — în plină armată republicană — au ales pentru el numele de „Royal Étranger". Marile și spectaculoasele șarje de cavalerie de sub soarele african pe care și le imaginau acești foști aristocrați s-au redus în fapt la niște intervenții minore, care în loc de glorie i-au acoperit de oprobriu.

Două escadroane ale cavaleriștilor legionari sînt trimise în Siria. Istoricii legiunii au notat cîteva acțiuni ale lor, printre altele o acțiune fără cai...

„Marocul util"

Legiunea se modernizează. Cu toate acestea, condițiile și metodele de luptă rămîn, în general, cele vechi. În Maroc coloane lungi ale companiilor cu catîri parcurg deșertul, munții. Posturile înaintate continuă să fie izolate, ele fiind situate la mari distanțe de punctele de aprovizionare. Legionarii construiesc deci alte forturi, un sistem de fortificații pentru a împiedica unirea forțelor populare care coboară din nord spre sud. *„A proteja Marocul util"* — este noua lozincă, Marocul util însemnînd partea aceea a țării subjugate unde domnea „un calm relativ". Legiunii i-a revenit sarcina de a menține acest „calm" cu orice mijloace în Atlasul Mijlociu și la marginea Saharei. Pornind acțiuni ofensive, unitățile legionare au încercat să pătrundă mai adînc în Atlasul Mijlociu, întrebuințînd metodele „obișnuite". Pustiind așezările, masacrînd oamenii, dar, mai ales, ocupînd, înconjurînd sau distrugînd izvoarele de apă, puține la număr în această regiune.

Au existat mai multe teritorii ale acestui „Maroc util". În nord, aproape de zona spaniolă, de pildă, Ouezzan a fost singurul oraș marocan unde francezii au intrat fără să tragă măcar un foc, pentru că feudalii care stăpîneau orașul și regiunea erau adversarii triburilor berbere care luptau împotriva ocupanților spanioli și francezi. În sud există trei trecători în Munții Atlas, puncte strategice importante, care asigurau legătura fie cu regiunea Sous spre portul Agadîr, fie cu Tafilalet și spre Sahara. Această regiune era stăpînită de trei familii feudale : Glaua, Gundafa și Mtuga. Exponentul celei mai puternice dintre ele, Glaua, pașa de la Marrakech, avea grijă ca în această parte a „Marocului util" să fie liniște. Colonialiștii au folosit aceleași metode ca și sultanii. Ei au lăsat marilor feudali toate prerogativele în schimbul unei alianțe active. Din această cauză, anumiți autori, apărători ai colonialismului, au declarat că Marocul avea de fapt două capitale : Fez și Marrakech, dar nu au cuvinte de laudă decît pentru Marrakech, care „este mai primitor, mai deschis pentru străini. În pragul deșertului, la picioarele Atlasului, el este deschis și vînturilor care vin de pe platourile înalte, el cunoaște orizonturi mai vaste și are idei mai largi". (Pierre Dumas : *Le Maroc*, Grenoble, 1928). În schimb, Fez, adevărata capitală, a cărei populație a în-

scris atîtea pagini glorioase în istoria luptelor pentru independență, este pentru același autor un oraș „cu universitățile sale... unde se complotează, cu străzile sale înguste, întunecoase, întortocheate, care pot deveni în orice clipă adevărate capcane, cu zidurile sale de rugăciune, unde se precipită fanaticii, oraș răzvrătit, uneori crud și feroce". Se pot citi, de asemenea, pagini de laudă despre Sefron, care este situat doar la 30 km de Fez și care aparține tot „Marocului util", pentru că a rămas calm, cu toate că este așezat în apropierea orașului *Taza*. Despre rolul acestui oraș în organizarea luptei pentru independență vom vorbi mai tîrziu.

Am schițat un scurt tablou al „Marocului util" pentru a arăta că vechea metodă „dezbină și stăpînește" i-a ajutat mult pe colonialiști și în Maroc. Dar cu toate acestea, războiul început în 1921 nu s-a terminat, de fapt, decît în 1934, deși la un moment dat francezii au aruncat în luptă sute de mii de oameni și armament modern.

Schimbări în Legiunea străină

Epoca de după primul război mondial a fost o epocă de lupte crîncene, în care armata colonială, deci și regimentele străine, a suferit un șir de înfrîngeri usturătoare. Printr-o recrutare activă a crescut numărul legionarilor, dar în același timp și dezertările au devenit mai frecvente. De aceea, la începutul perioadei despre care vorbim, unitățile legionare nu au fost trimise în nord, pentru că această zonă era „eminamente favorabilă dezertărilor", porturile din zona spaniolă și Tangerul fiind mai aproape. Unii ofițeri superiori s-au gîndit că prin introducerea unor reforme în viața legiunii îi vor asigura o mai bună bază de pregătire, o stare de spirit mai „sănătoasă". În primul rînd s-a introdus un sistem de solde mai ridicate. Cazărmile din Algeria au fost modernizate, au luat ființă societăți sportive ale legionarilor, purtarea față de soldați a devenit mai umană, vechile pedepse au fost suprimate și înlocuite cu sancțiunile aplicate în armata regulată.

Dar generalul Rollet, denumit și „părintele legiunii", care a comandat Regimentul de marș în timpul primului război mondial, nu considera nimerite aceste reforme. A venit la Sidi-bel-Abbès în inspecție și ca un adevărat „părinte" a făcut ordine. El a trecut în revistă „noutățile" :

birourile moderne, terenul de sport, sala de cinema, biblioteca, s-a uitat cu stupoare la noua cantină, unde legionarii consumau cafea și ceai... „Nemaipomenit!" — a bombănit generalul și a început să interogheze personalul: „Ați fost în Maroc?" — a întrebat pe funcționarii din birouri, magazinerii, bufetierii, chelnerii, muzicanții, grădinarii, bibliotecarii, tinerii subofițeri. „Ați fost în Maroc?" În două săptămîni totul a fost lichidat, cantina cea nouă și cinematograful, asociația sportivă, birourile moderne. În aceeași zi s-a născut la Sidi-bel-Abbès un nou batalion. „Scribii, muzicanții, grădinarii și sportivii au plecat spre Maroc" — notează cu satisfacție un cronicar al legiunii și continuă: „Legiunea străină s-a întors la adevăratele sale tradiții". Aceste tradiții nu permiteau o viață mai ușoară, ci cereau una și mai dură, pentru a asigura starea de spirit necesară noii situații, pentru că în viața legiunii a început un capitol nou, care reflecta exact situația din imperiul colonial francez. Instrucția a devenit mai severă, tratamentul mai brutal; măsurile luate oglindeau nervozitatea colonialiștilor. Prea de multă vreme durează „pacificarea" asta, prea mulți „rebeli" sînt în Siria! Spaniolii îi atîță pe rifanii din nordul Marocului să atace forțele franceze, iar englezii fac și ei dificultăți în Siria!

Albert Sarrault, fost guvernator al Indochinei, fost ministru al coloniilor, scria în 1923 următoarele: „Cunoscînd acum mai bine problemele sale coloniale, clădindu-și viitorul pe baze mai trainice, Franța va cere coloniilor și protectoratelor sale *oameni* pentru armată, *bani* pentru a-și ușura greutățile bugetare, *materii prime* și produse pentru industrie și comerț, pentru industrializare și pentru schimburi" (Albert Sarrault: *La mise en valeur des colonies françaises*, Paris, 1923). Dar pentru a putea scoate din colonii oameni, bani, materii prime, apoi pentru a putea investi acolo capitaluri, colonialiștii aveau nevoie mai întîi să stăpînească aceste colonii în mod sigur. Iar în ceea ce privește Marocul, în 1923 erau încă departe de acest „țel".

* * *

Traversarea Mediteranei de la Marsilia la Oran s-a făcut în condiții de „confort" aproape egale cu ale vitelor. Apoi, de la Oran la Sidi-bel-Abbès, în vagoane de „6 cai

sau 40 de oameni" ; era „etapa hotărîtoare, care trebuia să ne demonstreze că pe o perioadă de cinci ani nu ne mai puteam gîndi la întoarcere" — notează în memoriile sale un legionar. Din fericire, n-aveam timp de pierdut cu gîndurile... trebuia să ne dezbrăcăm și să așezăm în fața noastră lucrurile personale : portofele, fotografii, alte amintiri... În legiune nu se tolerează nimic care să-l lege pe angajat de patria sa, de viața sa particulară".

După un duș, recrutul se îmbracă iar în hainele zdrențuite cu care a sosit. În sala de mese fiecare primește o gamelă și un pahar mic. După prînz — la dormitoare. Fiecare dintre ei avea un pat de fier, cu o saltea de paie și două pături de lînă. „Ordin să ne odihnim pînă la ora două — notează alt legionar. Se acționase oare așa din spirit umanitar ? Hotărît, nu. Trebuia numai să fim feriți de insolație. Am fost tratați cu grijă ca o marfă ce s-ar fi putut deteriora în mod prematur. Au fost puse chiar gărzi în fața ușilor noastre". Puțin înainte de ora două s-a dat comanda : „Drepți ! În cinci minute îmbrăcarea și aranjarea paturilor". Șeful camerei, un bețivan, ne dădu cu amabilitate indicațiile necesare : „Porcilor, idioți fără pereche, o să facem din voi legionari de atac... Așteptați să fiți formați !". În general, la început, la fiecare pas li se repeta recruților ca să le intre bine în cap : „Voi *nu* sînteți încă legionari !".

Dresorii legiunii

Subofițerii legiunii aveau menirea, prin autoritatea absolută și directă ce li s-a conferit, de a-i învăța pe recruți ce înseamnă aplicarea *integrală* a regulamentului. Ei îi supuneau pe legionari la o *formare fizică* mult mai riguroasă decît în regimentele armatei regulate. Atunci, în anii 1920, această pregătire fizică de performanță reprezenta prefigurarea a ceea ce avea să fie mai tîrziu formarea parașutiștilor. Concomitent recruții erau formați din punct de vedere *„moral"*.

În această epocă, cînd era nevoie de multe regimente, de mulți legionari, subofițerul instructor — după cum spune Blond — „era, înainte de toate, un dresor".

Bennett J. Doty ne povestește cum și în ce împrejurări a făcut cunoștință pentru prima oară cu SERGENTUL

(scris cu majuscule) legiunii, „în întreaga lui măreție și putere. Prestigiul sergenților, puterea lor sînt aproape egale cu ale ofițerilor. Poartă galoane de aur, trăiesc despărțiți de trupă, au dormitorul, bucătăria lor, chelnerii, statul lor major. Fiecare are ordonanță și totul e calculat pentru a le întări prestigiul".

„De aceea ei comandă efectiv. Ei sînt temelia și liantul legiunii, ...sînt mîndri de rolul lor, ei mențin cultul tradițiilor și alcătuiesc cheia de boltă a regimentelor. Cei mai mulți sînt ursuzi și urlă fără încetare. Doctori în disciplină, ei ne inițiază cu cruzime în frumusețile regulamentului de campanie".

Corvezi, instrucție severă, subofițeri brutali existau și în alte armate. În legiune însă, chiar dacă mișcările au fost aceleași ca în orice altă armată, instrucția era egală cu un efort fizic supraomenesc, care servea nu numai executării perfecte a mișcărilor, ci avea și un alt scop : pierderea completă a personalității recrutului. Dar să vedem, pe scurt, cum se desfășura instrucția militară în epoca la care am ajuns. Să-l ascultăm din nou pe Bennett I. Doty, care se afla la Oran înainte de a fi trimis pe cîmpul de luptă din Siria. Sîntem în anul 1925.

„O mișcare trebuie făcută *cum trebuie* și acest cum trebuie este un ideal abia realizabil fizicește. Pentru a-și atinge scopul, un sergent din legiune va ordona, la nevoie, să se repete de o mie de ori aceeași mișcare. Recrutul va repeta mișcarea pînă vede roșu, pînă se prăbușește din cauza epuizării : nu contează ! Sub privirea implacabilă a sergentului, în ritmul tot mai grăbit al comenzilor, soldatul va repeta mișcarea pînă cînd o va face *cum trebuie*".

Și să nu uităm că aceasta este părerea unuia care a făcut primul război mondial ! Într-o zi, generalul Rollet a răspuns unui ofițer englez care și-a exprimat mirarea văzînd eforturile supraomenești ce se cereau recruților : „Este foarte firesc. Dacă eu trimit un legionar fie să se bată, fie să construiască drumuri, forturi, bastioane, fortificații, va trebui ca el să facă treaba a patru oameni". Cu alte cuvinte, dacă în cursul selecției naturale — cred că putem întrebuința fără exagerare expresia „selecție forțată" — cad din patru oameni trei, cel rămas poate fi considerat adevărat legionar. Dar să mergem mai departe.

Pedepsele

O altă fază a selecției. O sumedenie de pedepse din cele mai variate și grele pentru cea mai mică greșeală îi amenințau pe legionari. O armă a cărei curățenie nu e desăvîrșită, o cămașă murdară sau necălcată conform regulamentului, urme de praf sub pat sau alte asemenea abateri, care la prima vedere par ușoare, atrăgeau după ele pedepse grele. Mai întîi „15 din care 8". Sau chiar „30 din care 15".

Apoi *„la pelote"*. Legionarul era pedepsit să meargă în jurul curții nouă ore pe zi, avînd în spinare un sac de nisip cu o greutate de 30 kg. Altă dată „la pelote" sau ghemul se transforma, după fantezia subofițerului, într-un exercițiu mai „vioi", adică pedepsitul trebuia să meargă în pas alergător, purtînd în spinare o raniță cu pietre.

„Le tombeau" și *„en crapaudine"* erau pedepse care se aplicau mai ales în timpul campaniei, în deșert, în timpul marșului. „Le tombeau" sau mormîntul consta în următoarele : legionarul pedepsit trebuia să sape o groapă cam de mărimea unui mormînt. După ce era legat și coborît în această groapă, pedepsitul, condamnat la nemișcare, rămînea uneori acolo mai multe zile în șir. Dacă, bineînțeles, suporta razele arzătoare ale soarelui african...

„En crapaudine" era o formă de pedeapsă și mai crudă, un fel de tortură medievală. Omul era legat de glezne și de încheieturile mîinilor, după aceea era culcat, iar picioarele și mîinile îi erau îndoite pînă se atingeau. În această poziție delincventul era aruncat într-o groapă. În plin deșert, la o temperatură de 40—50 °, cîteva ore de „crapaudine" pot fi ucigătoare.

În Legiunea străină spaniolă exista o formă de pedeapsă care se aplica cu predilecție dezertorilor prinși. Era o formă de pedeapsă pe cît de simplă, pe atît de bestială, care se aplica în *„Peloton de castigo"*, adică plutonul de pedeapsă. Cel pedepsit era spînzurat cu capul în jos, deasupra unei găleți cu apă. Sergentul începea să-l bată cu o curea groasă. Cînd pedepsitul își pierdea cunoștința era coborît cu capul în găleată și înviorat. Apoi bătaia continua, întreruptă de leșinuri și înviorări succesive. Aceasta era prima fază a pedepselor aplicate în acest pluton. În faza a doua, condamnatul trebuia să umple un sac cu 25 kg nisip, apoi să-l lege pe umăr. Cîtă vreme ședea în acest pluton, era obligat să poarte sacul cu nisip

în spate. A treia fază pentru cei din plutonul de pedeapsă însemna executarea unui exercițiu de gimnastică „*de sol à sol*", adică pas alergător în jurul curții, izolată de restul lumii printr-un zid înalt de piatră. Cei care cădeau din cauza epuizării erau sculați cu lovituri sălbatice aplicate de supraveghetorii înarmați cu puști.

Sergentul-șef și ajutoarele lui din cadrul plutonului se numeau „*verdugos*", în traducere călăi. Ajutoarele erau și ei legionari, dar primeau solda dublă. Ei nu părăseau niciodată curtea plutonului. De frică. Pentru că mulți dintre ei sfîrșeau asasinați. Se cunoaște cazul unui sergent-călău care a fost ucis cu un foc de revolver de un fost condamnat la pluton în ziua nunții sale într-o biserică din Barcelona.

Colomb-Béchar

...Este o localitate situată la aproximativ 450 km, în linie dreaptă, la sud de Sidi-bel-Abbès, la 50 km distanță de granița dintre Algeria și Maroc.

Aici, la Colomb-Béchar se afla compania disciplinară a Legiunii străine.

Cînd un legionar a fost de mai multe ori pedepsit pentru furturi, încăierări repetate sau condamnat la 200 de zile de temniță pentru același motiv în cursul unui an, trebuia să stea patru luni la compania disciplinară. La prima vedere, patru luni de secție disciplinară nu pare a fi atît de mult. În condiții, ca să spun așa, normale. Dar la Colomb-Béchar...

Maiorul Karel Hora, care a servit multă vreme în Legiunea străină, numește fără înconjur Colomb-Béchar o ocnă militară. Iată cum descrie el o scenă cu „disciplinarii". „I-am văzut plecînd cu cătușe la mîini, cu efectele în spinare. La fiecare 25 m, subofițerii strigau : «Culcat !... Drepți !... Pas alergător, marș !...»". Același autor este de părere că, „fără această disciplină nemiloasă care inspira teamă, legiunea nu putea fi ținută în mînă". Nu avem nici un motiv să punem la îndoială această afirmație. Legiunea doar nu era compusă din „îngerași", nici din „copii de cor...", iar scopurile ei cereau mijloace... adecvate.

După relatările unui martor ocular, un fost subofițer care a petrecut cinci luni în 1932 la Colomb-Béchar, în

acel an au fost acolo 310 „disciplinari" repartizați pe patru secții : secția sosire, secția normală, secția de reprimare și cea de închisoare. Aceasta din urmă, întotdeauna plină pînă la refuz, adăpostea 50 de oameni. În principiu, un legionar pedepsit nu putea să petreacă mai mult de patru luni la Colomb-Béchar. În principiu, pentru că timpul petrecut la secția de reprimare sau în închisoare nu conta. Și nu conta nici timpul petrecut la spital ! În consecință, numai după patru luni consecutive petrecute la secția normală delincventul putea să fie eliberat și trimis înapoi într-o unitate a legiunii. Pentru mulți dintre ei eliberarea venea mai devreme. O aducea moartea...

Conform regulamentului, oamenii de la Colomb-Béchar trebuiau să execute muncile cele mai grele. Regulamentul nu preciza, dar este limpede că era vorba de muncă forțată. „Disciplinarii" de la Colomb-Béchar nu spărgeau pietre ca cei din ocnele obișnuite. În 1932 ei au scos pietre dintr-o carieră, este adevărat, numai că fiecare dintre ei trebuia să lucreze cu un randament de trei ori mai mare decît un muncitor obișnuit cu munca la carieră. Într-o vreme, la Colomb-Béchar se fabricau din lut și paie un fel de cărămizi arse la soare. În lumea legionară nu era un lucru nou, companiile se foloseau de ele în timpul marșului, oriunde a fost nevoie să se construiască ceva. Numai că la Colomb-Béchar unei echipe de cinci oameni i s-a fixat un randament foarte mare : 1 000 de cărămizi pe zi. Dacă nu reușeau să „fabrice" cantitatea prescrisă, li se reducea sau suprima complet porția de mîncare pentru ziua respectivă.

Compania disciplinară era comandată de un căpitan ajutat de cîțiva ofițeri, subofițeri și legionari de clasa I. Condamnații erau păziți de tiraliori în permanență înarmați. Aceștia nu aveau voie să se apropie de un disciplinar la o distanță mai mică de 10 pași. Ei aveau ordin să tragă la cea mai mică mișcare suspectă, eventual atac sau încercare de fugă.

În afara cazărmii, condamnatul purta bocanci vechi, fără șireturi și ciorapi. La revenire, la poartă trebuia să-și scoată bocancii și să-i țină în mîna stîngă. În interiorul cazărmii condamnații nu aveau voie să circule decît în pas alergător, ținînd mîna dreaptă ridicată. Duminica — duș, apoi diferite treburi gospodărești, repararea hainelor, a încălțămintei și altele. Nici un repaus, nici un fel de odihnă. Și nici vin sau tutun. Ocna e ocnă.

Mohammed Ben Abd el-Krim

Rif-kabilii sau rifanii erau triburile berbere din munții Rif. Această regiune cu numele de Rif fusese inclusă prin tratatul franco-spaniol din 1912 în zona de influență spaniolă. Muntenii din Rif nu au recunoscut niciodată suzeranitatea sultanului și erau în continuu război cu spaniolii.

Metodele colonialiștilor spanioli au fost și mai brutale decît „pata de ulei" și „pătrunderea pacifică" a lui Lyautey. Un deputat spaniol, M. G. Maura, a spus că, „dacă coasta berberă a Rifului trebuie să fie a noastră, atunci, într-o zi va trebui să expulzăm de acolo populația actuală". S-au rostit și discursuri oficiale în care era vorba de reînvierea cruciadelor, de „revanșa crucii asupra semilunei". Spaniolii, sub lozinca „divide et impera", au încercat să-i înarmeze pe rifani și să-i convingă să atace armata franceză din Maroc.

„În scurt timp mi-am dat seama că concepțiile oamenilor de stat spanioli erau incompatibile cu principiile tatălui meu, care dorea nu numai prosperitatea, ci și libertatea, într-un cuvînt independența Rifului". Aceste cuvinte îi aparțin lui Abd el-Krim. Într-o bătălie de șase zile (21—26 iulie 1921), acest om de stat încercat, care s-a dovedit a fi și un șef militar deosebit, atacă și nimicește, lîngă Anual, armata spaniolă. A fost unul din cele mai mari dezastre suferite de vreo armată colonială. În luptă a căzut și generalul spaniol Sylvestre cu întregul său stat-major. Răsculații au capturat 200 de tunuri, peste 20 000 de puști, cantități enorme de obuze și cartușe, alimente, chiar și autoturisme și autocamioane. Cu ajutorul acestei prăzi de război, Abd el-Krim și-a organizat o armată, apoi la sfîrșitul lunii august 1921 i-a înfrînt pe spanioli și la Mont-Arruit, făcîndu-l prizonier pe generalul Navaro împreună cu doi colonei. La aceste două bătălii a participat și Legiunea străină spaniolă, recent înființată [1].

După această victorie, la 9 septembrie 1921, Rifu l se proclamă republică, președinte fiind Abd el-Krim.

[1] *Tercio extranjeros* — Legiunea străină spaniolă, despre care a mai fost vorba în cursul povestirii noastre, a fost înființată în 1921 după modelul francez.

Ideea, care îi aparține generalului Jose Millan Astray, a fost primită cu entuziasm de regele Alfons al XIII-lea și de dictatorul Spaniei Primo de Rivera. Războiul colonial era urît de poporul spaniol și recrutarea, cîteodată forțată, a provocat în Spania greve și ciocniri sîngeroase. Pe vremea aceea ofițerii din garnizoanele

Ziaristul francez J. Roger-Mathieu a editat o carte sub titlul : „Memoriile lui Abd el-Krim" (*Memoires d'Abd el-Krim*, Paris, 1927). Este vorba, de fapt, nu de memorii scrise de patriotul rifan, ci de o serie de convorbiri pe care ziaristul le-a avut cu fostul președinte al Republicii independente Rif. Din aceste convorbiri reiese limpede că independența Republicii Rif, cucerită și menținută parțial între 1921 și 1926, nu a putut fi apărată. Abd el-Krim nu a reușit să realizeze o unitate absolută între triburile din această vastă regiune, iar armata rifană nu dispunea de armament modern. Tribalismul a continuat deci să fie un obstacol major pe drumul independenței. Colonialiștii s-au folosit din plin de diferendele tribale pentru a stăpîni. Așa, bunăoară, puternicul trib Beni Zerual a fost mai întîi aliatul spaniolilor, apoi a trecut de partea franceză. Între trupele lui Abd el-Krim și acest trib s-au desfășurat lupte sîngeroase înainte ca rifanii să atace forțele franceze.

La întrebarea ziaristului despre efectivul armatei regulate rifane, Abd el-Krim a răspuns :

„6 000—7 000 de oameni cu o soldă de doi pesetas pe zi. Cadrele ofițerești ? Sublocotenenți, locotenenți, apoi

---

metropolitane nu obțineau avansarea decît foarte încet. În schimb, în Africa, ei puteau avansa mai rapid pentru „fapte de arme". Așa că corpul ofițeresc spaniol avea tot interesul ca în Africa, în zonele spaniole, și mai precis în Rif, să fie război.

Aghiotantul generalului Astray era un maior cu numele de Franco. Viitorul general Franco. El a fost printre aceia „care au condus la înfrîngere Legiunea străină spaniolă în bătălia de la Anual și a fugit cu supraviețuitorii pînă la Melilla. Această „strălucită" operație i-a adus lui Franco gradul de locotenent-colonel" (Juan Cobo).

La început, „Tercio extranjeros" avea trei batalioane, din care unul era comandat de Franco. Mai tîrziu s-au format trei „*tercios*" (regimente), primul avînd baza la Tauima (Melilla) și fiind compus din cinci „*banderas*" (batalioane). Al doilea regiment avea sediul la Dar-Riffien, lîngă Ceuta, cu trei banderas. Cel de-al treilea tercio avea baza la Larache și fusese format tot din trei batalioane. Comandamentul superior al legiunii spaniole se afla la Ceuta, chiar în fața Gibraltarului.

Pe frontispiciul cazărmii de la Sidi-bel-Abbès se afla deviza Legiunii străine franceze : „Onoare și credință", iar aici, la Dar-Riffien, la vreo zece kilometri de Ceuta, pe poarta uriașă, o altă deviză exprimînd mai brutal decît cea franceză — și la drept vorbind și mai sincer — spiritul în care au fost instruiți legionarii, ca instrumente odioase pentru sugrumarea celor ce luptau pentru propria eliberare : „*Legionaros a luchar, legionaros a morir*". (Legionari să luptăm, legionari să murim).

caid-mia (corespondent al gradului de căpitan) și, în fine, *taborii*, adică maiorii. Ei bine, aceste trupe, acești ofițeri nu au luptat niciodată în formație regulată. Ei doar încadrau triburile care porneau la atac... Armamentul? În afara soldei, regulamentul militar rifan permitea soldaților și partizanilor să vîndă guvernului rifan armele și muniția luate de la inamic... Mitralierele și tunurile proveneau din prada de război. Dealtfel, armata mea — *dacă țineți cu tot dinadinsul să-i dați acest nume* — își fabrica grenadele de mînă din bombe de avion neexplodate... Vreți să cunoașteți maxima soldatului rifan? Ea vă va permite să vă formați o idee despre luptătorii noștri, despre disprețul lor față de moarte. «Mai bine să mori odată pentru totdeauna decît să mori cu încetul sub jugul străinilor»".

Ziaristul francez a pus în acest moment întrebarea: „Dar pentru a deservi tunurile, mitralierele, pentru a fabrica grenadele nu vă puteați mulțumi doar cu muntenii. De unde ați luat specialiștii?"

„Întrebarea mă surprinde — a răspuns Abd el-Krim. Ați uitat oare că în divizia marocană care făcea parte din armata franceză fuseseră și oameni din Rif, care, după terminarea războiului, s-au întors acasă?"

(Este vorba de divizia marocană în care a fost încadrată și Legiunea străină în anii războiului mondial.)

Un mare război colonial

Anul 1924 a fost un an relativ liniștit în Maroc. O liniște însă care prevestea furtuna. Spaniolii s-au retras, părăsind jumătatea zonei lor de ocupație, dar armata franceză a împins linia forturilor cu zece kilometri dincolo de rîul Ouerrha, care curge aproape paralel cu granița de sud a Republicii Rif. Mareșalul Lyautey a cerut întăriri; i s-au promis zece batalioane din armata metropolitană pentru primăvara lui 1925. Zece batalioane? Imediat după declanșarea ofensivei rifilor, în aprilie 1925, a devenit limpede că, pentru a opri înaintarea furtunoasă a trupelor lui Abd el-Krim, va fi nevoie de multe regimente. Linia forturilor de la Ouerrha a fost imediat străpunsă de atacul rifan; după zece zile, la 27 aprilie, s-a semnalat prezența detașamentelor de rifi la 30 km de Fez. Companiile de marș ale legiunii, constituite la o distanță mare de frontul din nord — să ne amintim că nor-

dul a fost considerat „eminamente favorabil dezertărilor" —, fură aruncate în calea armatei și triburilor conduse de Abd el-Krim. Majoritatea lor au pierit în această luptă extrem de dură pentru ambele părți. Întreg teritoriul rifan a fost cuprins de flăcările războiului. Triburile se răsculau unul după altul.

Abd el-Krim înainta spre Fez și Taza. Batalioanele legionare au reușit să blocheze drumurile în regiunea Atlasului Mijlociu, precum și în jurul „petei de la Taza", imobilizînd triburile din aceste sectoare. La începutul lunii iulie 1925, comandamentul francez a hotărît retragerea trupelor sale din Fez. În ultimul moment însă s-a răzgîndit. Părăsirea capitalei Marocului ar fi fost, eventual, temporară, dar retragerea ar fi însemnat ridicarea blocadei „petei de la Taza" și unirea triburilor de acolo cu forțele armate ale Republicii Rif. Un regiment al infanteriei coloniale, care făcea parte din armata de ocupație din Germania, fu de urgență retras și aruncat în foc în Maroc. Regimentul a suferit pierderi considerabile. Întăririle continuau să sosească atît prin Algeria cît și prin porturile marocane de pe coasta Atlanticului, Rabat și Casablanca. Printre acestea, trei batalioane ale Regimentului 1, respectiv 3 străin și un escadron al Regimentului străin de cavalerie.

În fața victoriilor strălucite obținute de forțele armate ale Republicii Rif, care puneau în pericol dominația colonialistă în Maroc, Franța și Spania au încheiat la 26 iulie 1925 un acord de colaborare militară împotriva Republicii Rif.

*

* *

Flăcările luptei de eliberare națională au izbucnit, după cum am mai arătat, și în Liban și Siria după ce Franța a primit mandatul să administreze aceste țări. Francezii au ocupat regiunile Alep, Damasc și Alouite, pe care le-au organizat sub denumirea de Siria Mare, condusă de un înalt comisar francez. În 1925 au contopit regiunile Damasc și Alep. În februarie 1925 se constituie în Siria Partidul popular, care se pronunță pentru unitatea și independența țării și în același an izbucnește războiul popular de eliberare națională a Siriei, la care participă și druzii din nordul Libanului.

Războaiele coloniale împotriva Marocului și Siriei au

fost foarte nepopulare în Franța. Ele au provocat un val puternic de indignare în rîndurile opiniei publice din Franța, care reacționează puternic. Nu a trecut nici un deceniu de la terminarea războiului mondial și se cer acestui popor, pe care războiul îl costase fluvii de sînge, noi divizii pentru noi cuceriri coloniale. Sanche de Gramont observă pe marginea unei expuneri despre sentimentele anticolonialiste ale intelectualilor francezi și, în general, ale maselor din Franța că în literatura franceză nu găsim un scriitor de talia lui Rudyard Kipling care să-și fi pus talentul în slujba apologiei colonialismului. „Războaiele coloniale — scrie el —, susținute de unele grupuri care exercitau o anumită presiune și de o minoritate activă, erau calificate de opinia publică drept «războaie murdare»". În cursul anului 1925 deputații comuniști francezi au făcut de nenumărate ori interpelări în legătură cu războiul din Maroc, ei refuzînd să voteze în favoarea acordării de credite pentru acest război. Partidul Comunist Francez cerea cu insistență retragerea trupelor franceze din Maroc și acordarea independenței poporului marocan. La 23 iunie 1925 Marcel Cachin, interpelîndu-l pe primul ministru al Franței, Paul Painlevé, în legătură cu scopurile războiului ca și cu faptul dacă guvernul intenționează să recunoască independența Rifului, a pus următoarea întrebare acuzatoare și demascatoare, în același timp: „Domnule prim-ministru, aveți cunoștință de faptul că aviația franceză efectuează bombardamente de teroare împotriva satelor fără apărare ale populației rife și inundă cu gaze otrăvitoare văile, ucigînd cu miile oameni pașnici ?". Paul Painlevé a ripostat: „Domnule deputat, dumneavoastră aveți o atitudine părtinitoare, deci condamnabilă, față de o populație rebelă care opune barbarismul său primitiv dorinței noastre de civilizare".

Barbarism primitiv ? Dorință de civilizare ? În momentul cînd ofensiva generală a colonialiștilor pornise împotriva Republicii Rif, parlamentul acestei republici tinere dezbătea problema introducerii învățămîntului obligatoriu la care colonialiștii nu s-au gîndit niciodată. În 1956, cînd Marocul a devenit independent, mai puțin de 7% din copiii marocani erau școlarizați. Colonialiștii s-au folosit de pretextul „tulburărilor interne" și al „anarhiei" în care se găsea — după părerea lor — Marocul la începutul secolului, prezentînd „cucerirea acestei țări de

către francezi drept un eveniment providențial, un «privilegiu nesperat» pentru... poporul marocan. Presupunînd chiar că Marocul ar fi fost sfîșiat de lupte interne... numai marocanii aveau dreptul să-și rezolve ei înșiși conflictele" (A. Ayache : *Le Maroc*, Éditions Sociales, Paris, 1956). Același autor îl citează pe mareșalul Lyautey, care, în 1916, a declarat : „În Maroc ne-am găsit în fața unui imperiu istoric și independent care ținea extrem de mult la independența sa, se împotrivea oricărei înrobiri și care... avea înfățișarea unui stat constituit, cu o ierarhie de funcționari proprii, cu o diplomație proprie și organizații sociale proprii". Așazișilor „civilizatori" puțin le păsa de mijloacele de producție existente și de formațiunile sociale pe care le-au găsit pe pămîntul cucerit. Așa procedaseră conchistadorii în Mexic și Peru și așa au făcut urmașii lor care au împărțit, apoi au reîmpărțit lumea.

Caracterizînd „civilizația" care a fost impusă popoarelor subjugate prin bubuitul tunurilor, Raimondo Luraghi spune : „...Civilizația noastră mașinistă nu înseamnă nicidecum «civilizația» însăși ; dacă această civilizație ne-a dăruit frigiderul, televiziunea și racheta spațială, ea a generat totodată bomba cu hidrogen și camera de gazare (lucrul nu trebuie să ne mire dacă ținem seamă de faptul că această civilizație a fost, la timpul său, bazată, în parte, pe inventarea armelor de foc)...". La această caracterizare putem adăuga și cuvintele lui Jacques Arnault : „Scopul și metoda acțiunilor colonialiste au fost în toate epocile, și sînt și în vremea noastră, profitul și violența".

*

* *

Marea răscoală a druzilor din Siria a durat doi ani. S-a desfășurat paralel cu aceea a rifilor, în 1925—1926, și a fost înăbușită cu aceleași mijloace brutale. Armata colonială franceză avea „de lucru" în acești ani. Ea avea de-a face cu adversari hotărîți, viteji și convinși de justețea luptei lor. Legiunea străină nu era prezentă în Siria decît cu un singur batalion, al patrulea din Regimentul 4 străin. Mai tîrziu, în toamna lui 1925 a sosit și cel de-al patrulea escadron al Regimentului 1 străin de cavalerie. Aceste unități au participat la luptele de la Messifré și de la Rechaya (septembrie-noiembrie 1925). Coloanele

armatei coloniale și ale celor din metropolă se topeau rînd pe rînd în luptele din Siria. Bunăoară, coloana de 4 000 de soldați a generalului Michaud a fost aproape în întregime nimicită de druzi lîngă Mezra, în august 1925. La Messifré, unde ne aflăm acum împreună cu batalionul 4 străin din care face parte și compania lui J.B. Doty, tabăra legionarilor este încercuită și asediată de infanteria și cavaleria druză. Bătălia de la Messifré a fost de proporții mult mai mari decît reiese din fragmentul pe care-l reproduc din cartea lui Doty. Legionarii așteaptă sosirea ajutoarelor ; un întreg batalion de tiraliori este pe drum spre Messifré.

„...Timpul trece. Luptăm mereu, fără încetare, sub un soare arzător. Urlete, moarte, sînge... Deoarece mitraliorii au murit sau sînt răniți, scoatem cartușele din benzi și le împărțim între noi... În tabără circulă un cuvînt de ordine : «Păstrați un cartuș pentru voi»".

Cavaleria druză pornește la atac în momentul cînd dincolo de deal se aud trompetele, iar deasupra lui apar avioane de recunoaștere. Tunurile coloanei de ajutor bat cîmpia dinaintea taberei, mitralierele răpăie și, năvălind peste deal, apar tiraliorii algerieni. „Ca și druzii, ei înalță urlînd rugăciuni lui Allah. Dar acest Allah este francez, cu trupe disciplinate și bine înarmate, în vreme ce bieții druzi lansează apeluri disperate unui Allah cu mîinile goale" — constata J.B. Doty. El nu vedea și aspectul cel mai tragic al situației : Fii ai unui popor subjugat, încadrați într-o armată colonialistă, aruncați în lupta împotriva unui alt popor care vrea să înlăture jugul imperialist.

În aceleași împrejurări a fost salvată și garnizoana de legionari care se închisese în vechea fortăreață de la Rechaya. După șapte zile de asediu, căpitanul Landriau trimite un ultim mesaj cu un porumbel călător. El informa că soldații săi nu au decît 15 cartușe de cap și dacă nu vin ajutoarele va încerca o ieșire croindu-și drum cu baionetele. Dar iată că „Allah cel bogat" a găsit altă soluție... El a trimis doar o escadrilă de bombardiere.

*

* *

Comuniștii francezi s-au ridicat cu aceeași hotărîre cu care se ridicaseră împotriva războiului din Maroc și îm-

potriva războiului colonial dus de imperialismul francez în Siria.

Astfel, din inițiativa lui Maurice Thorez a fost creat un „Comitet de acțiune" în care au intrat reprezentanți ai partidului comunist, ai confederației unitare a muncii și ai uniunii republicane a foștilor combatanți. Acest comitet și o serie de alte comitete create în întreprinderi au desfășurat o amplă campanie împotriva războaielor nedrepte din Maroc și Siria.

Comuniștii au organizat nenumărate mitinguri și demonstrații de protest la Paris, Lille, Lion, Marsilia, Bordeaux și Strasbourg. La Paris la aceste acțiuni au participat circa 60 000 de persoane. La 12 octombrie 1925 în Franța, a fost organizată, din inițiativa comuniștilor, o grevă politică națională de protest împotriva războaielor coloniale din Maroc și Siria, la care au participat 900 000 de muncitori. Partidul comunist a desfășurat o intensă muncă de agitație în rîndul soldaților și marinarilor. Ca urmare s-au înmulțit cazurile cînd soldații francezi refuzau să plece pe front.

* * *

În Maroc batalioanele Legiunii străine au început, din august 1925, să consolideze terenul de unde urma să pornească contraofensiva plănuită. În primul rînd ei au izolat frontul din nord de teritoriul („pata") de la Taza. Apoi, preluînd greul sarcinilor de la armata colonială, acțiunile batalioanelor străine au cuprins un vast teritoriu.

Lyautey este rechemat din Maroc, unde stătuse, cu unele întreruperi, peste două decenii. Această detronare a fost o dezavuare deschisă nu a politicii pe care *rezidentul general* Lyautey a dus-o în Maroc, ci a insuccesele militare ale *mareșalului* Lyautey.

Ca să ne dăm seama de pericolul pe care-l reprezenta războiul de eliberare națională condus de Abd el-Krim pentru imperiul colonial francez și pentru cel spaniol, sînt grăitoare aceste cîteva date privind unitățile care au fost dirijate spre Maroc : două corpuri de armată cuprinzînd zece divizii, numai din partea franceză. „...A venit însuși mareșalul Pétain, și cu el 200 000 de oameni

înzestrați cu tot ceea ce înseamnă armament modern" (Abd el-Krim).

Ofensiva a început la 9 septembrie 1925, joncțiunea armatelor franceze cu cele spaniole fiind realizată aproape imediat. Generalul Ignacio Hidalgo de Cisneros, pe atunci pilot de observație, relata că infanteria spaniolă, avînd în frunte Legiunea străină spaniolă, îi ataca pe marocani din spate. „Franco a ordonat să nu se facă prizonieri" — scrie Cisneros, care vedea, îngrozit, cum erau aruncați în mare de pe vîrful stîncilor rifanii răniți. Piloții spanioli, indignați, au adresat imediat comandamentului aviației o telegramă, „stigmatizînd pe legionari pentru lașitatea și josnicia lor" și protestînd împotriva acestor acte de samavolnicie, „care acoperă de rușine întreaga armată spaniolă". Telegrama fusese transmisă lui Primo de Rivera, care n-a împărtășit însă indignarea piloților „dacă se are în vedere că imediat după aceea Franco a fost avansat general..."

Legiunea străină franceză a participat și ea la o serie de operațiuni. Printre altele la luarea cu asalt a muntelui Izkritan, apărat de fortificații bine organizate. Ultimele zile ale lui Abd el-Krim, înainte de a se preda, au purtat amprenta întregii sale tragedii. El a încercat să se apere în Targuist, înconjurat de un trib rival condus de pașa Medbob, aliatul francezilor. Apoi, la 26 mai 1926, el s-a predat colonelului Corap din... divizia marocană... Exilat, el a reușit să evadeze în 1947 și s-a refugiat la Cairo. Aici a murit în 1966.

*

* *

Argumentul „feudal" folosit și azi este un argument de circumstanță ; pentru cuceritori există feudali „buni" și feudali „răi". „Buni" sînt cei care acceptă să participe la jefuirea propriilor lor popoare, „răi" sînt cei care refuză aceasta. „Cei dintîi sînt copleșiți cu onoruri și daruri, ceilalți sînt îndepărtați sau exilați. Abd el-Krim a fost exilat în insula Réunion, iar Glaui, pașa din Marrakech, decorat cu Legiunea de onoare" (Jacques Arnault).

Rezistența luptătorilor marocani nu s-a terminat însă odată cu capitularea forțelor principale din nord. Lupte eroice s-au desfășurat în mai multe centre, în sud, în

munții Atlas, triburile răsculate dînd mult de furcă și legiunii. Numai supunerea triburilor din regiunea Tafilalet a durat cinci ani. Batalioane, cîteodată regimente întregi, au fost necesare pentru a cuceri fiecare vîrf de munte, fiecare oază. Analele Legiunii străine semnalează abia în 1929 redeschiderea traficului pe vechiul drum imperial între Fez și Tafilalet. Luptătorii din Tafilalet nu au depus armele decît în 1932, dar și atunci doar vremelnic.

„Pata de la Taza"

Începînd din 1916, această denumire, devenită un fel de noțiune pentru a defini rezistența triburilor berbere, apărea foarte des în jurnalele de marș ale regimentelor străine. O regăsim mai tîrziu în comunicatele oficiale însoțită de expresii ca de pildă : „încercuirea" sau „încercarea de a reduce" această „pată de la Taza". Și dacă în 1928 Pierre Dumas, exprimîndu-și resentimentele, notează : „Nu cunosc oraș mai înfricoșător decît Taza", din punctul lui de vedere are motive să-l caracterizeze astfel. Orașul este așezat într-o vale înverzită. Regiunea, unde apa curge din abundență, este dominată de masivele muntoase Moussa, cu piscuri de aproape 4 000 m. Triburile arabo-berbere din această regiune au opus o rezistență îndîrjită oricărei încercări care amenința independența și libertatea lor. Aici, la Taza, a găsit Abd el-Kader contingente noi pentru a continua lupta în Algeria. Mai tîrziu nepotul lui, Abd el-Malek, și-a găsit aici adăpost, iar Abd el-Krim căuta să intre în legătură cu acest cuib de vulturi, care stăpînea drumul între Algeria și Maroc.

Legionarii își mai aminteau că nici în 1916, nici în 1917 n-au reușit să abordeze această fortăreață naturală în care nu a pătruns nici un european. În 1923—1924, printre obiectivele Legiunii străine figura, în primul rînd, izolarea „petei de la Taza" prin înmulțirea posturilor fortificate la sud-est de Taza. Dar „pata" se întindea din ce în ce mai mult. Ea a devenit un fel de obsesie pentru colonialiști. Trebuiau să țină seama de ea în orice acțiune militară de mare amploare.

Ocuparea masivului Moussa a fost hotărîtă în iunie 1926 și a început printr-o acțiune a Regimentului 3 străin

Acesta reuși să ocupe o mică parte a „petei", aceea de la Tichchoukt. Devenise însă evident că pentru a șterge în întregime „pata de la Taza" era nevoie de forțe mult mai mari. Au fost concentrate nu mai puțin de cinci divizii înglobînd Regimentul 3 străin în întregime și cinci batalioane din celelalte regimente străine. O lungă pregătire de artilerie și bombardamente aeriene au precedat atacul propriu-zis. La sfîrșitul lunii iulie, după 20 de zile de lupte crîncene, „pata" a fost în întregime „ștearsă" de pe harta Marocului liber.

Marocanii însă nu au depus armele și, în unele puncte de rezistență, au luptat încă ani de zile. În 1927 a fost nevoie de 11 batalioane — din care patru străine — pentru a obține capitularea tribului Beni Mestara, care trăia pe teritoriul fostei „pete de la Taza". În aceeași perioadă, pe platoul Sacho, la peste 2 000 m înălțime, companiile de catîri ale legiunii încearcă asaltul vîrfurilor muntoase, dar sînt respinse cu pierderi grele. Se decide atunci izolarea regiunii. După 43 de zile de blocadă, apărătorii înfometați și, mai ales, însetați, capitulează. Metoda inumană folosită contra acestora de a izola sau chiar distruge sursele de apă a ocupat un loc important în tactica colonialiștilor în acești ultimi ani ai „pacificării". Această tactică a fost folosită și în ultimul act al dramei marocane, în vara anului 1933 pe scena grandioasă a Atlasului Înalt.

Setea!

Djebel Baddu : un labirint cumplit, un haos de vîrfuri pleșuve, aride, brăzdate de trecători amețitoare. În abisuri, acolo unde nu pătrund decît razele soarelui, strălucesc apele argintii și verdeața palmierilor. Berberii din Djebel Baddu observau cu calm avioanele militare care zburau deasupra capetelor lor. Știau prea bine că la picioarele munților oameni înzestrați cu armament nimicitor pornesc la atac. Ei știau că Abd el-Krim, care apăra Riful de șase ani, nu poseda asemenea arme și nu avea nici măcar un singur avion. Dar Abd el-Krim cu rifanii săi au dovedit că armatele invadatoare nu sînt invincibile. Ei îi așteptau acum pe atacanți, care urmăreau

să-i scoată din cuiburile lor de vulturi, unde trăiseră în libertate, secole de-a rîndul, strămoşii lor.

Batalioanele Legiunii străine care asaltează acum Atlasul Înalt sînt unităţi modernizate, motorizate. Ele sînt repartizate în patru coloane mari, fiecare avînd şapte pînă la zece batalioane, două-trei companii cu catîri, trei-şase baterii de artilerie de munte. O armată puternică aruncată împotriva luptătorilor berberi, care, după datele furnizate de serviciul de informaţii al legiunii, numără poate 2 000 sau 3 000 de ostaşi, înarmaţi cu puşti, pentru care cumpărau cartuşe de contrabandă, plătind 5—10 franci bucata.

Avioanele bombardau oamenii şi vitele care se îndreptau spre izvoarele rare din munţi. Aceste izvoare din fundul văgăunelor erau mitraliate zi şi noapte. În jurul lor zăceau cadavre şi muribunzi. Djebel Baddu era acum un imens loc al suferinţei.

Legionarii atacă, berberii continuă să se apere, o sîngeroasă luptă corp la corp are loc la intrarea peşterilor plasate pe vîrful muntelui. Lupta nu încetează decît atunci cînd, după ce au aruncat grenade în fiecare peşteră, legionarii s-au convins că din adîncurile lor nu ies decît gemetele dinaintea morţii. În seara zilei de 23 august 1933, trompetele sună, în fine, încetarea focului.

Fură trimişi în grabă mesageri în toate direcţiile, pe munte. „Puteţi merge la izvoare". „Ceea ce s-a putut vedea apoi nu mai fusese, fără îndoială, nicicînd văzut. Ziua de 24 abia se ivea cînd, din vale, urca un fel de vibraţie, ca un straniu vuiet marin. Era behăitul miilor de miei şi de capre care coborau spre izvoare. Scăpate de sub supravegherea ciobanilor, rostogolindu-se nebuneşte, animalele se aruncau înnebunite asupra apei.

Sosiră, apoi, oamenii şi se repeziră şi ei asupra apei tot atît de înnebuniţi... nu se mai putea ajunge la apă, însetaţii se băteau, copiii erau zdrobiţi" (Blond).

Acest tablou dantesc, care marchează sfîrşitul „pacificării" Marocului, ne dă prilejul să abordăm un alt capitol din istoria Legiunii străine, şi anume : setea.

„Apa — spune un participant la luptele din Maroc din 1924 — este un element mai preţios în deşert decît aurul sau diamantele". Am văzut însă că apa era tot atît de preţioasă şi în munţii sălbatici, unde printre stînci nu

se găsea nici un izvor, nici un puț. Iată încă o scenă din războiul marocan. Batalioanele legiunii grăbesc înaintarea spre culmile Atlasului la o altitudine care variază între 2 500 și 3 000 m. „Ce cifră în kilometri reprezenta înaintarea noastră ? — scrie în jurnalul său un legionar. Era foarte greu de stabilit pentru că, în anumite zile, ea nu reprezenta decît cîteva sute de metri. Eram 7 000—8 000 de oameni și munceam din greu, ca niște ocnași, ca să «deschidem» cîte un drum, lucrînd ore întregi la degajarea tunurilor de 75. Ostilitatea naturii s-a amestecat și ea în treburile noastre, două zile am tot înaintat fără să bem o picătură de apă. Sufeream cumplit de sete și ne furam unul altuia bidoanele în speranța că într-unul din ele tot vom găsi ceva apă. Dacă vreunul dintre noi era prins asupra faptului, victima se năpustea asupra sa : «Ah ! Vrei apă ? Iată, aici e apa ta !» — și ploua cu lovituri date cu patul puștii. Țipete, înjurături, obscenități, puștile se învîrteau în aer, încăierări în care camarazii de ieri deveneau acum dușmani de moarte. Toate acestea din cauza setei acesteia blestemate !“

D.G. s-a întîlnit în Sahara cu fata morgana, acest joc înșelător al naturii care „promitea“ apă însetaților care treceau prin deșert. Batalionul său se pregătea tocmai de masă cînd „dintr-o dată ne apăru înainte un castel magnific, cu creneluri, turnulețe și toate atributele fortărețelor din evul mediu. După aprecierea noastră, el se afla la aproximativ zece kilometri depărtare. Între castel și noi se întindea un lac imens. Ce plăcere să vezi «atîta apă, cîtă apă în... atîta nisip !» Dar vai ! Apa în care ne pregăteam să ne răcorim se evaporă ! Cauza mirajului ? Un *chott* (un fel de lac secat), avînd la suprafață un strat de sare pe care soarele îl făcea să sclipească, iată lacul nostru plin cu apă adevărată, răcoritoare. Tufe de cimbru, hrana favorită a antilopelor și a gazelelor, și care sub soarele arzător produceau vapori de apă la suprafața pămîntului supraîncălzit, iată fortăreața. De atunci am mai văzut adesea asemenea castele. Dar mirajul apei era cel mai descurajant“.

— Eu cred că orice restricție impusă are efectul ei psihologic — îmi spune G.I. Vrei apă chiar dacă nu ți-e sete, iar dacă nu ai apă simți înzecit setea.

— Ce cantitate de lichid ați avut la dispoziție ?

— Un sfert de litru de cafea dimineața și cîte un sfert de vin la prînz și seara. Și un bidon cu două kilograme de apă. Aceasta era rezerva. Pentru cazul că nu întîlneam în marș nici un puț.

— Cam puțin. Și pentru spălat, bărbierit ?

— Cum ? În Sahara, în marș ? Trebuia să fii nebun să te gîndești la spălat și la bărbierit. Arătam ca niște vagabonzi. Eram în sudul Marocului, la Er-Foud-Razani, sau cum i se spune : la porțile Saharei. Mergeam pe drum de cămilă. Într-o zi am rămas în pană cu mașina. Nu departe de locul unde trebuia să sosească cei de la depanare. Acest loc era marcat de un steag. La două după-masă tot nu veniseră încă ; m-am ascuns sub mașină, la umbră. Și așteptam. La frica provocată de sete s-a adăugat și faptul că am rămas singur. La un moment dat am vrut să pornesc undeva, oriunde, dar nu am putut. Nisip și soare, soare și nisip, limba mi s-a umflat enorm. Am vrut să deschid rezervorul de apă al mașinii. Am renunțat. Știam că era otrăvită cu un produs care provoacă vomitări groaznice. Tocmai pentru ca în marș să nu se bea apa din motor... La șapte seara au venit cei de la depanare. Am băut mai întîi un bidon cu doi litri, apoi încă unul. Apoi am înghițit un bidon de cafea. Și aș mai fi băut, dar nu mi-au mai dat... Altă dată eram cu locotenentul în mașină. Tot soare dogoritor, tot numai nisip, ne-am apropiat de o mlaștină, am oprit motorul și am vrut să sar în apă. „Dacă sari, trag în tine" — a strigat locotenentul. El știa că apa mlaștinii era sărată... O altă întîmplare. Într-o oază o arenă romană, admirabil construită. Atunci, după milenii, am auzit perfect ecoul. Lîngă arenă, o grotă din care curgea apă într-un lac mic. Acest lac servea și pentru irigație. Eram într-o coloană. Mașinile s-au oprit lîngă groapă. Am auzit comanda : sînteți liberi ! și am sărit cu toții. Închipuiți-vă, un batalion întreg, 800 de oameni, soldați, gradați, ofițeri, la un loc și cu toți pe burtă lîngă lac și de-a lungul micului canal. Ne-am scăldat în aceeași apă, iar alții au continuat să bea tot din aceeași apă.

Un alt infern al setei : Bir Hakeim din deșertul libian, unde, în 1942, a fost de față și a 13-a semibrigadă a legiunii. Cei de la Bir Hakeim, care luptau împotriva armatelor hitleriste de sub comanda generalului Rommel, au

trecut prin toată gama chinurilor provocate de sete. „Cînd mă gîndesc la acest loc — spune un martor ocular — nu mă gîndesc mai întîi la bătălie, la luptă. Două cuvinte îmi vin în minte imediat : căldura, setea. Cred că acolo a fost limita extremă a deșertului unde viața umană mai este posibilă. Aici am venit noi, la 14 februarie 1942, să înlocuim brigada a 150-a britanică".

Omul nu-și amintește cîte grade arătau termometrele, își aduce aminte doar că în mai puțin de jumătate de oră cămășile erau, pur și simplu, arse de transpirație și căldură. „Toate cămășile de la Bir Hakeim puteau fi recunoscute după următorul semn : erau crăpate la spate". Pentru a compensa această deshidratare, fiecare om ar fi trebuit să bea cel puțin patru litri de apă pe zi. Dar rațiile au fost reduse la un litru și jumătate, iar cu 48 de ore înainte de atac „nu mai aveam ce să bem. Absolut nimic !... vă repet, setea era cea mai gravă suferință. Am supt pietricele pentru a o înșela. Și înainte să punem în gură piatra am spus : «Să trăiască Demostene !» A glumi înseamnă a supraviețui".

Setea ! Dacă ne uităm pe harta care arată teatrele de luptă ale legiunii, vom observa că ea cuprinde ținuturile setei. Nu o dată s-a întîmplat ca o coloană însetată să sosească după un marș lung în preajma unui izvor, să-l găsească astupat, umplut cu nisip sau pietriș de către patrioți. Și tot așa, nu o dată cadavrele luptătorilor din triburi sau din armatele populare, chiar și femei și copii, acopereau împrejurimile unui puț pentru că mitralierele legionarilor i-au împiedicat să se apropie de el.

Setea a fost folosită nu o dată de colonialiști ca o armă pentru a supune, și chiar a extermina unele triburi. Istoria a notat, printre altele, tragedia populației herero din Africa de sud-vest. Aici, trupele germane au ocupat la începutul acestui secol un teritoriu mai vast decît imperiul german de odinioară. În ianuarie 1904 triburile herero s-au răsculat împotriva asupritorilor lor. Germanii au declarat că nu-i vor trata „pe negri cu un sentimentalism fals" și după bătălia de la 11 august 1904 i-au gonit pe africani în deșertul Kalahari. „Acest pustiu fără apă va trebui să desăvîrșească treaba începută de armele germane" — a raportat la Berlin statul-major al trupelor coloniale germane. Adică : să nimicească populația herero. Într-adevăr, din 70 000 de oameni 54 000 au murit de sete...

14 ANI TERIBILI

— Am făcut războiul din 1939—1940 în Regimentul de marş 23 voluntari străini — îmi spune M.P.

— Aţi făcut parte din Legiunea străină ?

— Nu ! Noi am semnat un angajament doar pentru durata războiului, nu am încasat nici un fel de primă de angajare, nu am avut nici soldă. Regimentul nostru s-a format în 1939 în tabăra de la Barcarès, în Pirinei, la graniţa cu Spania. Au venit mulţi spanioli la noi, trecînd munţii. Cei mai buni camarazi au fost spaniolii. Noi, oficial, nu am făcut parte din Legiunea străină.

Într-adevăr, au existat trei unităţi care, cu toate că cuprindeau exclusiv voluntari străini, nu făceau parte din legiune : regimentele 21, 22 şi 23 *voluntari străini*. Aceste regimente s-au născut în 1939 după izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Ele au fost formate din oameni veniţi din toate părţile lumii, vorbind zeci de limbi, arzînd de nerăbdare să lupte împotriva fascismului. Erau printre ei şi oameni care locuiau de mult în Franţa, dar nu primiseră încă cetăţenia acestei ţări.

În schimb, regimentele 11 şi 12 *străine de infanterie* formate în Franţa, la Valbonne, erau alcătuite din *foşti legionari* rezervişti (ofiţeri, subofiţeri şi trupă) *francezi*, din *legionari activi* din Africa aleşi dintre voluntarii (!) Legiunii străine. Deci : pe cînd în cele trei regimente de marş amintite mai sus nu au fost încorporaţi decît voluntari străini, cele două regimente străine înglobau foştii şi actualii legionari. Cele trei regimente de marş, precum şi cele două regimente străine au dispărut în vîltoarea războiului din 1940. A rămas însă *Semibrigada 13 a Legiunii străine*.

Semibrigada 13 a legiunii... o excepţie

Această unitate, avînd la început un efectiv de 2 500 de oameni, reprezintă în istoria Legiunii străine o adevărată excepţie în sensul bun al cuvîntului.

Majoritatea celor aflaţi în rîndurile sale era formată

din refugiați politici, antifasciști, mulți germani, austrieci, cehi, polonezi care s-au refugiat în Franța în fața valului hitlerist care se abătuse asupra Europei. Ea mai cuprindea un contingent numeros de spanioli, foști combatanți în armata republicană. Este un moment important în istoria legiunii pentru că sosirea lor a schimbat, într-o măsură, climatul legionar. Acești oameni disciplinați, rezistenți, care au acceptat regimul dur de la Sidi-bel-Abbès, s-au bătut ca leii pe cîmpiile înzăpezite, în munții Norvegiei, apoi pe nisipurile Africii. Spaniolii au adus în Semibrigada 13 un spirit nou. Ei le-au arătat limpede unor subofițeri de „stil vechi" că vremea vexațiunilor, a măsurilor jignitoare a trecut, pentru că de astă dată aveau de-a face cu un material uman cu totul diferit intrat în rîndurile legiunii pentru a lupta pe viață și pe moarte împotriva fascismului. „Unii ofițeri nu aveau încredere în ei, îi numeau «comuniști» și regretau chiar că i-au luat în legiune" (Blond).

Semibrigada 13 a reprezentat o excepție și dintr-un alt punct le vedere. Comandanții celorlalte formațiuni ale Legiunii străine s-au ghidat după poziția generalului Weygand, care era comandantul suprem al forțelor militare ale regimentului de la Vichy. Acesta din urmă, după cum știm, colabora cu hitleriștii. În cartea sa, deja citată, generalul Weygand își explica astfel poziția : „Am fost de părere că sarcina mea principală era de a menține capacitatea de luptă a armatei africane ca să fie în stare, cînd va veni timpul, să-l înfrunte pe inamic cu forțe proaspete..." În consecință, toate celelalte unități ale legiunii, fie din Africa, fie din Asia, au urmat poziția lui Weygand. Au stat în repaus, „pentru a-și menține capacitatea de luptă". În felul acesta, prin inactivitatea lor, toate regimentele Legiunii străine au servit, fie indirect, iar în Siria, după cum vom vedea, chiar și direct, scopurile lui Hitler și ale lui Mussolini. Cu o singură excepție : Semibrigada 13.

„Operațiunea Wilfrid"

Înaintea declanșării ofensivei pe frontul din apus, în mai 1940, diviziile germane au invadat Norvegia în luna aprilie a aceluiași an. Un corp expediționar aliat a fost

aruncat în calea invadatorilor. Din acest corp a făcut parte și Semibrigada 13.

După ocuparea orașului Bjervik, Semibrigada 13 participă la ofensiva pentru recucerirea pozițiilor germane de la Narvik, împreună cu un batalion norvegian, o unitate de artilerie norvegiană, un batalion de vînători de munte polonezi și unul de artilerie colonială franceză. Acțiunea se desfășoară între 28 mai și 2 iunie 1940 și se termină cu izgonirea germanilor din orașul Narvik. Semibrigada 13 îi urmărea pe hitleriști, care se retrăgeau spre granița suedeză, aruncînd în aer tunelurile. Trupele aliate sînt la numai șapte kilometri de această frontieră, cînd ofensiva germană din Franța vine în ajutorul forțelor naziste înfrînte la Narvik. Evoluția nefavorabilă a situației militare din Franța cere retragerea tuturor forțelor.

Semibrigada, după ce a distrus tot materialul greu de război, se reîmbarcă la 7 iunie și, la 14 iunie, ajunge în portul francez Brest. Comandanții, soldații își dau abia aici seama de situația catastrofală în care a ajuns Franța. Diviziile germane sînt în apropiere, avioanele bombardează orașul Brest. Semibrigada, împreună cu alte trupe, este dirijată spre orașul Rennes pentru a apăra „o fantomă strategică", umbra unei iluzii: „fortăreața bretonă". Apoi, drumul fiind tăiat de tancurile germane, înapoi la Brest. Ce-i de făcut? O parte dintre legionari vor să continue lupta pe pămînt francez, alții vor să încerce retragerea spre sud, apoi în Africa. Mai există o soluție: trecerea în Anglia, care continuă războiul. În acest moment, la Brest în rîndurile Semibrigăzii 13 se aflau doi comandanți ai legiunii despre care încă nu am vorbit. Primul este locotenent-colonelul Raoul-Charles Magrin-Vernerey, comandantul Semibrigăzii. Al doilea — maiorul Pierre Koenig.

Acești doi oameni conduc cei 900 de legionari care au hotărît să traverseze Canalul Mînecii pentru a continua lupta în cadrul Forțelor Franceze Libere aflate sub comanda generalului Charles de Gaulle. Un al treilea ofițer francez, care în acest moment hotărîtor nu se află la Brest, dar va participa, mai tîrziu, la toată campania africană a Semibrigăzii 13, poartă numele de Pierre Messmer.

Magrin-Vernerey își schimbă numele în acela de Monclar. Sub acest nume îl regăsim în aproape toate campaniile din Africa duse de Forțele Franceze Libere împotriva armatelor Axei. El conduce în 1941 Semibrigada 13 refăcută, care debarcă în Africa, la Port-Sudan. Englezii o primesc cu destulă răceală : Ce să facem cu oamenii ăștia ? Războiul din Africa orientală este o afacere britanică. Dar dacă sînt aici, să le dăm o sarcină pe care Legiunea străină nu a avut-o decît foarte rar : să formeze ariergarda în ofensiva pentru cucerirea Eritreei de la italieni. Dar, cînd la 21 martie 1941 la Chelen, Semibrigada 13 măturâ din calea sa pe soldații lui Mussolini, englezii se răzgîndesc. La atacul de la Massaouah, capitala și fortăreața Eritreei, Semibrigada 13 se află din nou în frunte, ocupă fortul, orașul și portul, face 14 000 de prizonieri, printre care și pe amiralul comandant al flotei italiene din Marea Roșie. Cu această operație campania din Eritreea s-a terminat. Pentru legionari urmează Siria.

Aici ne întîlnim pentru prima dată cu Regimentul 6 străin. El face parte din trupele guvernului de la Vichy care ocupă Siria. Și o „apără" în numele „integrității imperiului francez", în folosul puterilor Axei, împotriva forțelor britanice. Semibrigada 13 atacă și ocupă Damascul, apărat de Regimentul 6 străin. Acest război „fratricid" este de scurtă durată. El este repede pierdut de generalul Dentz, care comandă trupele regimului de la Vichy.

Bir-Hakeim

Semibrigada 13 își petrece anul nou pe mare, navigînd spre Egipt. Aici va fi încadrată în Forțele Franței Libere, care, la rîndul lor, fac parte din armata britanică. Luptele în deșert se dau, în momentul la care ne referim, pe linia Ain-El-Gazala — Bir-Hakeim. Corpul african al generalului Rommel vrea să cucerească Tobrukul. Dar pentru aceasta el trebuie mai întîi să nimicească armata engleză, care s-a fortificat pe linia Gazala — Bir-Hakeim.

„Fortificat" nu este la drept vorbind expresia adecvată. Această linie se sprijină pe Gazala, care se găsește în nord, pe coasta mării, și pe Bir-Hakeim, care se află la

60 km în direcția sud-est, în plin deșert. Poziția de la Gazala este bine fortificată, dar Bir-Hakeim nu este decît un platou absolut gol, fără un singur izvor sau puț, fără o colină pe care s-ar putea sprijini apărarea. Francezii au sarcina să apere cu orice preț această linie.

Poziția de la Bir-Hakeim, neavînd nici o protecție naturală, a fost transformată de legionari într-un oraș subteran. Pe un perimetru de 17 km de teren plat, unde fiecare obuz, fiecare glonte își nimerea ținta, totul a fost ascuns sub solul nisipos. Chiar și vehiculele indispensabile în luptă au fost îngropate pînă la înălțimea motorului, celelalte fiind grupate în spatele poziției, la o distanță de 30 km. Într-un cuvînt, o poziție defensivă bine organizată, înconjurată de cîmpuri de mine. La 20 km spre nord se găsea unitatea britanică cea mai apropiată, divizia „*Tyne and Tyde*". Distanța de 20 km a fost acoperită și ea de un cîmp de mine în formă de V, a cărui supraveghere a fost încredințată francezilor.

Garnizoana de la Bir-Hakeim cuprindea 3 500 de combatanți sub comanda generalului Koenig. Ea poartă numele de Prima Brigadă Franceză Liberă, compoziția ei fiind extrem de eterogenă. O semibrigadă colonială, un batalion de infanterie colonială, un batalion de pușcași, un regiment de artilerie colonială, o companie antitanc etc. și, bineînțeles, Semibrigada 13 a Legiunii străine. Ciano, ginerele lui Mussolini, pe atunci ministru de externe al Italiei, nota în jurnalul său la 11 iunie 1942 următoarele despre garnizoana de la Bir-Hakeim : „...a rezistat cu o mare tenacitate pentru că era compusă din francezi, italieni, germani și evrei convinși că nu vor găsi îndurare".

„Afirmația este stupidă — spune un martor ocular. Am avut într-adevăr în legiune germani, italieni, spanioli și evrei antifasciști. Oamenii de la Bir-Hakeim au luptat fie pentru că aceasta era meseria lor, fie din patriotism sau convingeri politice".

27 mai 1942. În zorii zilei, Rommel lansează împotriva poziției de la Gazala totalitatea diviziilor sale de elită. La sud de Bir-Hakeim, unde tancurile germane nimicesc o brigadă hindusă, inamicul încearcă o mișcare de învăluire. O formație de 80 de tancuri apare în fața sectorului apărat de legionari. O parte din ele explodează

pe cîmpul minat. Peste 50 000 de mine antitanc! Artileria deschide focul, numai opt blindate ajung în sector. Spaniolii strigă: „Haideți, ca la Madrid!", aruncă sticle cu benzină în tancuri, se urcă pe ele trăgînd cu pistolul prin deschizături. 100 de prizonieri germani! După-amiază un convoi italian se prezintă în fața poziției. El a venit să aprovizioneze trupele de atac care, după planurile inamicului, trebuiau să fi ocupat Bir-Hakeimul încă de dimineață... Surpriză generală și încă cîteva zeci de prizonieri.

2 iunie. Pe la ora zece, ieșind dintr-un nor gros de nisip, o mașină sosește în fața sectorului semibrigăzii. Doi ofițeri italieni aduc prima „invitație" a lui Rommel: „Predați-vă pentru a evita o vărsare de sînge inutilă". Generalul Koenig decide: „O să spunem c... (adică *merde*), dar în formele cuvenite". Italienii sînt introduși în cortul generalului, care le spune că nu are intenția să predea nimic. Italienii răspund: „Vă înțelegem", adăugînd: „*Grandi soldati*", apoi salută și ies. Către prînz a început să plouă cu obuze de 105. Rommel venise să conducă personal atacul. „Rareori pe cîmpul de luptă din Africa mi s-a impus o bătălie atît de crîncenă" — avea el să scrie. Lupta asta crîncenă a durat două săptămîni.

3 iunie 1942. Un nou mesaj al lui Rommel. Am în față, în facsimil, mesajul scris de mîna lui Rommel pe o foaie de hîrtie liniată. Probabil, după textul tipărit pe ea, un formular de comunicări telefonice sau radiofonice. Jos semnătura: „Rommel, Generaloberst", și mai jos, la dreapta, notat de mînă în franțuzește: „Primit la 3/6, ora 9,10". Primit da, dar nu și răspuns. În mesaj era din nou vorba de „vărsare inutilă de sînge", pentru că „Bir-Hakeimul tot va fi luat. Veți avea soarta celor două brigăzi engleze de la Got Ualeb... au fost exterminate alaltăieri... Ieșiți cu steag alb și fără arme". În aceeași zi 15 atacuri aeriene. „Începînd din această zi de 3 iunie, chinurilor căldurii și ale setei aveau să li se adauge și durerile de ochi — povestește un fost combatant. Trăiam în fum. Într-o ceață formată din nisipul adus de vînt și de fumul exploziilor. Zgomotul ne abrutizase. Cu limbile uscate ca sugativa, asistăm dezamăgiți la încercările zadarnice ale englezilor de a ne paraşuta apă și alimente. Vedeam venind avioanele, vedeam parașutele albe cum

începeau să coboare exact deasupra noastră, vertical. Ajunse la 200 m de sol, paraşutele erau luate de vînt, le vedeam deviind cu toată viteza, aproape orizontal, şi mîncarea şi apa atît de rîvnite se duceau la friţi. De mai multe ori pe zi, mai multe zile în şir".

8 iunie, ora 4 dimineaţa, soseşte un nou mesager din partea lui Rommel. De data aceasta un ofiţer german. El este primit de un subofiţer legionar — german. Solul lui Rommel întreabă într-o franţuzească îngrozitoare cum ar putea să-l vadă pe generalul Koenig. Subofiţerul îi răspunde — într-o germană perfectă — că, la această oră, generalul nu poate fi deranjat. Ofiţerul german, supărat, refuză să vorbească şi întreabă dacă cineva ştie limba engleză. Sublocotenentul care comandă sectorul îi răspunde — în englezeşte —, invitîndu-l să o ia din loc cît se poate de repede. Ofiţerul german, din ce în ce mai indignat, ţine cu tot dinadinsul să citească ceva, probabil o misivă, din care nimeni nu înţelege nimic. Apoi, foarte ţanţoş, face stînga-împrejur, se urcă în maşină care sare însă în aer în urma exploziei unei mine.

În aceeaşi zi, diviziile lui Rommel declanşează un atac general. Bombardament de artilerie, avioanele Stukas atacă neîntrerupt. Căldura vehiculelor incendiate se adaugă la temperatura saharianã, care depăşeşte 45 °. Raţia de apă începe să lipsească din nou, muniţiile de asemenea. Pe cîmpul de luptă se lasă o ceaţă deasă. Nu se vede nimic. Nici unul din grupuri nu ştie ce se petrece la 100 m de el.

9 iunie. Nemţii au ajuns atît de aproape încît lupta se desfăşoară acum mai întîi cu grenade, apoi urmează o sîngeroasă luptă corp la corp, în care legionarii, mai experimentaţi decît infanteriştii germani, resping atacul. Noaptea, flăcări uriaşe înroşesc cerul, ard instalaţiile din Bir-Hakeim. Dar apărătorii văd şi în faţa lor flăcări şi aud ţăcănitul mitralierelor. Aviaţia engleză atacă coloanele germane.

La cinci după-amiaza soseşte ordinul de evacuare. După 14 zile şi 14 nopţi de rezistenţă, „poziţia de la Bir-Hakeim nu mai este esenţială" — socoteşte comandamentul britanic. Dar poziţia este încercuită, brigada va trebui să iasă străpungînd frontul inamic pe un sector de un kilometru şi jumătate.

11 iunie. Ora 3 dimineața. Se stabilește ordinea precisă a evacuării răniților, a distrugerii armamentului greu, îngroparea morților, cîteva pietre pe fiecare mormînt și o cruce purtînd numele soldatului căzut. Geniștii vor deschide prin cîmpul de mine o trecere largă de 200 m. Și cele două batalioane ale semibrigăzii se aruncă în breșă cu baionetele, mergînd în spatele blindatelor engleze. Inamicul trage cu toate mitralierele, cu toate tunurile. Vehiculele coloanei sar în aer pe cîmpul minat. Confuzie generală în noaptea care s-a lăsat peste un cîmp de bătălie acoperit de fum, flăcări, explozii. Oamenii și vehiculele care au reușit să forțeze trecerea s-au răspîndit pe un teritoriu de aproape opt kilometri pătrați de deșert. Regruparea a avut loc totuși la 11 iunie la punctul fixat înaintea ieșirii din Bir-Hakeim. Patrulele au adunat răniții căzuți pe parcurs. Dar mulți au murit din cauza setei, a sîngelui pierdut, a soarelui ucigător, înaintea sosirii patrulelor. Semibrigada pleacă, dar în curînd se va întoarce, tot luptînd, pe locurile pe care le părăsește acum.

După retragerea de la Bir-Hakeim, Rommel a cucerit Tobrukul, dar cele două săptămîni de rezistență a celor de la Bir-Hakeim au permis Armatei a 8-a britanice să se reorganizeze și să oprească „Afrika Korps"-ul la El-Alamein. Iar după eșecul suferit aici de germani, în septembrie 1942, va urma contraofensiva (octombrie 1942) Armatei a 8-a britanice de sub conducerea lui Montgomerry. Începe zdrobirea Corpului african al lui Rommel.

„Imediat, în zilele care au urmat retragerii de la Bir-Hakeim, radioul englez vorbea de o mare victorie, s-a făcut chiar o comparație cu Verdunul... Pe alocuri a fost foarte greu, bineînțeles. Dar cel mai greu de îndurat au fost căldura și setea" — își termină povestea fostul combatant legionar citat de Blond.

La bătălia de la El-Alamein a participat și Semibrigada 13, care fusese trimisă pentru refacere în Egipt. Legionarii, urmărind inamicul în retragere, ajung la 11 noiembrie 1942 din nou la Bir-Hakeim, apoi în garnizoană la Tobruk. Supraviețuitorii bătăliei de la Bir-Hakeim au luptat apoi pe fronturile din Italia. Semibrigada 13, încorporată în armata I franceză, a debarcat la 13 august 1944 în Franța, trecînd prin Toulon, eliberează Lyonul

și Autun. Mai tîrziu, la începutul lui 1945, Semibrigada luptă în Alsacia pentru eliberarea Franței. Odată cu aceasta se încheie și cariera semibrigăzii 13, care a constituit o excepție pozitivă în istoria Legiunii străine.

Acum cîteva cuvinte despre Regimentul 5 străin de infanterie, care pînă în prezent nu a apărut în istorisirea noastră. El a fost înființat în 1930 din batalioanele trimise în Indochina de regimentele 1 și 2 străine spre a menține „ordinea" în această vastă colonie. A purtat și numele „Regimentul din Tonkin". Unitățile sale erau grupate, mai ales, în jurul orașului Hanoi. Profitînd de prăbușirea Franței metropolitane, în septembrie 1940, japonezii au trecut la ofensivă. Guvernul de la Vichy a ordonat încetarea focului. În martie 1945 japonezii atacă prin surprindere toate garnizoanele franceze, masacrează majoritatea trupei. Regimentul 5 străin dispare practic fie în luptă, fie în cursul marșului prin junglă, care a durat 50 de zile și la capătul căruia rămășițele regimentului au ajuns în China.

Din cei rămași în viață s-a format un batalion de marș. Aceasta a fost prima unitate care, în 1946, revenind în Indochina, a dat primele lupte împotriva patrioților vietnamezi în acel război sîngeros și nedrept pe care poporul francez îl va numi — „războiul murdar".

15 ANII SÎNGEROȘI

Pentru Legiunea străină, „războiul murdar" a însemnat începutul sfîrșitului. Legiunea a ajuns la apogeul puterii sale în „anii sîngeroși". Unitățile sale, dotate cu armament modern, s-au topit în cuptorul războiului. Același lucru se poate spune despre aproape totalitatea corpului expediționar francez. De ce? „În zilele noastre o țară mică, cu o populație puțin numeroasă, cu un potențial economic slab dezvoltat, dacă este hotărîtă să se unească

în lupta pentru independență și libertate, dacă duce o politică justă, dar are de partea sa simpatia, ajutorul țărilor socialiste și al omenirii progresiste, este capabilă să-i învingă pe agresori" (Interviul generalului Vo Nguyen Giap în „Le Monde" din 21 martie 1973).

Legiunea a înregistrat în Vietnam 11 000 de morți, cifra cea mai ridicată pe tabelul statistic al pierderilor legiunii în cursul existenței sale. Este adevărat că „războiul murdar" a durat mai mulți „ani sîngeroși" (1946—1954) decît celelalte războaie la care a participat Legiunea străină. Majoritatea scrierilor tratînd despre această epocă din istoria legiunii, precum și războiul împotriva poporului Algeriei (1954—1962), nu se ocupă decît de performanțele legiunii, „apărătoarea hotarelor imperiului colonial". Pentru că în această perioadă legiunea nu mai *cucerește*, nu „pacifică" *teritorii noi*, ci încearcă să *recucerească* pozițiile pierdute, să contribuie *la oprirea destrămării imperiului colonial francez*.

*

* *

Cea de-a doua conflagrație mondială a fost mai lungă și mai sîngeroasă decît prima. Războiul, de fapt, și-a întins tentaculele pe aproape întregul glob pămîntesc. Lupta armată a cuprins trei din cele cinci continente : Europa, Asia și Africa și parțial chiar Australia.

În timpul războiului a început o nouă etapă a mișcării de eliberare națională. Forțele patriotice dintr-o serie de colonii engleze, franceze, olandeze etc. intensifică lupta împotriva dominației imperialiste, luptă care, după terminarea războiului, a dus la proclamarea independenței lor de stat. Sub influența formării sistemului mondial socialist, a procesului de schimbare a raportului de forțe în favoarea forțelor socialiste și antiimperialiste, ca urmare a dezvoltării mișcărilor de eliberare națională în perioada postbelică va începe destrămarea sistemului colonial.

Unele dintre puterile colonialiste, neînvățînd nimic din lecțiile trecutului, încearcă să se întoarcă în vechile lor posesiuni coloniale și vor să-și restabilească dominația la aceeași amploare și intensitate ca în perioada anterioară. Într-un cuvînt, ele vor să guverneze ca înainte.

O.N.U. a preluat de la Societatea Națiunilor sistemul mandatelor, sub denumirea de *tutelă*, creînd în acest sens un organ special — Comitetul de Tutelă —, a cărui sarcină era să conducă popoarele respective spre independență. Totuși faptul că atîtea țări au devenit independente nu trebuie în nici un caz pus pe seama sistemului tutelar. Această independență nu este urmarea faptului că puterile administrante au pregătit respectivele țări pentru independență. Puterile imperialiste au fost, în cele mai multe cazuri, silite să accepte situația, pentru că puternicele mișcări de eliberare națională nu le mai lăsau nici o șansă de menținere a situației anterioare. Independența a fost cucerită, nicidecum acordată din mărinimie.

Un rol pozitiv va juca în acest sens și Organizația Națiunilor Unite prin activitatea sa anticolonialistă și care în Declarația pentru acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale va sintetiza principiile ce impun abolirea colonialismului și pentru a căror respectare avea să militeze.

*

* *

Colonialiștii se întorc deci, dar drumul lor este presărat cu cadavrele acelora care nu vor să mai trăiască sub jug. În Indonezia, de pildă, unde republica a fost proclamată la 17 august 1945, a început lupta împotriva trupelor olandeze și britanice care debarcaseră la Djakarta. În Malaesia englezii atacă armata antijaponeză a poporului care, în august 1945, a dezarmat trupele nipone invadatoare. Englezii se întorc și în Kenya. În 1956 începe lupta armată de eliberare și în Camerunul de sub tutelă franceză. Încercările colonialiștilor de a-și menține dominația se soldează pretutindeni cu un eșec total. Popoarele își cuceresc independența națională după lupte grele și pline de jertfe. În Kenya, de pildă, colonialiștii au ucis între 1952 și 1956 peste 10 000 de patrioți și au închis în lagăre de concentrare 175 000 de oameni. În Algeria, unde Legiunea străină a participat, în 1945, la represiuni sîngeroase — execuții sumare, bombardarea satelor de către aviație și vase de război —, au pierit 40 000 de algerieni. În noaptea de 29 martie 1947 a izbucnit, în diferite regiuni ale Madagascarului, o răscoală populară. Patrioții atacă baza militară de la Moramanga și un depozit de

arme la Diégo-Suarez. În lunile care urmează se îndreaptă către marea insulă unități ale armatei franceze regulate, batalioanele armatei coloniale, unitățile Legiunii străine sosesc din Algeria și Djibouti. Începe o adevărată vînătoare după patrioții malgași soldată — în doi ani — cu răpunerea a 80 000 de vieți. Ultimele 2 000 de condamnări pentru „rebeliune" se pronunță în 1950, și starea de asediu se ridică abia după alți cinci ani. Patrioții refugiați în munții și pădurile Madagascarului continuă lupta.

Dezvoltarea rapidă a mișcărilor de eliberare națională a însemnat o grea lovitură pentru întregul sistem colonial. Apariția în Asia și Africa a numeroase state independente, lupta lor pentru înlăturarea vestigiilor coloniale, rolul lor tot mai important în rezolvarea marilor probleme internaționale au adus pe primul plan al actualității nu numai problema lichidării regimurilor coloniale, ci pe aceea a însuși sistemului colonial. Colonialiștii au încercat uneori introducerea unor „reforme" în relațiile lor cu popoarele din colonii. Simple paleative însă. Pentru că nimic n-a putut împiedica destrămarea sistemului colonial.

*

* *

Și iată acum, pe scurt, evenimentele care au precedat izbucnirea „războiului murdar" din Vietnam.

1941 mai. Din inițiativa partidului comunist, sub conducerea lui Ho Și Min, se constituie Frontul unic de luptă al patrioților vietnamezi pentru eliberarea teritoriului național. Această nouă mișcare a fost denumită : Viet Nam Doc Lap Dongh Minh, prescurtat : Viet Minh. Mai tîrziu, sub conducerea viitorului comandant al armatei populare vietnameze, Vo Nguyen Giap, ia ființă în Tonkin o organizație militară.

9 martie 1945. Japonezii, răsturnînd regimul vichist al amiralului Decoux, cu care au colaborat începînd din 1940, preiau întreaga administrație a Indochinei. Viet Minhul intensifică acțiunile militare împotriva ocupanților japonezi.

2 septembrie 1945. Se proclamă *Republica Democrată Vietnam ;* capitulează Japonia. Sub pretextul dezarmării trupelor japoneze, trupe engleze, gomindaniste și franceze debarcă în sudul Vietnamului.

2 martie 1946. Ho Şi Min, preşedintele R.D. Vietnam, formează noul guvern. La *6 martie 1946* se semnează acordul cu Franţa, care recunoaşte Vietnamul ca stat liber şi independent. În acord însă nu este cuprins şi teritoriul din sud — Nam Bo (Cochinchina), la care francezii nu vor să renunţe. Pe baza principiului „dezbină şi stăpîneşte", ei vor să distrugă unitatea naţională vietnameză prin separarea Nam Boului (sud) de Trung Bo (Annam), în centru şi Bac Bo (Tonkin), în nord. Sudul, după planurile colonialiştilor, ar fi putut servi ca bază pentru recucerirea întregului Vietnam. Pe de altă parte, sudul este mai bogat, aici sînt concentrate, în majoritate, uzinele, minele controlate de capitalul francez, aici se află marile latifundii, proprietăţile societăţilor anonime, ale misiunilor catolice şi ale unui număr de burghezi vietnamezi bogaţi. Sudul era excedentar, nordul deficitar în ce priveşte producţia de orez.

La *20 noiembrie 1946* flota franceză bombardează portul Hai Phong. 6 000 de victime! Începe prima fază a „războiului murdar". Preşedintele Ho Şi Min propune guvernului francez începerea de tratative. Propunerea rămîne fără răspuns. La *18 decembrie 1946*, un ultimatum francez cere ca trupele vietnameze să depună armele. Comitetul Central al Partidului Comunist din Indochina decide începerea rezistenţei generale la 19 decembrie. Preşedintele Ho Şi Min, în numele partidului şi guvernului, adresează poporului vietnamez următorul mesaj:

„Inamicul vrea să aplice tactica războiului fulger, noi trebuie să-i răspundem printr-o rezistenţă lungă şi dură. În această rezistenţă lungă şi dură noi trebuie să contăm, înainte de toate, pe forţele noastre proprii... Inamicul vrea să răspîndească dezbinarea în rîndurile noastre, noi trebuie să răspundem printr-o unitate naţională în rezistenţă".

S-a schimbat ceva

În lucrarea *„Război al poporului, armată a poporului"*, generalul Giap arată că, în primele zile ale războiului, inamicul nutrea deja ambiţia să ocupe şi să „pacifice" Nam Boul în cîteva săptămîni. Dar, după eşecul ofensivei de la Viet Bac el a fost obligat să prelungească războiul

fără a renunța la acțiuni strategice rapide în vederea unei soluții rapide, trimițîndu-l în acest scop pe generalul Navarre în Indochina. (Général Vo Nguyen Giap : *Guerre du peuple. Armée du peuple*, Hanoi.)

În anul 1946, trimiterea trupelor franceze spre Asia de sud-est a luat un ritm tot mai accelerat. Toate navele disponibile au fost puse la dispoziția armatei, se închiriază numeroase vase străine pentru asigurarea transportului corpului expediționar spre Vietnam. Printre primele unități se îmbarcă Legiunea străină.

După războiul mondial a fost nevoie de o recrutare energică pentru a reorganiza și a trimite legiunea spre Vietnam. Era vorba de un război sîngeros și nimicitor împotriva unor luptători hotărîți și eroici, care acționau inteligent și dovedeau inițiativă.

Comandanții Legiunii străine au făcut și ei totul pentru a găsi un număr suficient de recruți, pentru a le aplica o instrucție și mai brutală decît în trecut, pentru a fabrica din ei „mașini de purtat războiul". Pentru toate acestea a fost nevoie să fie schimbate multe în practica generală a legiunii.

Mai întîi, să examinăm șirul de „oameni fără trecut" care se prezintă în anii aceștia la birourile de recrutare ale legiunii.

— M-am angajat în 1946 — îmi spune G.I. Am fost într-un lagăr de refugiați în Austria... Aveam 26 de ani, dar nu spiritul de aventură m-a împins spre legiune. Motivele ? Să ieșim din lagăr cu orice preț. Au fost mulți tineri ca mine. Bombele au distrus orașe întregi, nu aveai unde să te adăpostești. Pe scurt : ne trebuia mîncare, casă, îmbrăcăminte.

— Pentru oameni ca noi — povestește C.S. — fără hrană și adăpost, dar și fără acte, care nu știam nici o limbă străină, legiunea reprezenta atunci pămîntul făgăduinței. Aveam de ales între emigrare — dar acolo ar fi trebuit să lucrăm ! Nici vorbă de așa ceva ! — și un angajament în legiune. Am căutat o legătură cu cei care se ocupau cu recrutarea în zona franceză de la Viena, așa am ajuns la cazarma Radetzky. Am semnat un contract provizoriu care intra în vigoare după ce ajungeam în zona americană.

— Am citit într-o carte că englezii şi americanii protestau pentru că legiunea angaja pe oricine. Chiar şi pe naziști.

— Mergeam în grupuri. Fugeau cu noi ofițerii germani. Îi îngrozea gîndul că vor fi trași la răspundere. A fugit deci şi trupa, subalternii lor, în parte, i-au urmat. Cînd am ajuns în zona americană am fost bine primiți şi cînd am pronunțat cuvîntul „legiune" ne-au îndrumat spre birourile de recrutare.

(Într-adevăr. Mai mulți autori afirmă că recrutarea se făcea în mod deschis în lagărele de prizonieri din zona franceză. Prizonierii care s-au angajat au fost imediat izolați de ceilalți, au primit hrană mai bună. Comandantul lagărului şi ceilalți ofițeri stăteau de vorbă cu candidații legionari, îi băteau pe umăr. Blond numeşte acest procedeu de propagandă : „sistem de vitrină de expoziție". Au existat, de fapt, proteste din partea autorităților militare engleze şi americane, dar „aceste proteste nu i-au intimidat niciodată pe cei de la legiune".)

— Am o statistică privind compoziția Regimentului 3 străin. A fost printre primele unități care au plecat spre Vietnam (din cifrele sale rezultă că 33% dintre componenții acestui regiment erau germani).

— Cred că procentajul nemților nu este bine oglindit — observă G. I. Ştiu că în 1947 un batalion a trebuit să fie dizolvat şi oamenii repartizați în alte batalioane pentru că procentul germanilor atinsese 75%.

(„Actualmente — precizează dicționarul *Der Grosse Brockhaus*, ediția 1954, adică încă în timpul luptelor din Vietnam şi înaintea izbucnirii războiului din Algeria — regimentele străine au din nou un efectiv de aproximativ 30 000 de oameni, din care 70% germani, 20% alte naționalități şi 10% francezi". La care *Meyers Neues Lexikon*, ediția 1962, adaugă : „După cel de-al doilea război mondial au intrat în Legiunea străină mai ales germani, printre care numeroşi foşti SS". Cu toate acestea, unii autori resping această afirmație. Ei susțin că legiunea nu ar fi făcut prostia de a provoca „dezaprobarea mondială" şi că SS-iştii erau uşor de recunoscut datorită tatuajului lor.)

— Da, era uşor să-i recunoşti — spune G. I. La Sidi-bel-Abbès lucrau echipe speciale care tăiau numărul

tatuat de sub braț. Una spunea legea franceză în privința criminalilor de război, și alta era legea legiunii. Și, bineînțeles, nevoile legiunii. Dacă vreunul dintre aceștia a fost demascat, a fost imediat scos și judecat.

Dar să vă povestesc un caz. Într-o zi comandantul a venit la dormitor. Îl așteptam în poziție de drepți, el se opri în fața unui legionar și-l întrebă : „Tu ești cutare ?" Și spuse numele unui fost SS-ist francez. Un francez care a servit în SS ! Aceștia erau și mai odioși. Legionarul răspunse : „Nu, eu sînt cutare !" Comandantul tace un moment, apoi spune : „Afară sînt jandarmii, te caută, vrei să pleci cu ei sau vrei să rămîi ?" „Nu vreau să plec" — răspunse individul. „Bine, rămîi aici". Și G.I. povestește în continuare : Comandantul comunică jandarmilor că cel căutat de ei nu se află în unitatea sa. Numai că jandarmii aveau și fotografia și semnalmentele lui în care se preciza că-i lipsește falanga de la un deget. Au vrut să cerceteze. Comandantul l-a pus pe fostul SS de gardă la o poartă în spatele cazărmii. Jandarmii căutară și la un moment dat au vrut să inspecteze și plutonul de gardă. Între timp criminalul a fost schimbat de acolo, și deci nici în pluton nu a fost găsit. Comandantul l-a scăpat, adică a scăpat un legionar despre care știa că, după cele întîmplate, chiar și numai de frică și tot își va face datoria.

— Vă mulțumesc. Este un detaliu într-adevăr foarte caracteristic.

Dealtfel legiunea a recrutat și în Italia. Unul dintre angajații fasciști era Giuseppe Bottai, fost ministru al educației naționale în timpul lui Mussolini. Deci nici de data asta n-au existat scrupule în legătură cu trecutul legionarilor, chiar dacă a fost vorba de fasciști.

Și acum să vedem ce ne povestește C.S.

— Am călătorit în vagoane de vite, pe paie. Pe drum, care ni s-a părut fără sfîrșit, numai hrană rece. La Marsilia am stat în corturi ridicate în curtea fortului Saint-Nicolas. Aici se adunau recruții legiunii veniți din toate părțile Europei. De aici pe jos pînă la Toulon, îmbarcarea pentru Africa pe șase vase militare. Nu am avut voie să ieșim din cală.

— Aceasta probabil pentru a împiedica eventuale evadări ?

— Da. Dar mai ales pentru ca să ne dea un fel „de gustare" din ceea ce va fi serviciul în legiune. Pentru că în momentul acesta noi, cu toţii, eram numai candidaţi legionari. Adică legionari de clasa a treia. Toată lumea, de la bucătari şi pînă la subofiţeri, ne reamintea mereu : „Voi nu sînteţi încă legionari". Cînd am ajuns la Oran, eram extenuaţi, zdrenţăroşi, păduchioşi. La Oran, o masă frugală, apoi alte vagoane de vite pînă la Sidi-bel-Abbès. Acum începe un alt capitol. Trierea. Înainte însă de a intra la Compania a 3-a de triere, ni s-a interzis să discutăm cu legionarii deja angajaţi. Am fost izolaţi. Adică aveam un regim de deţinuţi. A trebuit să scoatem tot ce aveam prin buzunare, tot ceea ce era personal. Fotografiile, hîrtiile personale au fost rupte. Am terminat cu tot ceea ce ne lega de trecut, aici a încetat viaţa civilă. Au început cei cinci ani de legiune, care echivalează, pot să spun fără exagerare, cu 25 de ani de închisoare.

„Purgatoriul"

— Bruno Noli, şi el fost legionar, scrie în cartea sa apărută în 1957 că legionarii puteau păstra un briceag, cu condiţia ca lama acestuia să nu fie mai lungă de 5 cm.

— Nouă ni s-a luat tot ce aveam asupra noastră, deoarece candidaţii legionari, aşa mizerabili cum erau, practicau jocuri de noroc care se terminau mai totdeauna cu bătăi în care un briceag chiar de 5 cm, îşi avea rolul lui. Deci am intrat în purgatoriu. Aşa se numea Compania a 3-a de triere, pe scurt CP 3. Am stat trei săptămîni aici. Condiţiile de cazare ? Două paturi şi o rogojină pe jos. Şi ploşniţe ! Ştiţi, ploşniţele acelea mari africane. Nici o diferenţă între CP3 şi lagărul de unde am scăpat. Am uitat un amănunt. La sosirea la CP3, apelul se făcea în felul următor : cei din transportul nou stăteau cu faţa la zid, în jur gradaţi cu armele. O oră, două ore. Ca să începem să înţelegem ce ne aşteaptă. Şi în tot timpul cît am stat la CP3, noii veniţi făceau toate corvezile pentru legionarii vechi.

— Şi ce s-a întîmplat în acest purgatoriu ?

— trei săptămîni de interogatoriu. Tot timpul acesta trebuia să stăm la dispoziția biroului 2 al legiunii (adică serviciul de informații și de contraspionaj) și a Interpolului — precizează G.I.

(Unii autori afirmă că ofițerii de la biroul 2, avînd la dispoziție antropometria și fișierul Interpolului cu numele și datele criminalilor internaționali urmăriți, puteau să identifice, în cîteva ore, orice individ căutat de poliție). Deci în anii despre care vorbim era aproape imposibil ca un răufăcător să se strecoare prin filtrul foarte des al trierii. Micii delincvenți sînt acceptați chiar conform regulamentului legiunii, „ei fiind recuperabili". Bruno Noli publică în cartea sa o statistică rară. Un editor elvețian care a tipărit o lucrare informativă despre Legiunea străină a cercetat motivele pentru care 125 de elvețieni s-au înrolat în legiune în cursul „anilor sîngeroși". Înainte de a da cifrele, trebuie să amintesc cititorului că este vorba de o țară care nu a suferit din pricina războiului, unde a existat totdeauna un nivel de trai ridicat și unde criminalitatea este printre cele mai scăzute din lume. Cu toate acestea, 50% dintre cei 125 de oameni fugiseră din Elveția din cauza unui delict [furt, spargere, falsuri, fraudă, delapidări etc.], 17% dintre ei s-au angajat din cauza „unei tinereți fără bucurii, a sărăciei sau a unei dezamăgiri în dragoste". În 13% din cazuri era vorba de tineri în căutarea aventurii ; 20% dintre ei au căutat o soluție angajîndu-se fie pentru că erau șomeri ori nu cîștigau destul, fie din cauza unor conflicte familiale etc. În consecință, erau, probabil, chiar și în epoca asta destui delincvenți de drept comun care au căutat să se refugieze în batalioanele Legiunii străine. Dar să revenim la „purgatoriu". De această dată vorbește tînărul Georges Maniatis din Grecia. El s-a angajat la sfîrșitul anului 1956 și și-a publicat memoriile în 1961, din care am mai citat în celelalte capitole. „Sînt primul născut al unei familii numeroase. Tatăl meu e funcționar inferior și mama e casnică. Sîntem nouă copii... Salariul tatălui meu nu ajungea nici pentru o viață mizeră. Să iau bacalaureatul și să urmez la universitate era marele meu vis". Tînărul Maniatis nu și-a putut realiza visul. A plecat în străinătate, a lucrat în minele de la Walter Skey din Belgia, a trăit în mizerie printre ceilalți munci-

tori străini, dormind în barăci construite încă de hitlerişti şi în care îi ţinuseră pe oamenii deportaţi de ei din ţările cucerite. Într-o zi Maniatis, cu încă trei prieteni de-ai lui, Zaganides, Socrate şi Zervos, au fost concediaţi. Trebuiau să părăsească magherniţa în trei zile. Unde să se ducă acum ? Atunci a apărut „un domn gras", care li s-a adresat plin de compătimire : „Aici staţi, în mizeria asta ? Ah, bieţii mei copii, aş putea să vă ajut..." Apoi le-a spus : „De ce nu mergeţi în Legiunea străină ?" Aveau doar vagi cunoştinţe despre legiune, furnizate de filme şi de romane senzaţionale. Pe scurt, cei patru tineri greci au ajuns în Legiunea străină.

„Interogatoriul trebuia să dea posibilitatea să se constate în ce măsură candidatul avea însuşirile necesare pentru a deveni legionar — spune Maniatis. Pe vremea aceea încă nu ştiam ce fel de calităţi căuta ofiţerul de la biroul 2. Mai tîrziu, cînd am lucrat un timp ca interpret al biroului 2 din Sidi-bel-Abbès, deoarece s-au prezentat mulţi greci, am aflat care erau aceste calităţi".

„Cei mai preţuiţi erau, în primul rînd, nemţii. De aceea lor li se puneau relativ puţine întrebări. Dacă cumva candidatul participase la cel de-al doilea război mondial, îndeosebi ca SS-ist, era primit. De aceeaşi primire cordială se bucura şi tînărul german al cărui tată sau ai cărui fraţi fuseseră ucişi în război, pe frontul de răsărit".

Să-l ascultăm pe Paul Anderson.

„Legiunea străină era Africa, apoi aventura, viaţa liberă şi îmbelşugată, romantică, dulce a landsknechtilor ! Pe lîngă toate acestea, femei, vin şi bani buni, cu care puteai să-ţi cumperi ceva. Nu însemnau acestea toate pentru un tînăr german din 1947 un paradis atrăgător ? Şi încă ceva. Ai putea să scapi în felul acesta de rolul învinşilor, să nu mai contezi ca individ de clasa a treia sau a patra, ci să intri în rîndul acelora care aparţin unei puteri învingătoare !... Şi a venit şi ziua de 30 martie 1947, în această zi am stat în faţa oamenilor din *«Deuxième Bureau»* (biroul 2) şi a acelora de la *«Sûreté»* (siguranţă). «Dumneata, soldat, Wehrmacht ?» — am auzit întrebarea într-o germană stîlcită. Pentru cei care întîrziau să răspundă, ofiţerul se transforma într-un adevărat poliţist : «Şi fără minciuni, noi ştim totul». Apoi alte întrebări : «Unitatea din Wehrmachtul hitlerist ? Unde ai fost în garnizoană ? Unde pe front ? La care lupte ai

participat ? Nu ascunzi nimic ? Avem toate documentele». Era, într-adevăr, surprinzător ce multe știau !"

Candidații vinovați de infracțiuni ținînd de codul penal erau, de asemenea, primiți de îndată ; urmăririle Interpolului se rezolvau cîteodată prin schimbarea numelui. Ofițerii biroului 2 îi tratau pe scandinavi ca „aventurieri". Ei erau primiți aproape fără interogatoriu. Francezii continuau să fie puțin numeroși și erau supuși unui interogatoriu din care nu lipseau întrebările cu substrat politic. Tot așa se întîmpla cu grecii, italienii, spaniolii. Erau respinși toți cei ce erau bănuiți de a avea vederi liberale sau ale căror familii aparțineau stîngii. „Veni rîndul meu — povestește Maniatis. Mă aflam în fața unui sublocotenent și a doi ostași secretari.

— Grec ? — mă întrebă ofițerul.

— Grec — îi răspunsei.

Deschise un registru pe care scria «Grecia» cu litere mari. Apoi scrise pe o filă albă două cifre : 1943 și 1948. După ce-i trecu registrul unuia dintre secretari, mă întrebă, privindu-mă țintă :

— În ce oraș al Greciei te aflai în 1943 și cîți ani aveai ?

— La Atena, cinci ani.

— Îți amintești dacă taică-tu a fost arestat de nemți ?

— Nu cred.

— În 1948 unde erai și cîți ani aveai ?

— La Atena, zece ani.

— Taică-tu unde era ?

— La serviciu.

— Îți aduci aminte dacă a fost arestat de poliția din țara ta ?

— Niciodată nu s-a întîmplat așa ceva.

Toate întrebările astea mă sîcîiau, sublocotenentul păru că-și dă seama de acest lucru și îmi spuse, cu un aer misterios :

— Întrebările mele își au însemnătatea lor. Care sînt părerile politice ale tatălui tău ?

— E regalist.

— Poate să fie și republican. Aici sîntem republicani cînd nu e nevoie să fim soldați.

După toate acestea m-au condus într-un alt birou, unde ne-au citit cîteva file bătute la mașină, pe care

le-am semnat. Erau contractele care ne legau de legiune pe cinci ani".

Interogatoriul și relatările lui Maniatis ne arată limpede că în acești ani legiunea recruta cu precădere nu numai oameni robuști, cu trecutul pătat, care își căutau un refugiu, dar și oameni care erau siguri pentru ea și din punct de vedere politic, care erau dispuși să comită orice crimă în schimbul „uitării" activității lor odioase.

— În cazul în care candidatul nu trecea de vizita medicală, care era foarte severă — continuă C.S. —, i se plătea o sumă precum și drumul pînă în Franța. Cei găsiți apți pentru serviciu au primit suma de 7 400 de franci vechi ca primă de angajare, au semnat contractul și, din momentul acela, au devenit legionari. Legionari clasa a doua.

— Solda ?

— În prima perioadă era foarte mică. Aceasta îl determina pe legionar să ceară să fie trimis pe fronturile de luptă, unde solda era sensibil mai mare. Dar să spun mai departe. Odată angajamentul semnat, totul se schimba. Baie, tunsoare, pat individual și tot ce trebuia de la gamelă pînă laața de cusut și chiar peria de unghii. Apoi uniformele. Ploua cu uniforme : o uniformă de instrucție (cu cravată kaki), una de luptă, încă una de gală, adică de ceremonie. La aceasta aveam mănuși albe, cravată verde, ghetre albe, centiron alb, epoleți verzi cu franjurile roșii. De la sergent în sus aceste franjuri sînt împletite cu fire de aur. Apoi o uniformă de iarnă și, în fine, una de închisoare. Da, da, una specială pentru acest scop și care era des folosită. Pentru orice fleac intrai la zdup.

— Să vorbim puțin despre ținută.

— ...lîngă plutonul de gardă de la Sidi-bel-Abbès — era o oglindă de doi metri înălțime, intervine G. I. Lîngă ea, sergentul. Legionarul ia poziție de drepți în fața oglinzii, își verifică ținuta, apoi face cîțiva pași spre sergent, din nou poziția de drepți, scoate din buzunar biletul de permisie și-l întinde sergentului. Acesta verifică ținuta omului, de sus pînă jos.

— Același ritual la întoarcerea în cazarmă ?

— Nu tocmai — răspunde G. I. Și totuși. Să vă explic. Sergentul stătea nu chiar la intrare, ci cu vreo zece pași

mai departe, în curte. Legionarii intrau, treceau de poartă, înaintau spre sergent, îl salutau, apoi mergeau mai departe.

— Deci nici un control al ţinutei ?

— Nici unul, dacă omul era treaz. Dacă era beat şi se prăbuşea în intervalul celor zece paşi, între poartă şi locul unde stătea sergentul — direct la închisoare. Care era soluţia ? Legionarul se apropia de cazarmă cu zece minute, un sfert de ceas înaintea orei reglementare, se ţinea de grilajul curţii pentru a-şi reface forţele. Apoi pornea. Sergentul vedea bine că e beat mort. Pe el nu-l interesa decît un lucru : cel învoit să intre pe poartă fără să se clatine, să parcurgă cei zece paşi, ajungînd la sergent ; poziţia de drepţi şi salutul reglementar. Dacă tipul făcea încă doi paşi, apoi cădea jos, nu-l mai interesa. Sergentul nu se întorcea niciodată. Pentru el legionarul a intrat pe poartă la timp, avînd ţinuta care se cerea.

— Deci legiunea a fost băutoare şi după ultimul război mondial ?

La această întrebare ne răspunde Bruno Noli. În ajun, compania sa, încercînd să treacă un rîu, a fost atacată de o unitate a armatei populare vietnameze. Din companie nu au supravieţuit decît cîţiva legionari care, fugind, au reuşit să ajungă la Hanoi. Seara, cei cîţiva care scăpaseră teferi se duseră în oraş să-şi caute uitarea în alcool.

„În astfel de momente nu există altceva decît alcoolul şi numai alcoolul — povesteşte Noli. Se înţelege că în astfel de condiţii devii uşor beţiv. E adevărat că după trezire este şi mai rău ca înainte. Şi aşa se întîmplă că mulţi legionari îşi fac serviciul în stare de beţie permanentă, distrugîndu-şi încetul cu încetul sănătatea fizică şi morală. Dacă supravieţuiesc perioadei angajamentului, ei nu se pot readapta unei vieţi normale. După ce ani de-a rîndul au exercitat profesiunea de ucigaşi, nu mai sînt buni de nimic altceva".

Fabrica de legionari

Războiul din Vietnam se deosebea din toate punctele de vedere de celelalte campanii la care a participat Legiunea străină. Ea se afla în faţa unui adversar care nu se lăsa intimidat nici de superioritatea în armament, nici

de represaliile sîngeroase ale inamicului și nici de „faima" celor cu chipiu alb.

„Pierderile noastre erau grele, foarte grele — spunea C.S. Un legionar care participa timp de șase luni la lupte fără să fie ucis sau rănit se putea considera un om extraordinar de norocos".

— Fabrica de la Sidi-bel-Abbès funcționa din plin — îmi spune N. A. Regimentele se topeau în „cuptorul" vietnamez, unul după altul.

Iată, dealtfel, cîteva din unitățile care au plecat din Algeria spre Vietnam. În ianuarie 1946 Regimentul 2 de infanterie, în februarie Semibrigada 13 reorganizată și refăcută, în iunie Regimentul 3 nou creat, în ianuarie 1947 Regimentul 1 de cavalerie, în octombrie 1948 Batalionul 1 de parașutiști, iar al doilea Batalion de parașutiști în ianuarie 1949. În luna noiembrie a aceluiași an a plecat și Regimentul 3 străin, complet refăcut, și așa mai departe. Iar în privința cuptorului despre care vorbește N.A., Batalionul 1 de parașutiști a căzut pînă la ultimul om la 18 octombrie 1950, după ce a încercat să despresoare garnizoana de la Dong Khé. A fost refăcut și a dispărut din nou în bătălia de la Dien Bien Fu. Refăcut de această dată cu efectivele unui regiment, în 1955, în fabrica de la Sidi-Bel-Abbès, Regimentul 1 străin de parașutiști participă apoi, în 1956, la atacul asupra Egiptului, în regiunea canalului de Suez. După o serie de acțiuni în Algeria, parașutiștii formează baza puciului de factură fascistă din aprilie 1961 din Algeria. (Regimentul 1 de parașutiști a fost după aceea imediat desființat de generalul De Gaulle.)

— Să revenim la fabrica de legionari. Am stabilit deci că pentru „cuptorul" din Vietnam a fost nevoie de mai mulți legionari și în plus mai bine pregătiți. Ce înseamnă aceasta ?

— În primul rînd o instrucție militară extrem de dură — răspunde N.A. —, care te pregătea pentru orice fel de misiune. Cerea un efort fizic extraordinar. Un legionar care era destinat să participe la un război în junglă trebuia „fabricat" în consecință.

(La întrebarea : „În ce constau duritatea, brutalitatea instrucției ?" ne va răspunde Bruno Noli.

Compania sa s-a aliniat, iar comandantul companiei a venit însoțit de adjunctul lui, Baum, să rostească discursul de bun venit.)

„Legiunea — ne spuse comandantul va fi de aici înainte patria noastră... Dacă nu va putea trimite în Indochina decît 20 din 150 de soldați, va fi mulțumită. Subofițerii ei or să facă așa ca să nu-i rămînă mult timp guri inutile de hrănit. După aceea, urmă la cuvînt Baum, care vorbi în limba germană. El folosea un ton și mai tăios și un vocabular și mai „bogat". Își exprimă părerea de rău că trebuia să trimită în Indochina niște neisprăviți ca noi. Unul dintre noi avu nenorocul să strănute tocmai atunci ; Baum îi trimise un pumn teribil în plin obraz și îl împinse cu fața la perete. Puse o foaie de hîrtie între zid și nasul omului. Acesta, în poziție de drepți, trebuia să țină hîrtia. Dacă, din nenorocire, omul lăsa să cadă hîrtia, i se strivea obrazul de zid pînă cînd hîrtia se păta de sînge".

— Chestia cu hîrtia este o metodă experimentată — spune C. S. Dacă subofițerul instructor nu avea hîrtie la el, punea între nasul omului și zid pur și simplu o țigară.

(Noli povestește în continuare că seara, în dormitor, oamenii fierbeau de mînie, dar nu spuneau nimic.)

„Deodată, Ernest Bill nu se mai putu abține : «Mai bine mă duceam să cerșesc din poartă-n poartă ! Sau mai bine aș fi zdrobit mutra cuiva ! În cea mai rea închisoare viața ar fi mai suportabilă decît în văgăuna asta în care ne-am vîrît de bunăvoie !» Explozia aceasta dezlănțui un hohot de rîs răutăcios în toată camera. Ceea ce spunea Bill nu era altceva decît ceea ce gîndea fiecare dintre noi. Eu aveam unele avantaje față de camarazii mei, cunoșteam limbajul militar și, mai ales, eram un fatalist înnăscut... Insensibilizarea trupului și a sufletului, care era scopul formării noastre, constituia o armă din cele mai eficace împotriva depresiunilor nervoase".

(Adică, împotriva „cafard"-ului. Am văzut că tratamentul inuman a împins pe mulți, chiar în perioada instrucției, la nebunie, sinucideri și tentative de evadare. Toate acestea făceau parte din... selecția naturală. Graba cu care subofițerii au forțat ritmul, reducînd du-

rata instrucției, se explică prin faptul că războiul din Vietnam cerea mereu trupe proaspete. Într-o zi un recrut, în loc să meargă la toaletele din spatele cazărmii, s-a oprit la un canal de scurgere. L-au văzut doi caporali, care l-au prins și l-au omorît în bătăi. Apoi pentru a-și ascunde crima, l-au spînzurat. Cadavrul a fost repede descoperit, încercările de a-l readuce la viață au rămas zadarnice.)

„Ticăloșii făcuseră treabă bună ! — povestește Noli. Din acest moment, docilitatea noastră se prefăcu în revoltă. Cei doi criminali fură imediat închiși pentru a-i scăpa de răzbunarea oamenilor. Noaptea fură expediați pe neobservate cu destinația Indochina. Cele trei sinucideri care se produseră în compania noastră nu ne impresionară prea mult. Dar asasinatul acesta, comis în mod laș, ne mînie peste măsură. Se pare că ofițerii au un fler special la asemenea stări de spirit. În orice caz, tiranicii noștri sergenți își schimbară deodată comportarea și începură să ne trateze cu mai multă moderație".

(„*Baumschwein*" — porcul de Baum, cum era poreclit cu dispreț acest subofițer —, după o săptămînă de liniște, s-a pus pe provocări. Cu ajutorul a doi caporali a făcut o descindere în dormitoare, controlînd minuțios efectele soldaților. Au fost găsiți 79 de oameni în neregulă. În cazul lui Noli era vorba de o mică pată sub toarta paharului.... La prînz se primi ordinul ca cei 79 să se adune cu carabine și cartușiere. Sergenții care-l înconjurau pe Baum purtau pistolul la centură. Un lucru ieșit din comun care nu prevestea nimic bun. Nici fraza lui Baum pronunțată pe un ton amenințător : „Nu cumva să se anunțe vreunul din voi la infirmerie în zilele următoare !")

(Pe terenul plin de bolovani ascuțiți, răsună bine cunoscutul ordin „Înainte, tîrîș, marș !" De șase ori înconjurul terenului lung de 100 m și lat de 60, într-un ritm înnebunitor, tîrîndu-se pe genunchi și pe coate. Apoi din nou : „Drepți ! Pas alergător !" „Culcat ! Drepți ! Culcat ! Drepți !" Cei ce nu mai puteau executa ordinele, extenuați, erau călcați în picioare cu o cruzime de neînchipuit. Noli descrie apoi o altă serie de exerciții tot atît de sălbatice, executate sub ploaia de lovituri a sergenților, care păreau a-și fi pierdut cu totul mințile.)

„Fără să vrea, un tînăr ne dădu posibilitatea să ne odihnim o clipă. Avea diaree. Pe neașteptate, sări într-un tufiș și-și lăsă jos pantalonii. Dar persecutorii noștri îl prinseră îndată și, tîrîndu-l de păr, readuseră între noi noua lor victimă. În timp ce doi dintre ei se sileau să-l repună pe picioare, trăgîndu-l de păr, un al treilea îi administra o corecție cu patul puștii celui ce nu apucase să se reîmbrace".

(Calvarul nu se termină cu aceasta. Oamenii fură tîrîți pe o porțiune de teren plin de cactuși și alte plante cu țepi. Dar Baum, care remarcase că atingerea acestora era mai suportabilă decît goana pe terenul pietros, îi duse înapoi, în pas alergător, pe locul plin cu pietre ascuțite. Goana continua din ce în ce mai turbată.)

„Pete roșii începură să-mi joace în fața ochilor. Mi se părea că plămînii au să-mi plesnească dintr-o clipă într-alta. Totuși înaintam mereu, frica îmi dădea puterea de a suporta martiriul acesta".

(Dar a sosit și momentul cînd nici frica nu-i mai putea mișca. Aproape jumătate dintre recruți erau la pămînt, întinși, fără putere. Atunci apăru locotenentul, dădu ordin de încolonare, iar cei ce nu se putură ridica fură tîrîți de doi sergenți și introduși în coloană. După o nouă cursă peste cîmp, se îndreptară spre cazarmă. Apoi, înainte de a îngădui să se rupă rîndurile, locotenentul se arătă satisfăcut de modul în care s-au comportat „pedepsiții". Li se acordă o oră de odihnă înainte de a relua serviciul.)

(Oamenii se trîntiră pe pat, așa murdari cum erau, neîndrăznind, de rușine, să se privească unul pe celălalt. Unii înjurau, alții plîngeau.)

„Ar fi trebuit să ne apărăm? — se întreabă Noli. Ar fi fost, pur și simplu, o sinucidere colectivă. Instinctul de conservare trezește puteri nebănuite, dar te face și laș — constată Bruno Noli. Oamenii aceștia caută să se întreacă între ei în găsirea unor chinuri cît mai crude. Și asta numai pentru ca să-și păstreze funcțiile de instructori, pentru a nu fi trimiși în Indochina la cea mai mică dovadă de slăbiciune. Omenia, după ei, e o slăbiciune".

(Vom vedea însă că brutalitatea instructorilor nu avea numai scopuri egoiste și, în general, nu era un scop în

sine. Este adevărat că, odată cu venirea subofițerilor germani și, mai ales, a foștilor SS, violența a crescut. Dar toate acestea se încadrau perfect în program, care avea drept scop să fabrice legionari pentru un război colonial care se deosebea de celelalte campanii și războaie la care a participat Legiunea străină. Încercările fizice grele făceau parte din educația generală a legionarului care — după cum spunea un subofițer al lui Noli — „nu are dreptul să se simtă ofensat" și care — aici urmează o altă vorbă celebră a unui general — „știe să moară, pe cînd alte armate știu doar să se bată". Și, în afară de asta, a continuat același subofițer, „deocamdată nu sînteți legionari!" Din punctul de vedere al legiunii, acest subofițer avea dreptate: grupul de recruți din care făcea parte Bruno Noli nu trecuse încă prin toate etapele selecției brutale și ale insensibilizării. Și cînd, în aceeași seară, un grup de 28 de recruți au fost scoși pentru o nouă serie de exerciții, Noli a constatat următoarele):

„Noi, cei care rămăsesem, ne priveam satisfăcuți. Fiecare era mulțumit că nu se află printre ceilalți. Aici, milă adevărată nu există. Am ajuns cu toții niște egoiști cu pielea de toval. Se pare că pregătirea legionarilor are drept scop principal să dea soldați lipsiți de scrupule".

(Cei rămași auziră binecunoscuta comandă: „Înainte, tîrîș, marș!", apoi o a doua comandă, poate cea mai înfricoșătoare: „Spre cîmpul de luptă Indochina". Acesta era un teren de 6 km, acoperit cu obstacole care reprezentau o primejdie pentru viața oamenilor. Colonelul Penico interzicea categoric folosirea lui. Dar pentru Baum aceasta nu constituia o piedică, deși știa foarte bine că numeroși oameni deveniseră infirmi pe toată viața pentru că fuseseră tîrîți pe acest teren.)

„Dacă totuși, în clipele sale de visare, legionarul n-ar fi animat de o fărîmă de nădejde — spune Noli —, sinuciderile ar fi și mai numeroase. Sau — adaugă el — sîntem cumva prea lași ca să terminăm cu toate acestea? În clipele de luciditate recunoști că nu e cine știe ce de capul tău. Și apoi, pe neașteptate, începi să fii mîndru de un cuvînt de laudă fără însemnătate care ți-a fost adresat pentru că ai știut să folosești bine arma sau pentru orice altceva. La această școală a tiranilor devii modest".

(Noli nu a auzit cînd s-au întors cei 28 în dormitor. A doua zi, oamenii observară că multe paturi au rămas goale. Nu le fu greu să afle că mai mulți legionari care participaseră la exercițiile de pe „cîmpul de luptă Indochina" erau internați în spital. În momentul apelului sosi ordinul care-i chema pe cei rămași valizi la infirmerie. Un alt ordin : la prînz toată lumea se prezintă în ținută de paradă. Ce s-a întîmplat ? În timpul nopții un civil a telefonat de la Sidi-bel-Abbès și i-a vorbit colonelului Penico despre exercițiile de pe „cîmpul de luptă Indochina". Baum își făcea bagajele — fusese transferat în Tunisia — cînd la ora două a apărut colonelul Penico în fața trupelor aliniate.)

„Printre legionari — spune mai departe Noli — Penico era privit ca un dumnezeu. Speram cu toții că, văzîndu-ne, își va aminti că el însuși începuse ca un «*bleu*», adică ca un simplu recrut. Dar furăm dezamăgiți. El părea să privească cu plăcere coatele și genunchii noștri plini de răni. Ne punea tot felul de întrebări. Voia să știe, de pildă, dacă eram mîndri că puteam servi în legiune și dacă ne bucuram că vom pleca în Indochina. Ignoranța aceasta prefăcută și rînjetul amenințător al locotenentului nostru ne făcură să răspundem celei de-a doua întrebări cu un «da» entuziast. Nici o vorbă despre experiența din noaptea trecută..."

(11 din cei 28 care participaseră la faimoasa expediție de noapte au fost trimiși la Sidi-bel-Abbès și declarați „inapți" pentru serviciu. Unul murise înainte să ajungă la spital.)

„Așadar — spune Noli —, Baum avea pe conștiință un mort și 11 invalizi". Dar mai departe el constată : „Conștiință ? Aceasta e bună în viața civilă, dar nu pentru legiune. Aici conștiința este considerată ca un obstacol".

(A venit momentul plecării, unitatea lui Noli se îmbarcă la Marsilia pentru Vietnam. Din ceea ce ne relatează Bruno Noli reiese că „educația" prin care au trecut și-a făcut efectul dorit asupra legionarilor. E vorba, în primul rînd, de orgoliul deja cîștigat care a reieșit și din faptul că, deși pasagerii îi priveau cu dispreț, ei s-au comportat de parcă vaporul le aparținea în întregime.) „Nu am reacționat, insensibilizarea a avut efect, noi am fost bine

dresați și aveam de pe acum o piele de elefant" — spune Noli.

(În ziua sosirii în portul Hai Phong, soldații au fost adunați pe punte și li s-au citit prescripțiile legii de război. Era vorba, mai ales, de infracțiuni care se pedepseau cu moartea.)

„Observațiile noastre după această lectură l-ar fi făcut să roșească chiar și pe cel mai grosolan individ. Toate glumele și toate înjurăturile ascundeau de fapt adevăratele noastre sentimente, demnitatea noastră de oameni. Dacă nu urlai ca lupii, haita te trata drept laș, iar superiorii te maltratau".

*

* *

Diferite faze ale rezistenței lungi și pline de suferință pentru poporul vietnamez au fost expuse, mai bine zis prevăzute încă din 1947 de către Truong-Sin în lucrarea sa : „Rezistența va învinge". Prima etapă „strategie defensivă, tactică ofensivă". Adică : inamicul atacă, partizanii vietnamezi sînt în defensivă. „Dar în ceea ce privește fiecare luptă luată separat noi vom continua să atacăm... ducem un război de poziții, mai întîi în orașe unde noi căutăm să apărăm fiecare casă, fiecare stradă...". În etapa a doua, forțele patrioților se echilibrează încetul cu încetul cu cele ale invadatorilor. „Atacurile mici și numeroase echivalează cu o mare ofensivă. În această perioadă lupta de guerilă va fi folosită la maximum împingînd adversarul spre o nesiguranță totală... Vom concentra unitățile noastre regulate... pentru a ataca posturile izolate ale inamicului, a încercui și a nimici unitățile sale izolate".

*

* *

La sfîrșitul anului 1945 și la începutul lui 1946, corpul expediționar francez a reocupat aproape toate orașele mari și mici din Vietnam. De aici fiecare comandant își lansa coloanele ca pe timpuri în Algeria și Maroc. Rezultatul acestei tactici era nul. Colonialiștii ocupau orașele, dar în provinciile vaste, în marea majoritate a satelor, pe culmile colinelor, în junglă și în mlaștini, deci la ea acasă, armata de rezistență a patrioților vietnamezi era stăpînă

pe situație. Metodele războiului colonial clasic au eșuat în Vietnam. Și pentru menținerea teritoriilor a reintrat în vigoare sistemul posturilor mici, care însă — în etapa a doua arătată mai sus — au devenit tot atît de vulnerabile ca pe vremuri, în Algeria și Maroc. Aceste posturi, în majoritatea cazurilor, au fost apărate de legionari.

Un post fortificat a fost și postul legionar de la Camau, la capătul sudic al R.C. 16 (Route coloniale — drum colonial, prescurtat R.C.). Pentru a preveni orice atac prin surprindere, toată vegetația a fost rasă de lîngă R.C. 16 pe o rază de un kilometru. De-a lungul drumului propriu-zis au fost amplasate mici posturi militare și turnuri. În prima fază a „războiului murdar", viața în aceste posturi a fost destul de comodă. Deci pentru legionari plictisitoare. Situația s-a schimbat în a doua perioadă, cînd armata populară a început să atace posturile izolate. Aprovizionarea lor a fost excelentă. Nu a lipsit hrana din abundență, nici berea, nici alte băuturi alcoolice. Această armată, un fel de stat în stat, avea o anumită autonomie și multe privilegii față de restul forțelor militare. Ofițerii de la celelalte arme vedeau cu indignare, în Indochina, plecînd spre micile posturi aproape încercuite, camioane încărcate cu diverse obiecte de-a dreptul inutile, destinate cutărui sau cutărui post apărat de legionari. Și aceste camioane erau proprietatea legiunii, pentru că legiunea le dădea legionarilor săi tot ce credea de cuviință și nimeni nu era autorizat să se amestece în treburile ei.

Să schimbăm decorul. Sîntem la celălalt capăt al Vietnamului pe drumul colonial nr. 4. Începînd din 1948, acest *R.C.4* denumit și „drum al sîngelui", a devenit teatrul unor lupte sîngeroase (ambuscade, atacuri de convoaie, contraatacuri, asediul posturilor care au fost plasate de-a lungul acestui drum). Vietnamezii luptau pentru eliberarea *R.C.4* pe toată lungimea sa, în timp ce francezii urmăreau să se mențină, cu orice preț, în Cao Bang, considerat post-cheie. R.C.4 era apărat de Legiunea străină. Vreo 30 de forturi mici și mari de la Lang Son în sud și pînă la Cao Bang în nord, de-a lungul drumului care șerpuiește pe o distanță de 116 km. Iluzia că în aceste posturi trupele sînt în siguranță a fost denumită „mentalitatea de beton". Pură iluzie, pentru că aceste posturi în faza finală a războiului nu prezentau nici o siguranță în

fața atacurilor armatei populare. În orașele și forturile plasate pe R.C.4 și în majoritate încercuite se ducea în continuare o viață destrăbălată. Convoaiele care reușeau să pătrundă aduceau cu ele și mărfuri de contrabandă cu care traficanții aprovizionau restaurantele, tripourile, bordelurile.

Primul post important, la kilometrul 88, este Dong Khé. Comandantul garnizoanei, maiorul Lambert, nu are cine știe ce activitate. Ca și ceilalți șefi de posturi de pe R.C. 4, și el este șeful unui post încercuit. „Atunci el își cheltuiește energia pentru a crea un stabiliment de plăcere care poartă numele de *Le Hublot* și care este în același timp cazinou, local de noapte și bordel" — spune Paul Bonnecarrère, care și-a scris romanul pe baza jurnalului de marș al Regimentului 3 străin. A fost o afacere bună, fără îndoială. Ofițerii și trupa care plecau din Dong Khé știau foarte bine că nu au prea multe șanse să supraviețuiască acelui marș al morții pe care-l mai aveau de suportat pînă la Cao Bang, chiar dacă nu era vorba decît de 38 km. Poate noaptea petrecută la Dong Khé va fi ultima lor noapte... Din această cauză, chefurile, beţiile și jocurile de noroc de pe R.C.4 îmbrăcau forme cu adevărat bestiale. Bunăoară, „bivolul" și „cucu" nici nu se mai jucau pe bani. Primul joc în doi începea prin înghițirea de către adversari a cîte unui pahar de alcool. Apoi, cu mîinile la spate, cei doi se precipitau unul asupra celuilalt cu capul aplecat înainte. Dacă la prima ciocnire nici unul dintre ei nu cădea, operațiunea reîncepea prin golirea unui alt pahar de băutură. Adversarii se năpusteau din nou unul în direcția celuilalt, cu capul lăsat în jos, ca bivolii. Lupta înceta după ce se goleau două sticle de alcool și se termina, în majoritatea cazurilor, cu transportarea dueliștilor la infirmerie.

„Cucu", acest semnal obișnuit al nevinovatelor jocuri de copii, a devenit acolo o distracție mult mai primejdioasă decît „bivolul". Parcă acest joc sălbatic ar fi coborît direct de pe ecran, dintr-un film de western tip 1880, în sala din subsol a tripoului tip 1949 Vietnam. Să ne închipuim o încăpere mare : întunericul este complet, cei doi jucători au cîte un revolver și nouă cartușe. Primul strigă

„cucu“ pentru a-și semnala poziția, apoi sare, imediat, într-un alt loc pentru a evita glonțul adversarului. Urmează la rînd celălalt jucător. Dacă cele 18 cartușe au fost schimbate fără rezultat (ceea ce se întîmplă foarte rar), toată lumea urca la bar ca să sărbătorească evenimentul printr-o cruntă beție generală.

În Cao Bang tot traficul clandestin, ca și localurile de noapte, era în mîinile unui anume Burgens, sergent major legionar, fost subsecretar de stat în timpul guvernului din Vichy. În ianuarie 1949, colonelul Charton preia comanda în Cao Bang. El e prieten bun cu colonelul Constans din Lang Son, superiorul său. Acesta din urmă și-a clădit un adevărat palat și are nevoie de un — ca să spunem așa — majordom. Cum colonelul Charton vrea să scape de Burgens, i-l propune lui Constans pe acesta în postul de aghiotant. Și Burgens — numele lui adevărat este contele Hervé de Broca — îi creează colonelului Constans o adevărată curte demnă de guvernatorul unei provincii romane, cu tot fastul necesar. Constans își avea și „pretorienii“ săi : 60 de legionari, cu toții de aceeași talie — cam 1,90 m înălțime —, care îl însoțeau pe colonelul Constans în toate deplasările. Și, pentru ca tabloul să fie cît se poate de complet, Burgens a numit această gardă pretoriană : „suita regală...“

Cele două companii ale Regimentului 3 străin care apără postul acesta sînt aici abia din mai 1950, cînd Dong Khé a fost reocupat de un batalion de parașutiști legionari. Dar în zorii zilei de 16 septembrie 1950, armata vietnameză revine la atac. Fiecare unitate știa care bastion sau cazemată urma să fie obiectul atacului său în momentul asaltului general. Apoi armata de eliberare dispune, în momentul acesta, și de artileria grea. Către seară un mesaj de la comandamentul francez din Hanoi anunță că un batalion de parașutiști legionari va fi aruncat în regiunea That Khé pentru a veni în ajutorul asediaților. Batalionul a fost, de fapt, lansat, dar nu a ajuns niciodată pînă la Dong Khé. A fost nimicit de forțele patriotice vietnameze. Și, înainte ca zorile să se ivească, postul de la Dong Khé a fost eliberat, după o luptă crîncenă, de către armata populară.

Apoi, la 1 octombrie 1950 a început și părăsirea Cao Bangului. Au fost evacuate nu numai That Khé, dar chiar și Lang Son.

R.C.4 se acoperea de cadavre, de vehicule în flăcări, de tunuri distruse, de materiale părăsite. Batalioanele legiunii care asigurau retragerea au pierit, s-au topit în această luptă. Drumul colonial numărul 4 a fost abandonat în ziua de 11 octombrie 1950. Drumul spre Dien Bien Fu, spre ultima înfrîngere, era deschis...

Înainte de a asista la această mare bătălie din Vietnam, să ascultăm o întîmplare povestită de un martor ocular, întîmplare deosebit de semnificativă pentru că din ea răzbate, implacabil, izul descompunerii. Acest caz autentic, care reprezintă un fel de necrolog al Legiunii străine, oglindește faptul că în ultima fază a destrămării imperiului colonial francez, Legiunii străine, acestei „trupe de nădejde" în a apăra tot ceea ce se mai putea apăra, îi era permis totul. O să-i revedem pe șefii militari „înțelegători" care, de această dată nu tolerează numai, ci chiar încurajează actele de indisciplină ale legionarilor, disprețul lor față de „restul lumii", disprețul lor față de armata regulată, față de armata colonială, față de poliție și de populația civilă. O să-i vedem pe legionari, o haită de beți, terorizînd orașe întregi în căutare de băutură și femei. Întîmplarea este un fapt autentic care dovedește că simptomele dezintegrării sistemului colonial se manifestau și la acest „vîrf de lance", care, pentru apologeții legiunii, era o „citadelă inexpugnabilă".

— În 1952, batalionul „Vendeta" al Regimentului 3 străin se întorcea din Vietnam — îmi povestește C.S. Trebuie să rectific adăugă el — ne-am întors numai 300 dintr-un batalion de 800 de oameni. Navigam pe Oceanul Indian cînd a izbucnit furtuna. În seara precedentă avusese loc pe navă un mare banchet. Atenția marinarilor fiind scăzută din cauza consumului de alcool, am intrat în plină viteză în niște stînci. Am ajuns pe o insulă pleșuvă. Numai saline. Ne așteptau vase de transport de partea cealaltă a insulei. Era tocmai momentul cînd englezii predaseră Somalia italienilor. (Este vorba de fosta parte italiană a Somaliei, care în timpul războiului a fost ocupată de englezi, apoi, în 1950, conform hotărîrii O.N.U.,

ea a trecut sub tutela Italiei pentru 10 ani. În 1960, Somalia italiană și Somalia britanică s-au unit și, proclamîndu-și independența, s-au constituit în Republica Somalia.)

— Am debarcat tot armamentul, toate bagajele și documentele, ispravă pentru care am primit 4 000 000 de franci premiu.

— Cine, anume, a primit ?

— Dintre noi — nimeni. Legiunea a luat totul. A urmat apoi un lung marș fără hrană și apă și fără hărți. Nu aveam decît un bidon de apă de pluton. Mai tîrziu aviația italiană a parașutat bidoane de apă de doi litri. Am dat de un sat foarte sărac. Locuitorii se ocupau cu pescuitul și lucrau la saline. Ne-au primit frumos, ne-au cazat cum au putut. Ce am găsit acolo ? O pereche de păsări și 12 capre în tot satul. Ne-au condus prin nisip spre vasul care ne aștepta. Era un mare ajutor pentru că treceam prin ținuturi de nisipuri mișcătoare. Îmi aduc aminte de numele vasului — „Diana" — era o navă italiană. Am petrecut o noapte pe plajă. Populația băștinașă a reușit să ne îmbarce. Șalupele cu motor erau neputincioase. Apele golfului Aden erau foarte agitate.

— În fine am ajuns la Djibouti. Muzică, primire cu tămbălău. Ni s-au distribuit țigări, cîte un sandviș și, mai ales, urări de bun venit. Țigările, americane, erau vechi, trăgeam degeaba din ele că nu ardeau. Iar noi : aproape în pielea goală, bărboși. Ne-au cazat într-o școală, a doua zi am primit echipament, dar nu și arme, și 300 de franci „indigeni". Dar ce folos. Comandantul garnizoanei a închis toate localurile. „A venit Legiunea !" Am căzut, deci, în mîinile speculanților care ne-au găsit băutură și femei. Pe scurt : i-am atacat pe traficanți, apoi i-am bătut și pe polițiști. După vreo două ore, spitalele din Djibouti au fost pline pînă la refuz cu civili, polițiști.

— Și ați fost mîndri de această ispravă ?

— Noi eram totdeauna satisfăcuți cînd îi băteam pe cei dinafara Legiunii.

În zorii zilei au apărut soldații din garnizoană cu mașini blindate și cu camioane. Parcă ar fi fost stare de război la Djibouti. Noi nu aveam arme, dar ei nu au îndrăznit să tragă în legionari. Ne-am urcat în camioane,

dar după prima cotitură am sărit din ele și am șters-o. A doua zi anchetă. Ofițerii noștri au fost cazați în hoteluri și ne-au lăsat în pace. Nici la ancheta făcută de poliție nu au ieșit. — Din ce cauză ?

— A fost din partea lor un fel de demonstrație că nu recunosc nici poliția, nici armata colonială. Dealtfel ancheta nu a dat nici un rezultat.

— A doua seară — a doua încăierare în stil mare. Am ieșit în oraș, dar nu am găsit nici un bar deschis. Am luat cu asalt barul garnizoanei, dar acolo era puțină băutură. Am început să vindem echipamentul la indigeni pentru țigări și băuturi. Apoi ne-a înconjurat un cordon de soldați. Bine ! I-am dezarmat pe ostași și am pătruns în oraș. Am aruncat trei mașini ale garnizoanei în mare (ca să arătăm că nu ne împăcăm cu „coloniala"), apoi toate taxiurile și niște mașini particulare (pentru a ne arăta disprețul față de civili). Am deschis barurile.

— Tot cu mîinile goale ?

— Da ! o haită de bărboși în chiloți ! Cheful era în toi cînd au ieșit ofițerii noștri, cu un zîmbet complice pe buze, și ne-au potolit. Erau chiar mîndri de legionarii lor. 300 de legionari au stăpînit un oraș păzit de 13 000—14 000 de soldați și polițiști ! Autoritățile au debarcat niște trupe coloniale de pe vasul „Abeville" și i-au îmbarcat urgent pe legionari ca să scape cît se poate de repede de ei. Direcția Sidi-bel-Abbès, via Oran. Și ca nimeni să nu se atingă de noi orice am face, ofițerii au stabilit pentru cei 300 de supraviețuitori ai batalionului un semn distinctiv : două decorații pe piept puse una peste alta... Apoi am fost trimiși la odihnă. Eu m-am dus în Maroc...

Bănuiesc că interlocutorul meu a înfrumusețat, într-o oarecare măsură cele întîmplate în această călătorie. Dar faptele, așa cum sînt ele redate, arată în suficientă măsură nivelul de toleranță la care s-a ajuns față de Legiunea străină în ultimii ani ai „războiului murdar". Orice altă unitate ar fi fost aspru pedepsită pentru multiplele acte de nesupunere. Naratorul a sesizat și motivul acestei îngăduințe — „Era nevoie de noi în Vietnam..." — precum și momentele care exprimau ura legionarilor față de „restul lumii". Sau, după cum spuneau ei : „De o parte există Legiunea, de cealaltă parte oamenii care trăiesc

ca toată lumea". A nu trăi ca „toată lumea" este pentru legionar echivalent cu a fi beţiv, brutal, orgolios, neom, capabil de orice.

Au fost şi parașutiști...

Crearea unităţii de parașutiști a fost necesară imperialismului francez pentru că în această fază a descompunerii imperiului său colonial cei care-l apărau au vrut să lărgească cadrele Legiunii străine, completînd-o cu o trupă compusă din oameni aleşi pe sprînceană, cinici, capabili de orice efort, mîrşăvie, acte inumane. S-a creat, de fapt, o castă în cadrul legiunii. Parașutiștii — *les paras*, cum li se mai spunea — au manifestat un dispreţ tot atît de pronunţat faţă de legionarii de rînd pe cît a fost disprețul acestora din urmă faţă de armata regulată sau colonială. Orgoliu legionar la superlativ — cam așa am putea califica atitudinea parașutiștilor. Primul instructor al primei unităţi de parașutiști a fost un legionar, pînă atunci caporal infirmier, şi mai înainte locotenent parașutist în armata germană. El a făcut parte din comandoul lui Skorzeny, care, în 1943, la ordinul lui Hitler, l-a răpit pe Mussolini.

Organizarea regimentelor de parașutiști a început prin înfiinţarea — în iulie 1948 — a unui singur batalion. Acest batalion a participat la aproape toate operaţiunile mai importante din Vietnam — a fost lansat şi la Dien Bien Fu — pierzîndu-şi de mai multe ori efectivul. Din rămăşiţele acestui batalion a fost creat, în septembrie 1955, în Algeria, Regimentul 1 străin de parașutiști.

Regimentul 2 străin de parașutiști a luat fiinţă în acelaşi an, tot în Algeria, pornind, de asemenea, de la un singur batalion, care s-a topit de mai multe ori în „cuptorul" din Vietnam. Ultima dată în acela de la Dien Bien Fu. Din cauza sălbăticiei şi cruzimii de care au dat dovadă atît în deşerturile şi în munţii Algeriei, cît şi în jungla vietnameză, ei au devenit „copiii răsfăţaţi" ai legiunii. Instrucţia militară a parașutiștilor a fost şi mai aspră, şi mai sălbatică decît a unităţilor legiunii. Ei nu erau întotdeauna parașutaţi, cum s-ar putea crede. În multe ca-

zuri ei călătoreau cu camioanele alături de celelalte trupe.

Iată acum povestea legionarului N.A., care făcea parte dintr-un batalion de parașutiști legionari. Acesta fusese lansat de această dată din avioane pentru despresurarea a trei batalioane din armata colonială încercuite de patrioții vietnamezi.

„Abia ajunseserăm deasupra obiectivului nostru, cînd vietnamezii începură să tragă cu mitralierele asupra aparatelor noastre. Nu mai aveam decît un singur gînd : să ieșim din acest sicriu zburător ! Proiectați pe pămînt, ne descotorosirăm de parașute, căutînd să ne punem la adăpost, oriunde-o fi. Abia am apucat să ne adunăm, cînd aruncătoarele de mine porniră să ne atace liniile ; pe lîngă pocnetul puștilor începu să se audă și răpăitul mitralierelor. Dar comandanții trupei ne și dădură ordin să înaintăm. Focul era infernal, dar, din respect pentru disciplină sau de frică, continuarăm să înaintăm. Pe neașteptate, vietnamezii ieșiră din ascunzători și veneau în valuri care se succedau cu repeziciune. Păreau a țîșni din pămînt, asemeni unui izvor nesecat. Comandanții nu țineau seama de nimic. Comanda «Înainte, legionari !» marca începutul luptei corp la corp. Deodată, cît ai clipi din ochi, vietnamezii au dispărut. Știam că nu ne putem declara satisfăcuți. Această dispariție era doar un truc. Ei vor reveni...

Din cei 450 de legionari ai batalionului de parașutiști au rămas, după această luptă, 63 de soldați, un căpitan, un locotenent și zece subofițeri. Morții fură îngropați în grabă, apoi se auzi ordinul : «Plecarea !».“ „Răniții ne rugau : «Nu ne lăsați aici !» Dar nici vorbă să poată fi luați. Ne întorceam privirile de la ei — povestește N.A. — cu încăpățînare, dar urechile nu ni le puteam astupa. Către seară, din întuneric, începură să apară temutele umbre. O nouă luptă, scurtă, apoi partizanii au dispărut iar, așa cum au apărut — ca prin farmec“. Și din batalion nu au rămas decît 20 de oameni... Să ne aducem aminte de cuvintele lui Trong-Sin privind strategia și tactica armatei populare : „În etapa a doua... lupta de guerilă va fi folosită la maximum, împingînd inamicul spre o nesiguranță totală...“. Rămășițele batalionului, acest „pluton mi-

zerabil — povestește în continuare N. A. — mărșăluia ca o turmă hăituită, cercetînd fiecare colțișor ascuns, de teamă că vietnamezii ar putea să apară în orice clipă. Din zori și pînă după-amiază am stat ascunși într-o groapă. Dar marșul trebuia continuat. Trebuia evitată o nouă ciocnire. Oboseala, foamea erau înnebunitoare... Dar partizanii vietnamezi apărură din nou, apoi dispărură iar". Și nu am mai rămas decît — opt. „Am mărșăluit ca niște sălbatici, stăpîniți de dorința nebună de a ucide... La primul post francez, soldații ne priveau ca pe niște sperietori, ca pe niște arătări venite din altă lume. Și adevărul nu era departe. Cei cîțiva care ne înapoiaserăm nu mai semănam a oameni...".

Cei opt „invincibili" — aceasta era una din poreclele date parașutiștilor legionari — au primit la spital vizita unui general. „Se prezentă într-un costum gri, remise fiecăruia cîte o cruce de război și ne numi — povestește N. A. — eroi. După ce trecuserăm prin atîtea încercări și dezamăgiri și după ce în cursul acestui marș al morții de două săptămîni prin junglă mulți dintre noi ne-am pus întrebarea : ce căutăm noi pe acest pămînt, poate un mormînt, sau am venit să săpăm aici mormintele unor oameni care nu ne-au făcut nimic rău, nu prea aveam noi o stare de spirit eroică...". Mai tîrziu ne-a vizitat și căpitanul M. C. să anunțe că batalionul a fost refăcut. Citindu-mi uimirea pe față, căpitanul îmi spuse : „Ai să te obișnuiești cu asta ! Vietnamezii sînt din ce în ce mai puternici, pierderile legiunii tot mai însemnate. Și, pe deasupra, suportăm și consecințele greșelilor superiorilor noștri. E un semn prost — conchide N. A. — atunci cînd soldați experimentați nu se mai consideră imbatabili, înseamnă că victoria adversarilor e aproape".

Iată acum un fragment extras din memoriile unui alt legionar parașutist, vizibil mai cinic și, probabil, mai crud decît N.A., în a cărui povestire mai existau unele accente de omenie. „Sîntem în Algeria și un convoi de camioane cu parașutiști trece prin fața unei turme de oi. Am luat toată turma, chiar și cele două oi ucise, l-am lăsat pe păstor, un băiat de vreo zece ani, mort — păstorii nu pot fi mîncați". Aceasta este realitatea crudă care n-are nimic comun cu afirmațiile unor cronicari ai legiunii cum că „dragostea legionarilor pentru copii și animale exprimă

necesitatea lor interioară pentru o viață sentimentală". Acești cronicari, fie memorialiști, fie istorici, țin, în schimb, o evidență surprinzător de exactă a mascotelor detașamentelor legiunii. Aflăm, așadar, că compania a 3-a a Regimentului 3 străin a adus din Laos un ursuleț cu numele de Mișa, care nu se hrănea decît cu sardele în ulei... Au ajuns celebri și Jacqueline, catîrul „savant" al Regimentului 2, sau Coco, papagalul batalionului de Corta, care zbura în urma coloanei, dar revenea în fiecare seară la bucătărie și revendica — în limba arabă! — bucata de carne la care avea dreptul, sau Cesar, vulturul companiei a 5-a a Regimentului 2...

Am în față o fotografie care, la vremea sa, a fost publicată și comentată în presa multor țări. Poza reprezintă un legionar din Regimentul 2 transportînd pe umeri un măgăruș descoperit într-o zonă de deșert în Algeria. „Fără ajutorul legionarilor — scria în presă — acest animal ar fi pierit cu siguranță". La 28 noiembrie 1958, Societatea pentru protecția animalelor din Anglia a trimis regimentului o medalie „pentru curajul și umanismul arătat în salvarea unui măgăruș în deșertul algerian". Nu s-a consemnat nicăieri ce s-a întîmplat cu medalia respectivă. În schimb, s-a notat că la sosirea acesteia, măgărușul fusese de mult ucis și mîncat de cei din Regimentul 2 străin...

16 FINALUL

— Deci, ca să reînnodăm firul întrerupt al povestirii, în 1952 v-ați dus în Maroc. V-ați întors în Vietnam?

— Da — răspunde C.S. M-am întors după vreo doi ani cu un batalion de marș al legiunii. Am fost opt ani în Legiunea străină. Zilele de la Dien Ben Fu au fost cele mai îngrozitoare...

O concepție napoleoniană

Truong Sin, în lucrarea sa deja amintită, preciza — în 1947 — că faza finală a războiului din Vietnam va fi caracterizată, pe de o parte, prin contopirea numeroaselor unități de partizani formînd unitățile unei armate regulate, pe de altă parte, „inamicul va fi demoralizat, pierzîndu-se în dificultăți de nerezolvat... Bunăoară, soldații dușmani pot fi descurajați în urma unui război prea lung... sau poporul Franței nu o să mai vrea să continue războiul din Vietnam, mișcarea împotriva războiului, împotriva colonialiștilor reacționari luînd o amploare crescîndă..."

Într-adevăr. Începînd din 1949 se dezvoltă și se intensifică în Franța acțiunea de masă împotriva trimiterii de soldați în Vietnam și pentru întoarcerea corpului expeditionar. Nu o dată ceremonia de înhumare a soldaților francezi căzuți în Vietnam s-a transformat, în diferite orașe din Franța, în manifestații de masă. Acțiunile de protest împotriva continuării „războiului murdar" îmbracă forme multiple. Uriașele demonstrații și mitinguri, precum și grevele organizate la îndemnul Partidului Comunist Francez exprimau opoziția întregului popor francez față de acest război nedrept. La Marsilia, Port-Vendres, Bordeaux, Nantes, Boulogne și în alte porturi docherii au refuzat să încarce materialul de război destinat corpului expeditionar francez din Indochina. Marinarii, feroviarii, muncitorii parizieni — de pildă cei de la uzinele Renault — și din multe centre industriale, au manifestat împotriva „războiului murdar". Muncitorii comuniști și socialiști au organizat un număr impresionant de acțiuni comune, împiedicînd plecarea noilor contingente spre Indochina. În urma demonstrațiilor desfășurate pe marile bulevarde pariziene s-a realizat unitatea dintre numeroase organizații de tineret, care au proclamat ziua de 21 februarie 1954 drept „Ziua internațională a tineretului și studenților împotriva colonialismului". Este cunoscut jurămîntul femeilor din mai 1953 : „Noi, mame franceze, jurăm că vom continua și vom intensifica lupta împotriva războiului din Vietnam". Soțiile celor căzuți în Indochina au organizat „zile de luptă", care au culminat, în ianuarie 1950, cu o serie de mari demonstrații. Masele țărănești au contribuit și ele la asigurarea eficacității luptei. „Co-

mitetul național țărănesc pentru pace și pentru apărarea agriculturii franceze" a ținut în anii 1953—1954 aproximativ 50 de congrese departamentale. Numărul intelectualilor care au aderat la această imensă mișcare populară a fost în continuă creștere în decursul „anilor sîngeroși".

Această mare mișcare populară demonstra convingerea crescîndă a poporului francez că lupta de eliberare națională dusă de popoarele din Indochina pentru libertate, onoare și independență este un război just. Iar poziția multor militari se poate deduce din acest fragment din jurnalul unui ofițer francez, care, la cîteva zile după sosirea sa în Vietnam (octombrie 1951), notează următoarele : „În ziua sosirii mele, patru companii se întorceau de la o acțiune de «pacificare» ; ordinul fusese : «Dați foc colibelor, ucideți vitele, distrugeți recolta, eventual nimiciți sau capturați pe vietnamezi...». Cîțiva ofițeri de aici mi-au mărturisit incapacitatea lor de a înțelege și de a aproba aceste metode. Ei vorbesc de convențiile de la Geneva, de interdicția de a înfometa populația civilă, de apărarea libertății și a civilizației... experiența le-a deschis ochii... Spiritele oneste și chiar cei care sînt adesea leneși la gîndire își pun cu insistență întrebarea care e rostul acestui război, rostul acestor minciuni care devin din ce în ce mai evidente..." („Nouvelle Critique", martie, 1954).

Colonialiștii însă au hotărît să organizeze o mare acțiune ofensivă, pe care generalul Navarre, comandantul corpului expediționar, a început s-o pună în aplicare din toamna anului 1953. Au fost concentrate 44 de batalioane mobile formate din unitățile cele mai experimentate în regiunea deltei Fluviului Roșu. Armata populară, pe de altă parte, renunțînd să atace în deltă, a pregătit o mare mișcare de învăluire în nord. „A fost o vastă manevră de concepție aproape napoleoniană" — constata revista „Historama". Pentru a sparge încercuirea, generalul Navarre a pregătit o ofensivă : amplasarea unui corp de armată într-un sistem de fortificații pe drumul pe care urma să-l străbată adversarul, atrăgîndu-l într-o capcană. Locul ales pentru această manevră a fost Dien Bien Fu. În această zonă fortificată, sub comanda generalului Christian de Castries, se aflau 12 batalioane, din care șapte batalioane și jumătate de legionari. Această

mare bătălie, în care forțele armate franceze au fost complet înfrînte, a fost o confruntare pierdută în primul rînd de Legiunea străină.

Sistemul de fortificații de la Dien Bien Fu cuprindea nouă puncte de sprijin, cărora constructorii le dăduseră nume feminine romantice. La sud se afla Isabelle, la nord Gabrielle, apoi la mijloc Eliane, Claudine, Françoise, Huguette, Dominique, Béatrice și Anne-Marie. „Dacă ar fi toate niște sfinte, eventual, ne-ar putea ajuta — spunea un legionar. Am impresia însă că toate astea nu sînt de loc sfinte, ci, din contră, sînt niște c... de sicrie din beton...". Comandanții francezi au crezut în puterea de foc a forturilor în respingerea atacurilor infanteriei vietnameze. Vorbind despre greșelile comise de generalul Navarre, comandantul-șef al corpului expeditionar în timpul bătăliei de la Dien Bien Fu, generalul Vo Nguyen Giap, comandantul-șef al Armatei Populare Vietnameze, spunea între altele : „...colonialiștii, care au stăpînit în țara noastră timp de 80 de ani, o cunosc destul de bine. Dar Navarre, ca și ceilalți generali francezi, a comis o greșeală tactică legată direct de o *eroare de judecată*, de o necunoaștere totală a adversarului. Navarre nu a înțeles că are în fața lui un popor, o armată populară practicînd un război al poporului" (Interviu cu generalul Vo Nguyen Giap apărut în „Études Vietnamiennes", Hanoi, nr. 3 din 1965).

De această eroare generalii francezi nu și-au dat seama decît după ce au pierdut războiul.

Dar conducătorii armatei populare nu au uitat de Tuyen Quang. Dacă recitiți istorisirea atacului asupra Tuyen Quangului din 1885 veți avea în față desfășurarea asediului de la Dien Bien Fu. Vietnamezii au săpat și aici tuneluri, dar mai ales tranșee. S-au apropiat de forturi într-un ritm rapid. Ca la Tuyen Quang. Numai că acum, în 1954, ei au avut la dispoziție și artilerie grea. Armata populară nu a coborît din munți atacînd în valuri. Nu. Ea a săpat tranșee. Iată cîteva frînturi din descrierea acestor tranșee dată de generalul Vo Nguyen Giap :

„Tranșeele noastre înaintaseră pînă aproape de liniile dușmane. Aceste tranșee pătrundeau atît de adînc în rețeaua de apărare a acestuia, încît se putea trece foarte re-

pede la faza deschiderii prin dinamitare ori de cîte ori era atacată o poziție... Deși n-aveam nici măcar un capăt de sîrmă ghimpată și nici o singură mină, linia tranșeelor noastre descoperite și cuiburile de mitraliere înaintau totuși fără încetare, cuprinzînd din ce în ce mai strîns «ariciul» de fier al dușmanului într-un cerc de foc mereu mai dens. Cu o lună înainte numai, artileria noastră avea «brațul destul de lung» pentru a-l atinge pe inamic în poziția sa centrală. Acum însă, infanteria noastră ținea sub focul tuturor armelor sale mici și mari ansamblul punctelor de sprijin ale inamicului. Numeroase unități se aflau la numai 400 m de poziția centrală a lui de Castries. Dușmanul se sufoca. Sectorul său central părea lipsit de orice suflu de viață". („Études Vietnamiennes" nr. 3 din 1965. *Contributions à l'histoire de Dien Bien Phu).*

Bombardamentul infernal al tunurilor vietnameze a distrus unul după altul aerodromurile, avioanele la sol, forturile. La Tuyen Quang, la un moment dat, au răsunat trompetele coloanei de ajutor. Aici, la Dien Bien Fu, coloanele de ajutor puteau sosi doar pe calea aerului. La 12 aprilie 1954, cel de-al 2-lea batalion străin de parașutiști lansat din avioane este nimicit aproape în întregime înainte de a ajunge la sol. Garnizoana de la Dien Bien Fu n-a putut fi nici ajutată, nici salvată.

Un alt aspect al asediului. Șefii militari francezi socoteau că fortăreața, fiind doar la 200 km de Hanoi, va fi ușor de aprovizionat pe calea aerului. În schimb vietnamezii, care nu dispuneau nici de avioane, nici de blindate, nici de mijloace moderne de transport, vor trebui să lupte la o distanță de 400—500 km de bazele lor de aprovizionare. Toate aceste socoteli au dat greș. Se pune întrebarea : cum au ajuns piesele de artilerie grea în preajma complexului de fortificații, cum a fost aprovizionată armata de asediu ? Armata populară și-a deschis singură drumul de aprovizionare pentru a aduce artileria la Dien Bien Fu trecînd prin munți și păduri. Ea a săpat tranșeele care porneau din munți spre văi. „Ea a răscolit configurația naturală a terenului" (Vo Nguyen Giap). Cu alte cuvinte, armata populară a fost „dublată" de coloanele denumite *Zancong*, formate de zeci de mii de voluntari

civili. Ei au construit drumurile prin jungla deasă pe care au trecut cinci divizii și o puternică artilerie. Pe aceeași rută se făcea și aprovizionarea cu alimente și muniții.

„Mai toți eram vechi — povestește C.S. Aveam patru, cinci, chiar șase ani trăiți în Indochina. Cunoșteam jungla, învățasem și topografia ținuturilor pe unde am trecut, cu toate că este vorba de un teritoriu mare cît un imperiu. Dar, în această ultimă clipă, toate astea nu ne-au folosit la nimic".

La 7 mai 1954 garnizoana capitulează. În aceeași zi, către seară, colonelul Lalande, comandantul unui fort, își adună legionarii, vreo 600, și încearcă o ieșire. E întuneric beznă, lupta e sălbatică, legionarii reușesc să treacă de liniile din față, au rămas 100 și vor să ajungă pînă în Laos. Cei 100 se pierd în jungla care îi înghite. Doar cîțiva supraviețuiesc și ating Laosul. A fost ultimul „baroud" al legiunii în Vietnam, o bravură, un sacrificiu absolut inutil, pentru că steagurile albe însemnînd capitularea fluturau deja pe celelalte forturi de la Dien Bien Fu.

„Pînă acum cinci minute ne băteam cu înverșunare — își amintește C.S. — și deodată liniște de mormînt. Și pot spune că și noi am ieșit din mormînt, cu toții ne așteptam rîndul să murim. Am ieșit și ne-am uitat cu admirație la cei ce ne-au fost dușmani și care erau și ei obosiți, epuizați de luptă, de lipsa de mîncare. Înaintau spre noi cu rîsete de bucurie și, nu știu cum, dar ne-au înveselit și pe noi".

Colonialiștii nu puteau invoca ca scop al prezenței lor într-o țară sau alta nici măcar binefacerile politicii lor. După un secol de colonizare, țăranul vietnamez nu cunoștea nici măcar roaba. El transporta totul cu spatele. Pe cîmpurile de orez nu existau pompe, apa fiind evacuată cu mijloacele cele mai primitive. Liniile ferate construite de colonialiști erau toate înguste de 1 metru. Iar după „războiul murdar" din această rețea nu au rămas utilizabili decît vreo 100 km. Aproape nici un drum nu mai era practicabil. O mie de ani de feudalism, un secol de colonizare, anii „războiului murdar" nu au lăsat decît ruine în această țară. Regimul colonial a frînat evoluția nor-

mală a țării atît pe plan social, cît și economic și tehnic. El a menținut vechea orînduire și a întărit puterea latifundiarilor (Vezi : Charles Fourniau : *La République Démocratique Vietnam a 20 ans* din „Cahiers du Communisme" nr. 9/1965). Poporul vietnamez, în sfîrșit eliberat prin grele jertfe de sînge, a pornit la construirea unei țări moderne, socialiste.

* * *

După încheierea războiului dus de Franța în Indochina — arată generalul Giap în lucrarea „Război al poporului, armată a poporului" —, mulți strategi burghezi s-au mirat de rezultatul final al acestuia, încercînd să-l explice doar prin strategia și tactica justă, prin formele de luptă folosite și prin eroismul armatei populare. Desigur că acești factori au contribuit și ei în măsură considerabilă la acest rezultat — adaugă el. Dar un răspuns complet și exact nu trebuie să piardă din vedere faptul că poporul vietnamez a învins pentru că rezistența la care chemase Ho Și Min, războiul său de eliberare, a fost *un război al poporului.*

Pornind de la analiza raportului de forțe, a caracteristicilor inamicului și a propriilor caracteristici, de la condițiile concrete ale cîmpului de luptă, ca și de la concluzia că nu e posibilă o victorie rapidă, neexistînd condițiile necesare pentru o angajare în acțiuni rapide în vederea unui rezultat rapid, s-a apreciat că strategia războiului poporului trebuie să fie strategia unui război de lungă durată (deși inamicul viza o acțiune rapidă și, implicit, un rezultat rapid), că doar printr-o rezistență lungă și dîrză vor putea fi uzate forțele adversarului, întărind forțele proprii, că astfel balanța forțelor va putea fi treptat înclinată în favoarea poporului vietnamez pentru a obține în final victoria. Războiul revoluționar de lungă durată avea să treacă, așadar, prin mai multe faze diferite : etapa defensivă, cea a echilibrului de forțe și, în sfîrșit, cea a contraofensivei (aceste lucruri le arătase, de fapt, și Truong Sin încă în 1947 în lucrarea sa „Rezistența va învinge"), războiul de guerilă transformîndu-se treptat într-un război de mișcare tot mai amplu".

Subliniind contribuția deosebită a poporului vietnamez la victoria întregii națiuni în războiul revoluționar, generalul Giap arată în același timp că „nu pot fi trecute sub tăcere simpatia și sprijinul călduros acordate de popoarele surori, de popoarele progresiste din lumea întreagă, printre care și poporul francez. În fiecare zi ne soseau pe front știri din toate colțurile lumii, exprimînd sprijinul fără rezerve acordat de omenirea progresistă luptei juste a poporului și armatei din Vietnam".

*

* *

Corpul expediționar francez înfrînt a părăsit teritoriul Vietnamului. Bătălia de la Dien Bien Fu a costat Legiunea 2 000 de morți și 4 000 de răniți. Odată ajunse la Sidi-bel-Abbès, unitățile legionare au fost repede refăcute, completate. Pe legionari, acești „apărători ai imperiului colonial", îi așteptau alte sarcini. În primul rînd, înăbușirea mișcării de eliberare națională care luase amploare în Maroc.

Și Marocul se mișcă...

Sultanul Mohamed al V-lea ceruse încetarea statutului colonial al țării, adică lichidarea protectoratului francez și al celui spaniol. Dar colonialiștii l-au silit pe sultan să demită guvernul numit de el însuși și care prezentase un program de luptă pentru cucerirea independenței. În 1951—1952 au loc la Casablanca și în alte orașe mari demonstrații anticolonialiste care se transformă treptat în insurecție armată după ce francezii, în 1953, l-au deportat pe sultan în Corsica, apoi în Madagascar. În acest timp, majoritatea unităților legiunii se găsesc în Vietnam. Nici în momentul izbucnirii luptelor din Algeria (1954) colonialiștii nu pun problema retragerii regimentelor 4 străin de infanterie și 2 de cavalerie și a celor cinci companii mobile care se găsesc angajate în Maroc, unde mișcarea de eliberare este pe cale să cuprindă toată țara. Francezii sînt siliți, în cele din urmă, să-i redea tronul lui Mohamed al V-lea, apoi, în 1956, să-i permită să pă-

răsească Marocul. Unitățile Legiunii străine, răspîndite pe tot teritoriul marocan, se adună în vederea evacuării și la 18 martie 1958 trec definitiv frontiera în Algeria.

Spania a fost și ea silită să renunțe la protectoratul asupra Marocului. Trupele spaniole s-au retras din partea de nord a Marocului spaniol (Rif), păstrînd însă orașele Ceuta și Melilla, precum și regiunea Ifni. În sudul Marocului rămîne sub stăpînire spaniolă o parte din Sahara, denumită și Sahara occidentală. Cînd, în 1956, odată cu proclamarea independenței Marocului, populația din Ifni s-a răsculat, cerînd alipirea teritoriului la Maroc, guvernul spaniol, cu ajutorul Legiunii străine spaniole și trimițînd unități de parașutiști, a înăbușit în sînge insurecția populară. În februarie 1958 patrioții din Ifni și din Sahara occidentală au pornit la atac împotriva posturilor Legiunii străine spaniole. În acest moment, Spania și Franța au efectuat, în colaborare, mai multe operațiuni militare, în cadrul cărora au „cooperat" cele două legiuni străine...

Bandera 13 a Legiunii străine spaniole a continuat să staționeze în Ifni, colonie spaniolă implantată în corpul Marocului pînă în 1969, cînd este nevoită să evacueze Ifni, cedîndu-l pentru a putea păstra *Sahara spaniolă*, unul din ultimele vestigii ale imperiului colonial spaniol. Numai că în 1969 se știa deja că acest deșert de 266 000 de kilometri pătrați ascunde sub nisipurile sale o bogăție imensă : zăcăminte de fosfați. Spaniolii știau acest lucru încă din 1958, cînd „Sahara Español" a fost declarată „provincie de peste mare". Un truc colonialist. O „provincie", chiar dacă se află „peste mări", nu mai poartă oficial numele de colonie, nici măcar de protectorat. Dar devenind „provincie", Sahara spaniolă nu e mai puțin asuprită ca înainte. Are o populație nomadă aproape în întregime analfabetă, printre care, datorită „binefacerilor" de mai bine de patru secole ale stăpînirii spaniole, se mai găsesc mulți sclavi. Zăcămintele de fosfați descoperite în diferitele sectoare ale „provinciei" sînt evaluate la 10 miliarde de tone, adică reprezintă una din cele mai bogate rezerve din lume. Numai la Bucraa, în nordul provinciei, la 85 km de orașul El-Auin, se află zăcăminte evaluate la 1 700 000 de tone. În 1960 a fost înființată la

Bucraa o societate de fosfați la care participă mai multe firme americane. Cu capital american și spaniol a fost construit și un port mineralier din care urmează să plece nave încărcate cu fosfați. Iată deci că în exploatarea acestei colonii-provincie manevrează de pe acum și forțe neocolonialiste. „Aceasta este o investiție politică încurajată de Statele Unite, care sînt mulțumite de faptul că între Maroc și Mauritania, țări „puțin sigure" din punctul de vedere american, se consolidează o bază ferm deținută de Occident" (*Jeune Afrique*, citat de „Lumea" din 3 august 1972).

Se știe că atît Marocul cît și Mauritania revendică în mod oficial această parte a Saharei. Dar există și alți concurenți, probabil mult mai primejdioși, pentru că turiștii străini care debarcă dimineață la El-Auin, capitala Saharei spaniole, sînt reîmbarcați în aceeași seară și trimiși spre confortabilele hoteluri de la Las Palmas, insulă din Oceanul Atlantic. El-Auin poate fi considerat drept unul din locurile cu cei mai mulți soldați pe kilometru pătrat. Localitatea are aspectul unei uriașe tabere militare. Pe mai mulți kilometri se întind cazărmile Legiunii străine spaniole și instalațiile diverselor arme și baze logistice. După unele date, la un număr de locuitori băștinași de aproximativ 50 000, se află aici, la Rio de Oro, peste 50 000 de soldați spanioli, din care 14 000 de legionari. Colonialiștilor le este frică de repetarea răscoalelor din vara anului 1970 și din martie 1972, care, cu toate că au fost înăbușite în sînge de batalioanele de legionari, marchează începutul unei perioade de intensificare a luptei împotriva regimului colonial. Patrulele Legiunii spaniole, care străbat deșertul, și camioanele legiunii care aprovizionează forturile înconjurînd zăcămintele de fosfați au un rol bine definit: de a apăra Bucraa, Smara și alte locuri unde se află zăcămintele și a împiedica orice acțiune de împotrivire din partea populației sahariene. Colonialiștii spanioli afișează un altruism neobișnuit declarînd că Spania se angajează să exploateze bogățiile care se găsesc sub nisipul Saharei în folosul saharienilor. „Noi vom fi alături de frații noștri saharieni. Și dacă șacalul poftelor străine va da tîrcoale corturilor lor sub masca unei false fraternități, el ne va găsi alături de ei

pentru a-i trimite un glonte și pentru a-l îndepărta din această țară ale cărei bogății nu pot reveni decît fiilor săi".

Așa a grăit, în fața Legiunii străine spaniole, generalul locotenent Menendes Tolosa. La cîțiva kilometri de Bucraa, bineînțeles...

Finalul algerian

Legiunea străină franceză revine deci la locul său „de origine". Înfrînți în Vietnam, supraviețuitorii de la Cao Bang și de la Dien Bien Fu erau convinși că o „rebeliune" ca aceea din Algeria a unui pumn de oameni, fără armament greu, va fi zdrobită în cîteva luni, dacă nu în cîteva săptămîni. Operațiuni polițienești în loc de război în toată regula. Socoteala de-acasă însă nu s-a potrivit nici de această dată cu cea din tîrg.

Generalul Vo Nguyen Giap spunea în convorbirea publicată de revista „Études vietnamiennes" că generalii francezi au avut „întîi de toate încredere în arme, în mijloacele lor tehnice". Apoi, vorbind despre „trupele de elită", generalul adăuga: „Ei au întreținut un adevărat cult al parașutiștilor și al legionarilor. Dar ei vedeau în aceștia mai curînd niște «mașini» de purtat războiul decît niște oameni. O instrucție mecanică, o condiționare prelungită, ca să vorbim ca psihologii, au făcut din ei adevărate mecanisme. Războiul era meseria lor; niciodată nu și-au pus problema pentru cine și pentru ce luptă".

Această încredere în arme, mijloace tehnice și în roboții de război, apoi necunoașterea adversarului și subaprecierea forțelor acestuia au constituit, în continuare, greșeala de raționament a colonialiștilor. Armata franceză a fost nevoită să susțină în Algeria un război de șapte ani și jumătate, pe un teren pe care legionarii îl cunoșteau de un secol. Cu cele șapte unități cuprinzînd 22 de batalioane de infanterie, cu cele două regimente de cavalerie, de fapt unități blindate, două regimente de parașutiști și patru companii sahariene motorizate, legiunea a fost angajată în lupte pretutindeni. Ei i-a revenit paza rețelei de sîrmă ghimpată electrificată de-a lungul frontierei tunisiene, de 320 km. Această rețea a

fost construită pentru a împiedica „infiltrarea" în Algeria a patrioților algerieni care se întorceau în țară din Egipt și Libia prin Tunisia. În 1958, linia electrificată a fost dublată, triplată chiar în unele zone. Instalații de radar semnalau orice mișcare de-a lungul liniei interminabile de sîrmă ghimpată. Acest baraj apărat de legionari a fost considerat ca o realizare militară și tehnică de prim rang, completată cu cîmpuri de mine avînd 900 000 de mine de partea cealaltă a rețelei, unde, cu toată independența Tunisiei, mai staționau trupe franceze. La sfîrșitul anului 1958, „infiltrările" au fost aproape complet blocate. Dar războiul a continuat totuși...

Cînd în noaptea de 30 octombrie — 1 noiembrie 1954 în masivul Aurès a izbucnit revoluția națională antiimperialistă din Algeria condusă de Frontul de Eliberare Națională (F.L.N.), detașamentele care au acționat în această regiune erau puține la număr. Treptat însă ele s-au unit, formînd o armată de eliberare națională, avînd un comandament general unic. Forțele colonialiste au avut de la început și pînă la sfîrșit supremația numerică și tehnică. Au pierdut totuși și acest „război murdar" pentru că armata de eliberare care lupta împotriva dominației coloniale, pentru eliberare națională, a fost susținută de poporul Algeriei.

Războiul din Algeria nu poate fi considerat în mod mecanic identic cu războiul din Vietnam. Problema algeriană a avut complexitatea sa. Nu amintesc aici decît faptul că în Algeria existau în 1960 aproximativ 9 000 000 de algerieni de origine arabo-berberă și un milion de algerieni de origine europeană, dintre care majoritatea covîrșitoare de obîrșie franceză, restul fiind italieni, spanioli, maltezi etc. După izbucnirea războiului de eliberare națională, colonialiștii, în primul rînd proprietarii de pămînt și industriașii din Algeria, au făcut totul pentru a atîța ura șovină. Dar lupta a depășit acest cadru rasial și a îmbrăcat un caracter național pentru că mulți algerieni de origine europeană au sprijinit, chiar cu armele, lupta pentru independența națională a Algeriei. Dealtfel, atîtarea urii șovine a fost, s-ar putea spune, un instrument permanent de acțiune al colonialiștilor.

Educarea în spiritul urii rasiale a trupei, în primul rînd a Legiunii străine, a atins proporții nemaiîntîlnite. Iată un fragment din jurnalul legionarului Maniatis. El poartă data de 18 februarie 1958 :

„Acum trei zile am dat un pachet de țigări unui arab... Am întins mîna și el l-a apucat repede, dar cineva ne-a observat : un legionar, care a chemat un subofițer și i-a raportat faptele. Subofițerul a încercat să mă convingă că «oamenii ăștia» erau dușmanii noștri și că era o greșeală să te porți cu ei ca un prieten. Apoi, zîmbind, l-a îmbrîncit cu violență pe bătrînul arab și l-a trîntit la pămînt". Omul scoase țigările din sîn și, fără o vorbă, le dădu subofițerului. Indignat, umilit, Maniatis i se adresă arabului în franceză : „*Pardon*" — spuse el —, și încercă să-i dea un alt pachet de țigări. Era un act de indisciplină inadmisibil. Maniatis fu înșfăcat și băgat la închisoare. Apărură imediat doi legionari din poliția militară care-l bătură crunt. A doua zi, a fost dus la biroul 2. „Am declarat cu hotărîre că voiam să plec — notează mai departe Maniatis. Cei doi legionari care mă aduseseră erau gata să mă lovească din nou, dar ofițerul — Thomas îi zicea — i-a dat afară. Mi-a spus : «Indivizii ăștia, fiule, sînt niște porci. Am să-i silesc să-ți ceară iertare. Am să dau, de asemenea, ordin să ți se îngăduie, ție în mod special, să oferi țigări acestor oameni sărmani»".

20 februarie 1958. Voi pleca ! Ieri i-am oferit un pachet de țigări bătrînului. Nu m-au atins ! Dar l-au rănit grav pe bătrîn. Am alergat la căpitanul Thomas... «Nu am venit să mă plîng. Vreau să plec» — i-am spus. «Trebuia să te gîndești la asta înainte. Dacă se mai repetă, te trimit la curtea marțială...»

25 februarie 1958. Sînt închis aici de cinci zile... un compatriot a venit să mă vadă. Îl cunoșteam din vedere, dar nu știam că e grec. Veteran de la Dien Bien Fu, cunoscut specialist în catch în Algeria. Mi-a spus : «Dacă faci scandal, sau au să te ucidă fără măcar să-ți dai seama, sau au să te trimită să tai lemne în pădure și ai să capeți un glonte în spate. Legiunea n-are interes să facă procese soldaților ei. Ești nebun dacă vrei să pleci. Așteaptă un pic să înceapă operațiunile în sate. Ai să găsești acolo bani, găini, femei, ai să ai și decorații, ca mine...»".

* *

Împotrivirea intelectualilor francezi față de colonialism a luat un caracter de masă în anii războiului din Algeria. Una din formele cele mai importante folosite a fost campania perseverentă de demascare a atrocităților săvîrșite de colonialiști. „Am fost puși să facem (în Algeria) toate treburile — a declarat maiorul Denoix de Saint-Marc din Legiunea străină, unul dintre organizatorii puciului din 1961 —, da, toate treburile, pentru că nimeni nu putea sau nu voia să le facă". Și pentru ca să ne dăm seama despre ce „treburi" era vorba, Jacques Fauvet și Jean Planchais notează că în războiul din Algeria se dădeau „lupte în care tortura era mai apreciată decît eroismul". În interogarea și torturarea partizanilor prinși, parașutiștii erau totdeauna în frunte, atît în Vietnam cît și în Algeria. Henri Alleg, directorul ziarului „l'Alger républicain", s-a numărat printre acei intelectuali care au pus în slujba acestei campanii propria lor experiență în legătură cu torturile ale căror victime au fost. Alleg a fost arestat la 12 iunie 1957 de către parașutiști și torturat în închisoarea El-Biar din suburbia Algerului. Iată un scurt pasaj din lucrarea sa, care a stîrnit mare vîlvă în presa franceză și internațională (Henri Alleg : La question, Paris, 1958, în românește : *Tortura*, București, Editura politică, 1958).

„Un căpitan de parașutiști — cu bereta verde a Legiunii străine — mă aștepta ; purta părul tuns ca o perie, avea fața ascuțită ca tăișul unui cuțit și brăzdată de o lungă cicatrice, buzele subțiri, de om rău... M-am așezat în fața lui și în aceeași clipă el s-a ridicat, cu un pumn în obraz m-a trîntit pe jos și a făcut să-mi zboare cît colo ochelarii : «Să lepezi aerul ăsta obraznic» — a spus el. Lo... intrase și prezența acestui «specialist» m-a făcut să cred că se apropie iar tortura. Dar, în timp ce mă ridicam de jos, căpitanul s-a așezat la loc. «Vrei o țigară ? — m-a întrebat el, schimbînd brusc tactica... Puteți să mă priviți, sînt căpitanul Fau... știți, celebrul căpitan SS, ați auzit vorbindu-se de mine ?» Mă aflam în fața lui Fau... șeful schingiuitorilor din Vila S..., faimos prin ferocitatea sa cu totul deosebită... Apoi, fără nici o legătură, a început o disertație asupra scriitorilor, a pic-

torilor comuniști sau liberali și asupra intelectualilor în general. Se vedea că e de o ignoranță cumplită și vorbea cu o ură evidentă... Umbla ca un nebun prin încăpere, apropiindu-se uneori de mine pentru a-mi urla o frază în obraz. Dorea ca războiul să se întindă în Tunisia și în Maroc. Regreta că agresiunea din Egipt nu s-a transformat într-o conflagrație generală : «Aș fi dorit ca un submarin american să scufunde un vapor francez. Am fi avut război cu americanii...» În mai multe rînduri îi veni poftă să mă lovească, dar se stăpîni : «Nu vrei să spui nimic ? Eu fac oamenii să vorbească punîndu-le noaptea cuțitul în beregată. Te iau eu din nou în primire !»".

*

* *

Dat fiind că obiceiul francez de a ridica monumente soldaților căzuți în războaie s-a instaurat după 1871, Sanche de Gramont ajunge la concluzia că în optica francezilor aceste monumente reprezintă „o pomană care compensează înfrîngerile". După primul război mondial, aproape că nu a existat sat francez care să nu fi avut un monument al soldaților, pentru că fiecare cătun și-a dat îngrozitoarea sa contribuție de sînge la măcelul din 1914—1918. Din fiecare 25 de francezi unul a murit în acei ani teribili ; deci prima conflagrație mondială, în lumina cifrelor — morți, regiuni devastate, economie distrusă —, a fost, de fapt, o înfrîngere pentru Franța. La fel și războiul din 1940. „Dar nu există, după cît știu eu — scrie Sanche de Gramont —, nici un monument al morților în Franța evocînd războaiele coloniale, ceea ce este un mod de a spune că ele nu au avut nimic glorios". Această constatare este în flagrantă contradicție cu literatura de glorificare a „epopeii coloniale", inclusiv lucrările despre Legiunea străină. Pentru Algeria, bilanțul înfricoșător al celor șapte ani de război colonial a fost următorul : 1,5 milioane de morți, peste 9 000 de sate distruse în urma acțiunilor de „pacificare", 1 000 000 ha păduri arse, șeptelul bovin complet nimicit, cel ovin redus la jumătate, sute și sute de mii de oameni tîrîți în adevărate lagăre de concentrare ; o țară minată mai mult decît a fost Verdunul în 1916, pentru că la 3 ani după terminarea războiului, în 1965, mai mureau zilnic patru-cinci copii care, jucîndu-se, provocau explozia unei mine...

* * *

La 8 ianuarie 1961, referendumul organizat în Franța a aprobat politica algeriană a generalului De Gaulle. La 18 martie 1962 se semnează la Evian armistițiul și la 3 iulie în același an Franța recunoaște independența Algeriei. Cu acest act ia sfîrșit dominația franceză asupra Algeriei, dominație care a durat 132 de ani.

Dar ce se va întîmpla cu Legiunea străină ? Deoarece dacă pentru legionari legiunea era o patrie, pentru Legiunea străină locul de naștere, leagănul, „patria" era Algeria. A pierde Algeria însemna pentru ea a părăsi locurile de la Sidi-bel-Abbès, clădirile vechi de mai bine de un secol, toate aceste meleaguri unde s-a implantat puternic legenda legiunii. Și din această cauză — pentru prima dată în existența sa —, Legiunea străină, cel puțin o parte din ea, a început să facă politică...

După referendumul din Franța din ianuarie 1961, un grup de generali a organizat în Algeria o lovitură militară antirepublicană. Puciul avea un scop dublu : Sub lozinca „Algeria franceză", păstrarea Algeriei în condițiile vechi, coloniale, și instalarea unui guvern condus de generalii Challe, Jouhaud și Zeller. Complotiștii au fost sprijiniți de întregul Regiment 1 străin de parașutiști care, în lipsa colonelului Brothier, se afla sub comanda maiorului Denoix de Saint-Marc. La 22 aprilie 1961, parașutiștii au intrat în orașul Alger și au ocupat clădirile publice, centrala telefonică, punctele strategice. Între timp, colonelul Brothier, comandantul Regimentului 1 străin de parașutiști, întors din permisie, a declarat : „Legiunea fiind, prin definiție, străină, nu va interveni într-o afacere exclusiv franceză". O declarație, dealtfel, cam tardivă, parașutiștii fiind deja „pe teren". În declarație nu este invocat un jurămînt de fidelitate, o atitudine de devotament față de Franța, de președintele și guvernul său legal, ci respectarea principiului : „Legio patria nostra". Dar la 25 aprilie, practic, în afară de parașutiștii legionari, nu mai existau trupe rebele în Alger. Puciul fusese lichidat.

În seara aceleiași zile, parașutiștii sînt suiți în camioane și se întorc la baza lor, la Zeralda. Ei au înțeles că aventura de la Alger s-a încheiat cu un eșec. Dar de

eșecuri au avut parte și în alte locuri mai îndepărtate ale lumii. O înfrîngere aici, acasă la ei, nu putea avea consecințe grave. Abia a doua zi, la *26 aprilie*, aveau să-și dea seama că sînt prizonieri. Toate drumurile care duceau spre Zeralda au fost blocate de jandarmerie, secondată de unități de tancuri. Sus, în văzduh, patrulau helicoptere, pe apele albastre ale Mediteranei a apărut, amenințătoare, silueta portavionului *Arromances*.

A trecut încă o zi și regimentul de parașutiști s-a urcat din nou în camioane, care l-au dus spre aeroportul de la Thiersville. În cazarma părăsită se mai auzeau exploziile depozitelor de muniții aruncate în aer, iar într-un colț ardeau mormane de hîrtii : regimentul și-a distrus arhivele. Impresia era că garnizoana unei cetăți dușmane s-a predat și se retrăgea sub semnul violenței.

Regimentul 1 străin de parașutiști a fost imediat dizolvat, numărul său șters din evidențele armatei franceze.

Unde a mai fost Legiunea străină?

Acest sfîrșit lipsit de glorie ne îndeamnă să ne amintim și de alte fapte ale Legiunii străine. Nu mă refer la acele acțiuni care s-au confundat într-o suită lungă de evenimente și cărora, cu un limbaj astăzi depășit, li se spunea „epopeea colonială". Vreau să vorbesc despre acțiunile vădit contrarevoluționare ale legiunii, despre faptul că această armată de mercenari a fost aruncată mereu de-a curmezișul drumului progresului.

Cunoaștem rolul ei în reprimarea Comunei din 1871. Dar încă n-am vorbit de prezența unui batalion de legionari printre trupele antantei debarcate în 1918 la Vladivostok și care au luptat împotriva Armatei Roșii pe drumul Arhanghelskului. Cînd, în urma înfrîngerilor repetate, retragerea corpului expediționar a fost ordonată, batalionul străin a fost dizolvat, o parte dintre legionari au trecut în armata generalului alb Iudenici, iar cînd Iudenici a fost înfrînt la Petrograd, ei mai purtau uniformele de legionari. *Tercioul* spaniol a participat în 1934 la reprimarea mișcării revoluționare din Asturia. În urma răscoalei din Asturia, minerii înarmați și sprijiniți de țărani au ocupat și s-au menținut timp de două săptămîni

în Ovideo, formînd o gardă roșie și instalînd un sistem democratic de guvernare. Guvernul spaniol, care nu avea încredere în armata sa metropolitană, a chemat în ajutor trupele marocane și Legiunea străină. În timpul războiului civil din Spania, Legiunea străină spaniolă a fost nucleul coloanei care, venind din Maroc, a trecut cea dintîi, în august 1936, strîmtoarea Gibraltar. A participat apoi la principalele lupte împotriva armatei republicane alături de trupele trimise în Spania de Hitler și Mussolini.

În privința rolului rezervat Legiunii străine de unele cercuri de dreapta, sînt extrem de semnificative cuvintele lui Jean des Vallières. Acesta, în prefața cărții sale „Le hommes sans noms" (Albin Michel, Paris, 1933) pe care a intitulat-o „Avertisment"..., după obișnuitele laude la adresa legiunii, scrie următoarele : „Apoi te îmbarci iar și debarci la Marsilia, deschizi ziarul : aceeași moliciune, aceeași demagogie, aceleași renunțări diplomatice, scandaluri parlamentare, aceleași nume uzate, perimate, disprețuite... Și dacă te gîndești, după cum a spus colonelul Joyeuse, o singură companie a legiunii ar fi de ajuns...". Nu era aceasta oare, în 1933, anul venirii la putere a lui Hitler, o chemare la o lovitură de stat antirepublicană ?

Unde este Legiunea străină ?

O parte a Regimentului 1 străin și-a luat rămas bun de la Sidi-bel-Abbès la 24 octombrie 1962 și s-a instalat la Aubagne, la 20 km de Marsilia. Aici s-a mutat „casa mumă" a legiunii. Efectivul regimentelor s-a redus mult în epoca de dislocare a legiunii. La această reducere au contribuit și dezertările masive. Bunăoară, dintr-un detașament al Regimentului 1 străin trimis în Corsica — 1 000 de oameni la Corta, 500 la Bonifacio, 200 la Borgo —, cînd vasele s-au apropiat de Elba și de Sardinia, dezertările au luat forma unei adevărate evadări în masă. Michel Legris în „Le Monde" din 17 august 1962 vorbește de cauzele psihologice al acestui fenomen. Contactul cu turiștii „trezește gustul unei alte experiențe, și dacă turiștii aceștia sînt și compatrioți dorul de țară își face și el apariția". Solda, de asemenea, provoca nemulțumiri. La plecarea din Algeria, legionarul de clasa a doua primea numai 10 000 de franci în loc de 15 000 de franci (vechi).

„Nu ne ajunge!" — au spus ei. Și, în fine, una dintre cauzele psihologice ale dezertărilor este și viața plictisitoare din garnizoană. Unii se plîng că nu au altceva de făcut decît să-și amenajeze cazarma. Alții, îndeosebi noii recruți, formați la Bonifacio, găsesc antrenamentul prea dur. Judecînd după aceste simptome, ne putem întreba: înfrîngerea cvasidefinitivă, apoi dislocarea Legiunii străine nu au produs oare schimbări adînci în mentalitatea legionarilor obișnuiți? Și cum rămîne cu „cafardul"? Iată bunăoară detașamentul de legionari care s-a instalat în fortul Nogent, în apropierea Parisului. Sau cei care lucrează pe pămînturile S.M.O.L.E.-ului la Puyloubier. Un domeniu de 250 ha, care poartă numele căpitanului Danjou. Aici găsesc adăpost și muncă și vechi legionari. Această moșie a legiunii este folosită pentru creșterea porcilor; de asemenea, răspîndite pe teritoriul proprietății, funcționează diverse ateliere de artizanat, un atelier care produce obiecte din fier forjat, chiar și o ceasornicărie care montează ceasornice numai pentru 55 de franci... Îndeletniciri care nu prea se încadrează în ceea ce se numește „spiritul legionar". Este adevărat că mulți dintre adevărații „fioroși" au părăsit legiunea și s-au angajat mercenari. Dar despre ei vom vorbi ceva mai tîrziu. Acum să vedem cum s-a desfășurat în continuare dislocarea Legiunii străine.

Regimentul 1 străin staționează în două locuri: în Corsica și la Aubagne. Regimentul 1 străin de cavalerie se află în Franța, la Orange. Regimentul 2 străin de parașutiști s-a mutat la Calvi, în Corsica. Regimentul 2 străin a rămas la Colomb-Béchar, pe care l-a părăsit însă în mai 1967, mutîndu-se la Mers-el-Kébir. Regimentul a fost dizolvat în 1968 și reînființat în Corsica la 2 septembrie 1972. Regimentul 3 străin și Semibrigada 13, reduse la numai cîteva batalioane, au fost dispersate în Corsica, Djibouti, insulele Comore. Regimentul 4 străin, după staționări de scurtă durată la Colomb-Béchar, Reggane, Adran și Amguid, a fost definitiv dizolvat în aprilie 1964. Regimentul 5 străin a fost transformat în Regimentul 5 străin mixt din Pacific. Prezența sa în Polinezia franceză (patru grupuri de insule aparținînd Polineziei) este legată de redescoperirea unei insule, ne-

populată, cu numele de Mururoa, din arhipelagul Gambier. Aici, la 1 200 km de Tahiti, se află baza nucleară franceză din Pacific. Se pare că legionarii au debarcat aici cei dintîi. Buldozerele, materialele de construcție au fost aduse pe insulă după sosirea lor. Unități legionare staționează și în alte localități din insulele Polineziei, de pildă, în orașul Papeete (capitala insulei Tahiti), unde își are sediul cartierul general C.E.P. „Centre d'expérimentation du Pacifique"... Deasupra insulei Mururoa a fost detonată, la 2 iulie 1966, prima bombă atomică franceză.

Mercenari fără chipiu alb

În primul act al dramei congoleze au apărut pe scena politică aventurieri albi cu pușca mitralieră în mînă. Ei se considerau eroi, lumea îi socotește asasini plătiți. Au fost folosiți de Chombe în încercarea sa de a-i răpi tinerei republici congoleze independența. Acest personaj, creație a societăților monopoliste care aveau interese în Congo, dispunea de bani suficienți pentru a-i cumpăra pe „lupii albi". Nucleul acestor mercenari a fost format, se pare, din legionari.

În momentul înăbușirii puciului de la Alger și înainte de a fi arestat, maiorul Denoix de Saint Marc i-a adunat pe parașutiști și le-a dat dezlegare : poate să fugă cine vrea. Așa s-a întîmplat că a doua zi, la Zeralda, au lipsit la apel după unele surse 50, după altele 300 de legionari. Nu toți aceștia au ajuns în Congo, dar o bună parte dintre ei da. „Diavolii albi" ai lui Chombe nu au fost cu toții foști „fioroși" în Legiunea străină. Erau printre ei și rasiști din Rhodesia și din Africa de Sud, foști subofițeri americani și germani, militari belgieni care își pierduseră pozițiile privilegiate pe care le dețineau în Congo. Dar cu toții au fost mercenari în înțelesul clasic al cuvîntului. Soldați închiriați pe o anumită perioadă avînd sarcina de a ucide pentru bani în sensul adevăratei „vocații" a mercenarilor.

În filmul lui Lelouche „A trăi pentru a trăi", am putut asculta o convorbire care, deși imaginară, are totuși o valoare de document, între reporterul trimis în Congo (Yves Montand) și un conducător de mercenari.

„Recrutarea se face prin anunțuri — spune acesta din urmă —, vin 30—40 pe săptămînă... foști militari mai ales... solda este 500 000 de franci (belgieni) pe săptămînă plus prima de angajare... «Scrupule?» — întreabă reporterul. — Dacă avem scrupule? Nu este decît o singură regulă: să ucizi repede, înainte de a fi ucis tu. Dacă ne supără denumirea de mercenari? Nu ne supără. Ne place numele de „fioroși", cum ne spun ziariștii. De unde vin recruții? De peste tot. Ce fac cu banii? Îi trimit acasă, în Belgia, am o fetiță. Cum? Că aici ucidem și fetițe? Este adevărat, dar așa-i războiul, *c'est la guerre, monsieur...*"

Acest război purtat sub lozinca „dacă-i negru e dușman" identică celei a legionarilor din Algeria: „dacă-i arab e dușman" — a fost dus de mercenari angajați cu o identitate falsă, ajutați de avioane de asemenea fără identitate care le aduceau armamentul ultramodern necesar și pe „fiorosii" recent recrutați. Toate acestea cumpărate cu banii patronilor rămași în umbră, dar interesați în cuprul katanghez. Acest război s-a terminat cu înfrîngerea și izgonirea mercenarilor.

Se părea însă că pe piața mercenarilor nu exista șomaj. Rolf Steiner, de pildă, a devenit colonel în Biafra, comandant al unei brigăzi instruite de mercenari. El este militar de profesie. După capitularea Germaniei naziste s-a înrolat în Legiunea străină; șapte ani de serviciu în Vietnam, rănit grav la Dien Bien Fu, cinci ani de război în Algeria, condamnat (cu suspendarea pedepsei) pentru acțiuni teroriste în timpul puciului din 1961. Rolf Steiner s-a apucat de altă treabă murdară formînd unități noi de combatanți în Biafra. El a adus cu sine toată experiența sa de sergent al legiunii, duritatea față de subalterni, brutalitatea în instrucție, pedepsele neomenești. „Dacă în Legiunea străină un caporal de sub ordinele mele ar fi avut nevoie de mai mult de o săptămînă pentru a cuceri Africa occidentală, eu l-aș fi împușcat pentru neîndeplinirea ordinului", a declarat el cu emfază unui corespondent al revistei americane „Time" din octombrie 1968. Revista îl caracterizează ca pe un aventurier fioros, rasist, pe care-l interesează numai berea, țigările „Benson and Hedges" și violența. Putem adăuga că pe Steiner și pe oamenii săi îi interesa, în primul rînd, solda de peste 1 700 de dolari pe lună.

Cariera lui Rolf Steiner s-a terminat însă lamentabil în Sudan, unde a reapărut în octombrie 1970 ca mercenar angajat de rebelii din sud. A fost făcut prizonier și condamnat la moarte pentru „crime împotriva Africii întregi". (Mai tîrziu această sentință a fost comutată în 20 de ani de închisoare.)

„Fiorosii" reapar

Și iată că după ce timp de șapte ani nu au văzut lumina tiparului decît puține știri privind Legiunea străină, „fiorosii" apar, în 1969, în Ciad. Ce au făcut acolo? Răspunsul ni-l dau fragmentele care urmează, extrase din două povestiri, într-o prezentare paralelă.

Protagoniștii sînt doi legionari din Regimentul 2 străin de parașutiști. Primul — legionarul Marcel Michou, care a dezertat din legiune în Ciad după șapte ani de serviciu — și-a povestit amintirile în revista vest-germană „Der Spiegel" (23 noiembrie 1970). Relatările celui de-al doilea parașutist, Hans-Joachim Faust, susținute de fotografii, au fost publicate în nr. 27 din 1970 al revistei vest-germane „Der Stern".

Începutul lunii aprilie 1969. Alertă la baza Regimentului 2 străin de parașutiști din Calvi de pe insula Corsica. Legionarilor li se distribuie echipament pentru tropice... Zvonurile încep să circule: după unii destinația este Vietnam, după alții: legiunea a fost cumpărată de americani... Ordinul de marș a fost dat la 19 aprilie. Legionarul Faust: „Ne săturasem pînă-n gît de viața plictisitoare de garnizoană. În fine, se va schimba ceva. Eram tot mai bine dispuși. Mergem în Africa!" Apoi relatările legionarilor ne duc înapoi, în trecut. Lupte (?) cu un adversar foarte slab înarmat, sate mai întîi jefuite — după posibilitățile locale —, apoi arse... „La 100 km nord de Mongo am căzut într-o capcană. Din tufișuri au apărut vreo 200 de indigeni, urlînd, gesticulînd. Erau înarmați cu lăncii și săbii vechi. Atacul lor s-a desfășurat ca într-o scenă dintr-un film din anii '30... Cînd ne-am trezit din prima surpriză, am luat armele și în cinci minute am și culcat vreo 50 dintre ei la pămînt" (caporalul Faust). Deasupra unității zboară elicopterele care anunță fiecare mișcare suspectă. „Piloții, ca și noi, au ordin să tragă în orice om care la apariția noastră fuge" — spune legio-

narul Michou, apoi continuă : „Pe drum (spre sat) ne întîlnim cu o femeie. Plutonierul nostru o ucide cu o rafală de pușcă mitralieră... Deschidem focul... după ce vedem că nu există nici o ripostă, intrăm în satul care arde. Cercetăm colibele, căutînd suspecți, și luăm ca suveniruri tot ce găsim : brățări și cercei, tranzistoare pe care le poți găsi și la analfabeții cei mai săraci". Unitatea lui Michou a găsit doi „suspecți" și i-a predat celor de la „Deuxième Bureau", care-i supune torturilor. „Multora dintre noi le este scîrbă de aceste torturi — spune Michou. Există legionari care mai bine își împușcă prizonierii decît să-i predea la „Deuxième Bureau". Ceea ce ar dovedi că legionarii au rămas „oameni milosi"... Numai că Hans-Joachim Faust ne vorbește cu mîndrie de diferitele metode de tortură aplicate de legionari fără nici o intervenție a biroului 2. Aceste schingiuiri nu se deosebesc cu nimic de cele experimentate în Vietnam și în Algeria. Una din fotografiile publicate în „Der Stern" arată un „suspect" prins de legionari, atîrnat cu capul în jos de vîrful unui copac la rădăcina căruia s-a aprins un foc. „Omul atîrnat deasupra focului «ciripește» — spune cu cinism fostul caporal al Legiunii străine, care s-a lăsat fotografiat, cu zîmbetul pe buze, alături de victimă. Torturile în timpul cărora se folosesc șocuri electrice sau se toarnă încet, picătură cu picătură, 10—20 litri de apă în gura omului torturat, apoi metoda, denumită în jargonul legionarilor „*tête carrée*", adică „cap pătrat", sînt doar „cîteva din trucurile vechi pe care veteranii din Vietnam și din Algeria le cunosc bine" — spune caporalul Faust. El ne explică, în continuare, că „tête carrée" înseamnă să lovești prizonierul în cap pînă ce acesta devine pătrat... Dar nu cu patul puștii, cu bocancul, cu o piatră, ci doar cu pumnul gol. „Această metodă este puțin cam drastică" — recunoaște caporalul Faust, apoi adaugă : „Noi am venit în Ciad să facem ordine în dugheană... Politica nu ne interesează".

După cum se vede, situații din trecutul legiunii reapar ca niște stafii. Bunăoară, în ce privește armamentul. În Ciad, ca pe vremuri în Algeria, Maroc sau Dahomey și Madagascar sau pe atîtea alte meleaguri, legiunea luptă cu un adversar înarmat doar cu lăncii, săgeți și cu cîteva puști vechi. Marcel Michou descrie ca o acțiune tipică pe cea de la Bitkin, unde legionarii au găsit o veche mitralieră și două puști franțuzești. De aici concluzia că răs-

culații sînt bine înarmați. Se dă alarma. „Sosim cu un camion greu, avem o mitralieră grea, una mai ușoară, fiecare legionar mai are, în afară de pușca sa, și o pușcă mitralieră, două grenade obișnuite și una cu fosfor". Și, după cum spune fostul legionar cu numărul matricol 280 094, „începe o adevărată vînătoare de iepuri". Legionarii trag cu toate armele, deasupra cîmpului de luptă zboară un elicopter cu un tun de 20 mm și mai multe avioane de vînătoare de tip „Skyraider" înarmate cu rachete Matra-R-530. Deci o putere de foc fantastică. După bătălie, legionarii au găsit 24 de oameni morți. Nici unul nu a tras un singur foc. Nu aveau cu ce. Nu s-a găsit nici măcar o pușcă...

Prezența Legiunii străine în Ciad și în alte locuri dovedește că ea continuă să fie o unealtă în promovarea politicii neocolonialiste. Ea ocupă, după cum am putut constata, puncte strategice importante și i se acordă, fără îndoială, și un rol deosebit în păstrarea lor. În ultima colonie franceză de pe continentul african, în fosta Somalie franceză, denumită azi „Teritoriul francez al Afarilor și populației Issa", în orașul Djibouti, importantă bază maritimă, „a defilat Semibrigada 13 (1 000 de oameni)" — scrie revista vest-germană „Der Spiegel", adăugînd cîteva amănunte din care reiese că spiritul și mentalitatea legionarilor se hrănesc și azi din tradițiile trecutului. „Cetățenii de culoare din Djibouti nu au uitat că legionarii au înăbușit în sînge manifestațiile care au avut loc aici în 1966... Deocamdată e liniște la Djibouti, și legionarii își consumă energia în barurile orașului. Acolo ei se încaieră cu soldații din armata colonială, cu populația din localitate, fie albi, fie de culoare, și tot acolo se produc încăierări sălbatice, chiar între cei care poartă chipiul alb..." (*Der Spiegel*, 22 ianuarie 1973).

Detașamentele care pleacă din „noua casă maternă" de la Aubagne sau din alte locuri spre puncte strategice importante sînt instruite conform principiului „oriunde și oricînd". Se pare că cei cu „képi blanc" au devenit elemente ale unor formații de intervenție din cele mai moderne. „Unități ale Legiunii străine — notează Blond — se plimbă prin locuri și prin zone care nici dumneavoastră, nici eu nu avem voie să le cunoaștem. Rachetele, petrolul, atomul se înconjoară de mistere și de paznici..." (Blond). Iar participarea Legiunii străine la defilarea tradițională de la 14 iulie 1973, „neobișnuit de numeroasă" :

trei companii și un escadron, în frunte cu fanfara principală a Legiunii, după cum sublinia *Le Figaro* din 16 iulie 1973, denotă că Legiunii i se acordă din nou un loc important, dacă se are în vedere că între anii 1965—1971 legionarii nu au fost prezenți în coloanele soldaților care au defilat pe Champs Elysée. În legătură cu această problemă, „Le Monde" preciza: „S-a stabilit că la Paris (Legiunea) nu va defila decît o dată la doi ani pentru a putea fi prezentă la defilările din provincie — ceea ce pînă acum nu a făcut — și anume — la Marsilia, Aubagne, Corsica, unde ea se află în garnizoană" („Le Monde", 15 iulie 1972). Legiunea străină continuă să existe deci. Dar...

În ultima vreme unitățile legiunii sînt nevoite să-și schimbe tot mai des reședința.

Astfel, în urma unui acord semnat la 3 iulie 1973 între Franța și Republica Malgașă, trupele franceze care staționau pe insulă urmau să fie evacuate. La 26 august 1973 au plecat spre Guyana și două companii ale Regimentului 3 străin, la bordul pachebotului *Ville de Rouen*. Cele două companii de legionari, cuprinzînd 500 de oameni, fuseseră, se pare, însărcinate cu „apărarea și protecția instalațiilor centrului spațial de la Kourou". Cunoscînd anumite împrejurări în care s-au desfășurat unele îmbarcări ale legionarilor, nu ne surprinde faptul că agențiile de presă au ținut să precizeze cum că „plecarea acestor unități s-a desfășurat fără incidente".

Debarcarea în Guyana nu s-a petrecut tot atît de liniștit. În capitala Guyanei, la Cayenne, au avut loc demonstrații populare de protest împotriva „implantării legiunii în Guyana", fapt care „perpetuează sub o formă vicleană pactul colonial" — a declarat Uniunea lucrătorilor din Guyana (U.T.G.), care se află în fruntea luptei de eliberare națională și socială. La congresul ei, ținut între 2 și 4 septembrie 1973, deci imediat după sosirea legionarilor, U.T.G. a votat pentru independența națională a Guyanei. Într-un mesaj adresat ziarului „Le Monde", U.T.G. declară: „Scopul nostru este deci stabilit. Nu știm încă prin ce mijloace vom ajunge la înfăptuirea lui. Un lucru este sigur: ne îndreptăm spre independența națională a Guyanei, patria noastră".

Tot în urma unor astfel de deplasări, unități ale Legiunii străine se mai află și în alte părți: în Insulele Comore, în Polinezia franceză, în Réunion etc.

Aceste deplasări, uneori forțate, ale legiunii străine arată, pe de o parte, că cercurile imperialiste, colonialiste, forțele retrograde, neocolonialiste sînt interesate în perpetuarea stărilor de încordare și neliniște, pentru menținerea unor sfere de dominație. Dar ele au și o altă semnificație mai profundă, și anume aceea că popoarele condamnă și resping cu fermitate politica de forță, amenințare, dictat și ingerințe, ca și toate instrumentele folosite pentru punerea în practică a acestei politici, că ele își manifestă pregnant voința de a lichida cît mai repede reziduurile rușinosului sistem colonial, doresc să decidă singure asupra prezentului și viitorului lor, să pășească pe calea afirmării lor independente, a progresului social și economic. Iar profundele schimbări sociale și politice petrecute în lume, procesul impetuos al dezrobirii și renașterii naționale a popoarelor demonstrează că roata istoriei nu poate fi întoarsă înapoi de nici o forță și, cu atît mai puțin, de Legiunea străină.

CUPRINS

	Cuvînt înainte	3
1.	Doar un fort înaintat în deșert ?	9
2.	Legiuni străine, soldați străini	12
3.	Adevărata Legiune străină	15
4.	„Am început să dau foc..."	24
5.	Legiunea străină debarcă în Europa	37
6.	Legiunea în Mexic	42
7.	Legiunea „admisă" în metropolă	48
8.	Lung război colonial	56
9.	Marea năvală	66
10.	Maroc — 1900	81
11.	Război mondial	106
12.	Oameni fără trecut	110
13.	Flăcări pe harta Africii și Asiei	132
14.	Ani teribili	158
15.	Anii sîngeroși	166
16.	Finalul	196

Redactor : MARIANA GRANCEA
Tehnoredactor : FRANCISC RAD

Bun de tipar 15.VI.1974. Apărut — iunie 1974.
Format carte 16/54×84.
Coli editură 12,62. Coli tipar 14.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic
„Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1,
București
Republica Socialistă România

Lei 6